

การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญา

นางสาวเกษราภรณ์ ไหลสงวนงาม

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานิติศาสตร์

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2550

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

COMPENSATION TO VICTIM OF CRIME IN CRIMINAL CASE

Miss Kessaraporn Laisanguangam

สถาบันวิทยบริการ

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws Program in Laws

Faculty of Law

Chulalongkorn University

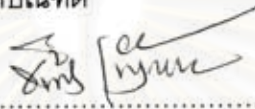
Academic Year 2007

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์
โดย
สาขาวิชา
อาจารย์ที่ปรึกษา

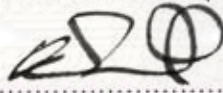
การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญา
นางสาว เกษราภรณ์ ไหลสงวนงาม
นิติศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทนิติศาสตร์

..... คณบดีคณะนิติศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อธิพันธ์ เชื้อบุญชัย)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ วีระพงษ์ บุญโญภาส)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(รองศาสตราจารย์ ดร.อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ธัญญธร อินทร)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.กิตติพงษ์ กิตยารักษ์)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ชาญณรงค์ ปราณจิตรต์)

เกษตรกรรม ไหลสงวนงาม : การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญา. (COMPENSATION TO VICTIM OF CRIME IN CRIMINAL CASE) อ. ที่ปรึกษา : ร.ศ. ดร.อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ, 187 หน้า.

เมื่อมีอาชญากรรมเกิดขึ้น ผู้เสียหาย ย่อมตกเป็นผู้ได้รับผลร้ายจากการกระทำความผิดอาญา ผู้เสียหายจึงเป็นผู้ที่สมควรที่จะได้รับการชดใช้เยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น บทบัญญัติของกฎหมายจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะเข้ามารองรับสิทธิของผู้เสียหายในเรื่องนี้ ผลการวิจัยพบว่าในปัจจุบัน ผู้เสียหายในประเทศไทยยังไม่ได้รับความเป็นธรรมในการเยียวยาความเสียหาย สาเหตุหลักมาจากการที่กฎหมายไทยในส่วนนี้ยังขาดความชัดเจน เพราะไม่อาจยืนยันได้ว่าสิทธิในการยื่นคำร้องให้มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนนั้น ครอบคลุมถึงความเสียหายก่อนนามัยด้วยหรือไม่ และบทบัญญัติฐานความผิดที่เป็นฐานแห่งสิทธิ์มีความซ้ำซ้อนกัน อยู่ นอกจากนี้ บทบัญญัติแห่งกฎหมายยังขาดมาตรการในการบังคับ ที่จะช่วยให้ผู้เสียหายได้รับการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนอย่างแท้จริง

วิทยานิพนธ์นี้จึงเสนอให้มีการแก้ไขบทบัญญัติของกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายในการยื่นคำร้องเข้ามาในคดีอาญา ให้ครอบคลุมถึงความเสียหายที่เกิดก่อนนามัย และให้ยกเลิกความผิดฐานโจรสลัดซึ่งเป็นฐานความผิดที่ไม่จำเป็นเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาสับสนในการตีความกฎหมายในภายหลัง รวมทั้งเสนอให้มีการสร้างมาตรการในการบังคับให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายในลักษณะต่างๆ เข้ามาเสริมมาตรการในการบังคับคดีตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่มีใช้อยู่แล้ว ทั้งนี้ร่วมไปถึงการสร้างหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญโดยเฉพาะเพื่อทำหน้าที่บังคับให้เป็นไปตามมาตรการเหล่านั้น และเสนอให้มีการตั้งกองทุนค่าสินไหมทดแทนในความรับผิดชอบของรัฐเพื่อจ่ายค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายที่มีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนตามคำพิพากษาไปก่อนเพื่อเป็นประกันการได้รับชดใช้อย่างแท้จริง ในกรณีที่คดีบางลักษณะที่สามารถเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ ก็ควรส่งเสริมให้เข้าสู่กระบวนการประนีประนอมข้อพิพาทเพื่อความขัดแย้งยุติลงด้วยความสมานฉันท์ของทุกฝ่าย

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สาขาวิชา.....นิติศาสตร์..... ลายมือชื่อนิสิต.....
ปีการศึกษา 2550 ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

4886210534 : MAJOR LAW

KEY WORD: COMPENSATION / RESTITUTION / VICTIM OF CRIME / ENFORCEMENT ORDER OF RESTITUTION

KESSARAPORN LAISANGUANGAM : COMPENSATION TO VICTIM OF CRIME IN
CRIMINAL CASE. THESIS ADVISOR : ASSOC.PROF.DR.APIRAT PETCHSIRI, 187 pp.

When crime was committed the injured person would be the one who affected from the wrongful act, therefore he is illegible for victim compensation. For this purpose the statutory law works as the important mechanism guaranteeing the injured person's right. However, injured person in Thailand is not entitled to fair and equitable process to recover for his damage. This is because the uncertainty of the application of the relevant provision of Thai law , e.g. the provision does not ascertain whether the injured person has his/her right to file for a compensation on damage to health or not, and, some provisions pertaining to illegal acts are repetitious. Additionally, the legal provisions lack of measure of enforcement. Thus, it was difficult to force the wrong doer to pay for compensation to the injured person who suffered.

This thesis found that certain legal provisions have to be amended. These legal provisions include the injured person's right to file a petition in criminal case to cover the damages to health and repeal the illegal act of piracy which creates unnecessary confusion to future interpretation. The author is of the opinion that there should be certain measures to force the wrongdoer to pay compensation. These measures must support the Legal Execution Measure of Civil Procedure Code where the establishment of a government organization that has its expertise in this particular matter is needed. Moreover, the author is of the opinion that there should be a Compensation Fund under the control of the government to make advance payment for damages to the injured person who is entitled to compensation in accordance with the court decision in order to give assurance that compensation would be paid. Finally, for certain types of crime that restorative justice process is available, compensation should be settled through this process.

Field of study.....LAWS.....

Academic year2007.....

Student's signature.....

Advisor's signature.....

Kessaraporn

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความสามารถอย่างยิ่งของท่านรองศาสตราจารย์ ดร. อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ ที่กรุณารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และให้คำแนะนำตลอดจน แนวความคิดอันเป็นประโยชน์ต่อการเขียนวิทยานิพนธ์ตลอดมา รวมทั้งได้กรุณาสละเวลาตรวจ และแก้ไขวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ต้นจนแล้วเสร็จ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้ และ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์วีระพงษ์ บุญโยภาส อาจารย์ชาญณรงค์ ปรานี จิตต์ อาจารย์ ดร.กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และรองศาสตราจารย์ ดร.ธัญญธร อินศร ที่กรุณารับเป็น กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ผู้เขียนขอขอบคุณบิดามารดาของผู้เขียนที่คอยให้การสนับสนุนและให้กำลังใจตลอดมา ขอขอบคุณผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติประจำศาลอาญาที่ให้ความสะดวกในการหาข้อมูล ประกอบการทำวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณ คุณชีวิน มัลลิกะมาลย์ และเพื่อน ๆ พี่ ๆ ที่คอยให้ความช่วยเหลือและคำแนะนำในการทำวิทยานิพนธ์ด้วยดีตลอดมา

ท้ายที่สุดผู้เขียนหวังว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้คงจะมีคุณค่าและประโยชน์ในการศึกษาวิชา นิติศาสตร์อยู่บ้างไม่มากนักน้อย ซึ่งผู้เขียนขอมอบเป็นกตเวทิตาแด่ บิดา มารดา ของผู้เขียน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย.....	5
1.3 สมมติฐานในการวิจัย.....	5
1.4 ขอบเขตของการศึกษาวิจัย.....	6
1.5 วิธีดำเนินการศึกษาและวิจัย.....	6
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาวิจัย.....	6
บทที่ 2 วิวัฒนาการของวิธีการชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญา.....	7
2.1 แนวความคิดในการคุ้มครองผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม.....	8
2.1.1 ความเป็นมาและวิวัฒนาการในเรื่องเหยื่ออาชญากรรม.....	8
2.1.2 ประเภทของเหยื่ออาชญากรรม.....	10
2.1.3 แนวความคิดเรื่องเหยื่ออาชญากรรมในประเทศไทย.....	15
2.1.4 การคุ้มครองผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม.....	17
2.2 แนวความคิดในการชดใช้ค่าเสียหาย.....	28
2.3 ความหมายของการชดใช้ค่าเสียหาย.....	30
2.4 วัตถุประสงค์ของการชดใช้ค่าเสียหาย.....	35
2.5 ระบบการชดใช้ค่าเสียหาย.....	37
2.6 รูปแบบการชดใช้ค่าเสียหาย.....	38
2.7 การตีความกฎหมายในเรื่องการชดใช้ค่าเสียหาย.....	40
2.8 การชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์.....	44

2.8.1.แนวคิดและทฤษฎีความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์.....	45
2.8.2.ความหมายของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์.....	47
2.8.3.ลักษณะและรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์.....	49
2.8.4.ความแตกต่างของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับ กระบวนการยุติธรรมทางอาญา.....	56
2.8.5.การชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายตามกระบวนการยุติธรรม เชิงสมานฉันท์.....	61
บทที่ 3 รูปแบบของวิธีพิจารณาว่าด้วยการชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญา.....	63
3.1 วิธีพิจารณาว่าด้วยการชดใช้ค่าเสียหายที่ดำเนินการพิจารณาการชดใช้ ค่าเสียหายให้กับผู้เสียหายไปพร้อมกับการพิจารณาในการพิสูจน์ความผิด ของผู้กระทำความผิด.....	63
3.1.1 วิธีพิจารณาว่าด้วยการชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในประเทศ ไทย.....	66
3.1.1.1 ประวัติของการเรียกค่าสินไหมทดแทน.....	66
3.1.1.2 วิธีพิจารณาในการเรียกให้มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน...	76
3.1.1.2.1 ผู้มีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทน.....	76
3.1.1.2.2 อำนาจศาลในการพิจารณาคดี.....	79
(1) กรณีที่ผู้เสียหายฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทน เป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา.....	79
(2) กรณีที่ผู้เสียหายยื่นคำร้องเรียกค่าสินไหม ทดแทนเข้ามาในคดีอาญาที่พนักงานอัยการ เป็นโจทก์.....	79
3.1.1.2.3 การพิจารณาคดี.....	79
3.1.1.2.4 การพิพากษา.....	81
3.1.1.2.5 การบังคับคดี.....	82
3.2 วิธีพิจารณาว่าด้วยการชดใช้ค่าเสียหายที่แยกการพิจารณาการชดใช้ค่าเสียหาย ให้กับผู้เสียหายออกจากการพิจารณาในการพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำความผิด....	85
3.2.1 วิธีพิจารณาว่าด้วยการชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในประเทศ สหรัฐอเมริกา.....	88

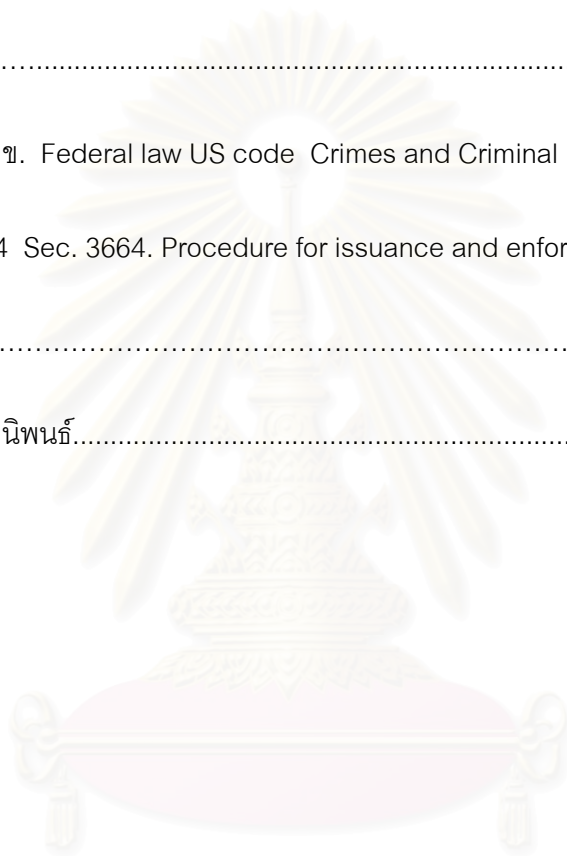
3.2.1.1	ประวัติการเรียกค่าชดใช้.....	89
3.2.1.2	วิธีพิจารณาว่าด้วยการชดใช้ค่าเสียหายตามกฎหมาย สหรัฐ (federal).....	90
3.2.1.2.1	อำนาจศาลในการพิจารณาคดี.....	90
3.2.1.2.2	การพิจารณาคดี.....	92
3.2.1.2.3	การพิพากษา.....	93
3.2.1.2.4	การบังคับคดี.....	95
3.2.1.3	วิธีพิจารณาว่าด้วยการชดใช้ค่าเสียหายตามกฎหมาย มลรัฐ (state).....	97
3.3	วิธีพิจารณาว่าด้วยการชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายตามกระบวนการ ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์.....	103
3.3.1	ประวัติการชดใช้ค่าเสียหายตามกระบวนการยุติธรรมเชิง สมานฉันท์.....	104
3.3.2	วิธีการชดใช้ค่าเสียหายตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์.....	107
3.3.2.1	การไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิด.....	108
3.3.2.2	การพิจารณาแบบล้อมวง.....	112
3.3.2.3	การประชุมคณะกรรมการฟื้นฟูชุมชน.....	113
3.3.2.4	การประนอมข้อพิพาทในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับ คดีอาญา.....	114
บทที่ 4	มาตรการในการบังคับการชดใช้ความเสียหายให้กับผู้เสียหายในคดีอาญาใน ต่างประเทศ.....	118
4.1	วิธีการในการรวบรวมหนี้ค่าชดใช้ให้กับผู้เสียหาย.....	119
4.1.1	วิธีการรวบรวมหนี้ค่าชดใช้โดยผ่านระบบแยกต่างหาก.....	119
4.1.2	วิธีการรวบรวมหนี้ค่าชดใช้โดยการได้รับความร่วมมือจากรัฐ.....	120
4.1.3	วิธีการรวบรวมหนี้ค่าชดใช้โดยการออกหมายให้ปฏิบัติตาม.....	120
4.1.4	วิธีการรวบรวมหนี้ค่าชดใช้โดยตัวแทนรวบรวมส่วนตัว.....	121
4.2	มาตรการในการบังคับให้ผู้กระทำผิดชดใช้ค่าเสียหายให้กับผู้เสียหาย.....	122
4.2.1	การกำหนดให้การชดใช้เป็นเงื่อนไขคุมประพฤติในชั้นรอลงโทษ หรือพักการลงโทษ.....	123

4.2.2 การหักเงินจากรายได้จากการทำงานของนักโทษเป็นค่าชดใช้.....	125
4.2.3 การยึดเงินประกันสำหรับหนี้ค่าชดใช้.....	129
4.2.4 การเปลี่ยนคำสั่งชดใช้เป็นคำพิพากษาทางแพ่ง.....	130
บทที่ 5 วิเคราะห์กระบวนการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญากับกฎหมายไทย.....	133
5.1 ปัญหาในการบังคับคดีกับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด.....	134
5.2 ปัญหาในส่วนของบทบัญญัติของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.....	139
5.2.1 ปัญหาความชัดเจนของบทบัญญัติของกฎหมาย.....	140
5.2.2 ปัญหาความเหมาะสมของบทบัญญัติที่ควรแก้ไข.....	144
บทที่ 6 การนำมาตรการในการคุ้มครองและชดเชยผู้เสียหายมาใช้ในประเทศไทย.....	151
6.1 ประโยชน์ของการนำมาตรการในการบังคับให้มีการชดใช้ความเสียหายมาใช้ ในประเทศไทย.....	151
6.2 ข้อจำกัดในการนำมาตรการในการบังคับให้มีการชดใช้ความเสียหายมาใช้ใน ประเทศไทย.....	152
6.3.วิธีการในการนำมาตรการในการบังคับให้มีการชดใช้ความเสียหายมาใช้กับ กฎหมายไทย.....	153
6.3.1.การนำมาตรการในการบังคับให้มีการชดใช้มาใช้ตามกฎหมาย วิธีพิจารณาความ.....	153
6.3.1.1.การกำหนดให้การชดใช้เป็นเงื่อนไขคุมประพฤติในชั้น รอลงโทษและพักการลงโทษ.....	154
6.3.1.2.การหักเงินจากรายได้จากการทำงานของนักโทษเป็น ค่าชดใช้.....	156
6.3.1.3.การยึดเงินประกันสำหรับหนี้ค่าสินไหมทดแทน.....	157
6.3.1.4.การเปลี่ยนคำสั่งชดใช้เป็นคำพิพากษาทางแพ่ง.....	158
6.3.2.การนำมาตรการในการบังคับให้มีการชดใช้มาใช้กับกระบวนการ ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์.....	158
6.4.บทสรุป.....	160
6.5.ข้อเสนอแนะ.....	162

รายการอ้างอิง..... 166
 ภาคผนวก..... 173

ภาคผนวก ก. Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime
 and Abuse of Power Adopted by General Assembly resolution 40/34 of 29
 November 1985..... 174

ภาคผนวก ข. Federal law US code Crimes and Criminal Procedure - 18
 USC Section 3664 Sec. 3664. Procedure for issuance and enforcement of order
 of restitution..... 180
 ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์..... 187

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบแนวความคิดของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์.....	57
ตารางที่ 2 ตารางเปรียบเทียบระบบการอำนวยความยุติธรรมเชิงแก้แค้นทดแทนและระบบการ อำนวยความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์.....	59
ตารางที่ 3 ตารางแสดงรายได้ของผู้กระทำความผิดในคดีที่มีการคุมประพฤติในคดีความผิด โดยทั่วไป ปี พ.ศ.2550 จำนวน 200 คดี.....	136
ตารางที่ 4 ตารางแสดงมาตรการในการบังคับให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าเสียหายให้กับ ผู้เสียหายเปรียบเทียบประเทศไทยกับต่างประเทศ.....	137

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม คือผู้ที่ถูกประทุษร้ายทางชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สิน โดยปราศจากความยินยอม¹ เป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่ง ซึ่งความเสียหายที่เกิดขึ้นอาจปรากฏในลักษณะต่าง ๆ เช่น ความเสียหายทางร่างกาย ความเสียหายทางจิตใจ และความเสียหายทางทรัพย์สิน และความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นบางครั้งก็ไม่อาจประเมินค่าได้ แต่หนทางในการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นได้ทางหนึ่งก็คือการชดเช้ค่าเสียหาย โดยผู้ที่สมควรที่สุดที่จะต้องชดเช้ค่าเสียหายให้กับผู้ได้รับความเสียหายก็คือผู้ที่ก่อให้เกิดความเสียหายนั่นเอง อันเป็นความรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นตามมาจากการกระทำความผิดของตน กฎหมายจึงได้กำหนดให้เป็นอำนาจของผู้เสียหายที่จะฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาแก่ผู้กระทำความผิดเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ และยังมีสิทธิที่จะเรียกค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดนั้นได้

ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความของไทยก็ได้มีการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในการที่จะได้รับการชดเช้ค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดอาญาเช่นกัน ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกร้องในทางแพ่งจากผู้กระทำความผิดสำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้นนอกจากการฟ้องให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษทางอาญา โดยสิทธิเรียกร้องของผู้เสียหายนี้เป็นสิทธิเรียกร้องที่มีมูลมาจากการกระทำความผิดอาญาซึ่งถือเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา กฎหมายจึงได้บัญญัติเพื่อให้ความคุ้มครองและให้ความสะดวกในการดำเนินคดีแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมเพื่อเรียกค่าเสียหายโดยกำหนดให้ผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาสามารถฟ้องร้องเพื่อให้มีการชดเช้ค่าเสียหายในส่วนแพ่งที่ผู้เสียหายได้รับเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาได้โดยฟ้องเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาด้วยตนเอง หรือยื่นคำร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการในคดีอาญาก็ได้ กล่าวเฉพาะในส่วนกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญานั้น เดิมทีกฎหมายได้กำหนดให้เป็นอำนาจของพนักงานอัยการที่จะฟ้องเรียกให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินที่เสียไปจากการกระทำความผิดแทน

¹ สุวิทย์ นิ่มน้อย และคณะ. อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2522, หน้า 27.

ผู้เสียหายได้ในคดีอาญา เฉพาะสำหรับความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ 9 สถานความผิดตามที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 คือ ลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด กรรโชก ช้อโกง ยักยอก และรับของโจร โดยพนักงานอัยการต้องมีคำขอให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์รวมไปกับฟ้องคดีอาญา จะไปฟ้องเป็นคดีแพ่งต่างหากจากคดีอาญาเพื่อเรียกคืนหรือใช้ราคาทรัพย์แทนผู้เสียหายไม่ได้ ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เสียหายในกรณีที่ผู้เสียหายประสงค์ที่จะฟ้องร้องให้ผู้กระทำความผิดคืนหรือใช้ราคาทรัพย์ที่เสียไปจากการกระทำความผิดไม่ต้องไปฟ้องเป็นคดีแพ่งต่างหาก และยังทำให้คดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาสามารถจบลงได้อย่างรวดเร็วเสร็จไปในคราวเดียว แต่อย่างไรก็ตามเนื่องจากอำนาจของพนักงานอัยการในการฟ้องเรียกคืนหรือใช้ราคาทรัพย์แทนผู้เสียหายนี้จำกัดอยู่เพียง 9 สถานความผิดเท่านั้น หากผู้เสียหายต้องการที่จะฟ้องให้มีการเรียกคืนหรือใช้ราคาทรัพย์ที่เสียไปจากการกระทำความผิดสำหรับความผิดฐานอื่นนอกจากความผิด 9 สถานดังกล่าวนี้ หรือหากผู้เสียหายได้รับความเสียหายอื่น ๆ นอกจากการที่จะได้รับคืนหรือใช้ราคาทรัพย์ที่ต้องการที่จะฟ้องเรียกค่าเสียหายอื่น ๆ ที่ตนได้รับอันเกิดจากการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นแล้วก็ต้องไปดำเนินการฟ้องร้องเป็นคดีแพ่งต่างหาก

แต่เนื่องจากการกระทำความผิดอาญาที่เกิดขึ้นนั้น นอกจากจะส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมแล้วยังก่อให้เกิดความเสียหายโดยเฉพาะแก่ผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญานั้นโดยตรงอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นความเสียหายที่เกิดแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ชื่อเสียง หรือทรัพย์สิน ไม่เฉพาะแต่เพียงทรัพย์สินที่ต้องสูญเสียไปจากการกระทำความผิดเท่านั้น ดังนั้นหากผู้เสียหายต้องการที่จะฟ้องเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนสำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้นทั้งหมดก็ต้องดำเนินการฟ้องร้องเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทน อันจะทำให้เกิดความยุ่งยากแก่ผู้เสียหายในการดำเนินคดี

ต่อมาจึงได้มีการออกพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 24) พ.ศ.2548 โดยได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมให้ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ในคดีอาญา ไม่ว่าจะเป็นการยื่นคำร้องเข้ามาในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์เพื่อขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือการที่ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาด้วยตนเองแล้วมีคำขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนมากับฟ้องคดีอาญา นอกเหนือจากสิทธิที่ผู้เสียหายสามารถฟ้องเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาได้ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยในทุกกรณีดังกล่าวผู้เสียหายสามารถเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ในทุกประเภทความเสียหายที่ตนได้รับโดยไม่มีข้อจำกัดในเรื่องความเสียหายหรือฐานความผิดดังเช่นแต่เดิม ซึ่งได้มีการให้เหตุผลในการออกพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 24) พ.ศ.2548 ในหมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติ
ดังนี้

“เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ คือ เนื่องจากการดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับ
คดีอาญาในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติให้
พนักงานอัยการมีเพียงอำนาจในการเรียกทรัพย์สินหรือราคาแทนผู้เสียหายในความผิดเกี่ยวกับทรัพย์
บางประเภทเท่านั้น ผู้เสียหายซึ่งได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดของจำเลยต้องไป
ดำเนินคดีส่วนแพ่งเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนอื่นด้วยตนเอง และต้องเสียค่าธรรมเนียมในการเรียกค่า
สินไหมทดแทนอันเป็นภาระยิ่งขึ้นให้แก่ผู้เสียหาย ดังนั้น สมควรแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธี
พิจารณาความอาญาให้ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญาทุก
ประเภทที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ต่อเนืองไปได้ เพื่อให้การพิจารณาคดีส่วนแพ่งเป็นไปโดยรวดเร็ว
รวมทั้งยกเว้นค่าธรรมเนียมสำหรับการดำเนินคดีดังกล่าวเพื่อลดภาระให้แก่ผู้เสียหาย จึงจำเป็นต้อง
ตราพระราชบัญญัตินี้”

บทบัญญัติตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
ดังกล่าวนี้ได้บัญญัติเพิ่มสิทธิ และให้ความสะดวกแก่ผู้เสียหายในหลาย ๆ ส่วนอันเป็นการมุ่งที่จะ
คุ้มครองสิทธิของผู้ที่ได้รับความเสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมให้ได้รับการเยียวยาอย่างเหมาะสม
ดังเช่นการให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในการเรียกค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย
จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกาย ชื่อเสียง หรือได้รับความเสียหายในทาง
ทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลย นอกจากนี้ยังให้สิทธิแก่ผู้เสียหายที่เป็นคน
ยากจนและไม่สามารถจัดหาทนายความได้เองนั้น มีสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้สำหรับการ
ดำเนินการเรียกให้มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในกรณีจำเป็นที่จะต้องมีการสืบพยานเพื่อช่วยเหลือ
ผู้เสียหายในการว่าคดีในส่วนแพ่ง และสิทธิประการสำคัญอีกประการหนึ่งคือสิทธิที่จะได้รับการยกเว้น
ค่าธรรมเนียมให้แก่ผู้เสียหายในการฟ้องคดี ไม่ว่าจะ เป็นกรณีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์แล้ว
ผู้เสียหายยื่นคำร้องเรียกค่าสินไหมทดแทน หรือในกรณีที่ผู้เสียหายฟ้องคดีแพ่งด้วยตนเองก็ตาม ถ้า
ผู้เสียหายประสงค์จะได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียม ก็สามารถยื่นคำขอต่อศาลชั้นต้นที่ได้ยื่นฟ้องไว้
พร้อมกับคำฟ้อง ซึ่งคำสั่งของศาลชั้นต้นนี้จะมีผลไปจนกว่าคดีจะถึงที่สุด

นอกจากนี้บทบัญญัติของกฎหมายที่แก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าวยังก่อให้เกิดความยุติธรรมในการ
กำหนดค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เสียหายด้วย เนื่องจากการที่กฎหมายกำหนดให้ผู้พิพากษาที่
พิจารณาคดีอาญาเป็นผู้พิจารณาในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนให้ผู้เสียหายจะทำให้ผู้พิพากษา

สามารถกำหนดค่าสินไหมทดแทนได้อย่างเหมาะสม เนื่องจากผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีอาญาย่อมเข้าใจถึงสาเหตุและลักษณะของการกระทำความผิดของจำเลยรวมทั้งปัจจัยต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดีกว่าผู้พิพากษาท่านอื่น

จึงเห็นได้ว่าการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 24) นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้การพิจารณาคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาสามารถดำเนินไปได้อย่างรวดเร็ว เพื่อให้ผู้เสียหายต้องเข้าร่วมในกระบวนการยุติธรรมเท่าที่จำเป็น และยังมีผู้คุมครองสิทธิของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมที่ควรจะได้รับโดยบัญญัติกฎหมายเพื่อรับรองสิทธิของผู้เสียหายและสร้างกระบวนการพิจารณาเพื่อให้ผู้เสียหายสามารถใช้สิทธิได้อย่างสะดวกรวดเร็วและเกิดความเป็นธรรมมากที่สุด แต่อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในส่วนของคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาที่แก้ไขเพิ่มเติมนี้ยังมีปัญหาที่เกิดขึ้นบางประการที่ควรนำมาพิจารณาเพื่อแก้ไขให้เกิดความเหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องความชัดเจนของบทบัญญัติของกฎหมายที่ควรจะมีบัญญัติโดยใช้ถ้อยคำให้เกิดความชัดเจน กล่าวคือในส่วนของประเภทของค่าสินไหมทดแทนที่ผู้เสียหายสามารถเรียกได้นั้น ครอบคลุมถึงประเภทของความเสียหายที่เกิดขึ้นเพียงใดเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาในการวิเคราะห์และตีความกันต่อไปในภายหน้า หรือเรื่องปัญหาความเหมาะสมของบทบัญญัติที่ควรแก้ไข หากกฎหมายยังคงบัญญัติฐานความผิดที่ไม่ได้ใช้ไว้ในบทบัญญัติอาจทำให้เกิดความสับสนในการใช้กฎหมายได้

นอกจากนี้ในส่วนของ การชดเชยค่าสินไหมทดแทนตามคำพิพากษาให้กับผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมนั้น ด้วยการใช้ลักษณะของคดีอาญาที่ต่างไปจากคดีแพ่ง ประกอบกับปัจจัยในเรื่องความสามารถในการจ่ายค่าสินไหมทดแทนตามคำพิพากษาของจำเลยในคดีแพ่งและคดีอาญาที่แตกต่างกันเนื่องจากผู้กระทำความผิดในคดีอาญาส่วนมากจะมีฐานะยากจน ส่งผลให้การบังคับคดีในส่วนของค่าสินไหมทดแทนตามคำพิพากษาในคดีอาญาอาจไม่ประสบผลสำเร็จหากใช้กระบวนการในการบังคับคดีตามคำพิพากษาโดยวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการบังคับคดีเพียงอย่างเดียว

เนื่องจากผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลผู้ที่ได้รับผลร้ายจากการกระทำความผิดของผู้อื่นหรือเรียกได้ว่าเป็นเหยื่ออาชญากรรมอันเป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยในบ้านเมือง รัฐในฐานะผู้ปกครองและดูแลจึงควรมีมาตรการเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายซึ่งเป็นสมาชิกในสังคมหากต้องตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม เพื่อให้ผู้เสียหายสามารถแน่ใจได้ว่ารัฐมีมาตรการที่จะป้องกันอาชญากรรมมิให้เกิดขึ้นในสังคม แต่หากอาชญากรรมได้เกิดขึ้นแล้วและเกิดความเสียหายที่ตามมาจาก

อาชญากรรมแล้วรัฐก็มีมาตรการที่จะเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้ผู้เสียหายได้รับความเดือดร้อนน้อยที่สุดและสามารถกลับคืนสู่สภาพเดิมได้อย่างรวดเร็วเท่าที่เป็นไปได้

จึงเห็นเป็นการสมควรศึกษาเปรียบเทียบเพื่อหามาตรการในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในการที่จะได้รับชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้น เพื่อรับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายตามแนวความคิดในการชดใช้ค่าเสียหายอันเป็นที่ยอมรับในนานาประเทศ เนื่องจากการชดใช้นั้นมีได้ในหลายรูปแบบ ทั้งรูปแบบที่เป็นเงิน รูปแบบที่เป็นบริการชุมชน และรูปแบบที่เป็นบริการให้แก่ผู้เสียหายโดยตรง วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะมุ่งเน้นศึกษาในส่วนของการชดใช้ในรูปแบบที่เป็นตัวเงินและมาตรการในการบังคับให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าเสียหายที่เป็นตัวเงินนั้น โดยพิจารณาเพื่อหาแนวทางในการนำมาตราการที่เหมาะสมและมีความเป็นไปได้มาปรับใช้ในประเทศไทย เพื่อให้สิทธิของผู้เสียหายในประเทศไทยได้รับการคุ้มครองอย่างเหมาะสมดังเช่นนานาประเทศ

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย

1. เพื่อให้ทราบวาทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในส่วนที่ได้บัญญัติให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในการเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญานั้นผู้เสียหายมีโอกาสดังกล่าวที่จะได้รับการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนอย่างแท้จริงเพียงใด
2. เพื่อให้ทราบวาทบัญญัติของกฎหมายในส่วนของคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ยังคงกำหนดฐานความผิดที่ไม่เหมาะสมไว้
3. เพื่อให้ทราบวาทบัญญัติของกฎหมายในส่วนของการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เสียหายยังขาดความชัดเจน
4. เพื่อให้ทราบถึงมาตรการในการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายที่มีประสิทธิภาพ ตลอดจนความเป็นไปได้และการปรับใช้ให้เหมาะสมกับกระบวนการทางอาญาของประเทศไทย

1.3 สมมติฐานในการศึกษาวิจัย

แม้ว่าจะมีการแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในส่วนการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในประเทศไทยแล้วก็ตาม แต่การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนยังขาดมาตรการที่จำเป็นบางประการที่นานา

ประเทศนำมาใช้ในการเยียวยาผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.4 ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะทำการศึกษาถึงสิทธิของผู้เสียหายที่กฎหมายบัญญัติคุ้มครองเพิ่มเติมใน ส่วนของการเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา และมาตรการที่ควรจะนำมาใช้ ในการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย โดยศึกษาจากบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธี พิพิจารณาความอาญา แนวคำพิพากษาศาลฎีกา และบทบัญญัติของกฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง

1.5 วิธีดำเนินการศึกษาและวิจัย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นการศึกษาค้นคว้า และวิจัยในเชิงเอกสาร (documentary research) ซึ่งจะทำการรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ บทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง คำ พิพากษาศาลฎีกา ตลอดจนข้อมูลจากทาง internet โดยจะเป็นข้อมูลจากทั้งในประเทศและ ต่างประเทศ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบ และวิเคราะห์ให้ชัดเจน

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงหลักการ และแนวความคิดในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาที่ เหมาะสม ตลอดจนปัญหาและแนวทางแก้ไขเพื่อบรรลุดุประสงค์ของกฎหมายในการชดใช้ค่า สินไหมทดแทนให้กับผู้เสียหาย
2. ทำให้ทราบว่าบทบัญญัติของกฎหมายในส่วนของคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญายัง กำหนดฐานความผิดที่ไม่เหมาะสม
3. ทำให้ทราบว่าบทบัญญัติของกฎหมายในส่วนของการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้กับ ผู้เสียหายยังขาดความชัดเจน
4. สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือเป็น ข้อพิจารณาในการแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเพื่อให้กฎหมายนั้นเกิดประโยชน์แก่ ผู้เสียหายอย่างแท้จริง

บทที่ 2

วิวัฒนาการการชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญา

การชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมเริ่มต้นมาจากแนวความคิดในการคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรม เพื่อให้เข้าใจถึงความสำคัญของการให้ความคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรม จึงจำเป็นต้องศึกษาในเรื่องเหยื่ออาชญากรรมจึงขอลงถึงความเป็นมาและวิวัฒนาการในการศึกษาเรื่องเหยื่ออาชญากรรม ประเภทของเหยื่ออาชญากรรม แนวความคิดในเรื่องเหยื่ออาชญากรรมในประเทศไทย ตลอดจนการคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรมว่าในปัจจุบันมีการให้ความคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรมในด้านใดบ้าง ซึ่งการคุ้มครองที่สำคัญประการหนึ่งก็คือการชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย โดยจะกล่าวในรายละเอียดถึงแนวความคิดในการชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายว่ามีพัฒนาการของแนวความคิดในการชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมอย่างไร ความหมายของการชดใช้ค่าเสียหาย วัตถุประสงค์ของการชดใช้ค่าเสียหาย รวมทั้งระบบและรูปแบบของการชดใช้ค่าเสียหายที่มีอยู่ในปัจจุบัน ตลอดจนการตีความบทบัญญัติของกฎหมายในการชดใช้ค่าเสียหาย

ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายโดยตรงจากอาชญากรรมที่เกิดขึ้น จึงเป็นผู้ที่สมควรที่จะได้รับการชดใช้เยียวยาความเสียหายจากผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นผู้ก่อความเสียหาย แนวความคิดในการเยียวยาชดใช้ให้ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมนั้นได้มีมาตั้งแต่สมัยโบราณโดยเริ่มต้นจากแนวความคิดในการคุ้มครองผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ การช่วยเหลือผู้เสียหายโดยให้ความสำคัญในการดำเนินคดี การเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น และได้มีการพัฒนาเรื่อยมาจนกลายเป็นแนวความคิดที่นานาประเทศเห็นพ้องต้องกันว่าผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมนั้นควรได้รับความเป็นธรรมในการได้รับการชดใช้ความเสียหาย และควรมีการบัญญัติกฎหมายเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่มีโดยชอบ ตลอดจนการให้ความสะดวกในการเข้าร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อให้ผู้เสียหายต้องเข้าร่วมอยู่ในกระบวนการยุติธรรมเท่าที่จำเป็น

2.1 แนวความคิดในการคุ้มครองผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม

เมื่อมีอาชญากรรมเกิดขึ้นในสังคมบุคคลผู้ต้องตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมเป็นผู้ที่ได้รับผลร้ายและความเสียหายที่เกิดขึ้น ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมนั้นอาจเป็นบุคคลใดบุคคลหนึ่งในสังคม ซึ่งนอกจากจะได้รับความเสียหายทางด้านจิตใจที่ต้องตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมแล้วยังได้รับความเสียหายด้านอื่น ๆ อันเป็นผลที่เกิดจากอาชญากรรมอีกด้วย เช่น ความเสียหายทางด้านร่างกาย ความเสียหายทางจิตใจ ความเสียหายทางทรัพย์สิน เป็นต้น ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมจึงเป็นผู้ที่สมควรจะได้รับการช่วยเหลือและให้ความสำคัญจากรัฐในด้านต่างๆ สำหรับการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมตลอดจนการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น

อาชญากรรมสามารถเกิดขึ้นได้กับสังคมทุกสังคม แต่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมก็มีลักษณะเดียวกันและจำนวนผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมทั้งหมดในโลกมีจำนวนมากมาย นานา ประเทศจึงเห็นเป็นการจำเป็นที่ต้องให้ความสำคัญและให้ความคุ้มครองผู้ต้องตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมอย่างเป็นรูปธรรม และช่วยกันพยายามหามาตรการในการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมในด้านต่างๆ ตลอดจนศึกษาทางวิชาการเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมอันจะทำให้จำนวนเหยื่ออาชญากรรมลดน้อยลงเท่าที่เป็นไปได้เพื่อให้สังคมมีความสงบเรียบร้อยและเกิดสันติสุข

2.1.1 ความเป็นมาและวิวัฒนาการในเรื่องเหยื่ออาชญากรรม

แนวความคิดในเรื่องเหยื่ออาชญากรรมนั้น ในระยะแรกได้มีการศึกษาโดยเน้นที่จะศึกษาด้านบุคคลผู้ตกเป็นเหยื่อของการประกอบอาชญากรรมขั้นพื้นฐานเท่านั้น ต่อมาจึงเริ่มศึกษา

* อาชญากรรมพื้นฐาน หมายถึง อาชญากรรมซึ่งเกี่ยวกับการประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน ร่างกาย และชีวิตของผู้อื่น ตัวอย่างอาชญากรรมพื้นฐาน เช่น ลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ทำร้ายร่างกาย ฆ่าผู้อื่น เป็นต้น นอกจากนี้อาชญากรรมพื้นฐานยังอาจแยกพิจารณาได้เป็นสองชนิด คือ อาชญากรรมพื้นฐานที่ไม่ใช้กำลังรุนแรงและอาชญากรรมพื้นฐานที่ใช้กำลังรุนแรง กล่าวได้ว่า อาชญากรรมพื้นฐานเกิดขึ้นมาพร้อม ๆ กับมนุษยชาติและเป็นอาชญากรรมที่ปรากฏอยู่ทั่วไปในสังคม โดยอาจแตกต่างกันเพียงความถี่และความรุนแรงเป็นประการสำคัญ ส่วนอาชญากรรมประกอบ อาชญากรรมพื้นฐานก็มักปรากฏทั้งกลุ่มที่เป็นมืออาชีพและกลุ่มที่ไม่ใช่มืออาชีพ ในที่นี้อาชญากรรมมืออาชีพหมายถึง อาชญากรรมผู้อาศัยการประกอบอาชญากรรมเพื่อการดำรงชีพในลักษณะและรูปแบบ

โครงสร้างทางสังคมที่มีผลกระทบต่อเหยื่ออาชญากรรม รวมทั้งลักษณะต่าง ๆ ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับเหยื่ออาชญากรรม¹ และได้เริ่มมีการศึกษาเรื่องของ “เหยื่ออาชญากรรม” ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 โดย Lombroso ได้กล่าวว่า “การกระทำผิดของอาชญากรนั้น เป็นการแสดงออกของอาชญากรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งแสดงออกมาเพราะตกอยู่ภายใต้การกดดันของเหยื่ออาชญากรรมที่ยั่วยวอาชญากรรม”² ส่วน Garofalo ได้ศึกษาเรื่องเหยื่ออาชญากรรมและได้กล่าวว่า “ความประพฤติของผู้เสียหายในบางกรณีเป็นต้นเหตุยั่วยวให้มีการประกอบอาชญากรรมขึ้น”³ ในช่วงสมัยนี้จะศึกษาเหยื่ออาชญากรรมโดยมุ่งที่การศึกษาถึงสาเหตุของผู้กระทำผิดจากด้านของผู้กระทำผิดเพียงด้านเดียว

ต่อมาในปี ค.ศ.1940-1950 นักอาชญาวิทยาเริ่มมีแนวความคิดโดยมองว่าผู้เสียหายมีบทบาทสำคัญในการก่อให้เกิดอาชญากรรม ซึ่งสมัยนี้ได้มีนักอาชญาวิทยาที่มีชื่อเสียง เช่น Hentig, Mendelsohn, Ellenberger, Schafer, Wolfgang ได้ศึกษาผู้เสียหายเพื่อหาสาเหตุของอาชญากรรม⁴ เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการป้องกันผู้เสียหายจากอาชญากรรมและเพื่อปรับปรุงการป้องกันอาชญากรรมให้มีประสิทธิภาพ⁵

ต่าง ๆ เช่น นักกฎหมายทรัพย์สินในห้างสรรพสินค้า นักล้วงกระเป๋าในที่ชุมชน นักตัดช่อย่องเบาในเคหสถาน หรือพวกแมวร้ายซึ่งลักสินค้าจากเรือขนส่งสินค้า เป็นต้น (ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ และคณะ. อาชญากรรมพื้นฐานกับกระบวนการยุติธรรม : ปัญหา อุปสรรคและแนวทางควบคุม. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดการพิมพ์พระนคร, 2531. หน้า 6-7.)

¹ ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์และคณะ. อาชญากรรมพื้นฐานกับกระบวนการยุติธรรม : ปัญหาอุปสรรคและแนวทางควบคุม. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดการพิมพ์พระนคร, 2531. หน้า 220.

² วีระพงษ์ บุญญภาส. อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา. กรุงเทพฯ : คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527. หน้า 36.

³ Raffaele Garofalo, Criminology (Boston, 1914), p.373.

⁴ อมรรัตน์ กริยาผล. ทัศนะของบุคคลากรในกระบวนการยุติธรรมต่อการลงโทษผู้กระทำผิดโดยการชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา : ศึกษาเฉพาะในกรุงเทพมหานคร, หน้า 48.

⁵ Richard R. Korn and Lloyd W. McCorkle, Criminology and Penology Holt, Rinehart and Widston Inc., 1959, p.133.

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง Franz Werfel เป็นผู้เริ่มสนใจความสัมพันธ์ของผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด โดยเห็นได้จากงานเขียนของเขาที่เป็นที่รู้จักกันในเรื่อง “The Murdered One is Guilty” ซึ่งได้เสนอว่าผู้เสียหายเป็นหนึ่งในหลายสาเหตุของอาชญากรรม⁶ และตั้งแต่ปี ค.ศ.1954 เป็นต้นมานักอาชญาวิทยาได้หันมาสนใจปัญหาของผู้เสียหายอย่างจริงจัง เช่น Han Von Hentig ได้เสนอผลงานสำคัญในหนังสือชื่อ “อาชญากรและเหยื่อ” (The Criminal and His Victim) ซึ่งจัดพิมพ์โดยมหาวิทยาลัยเยล

วิชาที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างเหยื่ออาชญากรรมกับผู้กระทำความผิดได้มีผู้ให้ความสนใจศึกษามากขึ้น และได้รับความสนใจเป็นอย่างมากในปัจจุบัน อันเป็นวิชาที่ศึกษาเพื่อให้อาชญากรรม โดยมุ่งเน้นที่จะศึกษาว่าเหยื่อทำให้เกิดอาชญากรรมขึ้นได้อย่างไร⁷ ซึ่ง Mendelsohn ได้ตั้งชื่อวิชานี้ว่า Victimology จนกระทั่งต่อมาเมื่อมีผู้สนใจศึกษามากขึ้นจนได้มีการประชุมเกี่ยวกับวิชาเหยื่อวิทยานี้ในระดับระหว่างประเทศหลายครั้ง ทำให้วิชาเหยื่อวิทยาได้รับการพัฒนาและก้าวหน้ามากขึ้น

2.1.2 ประเภทของเหยื่ออาชญากรรม

จากพัฒนาการในการศึกษาเรื่องเหยื่ออาชญากรรมได้มีการจำแนกประเภทของเหยื่ออาชญากรรมออกเป็นประเภทต่าง ๆ โดยในระยะแรกนั้นการจำแนกประเภทของเหยื่ออาชญากรรมไม่ได้มีการจำแนกอย่างเป็นระบบเท่าใดนัก มักจะเป็นเพียงความเห็นส่วนตัวของนักอาชญาวิทยา แต่อย่างไรก็ตามจากการริเริ่มจำแนกประเภทของเหยื่ออาชญากรรมดังกล่าวนี้ก็เป็แนวทางก่อให้เกิดการจำแนกประเภทของเหยื่ออาชญากรรมอย่างเป็นระบบในระยะต่อมา⁸ โดยมีการจำแนกในลักษณะต่างๆ กันดังนี้

Hans Von Hentig ได้แบ่งประเภทของผู้เสียหายด้วยความรู้ทางจิตวิทยา สังคมวิทยา และชีววิทยา มาประกอบการพิจารณา โดยชี้ให้เห็นข้อแตกต่างระหว่างผู้เสียหายโดยกำเนิดกับ

⁶ Stephen Schafer, Victimology: The Victim and His Criminal (Virginia: Reston Publishing company Inc., 1977), p.34.

⁷ อรรถพร ชูบำรุง. อาชญาวิทยาและอาชญากรรม. กรุงเทพฯ: ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2532. หน้า 294.

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 294-295.

ผู้เสียหายโดยสิ่งแวดล้อมทางสังคม (Society-Made Victim) โดยได้แบ่งผู้เสียหายออกเป็น 13 ประเภท⁹ ดังนี้

(1) ผู้เยาว์ (The Young) เป็นพวกที่อ่อนแอ ขาดประสบการณ์ ง่ายแก่การถูกล่อลวง เด็กหญิงอาจตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศ เขาเห็นว่าเนื่องจากเด็กส่วนมาวยังไม่ได้เป็นเจ้าของทรัพย์สิน จึงยกเว้นจากอาชญากรรมประเภทผลประโยชน์

(2) ผู้หญิง (The Female) เป็นเพศที่อ่อนแอ ผู้กำลังเพศชายไม่ได้ หญิงสาวอาจถูกข่มขืน คนแก่มีทรัพย์สินมากอาจถูกปล้นหรือข่มขืน

(3) คนแก่ (The old) ทั้งชายและหญิง เป็นผู้ที่อ่อนแอทั้งร่างกายและจิตใจ แต่มีทรัพย์สินมั่งคั่ง จึงตกเป็นผู้เสียหายเกี่ยวกับทรัพย์สิน

(4) ผู้เป็นโรคจิตหรือจิตบกพร่อง (The mentally defective) ล้วนเสียเปรียบอาชญากรทั้งสิ้น ง่ายต่อการกระทำผิดต่อตนเอง (Self victimizing victim) หรือถูกล่อลวงให้กระทำผิดได้ง่าย

(5) คนต่างด้าว (The immigrants) ความอ่อนแอเกิดขึ้นเพราะความขัดแย้งในทางวัฒนธรรม คนต่างด้าวและคนพื้นเมืองจึงเป็นปรปักษ์ต่อกัน ต้องใช้เวลานานที่จะปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมใหม่

(6) คนกลุ่มน้อย (The minorities) มีลักษณะเช่นเดียวกับคนต่างด้าว

(7) คนโง่ทึม (The dull normals) ถือว่าเป็นผู้เสียหายโดยกำเนิด

(8) คนที่ถูกกดขี่หรือจิตใจหดหู่ (The depressed) เป็นพวกที่มีปัญหาทางจิต ลึกลับ หวัง ผิดหวัง มีแนวโน้มไปในทางต่ำ ทำให้อาชญากรเห็นทางที่จะประกอบอาชญากรรม

(9) พวกโลภ (The acquisitive) เป็นผู้เสียหายชั้นหนึ่ง คือ มีความปรารถนาที่จะกระทำผิดและเป็นผู้เสียหายเสียเอง เช่น นักการพนัน

(10) คนเสเพล (The wanton) พวกนี้เป็นพวกไม่ค่อยรู้จักกาลเทศะ ไม่รู้จักควบคุมตนเอง

(11) พวกเปล่าเปลี่ยวและอกหัก (The lonesome and the heartbroken) ต้องการเพื่อนและความสุข ย่อมเป็นเหยื่อของคนใจชั่วได้

(12) พวกที่ตกอยู่ในความทุกข์ทรมาน (The Tormentor) เช่น คนขี้เมา โรคจิต โรคประสาท เป็นภาระแก่คนอื่น

⁹ Han Von Hentig, The Criminal and His Victim (New Haven : Yale University Press, 1948), p.404-438.

(13) พวกต่อสู้ขัดขวาง (The Blocked, exempted and fighting)

พวกที่ถูกกรรโชกทรัพย์และบุคคลเหล่านี้ขัดขืนต่อสู้ จึงตกเป็นผู้เสียหายในที่สุด

โดย Hentig เห็นว่าบุคคลเหล่านี้จะมีความอ่อนแอกว่าบุคคลธรรมดาและผู้เสียหายบางคนได้เป็นผู้ช่วยทำให้เกิดอาชญากรรมขึ้น โดย¹⁰

- (1) ผู้เสียหายเป็นผู้ทำทนายหรือประสงค์ให้เกิดเหตุร้าย
- (2) เกิดจากความกดดันทางจิตใจของผู้เสียหายที่ต้องการให้เกิดเหตุร้าย
- (3) เหตุร้ายอาจเกิดจากความผิดของผู้เสียหายบางส่วน
- (4) เหตุร้ายจะไม่เกิดขึ้นถ้าผู้เสียหายมิได้เป็นผู้ริเริ่มขึ้นก่อน

นอกจากนี้ Therston Sellin และ Marvin E. Wolfgang ได้จำแนกประเภทของเหยื่ออาชญากรรมโดยพิจารณาจากผลกระทบของอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในสังคม โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท¹¹ คือ

(1) เหยื่ออาชญากรรมขั้นที่หนึ่ง (Primary Victimization) หมายถึง บุคคลที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมโดยตรง (Personalized or individual Victims)

(2) เหยื่ออาชญากรรมขั้นที่สอง (Secondary Victimization) ผู้กระทำความผิดมิได้มุ่งกระทำต่อบุคคลที่จะตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมนั้น ๆ โดยตรง หากแต่ผู้กระทำความผิดได้มุ่งกระทำต่อวัตถุอื่น ๆ ที่มีชีวิตบุคคล (the victim is an impersonal target n of the offender) แต่ตัวบุคคลเป็นผู้ได้รับผลร้ายที่เกิดขึ้นจากการกระทำนั้นด้วย เช่น กระทำต่อทางรถไฟ ห้างสรรพสินค้า โบสถ์ และสถานที่ที่มีคนจำนวนมากอื่น ๆ เป็นต้น

(3) เหยื่ออาชญากรรมขั้นที่สาม (Tertiary Victimization) หมายถึง สาธารณชน หรือองค์การบริหารของสังคม (the administration of the Society) ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม

นอกจากนี้ Benjamin Mendelson ผู้ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้ให้กำเนิดวิชาว่าด้วยเหยื่ออาชญากรรม ได้จำแนกประเภทของเหยื่ออาชญากรรมโดยพิจารณาถึงความหนักเบาของ

¹⁰ ประธาน วัฒนวานิชย์. กฎหมายทดแทนความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม : แนวคิดทางด้านรัฐสวัสดิการ. วารสารนิติศาสตร์ 12 (2524) : หน้า 70.

¹¹ Stephen Schafer, Victimology : The Victim and His Criminal, p.43

ความผิดของเหยื่อที่ส่งผลต่อการเกิดอาชญากรรม ความผิดของเหยื่อเป็นหลักความคิดในการจำแนกประเภทของเหยื่อ¹² โดยได้แยกออกเป็น 6 ประเภท ดังนี้

(1) เหยื่อที่ไร้เดียงสาอย่างยิ่ง (The completely innocent victim) เหยื่อชนิดนี้เป็นเหยื่อในอุดมคติ หมายถึง ผู้ที่เป็นเด็กหนือผู้ที่ประสบทุกข์เชิงญจากอาชญากรรมโดยที่ตนเองมิได้มีความตั้งใจให้เกิดขึ้นเลย

(2) เหยื่อที่มีความผิดน้อยกว่าอาชญากร (The victim with minor guilt) และเหยื่อที่มีความเขลา (the victim due to his ignorance) ตัวอย่างเช่น ผู้หญิงที่กระตุ้นให้กระทำในทางที่ผิดและตนเองก็ต้องรับกรรมไปจนตลอดชีวิต (เช่นเดินไปในที่เปลี่ยวคนเดียว)

(3) เหยื่อที่มีความผิดเท่ากับอาชญากร (The victim as guilty as offender) และเหยื่อที่ทำด้วยความสมัครใจ (The voluntary victim) เช่น การฆ่าตัวโดยโดยการโยนหัวโยนก้อย การฆ่าตัวตายตามเพื่อน เป็นต้น

(4) เหยื่อที่มีความผิดมากกว่าอาชญากร (The victim more guilty than the offender) แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

(ก) เหยื่อที่กระตุ้นให้บางคนประกอบอาชญากรรม เช่น แหย่ให้โกรธ เป็นต้น

(ข) เหยื่อที่ชวนใจหรือยั่วยวนใจให้ประกอบอาชญากรรม เช่น หญิงสาวชวนใจให้ฆ่มขึ้นกระทำฆ่าเรา

(5) เหยื่อที่มีความผิดมากที่สุด (The most Guilty victim) และเหยื่อที่มีความผิดตามลำพัง (The victim who is guilty alone) หมายถึงเหยื่อที่มีความก้าวร้าวจึงเป็นผู้ผิดเพียงลำพังในการก่อให้เกิดอาชญากรรม ตัวอย่างเช่นคนที่รังแกคนอื่นจนต้องถูกฆ่าตายเพื่อเป็นการป้องกันตนเอง

(6) เหยื่อปลอม (The simulating victim) และเหยื่อในฝัน (The imaginary victim) เป็นพวกที่ทำให้เข้าใจผิดในการบริหารงานยุติธรรม โดยที่คนพวกนี้มิได้เป็นเหยื่อจริง ๆ เช่น พวกเป็นโรคจิตชนิดต่าง ๆ ตลอดทั้งเด็ก ๆ ด้วย เหยื่อพวกนี้ทำให้หาตัวอาชญากรไม่ได้

Stephen Schafer ได้แบ่งผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมออกเป็น 7 ประเภท¹³ คือ

¹² Ibid, p.36

¹³ Stephen Schafer. Victimology: The Victim and His Criminal, p.45-47.

- (1)เหยื่ออาชญากรรมที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับอาชญากร (Unrelated Victims) ผู้เสียหายไม่มีความเกี่ยวข้องกับการกระทำผิดเลย อาชญากรจึงต้องรับผิดชอบเต็มที่
- (2)เหยื่อที่กระตุ้นให้เกิดอาชญากรรม (Provocative Victims) ผู้เสียหายได้ทำบางอย่างต่อผู้กระทำผิด ผู้กระทำผิดจึงได้ตอบในการข่มขู่ ความรับผิดชอบจึงควรแบ่งปันกัน
- (3)เหยื่อที่จู่ใจให้เกิดอาชญากรรม (Precipitative Victims) ผู้เสียหายไม่ได้กระทำต่ออาชญากร แต่ได้กระทำบางประการที่เปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิด เช่น การเดินคนเดียวในที่เปลี่ยว การแต่งตัวของผู้หญิง ผู้เสียหายควรรับผิดชอบในบางส่วน
- (4)เหยื่อที่มีความอ่อนแอทางชีวภาพ (Biologically Weak Victims) เช่น ผู้ป่วย เด็ก ถ้าจะต้องรับผิดชอบในอาชญากรรมด้วย ก็ควรแบ่งปันความรับผิดชอบให้สังคมหรือรัฐ ซึ่งไม่เตรียมการป้องกันที่เพียงพอ
- (5)เหยื่อที่มีความอ่อนแอทางสังคม (Socially Weak Victims) ผู้ซึ่งอยู่ในสังคมในฐานะที่เสียเปรียบ เช่น คนกลุ่มน้อย ผู้กระทำผิดและสังคมควรรับผิดชอบร่วมกันในความลำเอียงที่มีต่อพวกเขา
- (6)ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของตนเอง (Self Victimizing Victims หรือ Victimless Crimes) เช่น ยาเสพติด การพนัน ซึ่งผู้กระทำผิดเป็นผู้เสียหายเสียเอง ก็ไม่มีการแบ่งความรับผิดชอบแต่อย่างใด
- (7)เหยื่อการเมือง (Political Victims) ผู้ซึ่งได้รับผลจากสงคราม อุดมการณ์ การปฏิวัติ ผู้เสียหายไม่ควรต้องรับผิดชอบในอาชญากรรมที่เกิดขึ้นต่อเขา

ต่อมาได้มีความก้าวหน้าในการศึกษาเกี่ยวกับผู้เสียหายมากขึ้น โดยศึกษาถึงความสำคัญของผู้เสียหายต่อบทบาทที่อาจก่อให้เกิดอาชญากรรม และศึกษาถึงความเสียหายของอาชญากรรมที่จะเกิดแก่ผู้เสียหาย รวมถึงความรับผิดชอบในปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นการมองปัญหาอาชญากรรมที่ Stephen Schafer เรียกว่า “Universalistic”¹⁴

¹⁴ อมรรัตน์ กริยาผล. ทัศนคติของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมต่อการลงโทษผู้กระทำผิด โดยการชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา : ศึกษาเฉพาะในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2527. หน้า 57.

ในระยะต่อมา Ray G. Schultz ได้ศึกษาในเรื่องความสัมพันธ์ของเหยื่ออาชญากรรมกับผู้กระทำคามผิดโดยได้กล่าวไว้ในรายงานของเขาเกี่ยวกับกรณีที่ผู้เสียหายเข้ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำคามผิดนั้น มีได้ 4 ทาง¹⁵ คือ

- (1) ด้วยการช่วยผู้กระทำคามผิดไม่พอใจ
- (2) ด้วยการเชื่อเชิญโดยตรง เช่น การแต่งตัวของผู้หญิง
- (3) ด้วยการละเลย ไม่ระมัดระวังในการป้องกันทรัพย์สินตามปกติ
- (4) ด้วยการเชื่อเชิญอย่างไม่รู้ตัว ทำให้ผู้กระทำคามผิดเกิดอารมณ์ที่แปรปรวน

การจำแนกประเภทของเหยื่ออาชญากรรมสามารถจำแนกได้ในหลายลักษณะแล้วแต่จุดประสงค์ของการจำแนกประเภทโดยเป็นการศึกษาเพื่อให้เข้าใจลักษณะของเหยื่ออาชญากรรมในประเภทต่าง ๆ ทำให้สามารถหาวิธีการในการป้องกันการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม

2.1.3. แนวความคิดเรื่องเหยื่ออาชญากรรมในประเทศไทย

สำหรับในประเทศไทย วิชาว่าด้วยเหยื่ออาชญากรรมนั้นมีหลักฐานปรากฏว่าเคยมีแนวความคิดนี้อยู่ในกฎหมายตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยมาแล้ว โดยปรากฏอยู่กฎหมายในเรื่องการควบคุมอาชญากรรมที่ออกใน พ.ศ.1916 ซึ่งพบในหลักศิลาจารึกหลักที่ 7 ก. ซึ่งตามกฎหมายดังกล่าวถือได้ว่าเป็นเรื่องของราชฎาโดยแท้ และราชฎาเป็นผู้ฟ้องร้องคดีอาญา โดยมีบทบัญญัติ 9 มาตราด้วยกัน¹⁶ ยกตัวอย่างพอสังเขป เช่น

มาตราหนึ่ง เจ้าของทรัพย์ไล่ขโมยไปถึงบ้าน เจ้าทรัพย์ร้องขอให้ช่วยจับกุม ถ้าเจ้าของบ้านไม่ช่วยมีความผิดประดุจกินสินจ้างขโมย ให้ทำโทษประดุจลักคน ท่านให้ชดใช้หนี้สินที่ขโมยเอามาจากเจ้าทรัพย์ให้หมด

มาตราหนึ่ง มีผู้ลักของในบ้านหรือลักคนในบ้านผู้ใดชวนไปหรือไปลักด้วยกันหรือทราบว่ามีผู้ใดลักทรัพย์ของผู้ใดในระยะสิบปี เอาใจใส่ราคาความมาแจ้งทางฝ่ายบ้านเมืองจะได้รับบำเหน็จรางวัลตามขนาดราชศาสตร์ ธรรมศาสตร์

¹⁵ Bruce J. Cohen, Crime in America : Perspectives an Criminal and Delinquent Behavior (Illinois : F.E. Peacock Publishers, 1970), p.439.

¹⁶ ถนอม อานามวัฒน์และคณะ. ประวัติศาสตร์ไทยยุคก่อนประวัติศาสตร์ไทยถึงดินอยุธยา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : แสงรุ่งการพิมพ์, 2522. หน้า 96.

มาตราหนึ่ง มีคนไปลักข้าวของสัมสูงลูกไม้ ซึ่งเจ้าของไม่เต็มใจให้ ถ้าผู้ใดช่วยจับกุมจะได้รางวัล แต่ผู้ใดทำเฉยไม่ช่วยจับปล่อยให้ผู้ร้ายหนีไปทั้งที่ทราบ ให้ปรับไหมแก่ผู้พบเห็นนั้น ให้ใช้คืนทรัพย์สินเท่าที่ผู้ร้ายลักไปแก่เจ้าของ

บทบัญญัติเหล่านี้เทียบได้กับวิชาว่าด้วยเหยื่ออาชญากรรม อันเป็นวิชาในสมัยปัจจุบันนั่นเอง¹⁷

ต่อมาจากแนวความคิดเดิมในเรื่องเหยื่ออาชญากรรม ทำให้มีพัฒนาการในการศึกษาเรื่องเหยื่ออาชญากรรม และได้มีผู้ให้ความหมายของ “ผู้เสียหาย” หรือ “เหยื่ออาชญากรรม” (Crime Victims) ไว้ดังนี้

อัถนพ ชูบำรุง และศรีสมบัติ โชคประจักษ์ ได้กล่าวว่า “ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม หมายถึงเหยื่อของผู้กระทำผิดกฎหมายบ้านเมือง แต่ไม่หมายถึงเหยื่อของภัยอย่างอื่น”¹⁸

สุวิทย์ นิมน้อย และประเทือง ธนิยผล ได้กล่าวว่า “ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม หมายถึงบุคคลที่ถูกประทุษร้ายในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน โดยปราศจากความยินยอมของผู้นั้น ยังรวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องใกล้ชิดหรือผู้อยู่ในความรับผิดชอบหรือในความอุปการะของผู้ถูกทำร้ายด้วย”¹⁹

ประชัย เปี่ยมสมบุรณ์ ได้กล่าวว่า “ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมหมายถึงผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการก่ออาชญากรรมของผู้กระทำความผิด รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องที่ได้รับผลกระทบจากความเสียหาย”²⁰

¹⁷ อรรถพล ไหญ่สว่าง. ผู้เสียหายในคดีอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524. หน้า 61-62.

¹⁸ อัถนพ ชูบำรุง และศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด, ว่าด้วยเหยื่ออาชญากรรม (Victimology). พิมพ์ครั้งที่ 1. นครปฐม : โรงพิมพ์สถาบันพัฒนาสาธารณสุขอาเซียน, 2538. หน้า 2.

¹⁹ สุวิทย์ นิมน้อย และประเทือง ธนิยผล. อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : แสงจันทร์การพิมพ์, 2533. หน้า 29.

²⁰ ประชัย เปี่ยมสมบุรณ์ และคณะ. อาชญากรรมพื้นฐานกับกระบวนการยุติธรรม ปัญหาอุปสรรคและแนวทางควบคุม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : การพิมพ์พระนคร, 2531. หน้า 125.

กุลพล พลวัน ได้กล่าวว่า “ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมหมายถึงผู้ที่ประสบผลร้ายหรือความเสียหายทั้งด้านชีวิต ร่างกาย จิตใจ และทรัพย์สินอันเนื่องจากการละเมิดกฎหมาย”²¹

สุดสงวน สุธีสร ได้กล่าวว่า “ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมหมายถึงเหยื่อที่ได้รับความเสียหายจากผลของการกระทำผิดกฎหมาย แบ่งได้ 2 ลักษณะ ได้แก่

(1) ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมโดยตรง (Direct Victims) คือ บุคคลที่ถูกล่วงละเมิด และได้รับความเสียหายโดยตรงจากการกระทำผิดกฎหมาย

(2) ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมโดยอ้อม (Indirect Victims) คือ บุคคลที่สามารที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำผิดกฎหมาย แม้การกระทำนั้นจะไม่ได้เกิดขึ้นกับเขาโดยตรง”²²

กล่าวโดยสรุปคือ การศึกษาในเรื่องเหยื่ออาชญากรรมในประเทศไทยนั้นได้มีมานานแล้วแต่อาจไม่ได้จัดเป็นวิชาว่าด้วยเหยื่ออาชญากรรมอย่างชัดเจน จนในระยะต่อมามีการศึกษาในเรื่องเหยื่ออาชญากรรมมากขึ้นโดยนักวิชาการต่าง ๆ ก็ได้ให้ความหมายของคำว่าเหยื่ออาชญากรรมไว้คล้าย ๆ กัน แสดงให้เห็นได้ว่าประเทศไทยมีแนวความคิดในการให้ความสำคัญกับเหยื่ออาชญากรรมและถือว่าเป็นผู้เสียหายที่ควรจะได้รับ การคุ้มครองและเยียวยาความเสียหาย

2.1.4. การคุ้มครองผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม

ได้มีการศึกษาและพัฒนาในเรื่องเหยื่ออาชญากรรมหรือทฤษฎีเหยื่อวิทยาเรื่อยมากระทั่งต่อมาในปี ค.ศ.1985 ได้มีวิวัฒนาการที่สำคัญในเรื่องเหยื่ออาชญากรรมตามแนวความคิดในการคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรม โดยได้มีการจัดประชุมสหประชาชาติครั้งที่ 7 ว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (The United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offender) ณ กรุงมิลาโน ประเทศอิตาลี โดยใช้ชื่ออย่างเป็นทางการว่า “Magna Carta for Victims” โดยที่ประชุมใหญ่สมัชชาแห่งสหประชาชาติได้ออกมติที่ 40/34 กำหนดให้มี “ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจโดยมิชอบต่อผู้เสียหายในคดีอาญา” (Declaration of basic Principles of Justice for

²¹ กุลพล พลวัน และรัชนีกร โชติชัยสถิตย์. สถานภาพของเหยื่ออาชญากรรมกับผู้เสียหายในคดีอาญาในประเทศไทย. วารสารอัยการนิเทศ 33 (2534) : หน้า 331-332.

²² สุดสงวน สุธีสร. เหยื่ออาชญากรรม. กรุงเทพฯ : ม.ป.ศ. 2543, หน้า 2.

Victims of Crime and abuse of power) อันมีหลักปรัชญาพื้นฐานให้ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมต้องได้รับการยอมรับ และได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสมกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สาระสำคัญตามปฏิญญานี้ได้แบ่งออกเป็นสองส่วนคือ ส่วนที่ให้ความสำคัญกับผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมที่เกิดจากการกระทำความผิดอาญา และส่วนที่ให้ความสำคัญกับผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมที่เกิดจากการใช้อำนาจโดยมิชอบ ซึ่งจะขอกล่าวถึงเฉพาะในส่วนของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมที่เกิดจากการกระทำความผิดอาญา

ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจโดยมิชอบต่อผู้เสียหายในคดีอาญานี้ได้กำหนดมาตรฐานในการคุ้มครองผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมไว้ 4 ประการ คือ การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม การได้รับค่าชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำความผิด การได้รับการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาโดยรัฐ และการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ดังนี้

ประการที่ 1 การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการได้รับปฏิบัติอย่างเป็นธรรม (Access to Justice and fair Treatment)

มาตรฐานการคุ้มครองผู้เสียหายนี้เป็นหลักการในการสร้างหลักประกันให้กับประชาชนว่ารัฐซึ่งเป็นผู้อำนวยความสะดวกยุติธรรมต้องทำหน้าที่ด้วยความเป็นธรรม และกำหนดมาตรการที่ทำให้ประชาชนได้รับความคุ้มครองในสิทธิและเสรีภาพที่จะมีส่วนเกี่ยวข้องในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยปฏิญญานี้ได้กำหนดมาตรฐานในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการได้รับปฏิบัติอย่างเป็นธรรมไว้ดังนี้

1.1 ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมควรได้รับการปฏิบัติด้วยความรู้สึกเมตตาเคารพถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีสิทธิเข้าถึงกลไกของกระบวนการยุติธรรม และได้รับการเยียวยาตามกฎหมายของประเทศเพื่อบรรเทาความเสียหายที่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมได้รับ²³

1.2 กลไกของฝ่ายตุลาการและฝ่ายบริหาร ควรเอื้ออำนวยให้ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมได้รับการเยียวยา โดยผ่านกระบวนการต่าง ๆ อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการด้วยความรวดเร็ว ยุติธรรม ไม่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย และสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ ทั้งนี้

²³ ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจโดยมิชอบต่อผู้เสียหายในคดีอาญา มาตรา 4

ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมควรได้รับการบอกกล่าวถึงสิทธิในการได้รับการเยียวยาโดยผ่านกลไกเหล่านั้น²⁴

1.3 กระบวนการทางฝ่ายตุลาการ ฝ่ายบริหาร ที่จะตอบสนองความต้องการของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ควรปฏิบัติดังนี้

1.3.1 แจ้งให้ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมทราบถึงบทบาท ขอบเขต กำหนดเวลา และการดำเนินการในคดี โดยเฉพาะความผิดอาญาที่ร้ายแรงซึ่งผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมได้ขอทราบข้อมูลเหล่านั้น

1.3.2 เมื่อสิทธิส่วนบุคคลของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมถูกกระทบกระเทือนจึงควรให้ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมได้แสดงทัศนคติเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตน

1.3.3 จัดให้มีการช่วยเหลือผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมตามสมควร ตลอดกระบวนการทางกฎหมาย

1.3.4 กำหนดมาตรการที่จำเป็นต่าง ๆ โดยไม่ลดความสะดวกของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม เพื่อปกป้องสิทธิส่วนบุคคลและเป็นการให้หลักประกันความปลอดภัยจากการข่มขู่และการล้างแค้น ตลอดจนบุคคลในครอบครัวของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมและพยานที่เกี่ยวข้อง

1.3.5 หลีกเลี่ยงความล่าช้าในการพิจารณาคดี การสั่งการใด ๆ และการพิพากษาคดีสำหรับผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม²⁵

1.4 ควรจัดให้มีกลไกในการระงับข้อพิพาทอย่างไม่เป็นทางการ รวมถึงการไกล่เกลี่ยอนุญาโตตุลาการ และความยุติธรรมตามจารีตประเพณีท้องถิ่น ควรทำให้เป็นประโยชน์แก่ผู้เสียหาย ตลอดจนการแก้ไขเยียวยาแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม²⁶

²⁴ ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจโดยมิชอบต่อผู้เสียหายในคดีอาญา มาตรา 5

²⁵ ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจโดยมิชอบต่อผู้เสียหายในคดีอาญา มาตรา 6

²⁶ ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจโดยมิชอบต่อผู้เสียหายในคดีอาญา มาตรา 7

จากมาตรฐานการปฏิบัติดังกล่าวตามปฏิญญา รัฐต่าง ๆ จึงควรกำหนดมาตรการ หรือวิธีการในการดำเนินการเพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานการปฏิบัติตามปฏิญญาในการคุ้มครองให้ ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมสามารถเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมตลอดจนทราบถึง ขั้นตอนต่าง ๆ ได้โดยละเอียดและชัดเจน ตลอดจนได้รับความช่วยเหลือและได้รับความสะดวกในการ เข้าถึงความยุติธรรม* และได้รับการเอาใจใส่จากบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา** การ ดำเนินการจัดให้มีมาตรการหรือเครื่องมือต่าง ๆ ในการอำนวยความสะดวกในการดำเนินการตาม กระบวนการยุติธรรมนั้น เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะจัดให้มีขึ้นไม่ว่าในรูปแบบใดเพื่อให้เหมาะสมและ สอดคล้องกับสภาพสังคม ซึ่งอาจรวมถึงมาตรการในการไกล่เกลี่ยหรืออนุญาโตตุลาการทั้งนี้แล้วแต่ ความสะดวก ความต้องการ และความจำเป็นของประชาชนในสังคมประเทศนั้น ๆ

ประการที่ 2 การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำความผิด

(Restitution)

การชดเชยความเสียหายโดยการชดเชยใช้นั้นเป็นความรับผิดชอบของผู้กระทำความผิด ต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรมที่ตนได้ก่อขึ้น อันเป็นการเยียวยาให้กับผู้ที่ได้รับความเสียหายเพื่อเป็นการบรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้นทั้งยังเป็นการแสดงการยอมรับและตระหนักใน ความผิดที่ตนได้กระทำ ซึ่งปฏิญญาดำเนินการด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้ อำนาจโดยมิชอบต่อผู้เสียหายในคดีอาญาได้กำหนดมาตรฐานในการชดเชยให้กับผู้เสียหายหรือเหยื่อ อาชญากรรมไว้ดังนี้

2.1 ผู้กระทำความผิดหรือบุคคลที่สามซึ่งต้องรับผิดชอบในการกระทำของเขาควร ดำเนินการเพื่อเยียวยาความเสียหายให้กับผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ครอบครัว ทายาทของ ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม นอกจากนี้การชดเชยความเสียหายควรรวมถึงการคืนทรัพย์สิน การ ชดเชยมูลค่าของความเสียหาย หรือการสูญเสีย รวมถึงการชดเชยค่าใช้จ่ายที่เสียไปเนื่องจากการตก

* ประเทศเยอรมนี ออสเตรเลีย ฝรั่งเศส อิตาลี ได้มีการกำหนดสิทธิ หน้าที่ และการ คุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมไว้อย่างชัดเจนในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา ส่วนประเทศสหรัฐอเมริกา และมลรัฐทางตอนใต้ในออสเตรเลีย ได้มีการตรา พระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิของเหยื่อไว้อย่างชัดเจน เป็นต้น

** ประเทศเม็กซิโกได้จัดให้มีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบและเอาใจใส่เหยื่ออาชญากรรม ประเทศ ฝรั่งเศส สวีเดน และสหรัฐอเมริกาได้จัดตั้งหน่วยงานเฉพาะ (Victim's affair office) ในสถานีตำรวจ หรือศาล ส่วนในประเทศบราซิลได้จัดตั้งหน่วยงานพิเศษดูแลเหยื่ออาชญากรรม เป็นต้น

เป็นผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม การจัดให้มีการช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม และการชดเชยสิทธิที่เสียไป²⁷

2.2 รัฐต้องทบทวนการดำเนินการบังคับใช้กฎหมาย กฎ หรือระเบียบต่าง ๆ โดยให้การชดเชยความเสียหายมีความเป็นไปได้ในการตัดสินคดีอาญา เพื่อเป็นมาตรการในการลงโทษทางอาญาประการอื่น²⁸

2.3 ในคดีที่เป็นการกระทำความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม การชดเชยความเสียหายยังรวมถึงการทำให้สภาวะแวดล้อมกลับคืนสู่สภาพเดิม การสร้างสิ่งที่เป็นโครงสร้างขั้นพื้นฐานขึ้นมาใหม่ เพื่อทดแทนความสะดวกรที่ชุมชนจะต้องเสียไป และค่าใช้จ่ายในการหาที่อยู่ใหม่ ให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้หากความเสียหายนั้นเป็นผลให้ชุมชนต้องเคลื่อนย้ายออกจากที่อยู่เดิม²⁹

2.4 ถ้าหากการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรและเจ้าพนักงานของรัฐตามกฎหมายนั้นได้ฝ่าฝืนกฎหมายอาญา และได้สร้างความเสียหายให้เกิดขึ้นแก่บุคคล ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในกรณีนี้ต้องได้รับการชดเชยจากรัฐ³⁰

การชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำความผิดสามารถกระทำได้ในหลายกรณีไม่ว่าจะเป็นในขั้นก่อนการพิจารณาคดีในกรณีที่เบี่ยงคดียอกจากกระบวนการยุติธรรม(Diversion)ที่เรียกได้ว่าเป็นการนำคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หรือในชั้นหลักจากที่ศาลมีคำพิพากษาแล้วในขั้นตอนของกระบวนการราชทัณฑ์ในการจัดให้ผู้กระทำความผิดมีโอกาสประกอบอาชีพและนำเงินรายได้มาชดเชยให้แก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม หรืออาจเป็นกรณีการนำเงินที่ได้จากการทำงานในระหว่างที่ต้องโทษจำคุกมาจ่ายเป็นค่าชดเชยให้กับผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ดังนั้นการชดเชยให้กับผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมจึงสามารถทำได้ในหลายรูปแบบแล้วแต่ความเหมาะสม

²⁷ ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจโดยมิชอบต่อผู้เสียหายในคดีอาญา มาตรา 8

²⁸ ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจโดยมิชอบต่อผู้เสียหายในคดีอาญา มาตรา 9

²⁹ ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจโดยมิชอบต่อผู้เสียหายในคดีอาญา มาตรา 10

³⁰ ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจโดยมิชอบต่อผู้เสียหายในคดีอาญา มาตรา 11

การชดใช้ความเสียหายให้กับผู้เสียหายนอกจากจะเป็นการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นแล้ว ในด้านผู้กระทำความผิดยังเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดและเป็นการแก้ไขให้ผู้กระทำความผิดได้กลับตนเป็นคนดียอมรับในความเสียหายที่ตนได้กระทำ

ประการที่ 3 การชดเชยความเสียหายโดยรัฐ (Compensation)

การชดเชยความเสียหายโดยรัฐมีแนวความคิดมาจากการมองว่าการที่อาชญากรรมเกิดขึ้นในสังคมถือได้ว่ารัฐปฏิบัติหน้าที่บกพร่อง เพราะรัฐมีหน้าที่ในการรักษาความปลอดภัยให้สังคมมีความปกติสุข และป้องกันปราบปรามอาชญากรรม ดังนั้นเมื่อเหยื่ออาชญากรรมเป็นผู้ที่ได้รับผลร้ายจากอาชญากรรมที่เกิดขึ้น จึงเป็นการสมควรที่เหยื่อนั้นจะได้รับค่าทดแทนจากรัฐ³¹ (The government is responsible for protecting citizens from criminals when crimes occur, the government has failed its responsibility and should compensate victimized citizens)³² เนื่องจากรัฐไม่สามารถให้ความคุ้มครองพลเมืองของตนให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมได้³³ และมีแนวความคิดว่าอาชญากรรมถือเป็นปรากฏการณ์ธรรมดาของสังคม³⁴ เช่นเดียวกับปัญหาการจ้างงานและภัยธรรมชาติ (at the present time, potential criminal victimization should be considered as much a fact of everyday life as health and employment problems and natural disasters)³⁵ การที่สมาชิกในสังคมคนใดคนหนึ่งตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม ก็เท่ากับเป็นผู้รับผลร้ายแทนสมาชิกอื่นในสังคม จึงเป็นหน้าที่โดยตรงของสังคมที่จะมีส่วนชดใช้ค่าทดแทนให้กับเหยื่ออาชญากรรม³⁶ นอกจากนี้ยังถือได้ว่าเป็นการขยายบริการทางด้านสวัสดิการสังคมด้วยแนวความคิดที่ว่ารัฐมีหน้าที่ที่จะต้องพิทักษ์คุ้มครองพลเมืองของตนให้ได้รับความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน ตลอดจนสิทธิต่าง ๆ ตามกฎหมายอันเป็นมูลฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม รัฐจึงมีหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบในฐานะที่ได้รับมอบอำนาจให้เป็นผู้ปกครอง และควรมีส่วนในการ

³¹ วีระพงษ์ บุญโญภาส. อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา. หน้า 45.

³² Joseph. F. Sheley. Understanding Crime : Concepts, Issues, Decisions, p.130.

³³ ประธาน วัฒนวาณิชย์. กฎหมายทดแทนความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม : แนวความคิดทางรัฐสวัสดิการ. วารสารนิติศาสตร์ 9 (มิถุนายน-สิงหาคม 2520) : หน้า 72.

³⁴ วีระพงษ์ บุญโญภาส. อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา. หน้า 45.

³⁵ Joseph. F. Sheley. Understanding Crime : Concepts, Issues, Decisions, p.130.

³⁶ วีระพงษ์ บุญโญภาส. อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา, หน้า 45.

รับผิดชอบในกรณีที่ไม่สามารถให้ความคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิของประชาชนได้ตามสมควร³⁷ (The welfare principle... : people in need through no fault of their own should be helped by the government)³⁸

ในการประชุม Preparatory Colloquium of the Eleventh International Congress on Penal Law ในปี 1974 ได้กำหนดว่าการที่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมจะได้รับค่าทดแทนจากรัฐควรเป็นสิทธิตามกฎหมายของผู้เสียหาย มิใช่เป็นการจ่ายโดยขึ้นอยู่กับอำเภอใจของรัฐหรือองค์กรของรัฐเท่านั้น (Compensation should be a legal right of the victim (as opposed to the ex gratia satisfaction))³⁹

ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจโดยมิชอบต่อผู้เสียหายในคดีอาญาได้กำหนดหลักการในการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมโดยรัฐไว้ว่าเมื่อเหยื่ออาชญากรรมไม่สามารถได้รับชำระเต็มจำนวนความเสียหายจากผู้กระทำความผิดหรือโดยทางอื่นแล้ว รัฐต้องพยายามจัดให้มีการชดเชยความเสียหายทางการเงินให้กับผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ในกรณีที่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมที่ได้รับอันตรายแก่ร่างกาย หรือได้รับความเสียหายแก่ร่างกายหรือจิตใจอันเป็นผลจากการกระทำผิดอาญาที่ร้ายแรง และบุคคลดังกล่าวต้องไม่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดอาญานั้น ต้องจัดให้มีการชดเชยความเสียหายทางการเงินให้กับครอบครัวของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมโดยเฉพาะผู้ที่ต้องอยู่ในความอุปการะของบุคคลที่ต้องเสียชีวิตหรือไร้ความสามารถอันเนื่องมาจากการตกเป็นผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม⁴⁰

ส่วนความผิดที่รัฐจะชดเชยความเสียหายให้กับผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมนั้น ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจโดยมิชอบต่อผู้เสียหาย

³⁷ ประธาน วัฒนวาณิชย์. กฎหมายทดแทนความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม : แนวความคิดทางด้านรัฐสวัสดิการ, หน้า 72.

³⁸ Joseph. F. Sheley, Understanding Crime : Concepts, Issues, Decisions, p.130.

³⁹ Stephen Schafer, Victimology : The Victim and His Criminal, p.127.

⁴⁰ ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจโดยมิชอบต่อผู้เสียหายในคดีอาญา มาตรา 12

ในคดีอาญาได้กำหนดมาตรฐานไว้สำหรับความผิดอาญาร้ายแรง และการกระทำความผิดดังกล่าว ทำให้ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมได้รับอันตรายแก่ร่างกาย หรือจิตใจ หรือถึงแก่ความตาย เช่น ความผิดเกี่ยวกับชีวิต ความผิดเกี่ยวกับร่างกาย ความผิดเกี่ยวกับเพศ ส่วนความผิดที่เป็นความผิดเล็กน้อยหรือที่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมได้รับอันตรายเพียงเล็กน้อย หรือความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ ผู้เสียหายจะไม่ได้รับการชดเชยจากรัฐ

สำหรับประเภทของความเสียหายที่รัฐจะชดเชยให้กับผู้เสียหายนั้น ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจโดยมิชอบต่อผู้เสียหายในคดีอาญาได้วางหลักไว้ว่า “หากผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมมิได้รับการชดเชยจากผู้กระทำความผิด หรือไม่ได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่นใด รัฐต้องชดเชยความเสียหายทางการเงินให้กับผู้มีสิทธิที่จะได้รับการชดเชยความเสียหาย” ซึ่งโดยทั่วไปแล้วประเทศส่วนใหญ่จะชดเชยความเสียหายในลักษณะที่เป็นค่าเสียหายสำหรับค่าขาดรายได้ ค่ารักษาพยาบาล การชดเชยความเจ็บปวดทรมานที่เป็นไปได้ หากผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมถึงแก่ความตาย รัฐก็จะจ่ายเป็นค่าปลงศพ แต่หากผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมไม่ถึงแก่ความตายในทันทีที่มีสิทธิที่จะได้รับค่ารักษาพยาบาลด้วย⁴¹

การชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมโดยรัฐนั้น Stephen Schafer ได้แบ่งระบบการชดเชยออกเป็น 2 ประเภท⁴² คือ

(1) ระบบ Compensation มีลักษณะเป็นสิทธิทางแพ่ง และดำเนินคดีโดยศาลอาญา แต่ได้มีแหล่งเงินทุนสนับสนุนโดยรัฐ เป็นการที่รัฐเข้ามาทำหน้าที่แก้ไขความบกพร่องที่ไม่อาจป้องกันผู้เสียหายจากอาชญากรรมโดยการจัดให้มีกองทุนทดแทนสะสมขึ้น ซึ่งมีแหล่งรายได้จากหลายทาง โดยเฉพาะค่าปรับที่รัฐปรับให้ผู้กระทำความผิดจ่ายให้แก่รัฐ

(2) ระบบ Compensation ที่มีลักษณะเป็นกลาง และมีกระบวนการพิจารณาคำร้องเป็นพิเศษจากการทดแทนโดยรัฐที่ช่วยผู้เสียหายที่มีความจำเป็นเนื่องจากผู้กระทำความผิดไม่สามารถชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายให้เพียงพอได้ โดยมีคณะกรรมการทดแทนความเสียหายพิจารณาคำร้องของผู้เสียหาย

⁴¹ วิชา มหาคุณ. เหยื่ออาชญากรรม : แนวคิดและมาตรการคุ้มครอง. วารสารกฎหมาย. 14,1 (2535) หน้า 9.

⁴² อัครวิน วัฒนวิบูลย์และอมรรัตน์ กุริยาผล. การชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา. วารสารอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม. 4,1 (ตอนที่ 2), หน้า 54.

กลไกในการชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาโดยรัฐนั้น ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจโดยมิชอบต่อผู้เสียหายในคดีอาญาได้วางหลักเกณฑ์ว่าให้มีการจัดตั้งหรือการสนับสนุนการขยายกองทุนสำหรับการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งในระดับชาติต้องได้รับการส่งเสริม และเพื่อความเหมาะสมควรจัดตั้งกองทุนอื่นที่มีวัตถุประสงค์เช่นเดียวกัน⁴³ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วแหล่งเงินทุนที่จะนำมาใช้ในการจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้เสียหายได้แก่

- (1) จัดสรรจากงบประมาณประจำปีของรัฐบาลโดยตรง เช่น ในสหรัฐอเมริกา⁴⁴ ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น เป็นต้น
- (2) การตั้งกองทุนเงินทดแทน (Compensation Fund) จากเงินค่าปรับในคดีอาญาหรือแหล่งเงินได้อื่น⁴⁵ เช่น ภาษีที่จัดเก็บโดยทั่วไป⁴⁶
- (3) การหาเงินทดแทนส่วนหนึ่งอาจทำในลักษณะเก็บสะสมโดยเจ้าหน้าที่จากรายได้ของผู้กระทำผิด และจ่ายให้แก่ผู้เสียหายต่อไป⁴⁷

ประการที่ 4 การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม

(Assistance)

นอกจากการช่วยเหลือในการชดเชยความเสียหายให้แก่เหยื่ออาชญากรรมแล้ว สิ่งสำคัญอีกประการคือการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในด้านอื่น ๆ ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจโดยมิชอบต่อผู้เสียหายในคดีอาญาได้วางหลักเกณฑ์ในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมไว้ดังนี้

4.1 ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมควรได้รับสิ่งของที่จำเป็น ได้รับการช่วยเหลือทางการแพทย์ ทางสังคม โดยองค์กรของรัฐ ตลอดจนอาสาสมัครชุมชนและท้องถิ่น⁴⁸

⁴³ ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจโดยมิชอบต่อผู้เสียหายในคดีอาญา มาตรา 13

⁴⁴ United State Code Annotated Title 18 Crime and Criminal Procedure Section 3331-4120, St.Paul,Minn : West Publishing Company, p.257.

⁴⁵ อัครวิน วัฒนวิบูลย์และอมรรัตน์ กริยาผล, การชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา (ตอนที่ 2), หน้า 58.

⁴⁶ Lord Windlesham, Responses to Crime, p.57.

⁴⁷ อัครวิน วัฒนวิบูลย์และอมรรัตน์ กริยาผล, การชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา (ตอนที่ 2), หน้า 58.

4.2 ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมควรได้รับการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับสาธารณสุข บริการทางสังคม และบริการด้านอื่น ๆ ที่จัดไว้แล้ว⁴⁹

4.3 ตำรวจ บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมและทางการแพทย์ นักสังคมสงเคราะห์ รวมถึงบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ควรได้รับการฝึกอบรมเพื่อให้บริการแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ตามความเหมาะสมและรวดเร็ว⁵⁰

4.4 ในการจัดให้บริการและช่วยเหลือผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ควรได้รับการสงเคราะห์โดยเฉพาะผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษเพราะเหตุที่ได้รับ ความทุกข์ทรมานจากความเสียหายหรือเนื่องจากปัจจัยต่าง ๆ⁵¹

สิ่งสำคัญในการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมคือ เหยื่ออาชญากรรมควรได้รับข้อมูล ข่าวสารเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือโดยไม่ชักช้าเพื่อให้ได้ทราบถึงสิทธิของตนที่จะได้รับการช่วยเหลือ ไม่ว่าจะเป็นการจัดทำคู่มือให้การแจ้งถึงรายละเอียดเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือ และเจ้าหน้าที่หรืออาสาสมัครที่จะให้คำแนะนำถึงการปฏิบัติเพื่อให้ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ⁵² ไมเช่นนั้นแล้วมาตรการในการช่วยเหลือต่าง ๆ ที่ได้กำหนดขึ้นอาจเป็นการไร้ประโยชน์หากไม่สามารถเกิดผลเป็นการช่วยเหลือผู้เสียหายได้เนื่องจากผู้เสียหายไม่รู้ถึงสิทธิของตนเองที่จะได้รับการช่วยเหลือ

⁴⁸ ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ต่อผู้เสียหายในคดีอาญา มาตรา 14

⁴⁹ ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ต่อผู้เสียหายในคดีอาญา มาตรา 15

⁵⁰ ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ต่อผู้เสียหายในคดีอาญา มาตรา 16

⁵¹ ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ต่อผู้เสียหายในคดีอาญา มาตรา 17

⁵² ชันัญญา กิจทวี. การชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญา โดยรัฐ. วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2546. หน้า

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม รัฐจึงควรดำเนินการดังต่อไปนี้⁵³

1. ส่งเสริมให้ความช่วยเหลือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนในการดำเนินการในด้านต่าง ๆ เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม
2. ขยายขอบเขตการให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญา ตั้งแต่เวลาที่ตกเป็นผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ตลอดจนผลที่ตามมาภายหลังจากนั้นให้ได้อย่างที่สูงสุด
3. ขยายโอกาสในการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญา อีกทั้งมีการพิจารณาถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาในทุกขั้นตอน
4. ขยายและส่งเสริมการร่วมมือของเครือข่ายการดำเนินการของหน่วยงานต่าง ๆ องค์กร กลุ่มครอบครัว และชุมชนในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญา
5. ปรับปรุงคุณภาพการช่วยเหลือผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาที่ขยายเพิ่มขึ้นตามความจำเป็น
6. คำนึงถึงความต้องการโดยรวมของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาอย่างเป็นเอกภาพ

การคุ้มครองผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมตามปฏิญญาว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจในทางมิชอบได้กำหนดหลักในการคุ้มครองผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมไว้ 4 ประการดังกล่าว ซึ่งปฏิญญาแห่งสหประชาชาตินี้เป็นที่ยอมรับของนานาประเทศว่าเป็นแนวทางในการคุ้มครองผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมที่มีประสิทธิภาพ องค์การสหประชาชาติได้ออกปฏิญญามาเพื่อสนับสนุนให้ประเทศต่าง ๆ ให้ความคุ้มครองผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมตามแนวทางที่ได้กำหนดอันจะทำให้ประเทศต่าง ๆ ได้ตระหนักถึงการให้ความสำคัญกับผู้เสียหายมากขึ้น

⁵³ วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์. ผู้เสียหายในคดีอาญา : การศึกษาสิทธิและการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544. หน้า 98.

2.2. ความหมายของการชดใช้ค่าเสียหาย

เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาจนก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นแก่ผู้ใดซึ่งตกเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหาย ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายจากผู้กระทำความผิดโดยการชดใช้ค่าเสียหายหรือโดยวิธีอื่นอันจะทำให้ความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นบรรเทาเบาบางลง สำหรับการชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมโดยทั่วไปนั้นนั้นได้มีผู้ให้ความหมายไว้ดังต่อไปนี้

ประเสริฐ เมฆมณี ได้อธิบายว่า “การชดใช้ค่าเสียหายแห่งอาชญากรรม มีลักษณะแตกต่างไปจากโทษปรับในประเด็นที่ว่า การชดใช้ค่าเสียหายเป็นกระบวนการที่กฎหมายกำหนดให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าเสียหายจากอาชญากรรมให้แก่บุคคลผู้ถูกประทุษร้ายนั้น ๆ โดยตรง ส่วนโทษปรับเป็นการเจาะจงให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าเสียหายแก่รัฐ”⁵⁴

Burt Galaway ได้อธิบายว่า “การชดใช้ค่าเสียหายหมายถึงข้อบังคับหรือข้อกำหนดของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมหรือความสมัครใจของผู้กระทำความผิดที่ยินยอมรับข้อกำหนดของกระบวนการยุติธรรมในการกระทำกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อยังให้เกิดการชดใช้เยียวยาความเสียหายอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการกระทำผิด”⁵⁵

Burt Galaway และ Joe Hudson ได้อธิบายว่า “การชดใช้ค่าเสียหายในคดีอาญาเป็นเสมือนการแทรกแซงโดยเจ้าหน้าที่กระบวนการยุติธรรมที่ต้องการให้ผู้กระทำความผิดทำการจ่ายเงินหรือบริการแก่ผู้เสียหาย (เอกชนหรือรัฐก็ได้) จากผลของอาชญากรรมทางตรงหรือทางอ้อม”⁵⁶

Stephen Schafer ได้อธิบายว่า “การชดใช้ค่าเสียหายแห่งอาชญากรรมมิได้หมายถึงการชดใช้ที่เป็นตัวเงินเสมอไป อาจจะเป็นการชดใช้ในรูปแบบอื่นที่เหมาะสมแก่กรณีความผิดนั้น ๆ ก็ได้

⁵⁴ ประเสริฐ เมฆมณี, หลักพัฒนาวิทยา. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์, 2525. หน้า 38.

⁵⁵ Burt Galaway, 1977 p.57.

⁵⁶ Burt Galaway and Joe Hudson, Offender Restitution in Theory and Action (Massachusetts : Lexington Book, 1978) , p.1.

เช่น การขอขมาลาโทษต่อผู้เสียหายหรือการทำงานให้แก่ผู้เสียหายเพื่อตอบแทนคดีใช้ในความผิดนั้น ๆ”⁵⁷

การชดเชยค่าเสียหายตามกฎหมายของแต่ละประเทศก็มีแนวความคิดและวิธีดำเนินการในการเข้าถึงการชดเชยค่าเสียหายที่ต่างกันขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญทางเศรษฐกิจ และอุดมการณ์ทางการเมืองของแต่ละประเทศ⁵⁸ ทำให้คำที่ใช้แทนการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายโดยผู้กระทำความผิดนั้นแตกต่างกันไปตามความมุ่งหมายที่จะคุ้มครองผู้เสียหาย ยกตัวอย่างเช่น ตามกฎหมายฝรั่งเศส กำหนดให้ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะยื่นคำร้องขอให้ชดเชยความเสียหายอันเป็นผลจากอาชญากรรมได้โดยใช้คำว่า reparation หรือการชดเชยความเสียหายอันมีลักษณะเป็นการชดเชยในทางแพ่ง ส่วนกฎหมายเยอรมนีใช้คำว่า damage หรือค่าเสียหายซึ่งหมายถึงการที่ผู้กระทำความผิดชดเชยทำให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่สภาพเดิมด้วยการชดเชยและการทดแทนด้วยเงิน⁵⁹ ส่วนสหรัฐอเมริกาใช้คำว่า restitution หรือค่าชดเชยแทนการชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรมให้แก่ผู้เสียหายโดยผู้กระทำความผิดอันมีลักษณะเป็นการชดเชยทางอาญาโดยผู้เสียหายมีสิทธิที่จะฟ้องให้มีการชดเชยในทางแพ่งได้อีกส่วนหนึ่งสำหรับส่วนที่ค่าชดเชยไม่ครอบคลุมถึง

ส่วนการเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากอาชญากรรมโดยผู้กระทำความผิดนั้นประเทศไทยใช้คำว่า compensation หรือค่าสินไหมทดแทนซึ่งหมายถึงสิทธิที่จะได้รับการชดเชยในทางแพ่งไม่เพียงเฉพาะค่าเสียหายที่เกิดขึ้นเท่านั้น แต่ยังรวมถึงสิทธิต่าง ๆ ที่สามารถเรียกได้ในทางแพ่งทั้งหมด โดยคำว่า “ค่าสินไหมทดแทน” เป็นคำที่ใช้ในกฎหมายแพ่งลักษณะละเมิดตามกฎหมายไทย หมายความว่า การกระทำเพื่อทดแทนความเสียหาย อันเป็นการกระทำเพื่อให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่ฐานะก่อนการละเมิดให้ได้มากที่สุด ดังนั้นในกรณีที่ผู้เสียหายถูกละเมิดต่อทรัพย์สิน ถ้ายังอยู่ในวิสัยที่จะคืนได้ก็ต้องคืนทรัพย์สินให้แก่ผู้เสียหาย แต่ถ้าคืนไม่ได้ทางเยียวยาที่ดีที่สุดคือการใช้ราคาทรัพย์สิน และนอกจากนี้หากผู้เสียหายยังได้รับความเสียหายอื่นใดอีกก็มีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอันเรียกได้ว่าเป็น

⁵⁷ Stephen Schafer, Restitution to Victim of Crime (London : Stevens & Sons, 1960) , p.128.

⁵⁸ อัครวิน วัฒนวิบูลย์ และ อมรรัตน์ กิริยาผล, การชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา (ตอนที่ 2), วารสารอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม 4 (2530), หน้า 52.

⁵⁹ Stephen Shafer, Restitution to Victims of Crime, p.21.

ค่าเสียหายอันพึงจะบังคับให้ใช้เพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ อันได้ก่อกำขึ้น⁶⁰ บทบัญญัติของกฎหมายไทยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 นั้นใช้คำว่าค่าสินไหมทดแทนก็เพื่อให้มีความหมายเป็นอย่างเดียวกันกับคำว่าค่าสินไหมทดแทนในเรื่องละเมิดตามกฎหมายแพ่งที่ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกได้ ซึ่งความแตกต่างของคำว่า “ค่าเสียหาย” กับคำว่า “ค่าสินไหมทดแทน” คือ ค่าสินไหมทดแทนเป็นคำที่มีความหมายกว้างกว่าคำว่าค่าเสียหาย โดยค่าสินไหมทดแทนนั้นอาจได้แก่ การคืนทรัพย์ การใช้ราคาทรัพย์ และยังรวมถึงการชดใช้เยียวยาความเสียหายด้วยวิธีการอื่น ๆ อีก เช่น การกำหนดให้จัดการตามสมควรในกรณีแก้ไขชาวแพร์หลายอันฝ่าฝืนต่อความเป็นจริง เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปคือ การชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญา หมายถึง การที่ผู้กระทำความผิดชดใช้ความเสียหายอันเป็นผลจากอาชญากรรมที่ตนได้กระทำให้แก่ผู้เสียหายเพื่อบรรเทาความเสียหาย ซึ่งการชดใช้นี้ อาจเป็นการชดใช้ด้วยเงินหรือการชดใช้ในลักษณะอย่างอื่นที่ไม่ใช่เงิน อันจะเป็นการชดใช้ใดก็ได้ที่ทำให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาให้กลับคืนดีไม่ว่าจะเป็นทางด้านทรัพย์สินหรือทางด้านจิตใจ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการแสดงความรับผิดชอบของผู้กระทำความผิดในการกระทำของตนด้วย

2.3. แนวความคิดในการชดใช้ค่าเสียหาย

การชดใช้ค่าเสียหาย (restitution) ให้แก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมโดยผู้กระทำความผิด เป็นหลักการที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ซึ่งปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายฮัมมูราบีในช่วงประมาณ 1900 ปีก่อนคริสตศักราช⁶¹ โดยมีถ้อยคำในกฎหมายระบุว่า “ถ้าผู้ใดก็ตามทำบาปและถูกกล่าวหาว่าฝ่าฝืนสัญญาไม่จงรักภักดี...ตลอดจนปล้นทรัพย์ผู้อื่น...เขาจะต้องชดใช้ค่าเสียหายเต็มจำนวนที่เสียหายและเพิ่มเติมอีกห้าเท่าให้แก่ใครก็ตามที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินที่เสียหายนั้น” และ “ถ้าผู้ใดลักขโมยวัว...ถ้าวันนั้นเป็นของพระเจ้าหรือพระราชวัง เขาจะต้องใช้คืนสามสิบเท่า...ถ้าวันนั้นเป็นของคนชั่ว จะต้องชดใช้คืนสิบเท่า...ถ้าผู้ลักขโมยไม่มีวิธีการใดจะชดใช้คืนได้ เขาจะต้องถูกนำไปสู่ความตาย”⁶²

⁶⁰ ณัฐวุฒิ วรรณวานิช, การกำหนดค่าสินไหมทดแทนเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายเนื่องจากการทำละเมิด, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538, หน้า 16.

⁶¹ อมรรัตน์ กรียาผล. ทัศนคติของบุคคลากรในกระบวนการยุติธรรมต่อการลงโทษผู้กระทำผิดโดยการชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา : ศึกษาเฉพาะในกรุงเทพมหานคร. หน้า 36-38.

⁶² Code of Hammurabi, 2100 B.C.

เมื่อยุคกลางสิ้นสุดลงรัฐมีอำนาจมากขึ้นทำให้ผู้เสียหายลดความสำคัญลง การชดใช้เริ่มลดน้อยลงหลังจากที่อาณาจักร Frankish ถูกแบ่งโดยสนธิสัญญา Verdum การชดใช้ค่าเสียหายก็ถูกกลืนกลายเป็นค่าปรับของรัฐ และรัฐก็ผูกขาดการลงโทษการชดใช้เป็นหน้าที่จ่ายตอบแทนให้กันในกฎหมายแพ่ง สิ่งนี้เป็นประวัติศาสตร์ของการปฏิรูปอาชญากรรมด้วยการลดความเอาใจใส่ต่อผู้เสียหาย และเริ่มหาระบบกฎหมายที่สามารถได้รับการชดใช้เต็มจำนวนได้ยากยิ่ง⁶³

ในศตวรรษที่ 16 Thomas More ได้ให้คำแนะนำว่า “ผู้กระทำความผิดควรทำการชดใช้ค่าเสียหายให้เหยื่อที่ตนกระทำการล่วงละเมิดเหล่านั้นและอุทิศแรงงานแก่โครงการทำงานสาธารณะทั้งหลายของชุมชนประกอบกัน”⁶⁴

ปี ค.ศ.1878 ได้มีการประชุมของ Several International Prisoner Penitentiary Congress ที่พยายามก่อตั้งสิทธิของผู้เสียหายอีกครั้ง ในการประชุมราชทัณฑ์ระหว่างประเทศที่สต็อกโฮล์ม Sir George Arney หัวหน้าศาลยุติธรรมของนิวซีแลนด์ และ William Tallack ได้แสดงเจตนาที่จะนำการชดใช้แบบเก่ามาใช้ Garofalo นักอาชญาวิทยาชาวอิตาลีได้ยกปัญหานี้ขึ้นในการประชุมที่กรุงโรมเมื่อปี ค.ศ.1885 และการชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาได้เป็นหัวข้อที่ถกเถียงกันในการประชุมที่ St.Petersbury ในปี ค.ศ.1890 และอีกครั้งที่ Christiania ในปี ค.ศ.1891 ซึ่งได้ผลสรุปว่า⁶⁵

- 1.กฎหมายปัจจุบันไม่ให้ความสนใจเพียงพอในการบรรเทาความเสียหายของผู้เสียหาย
- 2.ความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ควรที่จะได้รับการชดเชย
- 3.รายได้ของนักโทษที่สะสมในระหว่างจำคุกอาจเป็นประโยชน์สำหรับเป้าหมายนี้

ต่อมาได้มีการประชุมว่าด้วยการลงโทษและการราชทัณฑ์นานาชาติ ณ กรุงปารีส เมื่อปีค.ศ. 1895 และที่กรุงบรัสเซลส์ เมื่อปีค.ศ.1900 แต่ยังไม่ข้อสรุปใดที่สำคัญนัก จนกระทั่งประมาณปี ค.ศ. 1940-1950 เริ่มมีการให้ความสนใจผู้เสียหายมากขึ้น ด้วยผลงานของ Han Von Hentig ในหนังสือ The Criminal and His Victim จัดพิมพ์โดยมหาวิทยาลัยเยล ในปี ค.ศ.1948 ทำให้นักอาชญา

⁶³ Stephen Schafer, *Victimology : The Victim and His Criminal*, p.19-20.

⁶⁴ Chesney, Hudson and Mclagen, 1978, p.355-356.

⁶⁵ Stephen Schafer, *Restitution to Victim of Crime* (London : Steveens & Sons, 1960) , p.9-10.

วิทยาเริ่มมองว่าผู้เสียหายมีบทบาทอย่างสำคัญในการก่ออาชญากรรม และได้เกิดวิชาที่เรียกว่า “ศาสตร์ว่าด้วยเหยื่ออาชญากรรม” (Science of Victim or Victimology)⁶⁶ นอกจากนี้ยังเห็นว่าการชดใช้เป็นการแก้แค้นอย่างมีเหตุผลที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับผิดชอบในหน้าที่ของตน ระบบความยุติธรรมที่มีอยู่ไม่ให้ความยุติธรรมแก่ผู้เสียหาย⁶⁷ ต่อมาได้มีการรื้อฟื้นทบทวนหลักการชดใช้ค่าเสียหาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการพิจารณาถึงเรื่องการชดใช้ค่าเสียหายในการประชุมระหว่างประเทศครั้งต่าง ๆ ดังนี้

-การประชุมระหว่างประเทศว่าด้วยอาชญาวิทยาครั้งที่ 6 ณ กรุงแมดริด ประเทศสเปน ในวันที่ 21-27 กันยายน ค.ศ.1970

-การประชุมระหว่างประเทศว่าด้วยวิทยาการผู้ถูกกระทำร้าย ครั้งที่ 1 ในวันที่ 2-6 กันยายน ค.ศ.1973 ณ เมืองเยรูซาเลม ประเทศอิสราเอล

-การประชุมระหว่างประเทศว่าด้วยวิทยาการผู้ถูกกระทำร้าย ครั้งที่ 2 ในวันที่ 5-11 กันยายน ค.ศ.1976 ณ บอสตัน ประเทศสหรัฐอเมริกา

เมื่อมีความเจริญก้าวหน้าทางการศึกษาวิชาอาชญาวิทยาแผนใหม่ ทำให้นักอาชญาวิทยาได้มีการวิเคราะห์พิจารณาในเรื่องนี้มากมาย ในฐานะที่การชดใช้ค่าเสียหาย (restitution) โดยผู้กระทำความผิดนี้เป็นมาตรการหนึ่งในการลงโทษผู้กระทำความผิด จึงมีการสนับสนุนให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมใช้บทลงโทษนี้แก่ผู้กระทำความผิด ดังเช่นแนวความคิดของนักอาชญาวิทยาต่าง ๆ ดังนี้

Stephen Schafer สนับสนุนให้ศาลสั่งให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย โดยได้กล่าวว่า “การชดใช้ค่าเสียหายแก่อาชญากรรมในแง่ทัณฑวิทยามีความแตกต่างไปจากการชดใช้ค่าเสียหายทางแพ่ง เนื่องจากการชดใช้ค่าเสียหายแก่อาชญากรรมถือเป็นภาระส่วนตัวของอาชญากรที่ต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่ตนได้ก่อขึ้น จึงเท่ากับเป็นการเตือนสติอาชญากรให้ตระหนักถึงผลกรรมที่ตนได้กระทำลงไป โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงว่าผู้กระทำความผิดนั้นอยู่ในฐานะร่ำรวยหรือยากจน”

⁶⁶ ประธาน วัฒนวานิชย์. กฎหมายทดแทนความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม : แนวความคิดทางด้านรัฐสวัสดิการ. วารสารนิติศาสตร์ 9 (มิถุนายน-สิงหาคม 2520) : หน้า 69.

⁶⁷ John E. Conklin, Criminalogy (New York : Macmillan Publishing Co, Inc., 1981) p.442-443.

Herbert Spencer ได้เสนอแนะว่า “เรือนจำควรที่จะกำหนดให้มีวิธีการหักรายได้หรือหักรางวัลปันผลจากการฝึกอาชีพของผู้ต้องขัง เพื่อนำไปชดใช้ค่าเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม ทั้งควรจะควบคุมผู้ต้องขังไว้ในเรือนจำจนกว่าจะชดใช้ค่าเสียหายเสร็จสิ้นโดยบริบูรณ์แล้ว”

Marvin W. Wolfgang ได้กล่าวว่า “การลงโทษและแก้ไขความประพฤติของผู้กระทำความผิด ซึ่งเป็นแนวทางที่ปฏิบัติมาแต่เดิมยังไม่เป็นการเพียงพอ ควรที่สังคมจะขยายขอบเขตการลงโทษโดยให้อาชญากรชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้ถูกประทุษร้ายจากอาชญากรรมนั้นๆ ในลักษณะเดียวกันกับกรณี นายจ้างมีส่วนรับผิดชอบร่วมกับลูกจ้างที่จะชดใช้ค่าเสียหายหรืออุบัติเหตุอันเกิดจากการเสี่ยงภัยในการทำงานร่วมกัน”

จากการศึกษาในเรื่องเหยื่ออาชญากรรม ทำให้นานาประเทศเริ่มหันมาให้ความสนใจกับเหยื่ออาชญากรรมกันมากขึ้น ส่งผลให้มีการศึกษาในเรื่องการทดแทนค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งการที่จะมีการทดแทนค่าเสียหายให้แก่เหยื่ออาชญากรรมได้นั้นต้องปรากฏว่าอาชญากรรมที่เกิดขึ้นนั้นมีผู้หนึ่งผู้ใดตกเป็นผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม และเมื่อมีผู้ที่ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมแล้วผู้ใดควรจะเป็นผู้ชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้น

ประมาณ 25 ปีที่ผ่านมา มีการเคลื่อนไหวของเหยื่ออาชญากรรมเพื่อเรียกร้องสิทธิของตนโดยเริ่มอย่างชัดเจนในประเทศตะวันตก และถูกนำเข้าสู่การกำหนดเป็นมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อเหยื่ออาชญากรรมขององค์การสหประชาชาติ ในระยะต่อมาจึงทำให้เกิดแนวความคิดในการจัดการกับผู้กระทำความผิดในลักษณะที่คงความสมดุลและความยุติธรรมให้แก่เหยื่ออาชญากรรมด้วย ซึ่งได้รับความสนใจจากประเทศต่าง ๆ มากขึ้น ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในเรื่องการให้ความสำคัญในการจัดบริการของรัฐจากที่เน้นการบริการและคุ้มครองให้แก่ผู้กระทำความผิดเพียงฝ่ายเดียว มาสู่การบริการของรัฐที่ให้ความสำคัญกับผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมมากขึ้น

จากการตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาความไม่เป็นธรรมที่เหยื่ออาชญากรรมถูกละเลย และไม่ได้รับการคำนึงถึงอย่างเพียงพอ จึงได้มีมติที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติที่ 40/34 ในวันที่ 29 พฤศจิกายน ค.ศ.1985 ออกมาเป็นปฏิญญาว่าด้วยการอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ (Declaration of basic Principles of Justice for Victims of Crime and abuse of power) ซึ่งเป็นการพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับการประชุมสหประชาชาติครั้งที่ 7 ในเรื่องการป้องกันอาชญากรรมและการคุ้มครองผู้กระทำความผิด ณ

นครมิลาโน ประเทศอิตาลี ในวันที่ 26 สิงหาคม ถึงวันที่ 6 กันยายน ค.ศ.1985 โดยมีปรัชญาพื้นฐานให้ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาต้องได้รับการยอมรับและได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสมกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์⁶⁸ ซึ่งตามปฏิญญานี้ได้วางหลักในการให้ความสำคัญกับผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมที่เกิดจากการกระทำความผิดอาญา โดยการกำหนดมาตรฐานการคุ้มครองผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมไว้ 4 ประการ คือ ประการที่ 1 การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม (Access to Justice and fair Treatment) ประการที่ 2 การได้รับค่าชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำผิด (Restitution) ประการที่ 3 การได้รับการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาโดยรัฐ (Compensation) และประการที่ 4 การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม (Assistance)

กล่าวโดยเฉพาะในส่วนของ การได้รับค่าชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำผิดนั้นปฏิญญาว่าด้วยการอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบนี้ได้กำหนดมาตรฐานการชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำความผิดดังต่อไปนี้

1. ผู้กระทำความผิดหรือบุคคลที่สามซึ่งต้องรับผิดชอบในการกระทำของเขา ควรดำเนินการเพื่อเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ครอบครัว หรือทายาทของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม นอกจากนี้การชดเชยความเสียหายควรรวมถึงการคืนทรัพย์สินมูลค่าของความเสียหาย หรือการสูญเสีย รวมถึงการชดเชยค่าใช้จ่ายที่เสียไปเนื่องจากการตกเป็นผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม การจัดให้มีการช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม และการชดเชยสิทธิที่เสียไป⁶⁹
2. รัฐต้องทบทวนการดำเนินการ การบังคับใช้กฎหมาย กฎ ระเบียบ กฎหมายต่างๆ โดยให้การชดเชยความเสียหายมีความเป็นไปได้ในการตัดสินคดีอาญา เพื่อเป็นมาตรการในการลงโทษทางอาญาประการอื่น⁷⁰

⁶⁸ วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์. ผู้เสียหายในคดีอาญา : ศักดิ์ศรีและการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544. หน้า 84-85.

⁶⁹ ปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ มาตรา 8

⁷⁰ ปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ มาตรา 9

3. ในคดีที่เป็นการกระทำความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม การชดเชยความเสียหาย ยังรวมถึงการทำให้สภาวะแวดล้อมกลับคืนสู่สภาพเดิม การสร้างสิ่งที่เป็นโครงสร้างขั้นพื้นฐานขึ้นมาใหม่ทดแทนความเสียหายที่ชุมชนต้องเสียไป และค่าใช้จ่ายในการหาที่อยู่ใหม่ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เมื่อความเสียหายนั้นเป็นผลให้ชุมชนต้องเคลื่อนย้ายออกจากที่อยู่เดิม⁷¹

4. หากว่าการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรและเจ้าพนักงานของรัฐตามกฎหมายนั้นได้ฝ่าฝืนกฎหมายอาญา และได้สร้างความเสียหายให้เกิดขึ้นแก่บุคคล ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในกรณีนี้ต้องได้รับการชดเชยจากรัฐ⁷²

ต่อมาได้มีมติคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ ในมติที่ 1986/16, 1989/57 และ 1990/22 ได้เน้นถึงความต้องการในการจัดให้มีมาตรการที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดผลสำเร็จเป็นไปตามปฏิญญาด้วยการจัดการของรัฐบาล องค์กรรัฐบาลระหว่างประเทศ และคู่สัญญาอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อเรียกร้องให้เลขาธิการสหประชาชาติและผู้ที่เป็นตัวแทนทั้งหมดของสหประชาชาติ และองค์กรที่เหมาะสมอื่น ๆ ทำความเข้าใจและจัดการให้พร้อมเพื่อกันในการดำเนินการเพื่อป้องกันการเป็นเหยื่ออาชญากรรม และเพื่อให้ความรุนแรงของการเป็นเหยื่ออาชญากรรมลดน้อยลงด้วยวิธีการของตนเอง ทั้งยังสนับสนุนให้เกิดความต่อเนื่องในการสร้างนโยบายและงานวิจัยในเรื่องเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจในทางมิชอบ

2.4. วัตถุประสงค์ในการชดเชยค่าเสียหาย

ตามแนวความคิดของสำนักอาชญาวิทยาปฏิฐาน (Positive School) สนับสนุนให้ใช้มาตรการลงโทษผู้กระทำผิดในทำนองหลีกเลี่ยงวิธีการปฏิบัติที่จะเป็นการลดคุณค่าหรือยังความเสื่อมเสียแก่ศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ของผู้กระทำความผิดเท่าที่จะเป็นไปได้

วัตถุประสงค์ของการชดเชยค่าเสียหาย ทั้งในทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 2 ประการ⁷³ คือ

⁷¹ ปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ มาตรา 10

⁷² ปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ มาตรา 11

⁷³ ประเสริฐ เมฆมณี. หลักทฤษฎีอาชญาวิทยา, หน้า 44.

1. เพื่อเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิด
2. เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดได้รับการบรรเทาลดหย่อนผ่อนโทษ หรือใช้มาตรการผ่อนปรนอื่น ๆ ต่อผู้กระทำความผิดโดยการให้ผู้เสียหายได้รับการชดใช้ค่าเสียหายจากผู้กระทำความผิดตามความจำเป็นและเหมาะสมแก่กรณีเป็นการทดแทน

GerHard O.W.Mueller ได้กล่าวว่า “การชดใช้ค่าเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรมมิได้เป็นประเด็นที่ควรถกเถียงในแง่ของอาชญากรรมหรือเหตุผลทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง จนกว่าจะมีการพิสูจน์และวิจัยให้เป็นที่แน่ใจว่าการชดใช้ค่าเสียหายแก่อาชญากรรมเป็นมาตรการปฏิบัติที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์แห่งหลักการแก้ไขอาชญากรรมแล้วเท่านั้น”

ดังนั้นนักอาชญาวิทยาจึงมีความเห็นว่าเป็นการสมควรที่หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมจะพิจารณาเพื่อใช้มาตรการในการให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้ที่ได้รับความเสียหาย ในลักษณะที่เป็นการสมานประโยชน์ระหว่างความมุ่งหมายแห่งการลงโทษและหลักการแก้ไขผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคล เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ผู้กระทำความผิดได้กลับความประพฤติ และทำให้ผู้เสียหายได้รับการชดใช้ความเสียหาย

เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการชดใช้ค่าเสียหาย คณะกรรมการปฏิรูปกฎหมายแห่งแคนาดา ค.ศ.1976 (Law Reform Commission of Canada 1976) ได้เสนอแนะแนวทางปฏิบัติว่าด้วยการชดใช้ค่าเสียหาย ซึ่งมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้⁷⁴

1. การชดใช้ค่าเสียหาย หมายถึงการที่ผู้กระทำความผิดได้ชดใช้ค่าเสียหายให้แก่เหยื่ออาชญากรรม ซึ่งได้รับความสูญเสียเท่าที่ผู้กระทำความผิดจะพึงสามารถชดใช้ได้
2. การชดใช้ค่าเสียหายแห่งอาชญากรรมมิได้หมายถึงการชดใช้ที่เป็นตัวเงินเสมอไป อาจจะเป็นการชดใช้ในรูปแบบอื่น ๆ ที่เหมาะสมแก่กรณีความผิดนั้น ๆ ก็เป็นได้ เช่น การขอขมาลาโทษต่อผู้เสียหาย หรือการทำงานให้แก่ผู้เสียหายเพื่อตอบแทนชดใช้ในความผิดที่ได้กระทำลง
3. การชดใช้ค่าเสียหายแห่งอาชญากรรมนอกจากจะต้องคำนึงถึงหลักความสามารถแห่งการชดใช้ค่าเสียหายของผู้กระทำความผิด หรือเงื่อนไขการลงโทษอื่น ๆ ประกอบด้วยแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงหลักความยินยอมเห็นพ้องของผู้เสียหายอีกด้วย

⁷⁴ ประเสริฐ เมฆมณี. หลักทัณฑ์วิทยา, หน้า 45.

4. การชดใช้ค่าเสียหายที่เป็นตัวเงินควรจะกำหนดจำนวนเงิน หลักการ และ เงื่อนไขในการปฏิบัติไว้อย่างชัดเจน

5. ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดจงใจปฏิเสธไม่ชดใช้ค่าเสียหายตามคำสั่งของศาล ศาล อาจจะใช้การลงโทษจำคุกหรือมาตรการบังคับอื่น ๆ เพื่อลงโทษให้เหมาะสมกับความผิดก็ได้

การชดใช้ค่าเสียหายนั้นไม่ได้ถูกมองว่าเป็นการแก้แค้นผู้กระทำความผิดของผู้เสียหาย แต่ เป็นการบรรเทาความเสียหายให้กับผู้เสียหาย และยังเป็นวิธีการในการแก้ไขผู้กระทำความผิดเพื่อ สมานความเข้าใจ เกิดความเห็นอกเห็นใจและเข้าใจในความผิดพลาดจากการกระทำความผิดที่ เกิดขึ้น และยังทำให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีต่อผู้กระทำความผิดที่ได้ชดใช้ให้กับผู้เสียหาย

2.5. ระบบการชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย

Stephen Schafer ได้ทำการสำรวจระบบการชดใช้ค่าเสียหายโดยผู้กระทำผิดในประเทศต่าง ๆ และได้แบ่งระบบการชดใช้ค่าเสียหายด้วยการพยายามแยกปรัชญากฎหมายและวิธีดำเนินการเป็น เกณฑ์ แบ่งออกได้เป็น 3 ระบบ คือ⁷⁵

1. ระบบ Damages เป็นการดำเนินคดีที่ถือว่าเป็นสิทธิทางแพ่ง กฎหมายอาญาไม่ได้ เข้ามาเกี่ยวข้องในเรื่องค่าเสียหายของผู้เสียหายเลย เป็นการแยกกฎหมายแพ่งและกฎหมายอาญา อย่างเด็ดขาด อาชญากรรมถือว่าเป็นความผิดต่อรัฐ ได้แก่ อินเดีย ปากีสถาน โดยคำร้องขอค่า ทดแทนจะแยกจากระบบทางอาญา ผู้เสียหายจะสามารถเยียวยาความบาดเจ็บได้จากศาลแพ่งตาม กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

2. ระบบ Restitution แม้จะดำเนินการด้วยคำตัดสินของศาลอาญาแต่ก็ถือว่าเป็นสิทธิ ทางแพ่ง และเป็นระบบที่พบมากที่สุดแต่ยากในการปรับใช้ในการปฏิบัติงานของศาล เพราะจะต้อง เข้าใจความแตกต่างของความผิดทางแพ่งและความผิดทางอาญา ศาลมักปฏิเสธที่จะบังคับคำขอ คำ ร้องนี้ไม่เหมือนคำร้องในคดีแพ่งทั่วไปและถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของคดีอาญาในเยอรมนีใช้คำว่า Adhariansprozess และฝรั่งเศสใช้คำว่า L'action civile ถือว่าผู้เสียหายเป็นคู่ความทางแพ่งเท่านั้น ในอังกฤษความเสียหายก็สามารถยื่นในการพิจารณาคดีอาญา ความจริงแล้วระบบนี้เน้นที่คุณสมบัติ ของคำร้องของผู้เสียหายในทางแพ่ง ระบบนี้จะดำเนินคดีคำร้องตามบทบัญญัติของคดีแพ่ง เป็น ระบบที่คำร้องมักถูกหาว่าเป็นอุปสรรค ศาลอาญามักให้ไปพิจารณาในศาลแพ่งเพราะเห็นว่าเป็นเรื่อง ทางแพ่ง ศาลจะได้ไม่ถูกหันเหไปจากการพิจารณาคดีอาญา ประเทศที่ใช้ระบบนี้ได้แก่ โดมินิกัน

⁷⁵ Stephen Schafer, *Victimology : The Victim and His Criminal*, pp.107-110.

ฝรั่งเศส ฮอลแลนด์ ฮังการี อิสราเอล นอร์เวย์ สวีเดน และในบางประเทศ เช่น อังกฤษ ฮังการี อิสราเอล ได้กำหนดจำนวนเงินที่ศาลจะสั่งจ่ายชดเชยให้ได้ เพื่อเป็นการป้องกันการหันเหความสนใจของศาลจากคดีอาญา ระบบนี้จึงให้ความสะดวกในการฟ้องต่อศาลที่ดำเนินคดีอาญาเท่านั้น

3. ระบบ Restitution ที่มีลักษณะผสมระหว่างสิทธิทางแพ่งและสิทธิทางอาญา การดำเนินคดีในศาลอาญาผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเลือกดำเนินคดีในศาลแพ่งหรือศาลอาญาก็ได้ การชดเชยมีลักษณะเป็นการลงโทษอยู่ด้วย การชดเชยในระบบนี้ยังสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 แบบ คือ

3.1 The Fine-Like Restitution หรือ Compensation Fine เป็นการปรับเพื่อการชดเชย มีลักษณะคล้ายสินไหมในกฎหมายโบราณของประเทศไทย เป็นหนี้ทางการเงินที่กำหนดให้ผู้กระทำความผิดชดเชย เป็นเสมือนค่าทำขวัญแก่ผู้เสียหายและเป็นการเพิ่มโทษของศาลอาญา

3.2 เป็นระบบที่มีลักษณะคล้ายกับระบบ The Fine-Like Restitution แต่ศาลจะไม่ถูกจำกัดในการชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย และอาจให้ผู้กระทำความผิดจ่ายเงินมากกว่าความเสียหายที่แท้จริง ซึ่งพบได้ในบางรัฐของสหรัฐอเมริกา เช่น ฮาวาย

3.3. เป็นระบบการชดเชยค่าเสียหายที่เป็นเงื่อนไขในการยุติการดำเนินคดีอาญา ผู้กระทำความผิดมีหน้าที่ต้องชดเชยให้ผู้เสียหาย การดำเนินคดีอาญาจะยุติชั่วคราว และผู้กระทำความผิดจะได้รับปล่อยโดยไม่ลงโทษ จึงมีลักษณะเป็นเงื่อนไขคุมประพฤติ ซึ่งพบได้ในบางรัฐของสหรัฐอเมริกา

2.6. รูปแบบการชดเชยค่าเสียหาย

การชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรมให้กับผู้ที่ได้รับความเสียหายนั้นมิได้ในหลายรูปแบบ ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็นรูปแบบใหญ่ ๆ 3 รูปแบบ⁷⁶ คือ

1. การชดเชยด้วยเงิน ผู้กระทำความผิดจะถูกศาลสั่งให้ชดเชยเงินเป็นค่าเสียหายแก่ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิดอาจได้รับการปล่อยภายใต้การคุมประพฤติ หรือการพักการลงโทษ โดยศาลจะกำหนดเงื่อนไขคุมประพฤติหรือพักการลงโทษโดยให้จ่ายเงินเป็นค่าชดเชยค่าเสียหาย หรืออาจทำโดยการหักรายได้ของนักโทษที่มีขึ้นระหว่างที่อยู่ในเรือนจำ เป็นต้น

2. การชดเชยด้วยการบริการชุมชน เป็นการให้ผู้กระทำความผิดชดเชยความเสียหายให้แก่ชุมชนโดยการทำงานสาธารณะต่าง ๆ ในวันหยุด เช่น ดูแลเด็ก ทำความสะอาด ทำงานใน

⁷⁶ อัครวิน วัฒนวิบูลย์ และ อมรรัตน์ กริยาผล. การชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา (ตอนที่ 2), หน้า 55.

องค์กรการกุศลของรัฐหรือโรงพยาบาล หรืองานอื่นที่เหมาะสมกับคุณลักษณะ ความรู้ ความสามารถ และความรับผิดชอบของผู้กระทำความผิด

3. การชดเชยโดยการบริการโดยตรงแก่ผู้เสียหาย เป็นการทำงานส่วนตัวให้กับผู้เสียหายเป็นการชดเชย เช่น การทำสวนให้ผู้เสียหาย การขอขมาต่อผู้เสียหาย เป็นต้น ซึ่งการชดเชยในรูปแบบนี้จะเหมาะสมกับการกระทำความผิดของเด็กมากกว่าผู้ใหญ่

นอกจากนี้ นักอาชญาวิทยาได้แบ่งรูปแบบของการชดเชยค่าเสียหายเป็น 3 ประเภท⁷⁷ คือ

1. การชดเชยค่าเสียหายทางจิตใจ (Spiritual Restitution) Stephen Schafer เห็นว่าการชดเชยค่าเสียหายจากอาชญากรรม อย่างน้อยที่สุดก็ช่วยบรรเทาลดหย่อนความตึงเครียดทางจิตใจของผู้เสียหาย โดยการจัดให้ผู้เสียหายได้พบปะสนทนากับอาชญากรเพื่อให้ผู้เสียหายได้มีโอกาสระบายความรู้สึกและความร้ายแรงของการสูญเสียที่ได้รับจากการกระทำของอาชญากร ซึ่งนอกจากจะเป็นหนทางหนึ่งที่จะทำให้อาชญากรรู้สึกตระหนักในความผิดแล้ว การรับสารภาพของอาชญากรก็ยังมีผลในการช่วยลดภาวะความตึงเครียดทางจิตใจของผู้เสียหายได้อีกประการหนึ่งด้วย แต่อย่างไรก็ตามแนวคิดดังกล่าวได้รับการคัดค้านจากนักอาชญาวิทยาอื่น ๆ อยู่บ้างในประเด็นที่ว่า การเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายได้ระบายความรู้สึกแก่อาชญากรย่อมมีทั้งผลดีและผลเสีย กล่าวคือ ผู้เสียหายมักจะแสดงอารมณ์โกรธแค้น ก้าวร้าว หรือไม่อาจยับยั้งความรุนแรงทางอารมณ์ได้ จึงได้แสดงพฤติกรรมโต้ตอบอาชญากรอย่างรุนแรงเกินขอบเขต ซึ่งอาจทำให้ผู้กระทำความผิดมีจิตใจแข็งกร้าว หรือกระด้างยิ่งขึ้น จนเป็นอุปสรรคต่อการแก้ไขให้กลับความประพฤติเป็นคนดีก็เป็นได้

2. การชดเชยค่าเสียหายแบบสร้างสรรค์ความรับผิดชอบ (Creative Restitution) เป็นแนวความคิดที่สนับสนุนให้ศาลสั่งให้ผู้ประกอบอาชญากรรมชดเชยค่าเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรมที่ถูกระบุชดเชยเพื่อเป็นการทดแทนหรือบรรเทาโทษจำคุก เนื่องจากอาชญากรรมที่เกิดขึ้นนั้นเป็นการประทุษร้ายต่อผู้เสียหายโดยตรง จึงถือเป็นหน้าที่ของผู้กระทำความผิดที่จะต้องชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย และถ้าสามารถใช้มาตรการชดเชยค่าเสียหายทดแทนการลงโทษจำคุกได้อย่างสมเหตุสมผลแล้ว นอกจากจะเป็นการทำให้อาชญากรได้ตระหนักถึงความเสียหายของอาชญากรรมที่มีต่อผู้อื่นแล้ว ยังมีผลดีต่อการแก้ไขพฤติกรรมของอาชญากรด้วย และยังเป็นผลดีต่อการลดค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการควบคุมผู้กระทำความผิดไว้ในเรือนจำได้โดยตรง อย่างไรก็ตามการชดเชยค่าเสียหายในรูปแบบนี้จะไม่สามารถใช้ได้กับอาชญากรผู้มีฐานะทางการเงินดี จึงต้องพิจารณาปรับใช้อย่าง

⁷⁷ ประเสริฐ เมฆมณี, หลักทัณฑ์วิทยา, หน้า 42-43.

รอบคอบ โดยคำนึงถึงหลักดุลยภาพแห่งการป้องกันแก้ไขภัยอันตรายกับหลักความเหมาะสมในการชดใช้ค่าเสียหายประกอบกัน

3. การชดใช้ค่าเสียหายโดยความสมัครใจของผู้กระทำความผิด (Spontaneous Restitution) เป็นรูปแบบการชดใช้ค่าเสียหายจากอาชญากรรมอันเกิดขึ้นจากความสมัครใจของผู้กระทำความผิด โดยรู้สึกตระหนักในความผิดโดยตรง การชดใช้ในรูปแบบนี้มีผลในการสมานความเข้าใจและความเห็นอกเห็นใจระหว่างอาชญากรกับผู้เสียหายมากกว่าในรูปแบบอื่น กล่าวคือ เมื่อผู้กระทำความผิดยินยอมชดใช้ความเสียหายด้วยความเต็มใจแล้ว ย่อมเป็นผลให้ผู้เสียหายมีความรู้สึกเห็นอกเห็นใจและพร้อมที่จะให้อภัยหรือหายโกรธเคือง จนถึงขั้นที่อาจจะไม่ติดใจเรียกร้องค่าเสียหายหรือไม่คำนึงถึงจำนวนและมูลค่าแห่งการชดใช้ค่าเสียหายนั้น ๆ จากผู้กระทำความผิดก็เป็นได้

นอกจากนี้ Burt Galaway⁷⁸ ได้จำแนกประเภทของการชดใช้ค่าเสียหายตามธรรมชาติของการจ่ายคืนของผู้กระทำความผิดในรูปของเงินหรือบริการออกเป็น 4 รูปแบบ คือ

รูปแบบที่ 1 เป็นการชดใช้ค่าเสียหายเป็นทรัพย์สินเงินทองแก่ผู้เสียหายโดยตรง

รูปแบบที่ 2 เป็นการชดใช้ค่าเสียหายเป็นทรัพย์สินเงินทองแก่ชุมชนผ่านทางองค์การชุมชน

รูปแบบที่ 3 เป็นการชดใช้ค่าเสียหายเป็นการบริการแก่ผู้เสียหายรายบุคคล

รูปแบบที่ 4 เป็นการชดใช้ค่าเสียหายเป็นการบริการแก่ชุมชน

2.7. การตีความกฎหมายในเรื่องการชดใช้ค่าเสียหาย

หลักในเรื่องการชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมนั้นมาจากแนวความคิดในการคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมในการที่จะได้รับการชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้น เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับความเดือดร้อนน้อยที่สุด โดยพยายามให้ผู้เสียหายสามารถกลับคืนสู่สภาพที่เป็นอยู่เดิมโดยเยียวยาในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ได้รับสิ่งที่สูญเสียไปกลับคืนมา ซึ่งได้แก่การได้รับความเสียหายทั้งทางร่างกาย ความเสียหายทางจิตใจ ความเสียหายในทางทรัพย์สิน ตลอดจนความรู้สึกต่าง ๆ เช่นความหวาดกลัว ความท้อแท้ หรือความน้อยใจเสียใจ ซึ่งความเสียหายทางความรู้สึกที่ไม่อาจประเมินค่าได้นี้ อาจสามารถเยียวยาให้รู้สึกดีขึ้นได้จากการได้รับการชดใช้โดย

⁷⁸ Burt Galaway. *The Use of Restitution*, Crime and Delinquency 23(1), 1977 : p.63.

ทดแทนเป็นเงินและการได้รับความรู้สึกว่าการระบวนการยุติธรรมสามารถให้ความเป็นธรรมแก่ผู้เสียหายได้

การบัญญัติกฎหมายเพื่อให้ความคุ้มครองผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในการที่จะได้รับการชดใช้ นั้น เป็นการบัญญัติเพื่อรับรองสิทธิของผู้เสียหายให้มีความชัดเจนว่าผู้เสียหายมีสิทธิโดยชอบตามกฎหมายที่จะได้รับการชดใช้เช่นนั้น โดยบทบัญญัติในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในการที่จะได้รับชดใช้ของแต่ละประเทศจะมีความแตกต่างกันไปในรายละเอียดแล้วแต่ประวัติศาสตร์และแนวความคิดในทางกฎหมายของแต่ละประเทศ ว่าประสงค์จะคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายเพียงใด แต่ส่วนใหญ่แล้วแนวความคิดในการชดใช้ความเสียหายที่เกิดจากอาชญากรรมให้กับผู้เสียหายนั้นเป็นที่ยอมรับของนานาประเทศว่าควรคุ้มครองสิทธิในการได้รับการชดใช้ให้ได้มากที่สุดไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใดก็ตามอันเป็นหลักการสำคัญของแนวความคิดในการชดใช้ค่าเสียหาย

บทบัญญัติของกฎหมายจึงเป็นเครื่องมือของแนวความคิดในการชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้น จึงอาจมีบางครั้งที่บทบัญญัติของกฎหมายไม่ชัดเจนจนอาจทำให้มีความจำเป็นต้องมีการตีความ บทบัญญัติของกฎหมายว่ามุ่งประสงค์ที่จะคุ้มครองเพียงใด และบทบัญญัตินั้น ๆ มีความหมายอย่างไร จึงควรศึกษาหลักในการตีความกฎหมายเพื่อปรับใช้บทบัญญัติของกฎหมายในการชดใช้ค่าเสียหายให้สอดคล้องและถูกต้อง

หลักในการตีความกฎหมายนั้นได้กำหนดว่า การที่จะต้องมี การตีความกฎหมายเนื่องจาก บทบัญญัติของกฎหมายประกอบขึ้นมาจากถ้อยคำที่เป็นสื่อกลางในการสื่อสารของบุคคล โดยถ้อยคำ ซึ่งประกอบกันเป็นบทบัญญัติของกฎหมายนั้นมักจะมีข้อจำกัดในตัวเอง ในบางกรณีถ้อยคำบางคำ อาจมีความหมายได้หลายนัย ถ้อยคำบางคำอาจมีความหมายเปลี่ยนแปลงไปตามบริบท และถ้อยคำบางคำอาจมีทั้งความหมายธรรมดาและความหมายเฉพาะ แต่หากถ้อยคำในกฎหมายมีความชัดเจน อยู่แล้วก็ไม่มีความจำเป็นต้องตีความ

ธานินทร์ กรัยวิเชียร กล่าวว่า “การตีความกฎหมาย คือการค้นหาหรืออธิบายความหมายของถ้อยคำที่ปรากฏในตัวบทกฎหมาย โดยอาศัยการใช้เหตุผลตามหลักตรรกวิทยาและสามัญสำนึก

ให้มีความหมายที่ชัดเจนขึ้น เพื่อที่จะนำกฎหมายนั้นไปใช้บังคับแก่กรณีที่มีปัญหาได้อย่างถูกต้อง และเป็นธรรม”⁷⁹

หยุด แสงอุทัย กล่าวว่า “การตีความในกฎหมาย หมายถึงการค้นหาคำความหมายของ กฎหมายที่มีถ้อยคำไม่ชัดเจนแน่นอน คือกำกวมหรือมีความหมายได้หลายทาง เพื่อหยั่งทราบว่ ถ้อยคำของบทบัญญัติของกฎหมายว่ามีความหมายอย่างไร”⁸⁰

หลักในการตีความกฎหมายโดยทั่วไปมี 2 ประการ คือการตีความตามตัวอักษรและการ ตีความตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย⁸¹ ดังนี้

1. การตีความตามตัวอักษร เป็นการตีความเพื่อให้หยั่งทราบความหมายจาก ตัวอักษรของกฎหมาย สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กรณี คือ

ก. กรณีที่บทบัญญัติของกฎหมายใช้ภาษาธรรมดา ก็ต้องเข้าใจว่ามี ความหมายที่เข้าใจตามธรรมดาของถ้อยคำนั้น ๆ

ข. กรณีที่บทบัญญัติของกฎหมายใช้ภาษาเทคนิคหรือภาษาทางวิชาการ ก็ ต้องเข้าใจความหมายตามที่เข้าใจกันในทางเทคนิคหรือทางวิชาการนั้น ๆ

ค. กรณีที่บทบัญญัติของกฎหมายประสงค์จะให้ถ้อยคำบางคำที่ความหมาย เป็นพิเศษไปกว่าที่เข้าใจกันอยู่ในภาษาธรรมดาหรือภาษาเทคนิค กฎหมายจะกำหนดบทวิเคราะห์ ศัพท์หรือบทนิยาม (Definition) ไว้ แต่อย่างไรก็ตามบทวิเคราะห์ศัพท์หรือบทนิยามของกฎหมายฉบับ ใดก็จะใช้ได้เฉพาะกฎหมายนั้นเท่านั้น ทั้งนี้เพราะกฎหมายนั้นประสงค์จะให้มีความหมายเป็นพิเศษ กว่าถ้อยคำธรรมดาจึงได้บัญญัติไว้เป็นพิเศษ จะเอาไปใช้กับกฎหมายอื่นซึ่งมิได้มีความประสงค์ เช่นนั้นไม่ได้

2. การตีความตามเจตนารมณ์ หรือการตีความตามตรรกวิทยา หมายถึงการหยั่ง ทราบความหมายของถ้อยคำในบทกฎหมายจากเจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายของกฎหมายนั้น ๆ เนื่องจากกฎหมายที่ได้บัญญัติขึ้นนั้นก็เพื่อจะให้เป็นไปตามเจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายอย่างใด อย่างหนึ่ง จึงพยายามเลือกถ้อยคำมาใช้เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายดังกล่าว

⁷⁹ ธาณินทร์ กรัยวิเชียร. แนวคิดในการตีความกฎหมายไทย. กรุงเทพฯ : สำนักอบรมศึกษา กฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2548. หน้า 1.

⁸⁰ หยุด แสงอุทัย. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป, หน้า 106.

⁸¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 108.

ดังนั้นเมื่อสามารถทราบเจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายได้ก็จะสามารถทราบความหมายของถ้อยคำที่เขียนไว้ในกฎหมายได้เช่นกัน การตีความตามเจตนารมณ์จึงมีความสำคัญมาก เพราะกฎหมายต่างๆ ก็จะมี ความมุ่งหมายหรือเจตนารมณ์ไม่เหมือนกัน

เจตนารมณ์ของกฎหมายนั้นมีทฤษฎี 2 ทฤษฎี คือ

ก. ทฤษฎีอำนาจอธิปไตย (Subjective Theory) เป็นทฤษฎีที่ถือว่า จะทราบเจตนารมณ์ของกฎหมายได้จากเจตนาของผู้บัญญัติกฎหมายนั่นเอง ในทางประวัติศาสตร์ เช่น พิจารณาจากต้นร่างกฎหมายนั้น รายงานการประชุมพิจารณาร่างกฎหมายนั้นที่คณะกรรมการกฤษฎีกาและในชั้นคณะกรรมการการของรัฐบาล ตลอดจนคำอธิบายในรัฐบาล สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะช่วยให้เห็นว่า บทบัญญัติของกฎหมายใช้ถ้อยคำเช่นนั้นเป็นเพราะผู้บัญญัติกฎหมายมีเจตนารมณ์อย่างไร

ข. ทฤษฎีอำนาจอรรถ (Objective Theory) เป็นทฤษฎีที่ค้นหาเจตนารมณ์ของกฎหมายนั้นเอง เป็นการค้นหาว่าบทกฎหมายนั้นมีความมุ่งหมายอย่างไร เป็นการตีความโดยคำนึงถึงคุณค่าแห่งคำพิพากษา โดยบทบัญญัติกฎหมายยังมีถ้อยคำอยู่ตามเดิม แต่อาจนำบทบัญญัติของกฎหมายนั้นมาใช้ให้เหมาะสมกับความก้าวหน้าในการพาณิชย์และในทางวิชาการ โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายเท่าที่ถ้อยคำของกฎหมายจะเปิดช่องให้ทำเช่นนั้นได้ การตีความตามทฤษฎีนี้ทำให้กฎหมายมีความทันสมัยอยู่เสมอ

กล่าวถึงในส่วนของแนวความคิดในการตีความกฎหมายแต่ละประเภทนั้น การตีความกฎหมายสามารถแบ่งออกได้เป็น การตีความกฎหมายทั่วไปและการตีความกฎหมายอาญา โดยหลักในการตีความกฎหมายอาญาจะใช้หลักการตีความโดยเคร่งครัดหรือการตีความตามตัวอักษร เนื่องจากกฎหมายอาญาเป็นกฎหมายที่บัญญัติในลักษณะเป็นโทษ หากผู้ใดกระทำการใดที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ว่าเป็นความผิดผู้นั้นต้องรับโทษตามกฎหมาย ดังนั้นในทางกลับกันหากการกระทำใดที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ว่าเป็นความผิดก็จะเอาผิดกับผู้นั้นไม่ได้⁸² หลักการตีความโดยเคร่งครัดนี้จะเป็นหลักประกันให้กับคนในสังคมได้ว่าหากไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ว่าการกระทำใดเป็นความผิดแล้วประชาชนย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่สามารถกระทำได้ การตีความกฎหมายอาญาจึงต้องใช้หลักการตีความโดยเคร่งครัด จะใช้หลักการตีความโดยขยายความว่าการกระทำอย่างอื่นที่กฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้เป็นความผิดด้วยไม่ได้

⁸² ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 2

ส่วนการตีความตามกฎหมายทั่วไปเป็นการตีความในกรณีที่บทบัญญัติของกฎหมายไม่ชัดเจน จึงจำเป็นต้องตีความเพื่อให้ทราบเจตนาแท้จริงของการบัญญัติกฎหมาย และวัตถุประสงค์ของการบัญญัติกฎหมายนั้นอันจะทำให้สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและเป็นธรรม ซึ่งการตีความตามกฎหมายทั่วไปนี้เป็นไปตามหลักในการตีความตามเจตนารมณ์

เนื่องจากบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในส่วนของ การเรียกค่าสินไหมทดแทนนั้น มีลักษณะเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา อันเป็นการผสมผสานระหว่างคดีแพ่งและคดีอาญา โดยมีลักษณะสำคัญที่ยังคงเป็นการเรียกค่าสินไหมทดแทนความเสียหายอันเป็นคดีแพ่งแต่ให้สิทธิผู้เสียหายที่จะยื่นคำร้องเพื่อเรียกค่าเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดอาญาเข้ามาในคดีอาญาได้ การตีความบทบัญญัติของกฎหมายในส่วนนี้จึงควรใช้หลักการตีความตามกฎหมายแพ่งซึ่งหมายถึงการตีความตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย และประกอบกับแนวความคิดในการชดเชยค่าเสียหายให้กับผู้เสียหายซึ่งมีเจตนารมณ์ในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมให้ได้รับการเยียวยาความเสียหายเพื่อให้อาการกลับสู่สภาพเดิมให้ได้มากที่สุดแล้ว จึงเป็นการสมควรที่จะต้องตีความกฎหมายตามเจตนารมณ์ในการบัญญัติกฎหมาย เพราะหากใช้หลักการตีความตามตัวอักษรแล้วอาจทำให้ความประสงค์ที่แท้จริงของกฎหมายในการคุ้มครองผู้เสียหายผิดเพี้ยนไป ส่งผลให้ความพยายามในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายต้องไร้ผลในทางปฏิบัติ

2.8. การชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

แนวความคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดเดิมในการจัดการกับผู้กระทำความผิดที่มองว่าเมื่อมีความผิดเกิดขึ้นย่อมกระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยในสังคมจึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะเข้ามาจัดการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ มาเป็นแนวความคิดในการมองอาชญากรรมที่เกิดขึ้นว่าเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลในสังคมซึ่งก็คือเป็นการทำลายความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงมุ่งเน้นที่จะแก้ปัญหาข้อขัดแย้งระหว่างบุคคลโดยการจัดให้มีการเจรจากันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้ข้อยุติอันเป็นที่พอใจของทุกฝ่าย ความเสียหายที่เกิดขึ้นผู้เสียหายจะได้รับการชดเชยเยียวยาในรูปแบบต่าง ๆ ที่อาจไม่ใช่เพียงการชดเชยเป็นตัวเงินเสมอไป อาจเป็นการกระทำใด ๆ ที่จะสามารถเยียวยาความเสียหายได้ด้วยความสมัครใจของผู้กระทำความผิด ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกมากกว่าเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อแก้แค้นทดแทน

2.8.1.แนวคิดและทฤษฎีความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นการนำเอาผู้ที่เกี่ยวข้องหรือที่เรียกว่า “ผู้มีส่วนได้เสียระดับต้น” (Primary Stakeholder) เข้ามามีส่วนร่วมในการเจรจาเพื่อหาข้อยุติความขัดแย้งและเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น ซึ่งในเรื่องนี้มีแนวความคิดพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง 3 ทฤษฎี⁸³ คือ

ทฤษฎีที่ 1 แนวความคิดเกี่ยวกับการควบคุมความเรียบร้อยในสังคม (Social Discipline Window) เป็นแนวความคิดที่มองการควบคุมพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องว่ามีวิธีการหลายอย่างที่น่ามาใช้เพื่อควบคุมพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมและสร้างระเบียบวินัยในสังคม ได้แก่

(1) วิธีการลงโทษ (punitive approach) เป็นวิธีการที่มีลักษณะของการควบคุมสูง แต่การสนับสนุนช่วยเหลือต่ำ เรียกว่าเป็นการแก้แค้นทดแทน (retributive) การใช้วิธีลงโทษมีแนวโน้มที่จะเป็นการตีตราให้แก่บุคคลที่ถูกลงโทษและสร้างภาพลักษณ์ในทางลบแก่บุคคลนั้น

(2) วิธีการปล่อยปละละเลยต่อการทำความผิด (permissive) เป็นวิธีการที่มีการควบคุมต่ำแต่การสนับสนุนสูง

(3) วิธีการฟื้นฟูเชิงสมานฉันท์ (rehabilitation) เป็นวิธีที่ส่งผลให้บุคคลนั้นได้รับการคุ้มครองจากประสบการณ์ที่ตนเองได้ทำความผิดมา จึงเป็นวิธีการที่มีการควบคุมสูงและมีการสนับสนุนสูง เป็นกระบวนการที่มีการเผชิญหน้า และไม่เห็นด้วยกับการทำความผิด ในขณะเดียวกันก็มีการสนับสนุนและช่วยเหลือผู้ทำความผิดและมองเห็นคุณค่าของผู้กระทำ ความผิดไปพร้อม ๆ กัน

(4) วิธีการเพิกเฉย (neglectful) เป็นวิธีการที่มีการควบคุมต่ำและการสนับสนุนต่ำ เป็นกระบวนการที่ไม่ก่อให้เกิดการดูแลแก้ไขและการจัดการกับปัญหาใด ๆ ทั้งสิ้น

ทฤษฎีที่ 2 แนวความคิดในเรื่องบทบาทของผู้มีส่วนได้เสีย แนวความคิดนี้เป็นการมองว่าความเสียหายเป็นผลสืบเนื่องมาจากการทำความผิด ซึ่งจะนำไปสู่ความต้องการที่เฉพาะเจาะจงไปในผู้มีส่วนได้เสียแต่ละคน และแนวทางสมานฉันท์มุ่งเน้นที่จะให้ผู้มีส่วนได้เสียแต่ละคนได้รับการตอบสนองความต้องการเหล่านั้นทุกคน

ผู้มีส่วนได้เสียระดับต้นได้แก่ผู้เสียหายและผู้ทำความผิด เนื่องจากบุคคลเหล่านี้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการกระทำ อย่างไรก็ตามบุคคลอื่นซึ่งมีส่วนต่อสภาวะทางอารมณ์ของ

⁸³ Paul Mccold and Ted Wachtel, “In Pursuit of Paradigm : a Theory of Restorative Justice,” Restorative Practices E Forum . www.restorativepractices.org. August 2003.

ผู้เสียหายหรือผู้กระทำความผิด เช่น บิดามารดา พี่น้อง เพื่อน ครู เพื่อนร่วมงาน ก็อาจได้รับผลกระทบโดยตรงเช่นกัน เนื่องจากบุคคลเหล่านี้อาจต้องมีส่วนได้เสียในการดูแลผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดอย่างต่อเนื่องตลอดไป กระบวนการเชิงสมานฉันท์ต้องการตอบสนองต่อผู้มีส่วนได้เสียระดับต้นอย่างเฉพาะเจาะจงต่อความเสียหายในแต่ละรูปแบบและต้องการการมีส่วนร่วมของแต่ละฝ่ายอย่างมากเพื่อให้กระบวนการในการเยียวยาปัญหาสามารถดำเนินการไปได้

ผู้มีส่วนได้เสียระดับต้นทุกคนต้องการโอกาสที่จะแสดงความรู้สึกต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและเสนอแนวทางในการจัดการกับปัญหา ผู้เสียหายต้องการที่จะได้รับอำนาจในการควบคุมสถานการณ์จากประสบการณ์การตกเป็นผู้เสียหายกลับคืนมา ส่วนผู้กระทำความผิดต้องการที่จะได้รับความไว้วางใจจากสังคมจึงต้องการการสนับสนุนช่วยเหลือในการแสดงความรับผิดชอบต่อความผิดที่ได้กระทำลงไป ส่วนชุมชนจะเป็นผู้ตอบสนองความต้องการโดยสร้างความมั่นใจว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นและมีการรับรู้ว่าเป็นความผิดและนำไปสู่กระบวนการป้องกันไม่ให้ความผิดเกิดขึ้นอีกในสังคม ทำให้ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดสามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปลอดภัย

ส่วนผู้มีส่วนได้เสียในระดับรอง (Secondary Stakeholder) หมายถึง ผู้ซึ่งอาศัยอยู่ใกล้เคียง เช่น เพื่อนบ้าน บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ศาสนา หน่วยงานทางสังคม หน่วยงานทางด้านธุรกิจ ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด ตัวแทนจากหน่วยงานราชการซึ่งเป็นตัวแทนของสังคมโดยรวมก็ถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสียในระดับรองเช่นกัน ความเสียหายในระดับรองนี้เป็นความเสียหายแบบโดยรวม (vicarious) และแบบเป็นผู้แทน (impersonal) ความต้องการของคนกลุ่มนี้จะไม่เฉพาะเจาะจงแต่จะเป็นแบบโดยทั่วไป คนกลุ่มนี้จะทำหน้าที่ในการสนับสนุนกระบวนการเชิงสมานฉันท์เนื่องจากไม่มีส่วนเกี่ยวข้องทางด้านอารมณ์โดยตรง การแสดงความรับผิดชอบจึงเป็นการให้การสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้แก่กระบวนการที่ผู้มีส่วนได้เสียในระดับต้นได้ตัดสินใจแล้ว โดยในแต่ละขั้นตอนจะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของสังคมและส่งเสริมความสามารถของสมาชิกในสังคมรวมทั้งแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเองได้

ทฤษฎีที่ 3 แนวคิดการปฏิบัติการเชิงสมานฉันท์ (Restorative Practices Typology) เป็นแนวความคิดที่มองว่าผู้มีส่วนได้เสียในระดับต้นทั้ง 3 ส่วนอันได้แก่ ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และชุมชนต้องเข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินการแก้ไขปัญหาและประสานความสัมพันธ์ให้กลับคืนสู่สภาวะปกติ โดยระดับของการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียคือ ระดับการปฏิบัติต่อกันในรูปแบบของการควบคุมความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคมที่เรียกว่าการฟื้นฟูเชิงสมานฉันท์ และการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียในระดับต้น และกระบวนการของการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันจากการตอบสนองระหว่างผู้มีส่วนได้เสียทั้ง 3 ส่วน

2.8.2.ความหมายของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

คำว่า Restorative Justice หรือกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นคำที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน สหประชาชาติได้เสนอให้ใช้คำนี้ในการประชุม UN Expert Meeting on Restorative Justice ที่รัฐบาลแคนาดาได้จัดขึ้นเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ.2544 ซึ่งหมายความถึงกระบวนการที่มีเป้าหมายสุดท้ายคือต้องการให้ทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมได้กลับคืนสู่สภาพดีเช่นเดิม อันเป็นการสร้างความสมานฉันท์ในสังคม ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไว้ ดังนี้

John Braithwaite ได้อธิบายว่า “การอำนวยความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หมายถึง การบรรเทาความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรมให้กลับคืนสู่สภาพดีดังเดิม ทำให้เหยื่อเป็นศูนย์กลางของกระบวนการยุติธรรม ในขณะที่เดียวกันก็บูรณาการผู้กระทำความผิดและสังคมเข้าด้วยกัน โดยสิ่งที่ต้องคำนึงถึงเป็นสิ่งแรกคือการบรรเทาความเสียหายให้แก่เหยื่อ ซึ่งหมายถึงการที่เหยื่อได้รับการชดเชยทดแทนมูลค่าของทรัพย์สินที่เสียหาย รวมทั้งความเสียหายส่วนบุคคลอื่น ๆ กลับคืน โดยรวมแล้วหมายถึงการเยียวยาสมานฉันท์ความรู้สึกลับคืนคงปลอดภัยให้กลับคืนมาอีกครั้ง⁸⁴

Howard Zehr ได้อธิบายว่า “ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หมายถึงกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับบุคคลที่มีความเสี่ยงในความผิดเฉพาะอย่างมาประสานความร่วมมือกันในการชี้แจงความเสียหาย ความต้องการที่จะได้รับการชดเชย และข้อผูกมัดให้ต้องกระทำ ตลอดจนแก้ไขปัญหาดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การเยียวยาและทำให้สิ่งต่าง ๆ ถูกต้องมากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้”⁸⁵

Tony F. Marshall ได้อธิบายว่า “ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หมายถึงกระบวนการที่คู่กรณีทุกฝ่ายซึ่งมีส่วนได้เสียหรือเกี่ยวพันกับความผิดเฉพาะมาร่วมกันแก้ปัญหาว่าจะจัดการกับผล

⁸⁴ Braith John, “Restorative Justice”, The Handbook of Crime & Punishment, Michael Tonry(editor), Oxford:Oxford University Press,1988, pp.323-344.

⁸⁵ Zehr, H, The little book of restorative justice, pennsylvania : Good Books, 2002, p.37.

ภายหลังการกระทำผิดอย่างไร รวมทั้งความเกี่ยวข้องกับผลของการกระทำผิดที่จะมีต่อไปในอนาคต”⁸⁶

Mark S. Umbreit ได้อธิบายว่า “ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หมายถึงกระบวนการที่มีเหยื่ออาชญากรรมเป็นศูนย์กลาง ซึ่งได้จัดการกับอาชญากรรมโดยการให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการกระทำผิดมากที่สุด อันได้แก่ เหยื่ออาชญากรรม ผู้กระทำความผิด ครอบครัวของทั้งเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำความผิด ตัวแทนชุมชน ได้มีโอกาสมีส่วนร่วมกันในการจัดการกับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรม โดยตระหนักถึงความสำคัญในการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการในการให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนเหยื่ออาชญากรรม กระตุ้นให้ผู้กระทำความผิดได้แสดงความรับผิดชอบโดยตรงต่อบุคคลหรือชุมชนที่เขาได้ไปกระทำละเมิดฟื้นฟูความสูญเสียทางด้านวัตถุและอารมณ์ความรู้สึกของเหยื่ออาชญากรรมในระดับที่พอจะทำได้ จัดให้เหยื่ออาชญากรรมซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสีย ผู้กระทำความผิด ครอบครัว ตลอดจนบุคคลอื่น ๆ ได้มีโอกาสพัฒนาความสามารถและกลับคืนสู่สังคมเป็นพลเมืองที่ดีได้ รวมทั้งทำให้ชุมชนมีความแข็งแกร่งและปลอดภัยโดยพลังของชุมชน”⁸⁷

Heather Strang ได้อธิบายว่า “ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หมายถึงแนวทางของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการ โดยมีวัตถุประสงค์ให้ผู้กระทำความผิดได้แสดงความรับผิดชอบในการกระทำผิดที่ได้กระทำลงไป และมีการประชุมกันถึงความต้องการของเหยื่อที่ได้รับผลกระทบและชุมชน โดยสร้างความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นแก่เหยื่ออาชญากรรม ผู้กระทำความผิด และชุมชน”⁸⁸

⁸⁶ Marshall, T, F, Restorative justice : an overview, London : Restorative Consortium, 1998, p.1.

⁸⁷ Umbreit, M, S, The handbook of victim offender mediation : an essential guide to practice and research, San Francisco : Jossey-Bass, 2001, pp.xxvii-xxviii.

⁸⁸ Raymond, K, M, Restorative justice : a quiet revolution in criminal justice, Paper delivered at the Children’s Legal Issues Forum Queensland Law Society House, Anne Street, Brisbane 4 October 2001, p.2.

กล่าวโดยสรุปคือ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์คือกระบวนการในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทที่เกิดจากอาชญากรรมโดยความร่วมมือกันระหว่างผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และชุมชนที่ความผิดได้เกิดขึ้น เพื่อให้เกิดความปรองดองและสมานฉันท์กันทุกฝ่าย โดยเป็นกระบวนการที่ไม่เป็นทางการเกิดขึ้นจากความสมัครใจ มุ่งที่จะแก้ไขเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นให้กับผู้เสียหาย และชุมชน ในขณะที่เดียวกันก็มุ่งที่จะฟื้นฟูสำนึกผู้กระทำความผิดให้ตระหนักในความผิดที่ได้กระทำ

อย่างไรก็ตามยังไม่มีกำหนดความหมายของคำว่า Restorative Justice ไว้อย่างเป็นทางการ ซึ่งคำว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นยังมีความหมายไม่ตรงเสียทีเดียวกับคำว่า Restoration ซึ่งแปลว่า การฟื้นฟู การซ่อมแซม การทำกลับให้คืนดีดั้งเดิม หรือการปฏิสังขรณ์ จึงเคยมีการใช้คำว่า “การฟื้นฟูความยุติธรรม” “ความยุติธรรมเชิงสร้างสรรค์” “ความยุติธรรมแบบบูรณาการ” แต่อาจทำให้เข้าใจไปในอีกทางหนึ่ง ดังนั้นความหมายที่ใกล้เคียงที่จะทำให้เข้าใจได้ดีคือคำว่า “การอำนวยความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” จึงสามารถสรุปได้ว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นแนวทางใหม่ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เน้นการเยียวยาความเสียหายจากอาชญากรรมที่มีผลต่อบุคคลและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมากกว่าการลงโทษผู้กระทำความผิด⁸⁹

2.8.3. ลักษณะและรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ลักษณะและรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่พบเห็นได้ในปัจจุบันนี้มีในหลายรูปแบบแตกต่างกันไป แต่ยังคงมีลักษณะสำคัญบางประการที่เหมือนกันซึ่งก็คือลักษณะกระบวนการและวัตถุประสงค์หลักของกระบวนการ ลักษณะและรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นได้มีการกล่าวถึงไว้อย่างเป็นทางการเมื่อปี ค.ศ.2002 องค์การสหประชาชาติโดยคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติได้ลงมติรับรองร่างหลักการพื้นฐานในการอำนวยความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในเรื่องทางอาญา ในการประชุมของคณะกรรมการว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและกระบวนการยุติธรรมทางอาญารั้งที่ 11 ที่กรุงเวียนนา ระหว่างวันที่ 16-25 เมษายน

* เป็นคำที่เสนอโดย ดร.กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ ซึ่งได้กล่าวว่า “ไม่ได้หมายความว่าคำนี้จะใช้เป็นที่ยุติ แต่เป็นคำที่เสนอขึ้นว่าเหมาะสมหรือไม่ หรือจะใช้คำอื่นใดจึงจะเหมาะสม”

⁸⁹ แปลโดยจุฑารัตน์ เชื้ออำนวย ใน การปรับกระบวนการยุติธรรมไทย : จาก การแก้แค้นทดแทนมาสู่การสมานฉันท์, เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมของไทย, ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล, 16 มกราคม 2545 (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

ค.ศ.2002 เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปปรับใช้กับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของแต่ละประเทศ และเนื่องจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นการพัฒนามาจากวัฒนธรรมดั้งเดิมซึ่งมีปรัชญาความเชื่อที่ต่างกัน การนำมาใช้จึงต้องปรับให้เข้ากับสังคมนั้น ๆ ด้วย โดยได้มีการวางหลักการพื้นฐานไว้ดังนี้

1. คำจำกัดความ

1. “โครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” หมายถึงโครงการใด ๆ ซึ่งใช้วิธีการเชิงสมานฉันท์หรือมุ่งบรรลุผลในทางสมานฉันท์

2. “ผลในทางสมานฉันท์” หมายถึงข้อตกลงที่บรรลุผลของวิธีการเชิงสมานฉันท์ ตัวอย่างของผลในทางสมานฉันท์ ได้แก่ การฟื้นฟูเยียวยา การทำงานบริการสังคม และโครงการหรือการตอบสนองอื่นใดที่ออกแบบมาเพื่อให้บรรลุถึงการเยียวยาชดเชยแก่ผู้เสียหายและชุมชน และการทำให้ผู้เสียหายหรือผู้กระทำความผิดได้กลับมาที่มีความสัมพันธ์ใหม่ที่ดีต่อกัน

3. “วิธีการเชิงสมานฉันท์” หมายถึงวิธีการใด ๆ ซึ่งผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิดและหรือบุคคลอื่น ๆ หรือสมาชิกคนอื่น ๆ ของชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมนั้นได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วยในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรม โดยอาจมีบุคคลที่สามที่มีความยุติธรรมและเป็นกลางเข้ามาช่วยเหลือ ตัวอย่างของวิธีการเชิงสมานฉันท์ ได้แก่ การประนอมข้อพิพาท การประชุมกลุ่ม การพิพากษาโดยการประชุมล้อมวง

4. “คู่กรณี” หมายถึงผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิดและบุคคลอื่น ๆ หรือสมาชิกคนอื่น ๆ ของชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรม ซึ่งอาจมีส่วนร่วมในโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้น

5. “ผู้ช่วยเหลือสนับสนุน” หมายถึงบุคคลที่สามที่มีความยุติธรรมและเป็นกลางซึ่งมีบทบาทในการช่วยเหลือสนับสนุนการมีส่วนร่วมของผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดในการเข้าสู่โครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้น

2. การดำเนินโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

6. โครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ควรมีได้ทั่วไปในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

7. วิธีการสมานฉันท์ควรใช้เฉพาะกรณีที่คู่กรณีให้ความยินยอมโดยอิสระและสมัครใจ คู่กรณีควรที่จะสามารถยกเลิกเพิกถอนความสมัครใจของคู่กรณีและประกอบด้วยภาระหน้าที่ที่ชอบด้วยเหตุผลและเหมาะสมพอดีเท่านั้น

8. คู่กรณีทุกฝ่ายควรได้รับรู้ถึงข้อเท็จจริงพื้นฐานแห่งคดีนั้น โดยถือเป็นพื้นฐานของการเข้าร่วมในวิธีการเชิงสมานฉันท์ การเข้าร่วมของคู่กรณีไม่ควรถูกใช้เป็นพยานหลักฐานสำหรับการดำเนินคดีอาญาในภายหลังว่าได้มีการยอมรับผิด

9. ช่องว่างที่เห็นได้ชัดเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ เช่น อำนาจต่อรองที่ไม่เท่ากัน และอายุ วุฒิภาวะ หรือความสามารถทางสติปัญญาของคู่กรณี ตลอดจนภัยคุกคามที่มีต่อความปลอดภัยของคู่กรณีฝ่ายใด ควรเป็นข้อที่นำมาพิจารณาในคดีและในการดำเนินการตามวิธีการเชิงสมานฉันท์นั้น นอกจากนี้ความคิดเห็นของคู่กรณีเองเกี่ยวกับความเหมาะสมของวิธีการเชิงสมานฉันท์ หรือผลในทางสมานฉันท์ก็ควรถือเป็นข้อสำคัญที่จะนำมาพิจารณาด้วย

10. ในกรณีที่วิธีการเชิงสมานฉันท์หรือผลในทางสมานฉันท์เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ เจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาควรดำเนินการทุกวิถีทางเท่าที่จะกระทำได้ เพื่อสนับสนุนให้ผู้กระทำความผิดได้แสดงความรับผิดชอบที่มีต่อผู้เสียหายและต่อชุมชนที่ได้รับผลกระทบ ตลอดจนหาทางทำให้ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดสามารถที่จะกลับคืนไปใช้ชีวิตในชุมชนได้อย่างปกติสุข

3. การจัดการของโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

11. แนวทางและมาตรฐานเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ควรมีการกำหนดขึ้นโดยทางนิติบัญญัติหากจำเป็น เพื่อที่จะเป็นหลักเกณฑ์ในการดำเนินโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้น แนวทางและมาตรฐานดังกล่าวควรระบุถึง

ก. เงื่อนไขซึ่งกำหนดลักษณะของคดีที่จะดำเนินโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้

ข. การจัดการทางคดีหลังจากที่มีการใช้วิธีการเชิงสมานฉันท์แล้ว

ค. คุณสมบัติ การฝึกอบรมและการประเมินผลผู้ช่วยเหลือสนับสนุน

ง. การบริหารจัดการในโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

12. มาตรการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานในทางวิธีพิจารณาความควรมีการนำมาใช้ในโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในวิธีการเชิงสมานฉันท์

ก. คู่กรณีควรมีสติที่จะได้รับคำปรึกษาแนะนำทางกฎหมายทั้งก่อนและหลังการใช้วิธีการเชิงสมานฉันท์ และในกรณีที่จำเป็นควรจัดให้มีล่ามและการแปลความให้แก่คู่กรณีนั้น นอกจากนี้กรณีผู้เยาว์พึงมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากพ่อแม่ของตนด้วย

ข. ก่อนที่จะมีการตกลงเข้าร่วมในวิธีการเชิงสมานฉันท์ คู่กรณีควรได้รับการแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของสิทธิของคู่กรณี ลักษณะของวิธีการเชิงสมานฉันท์และผลที่จะเป็นไปได้จากการตัดสินใจของตนนั้น

ค. ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด ไม่ควรถูกชักจูงด้วยวิธีการอันไม่ชอบธรรมใด ๆ เพื่อให้เข้าร่วมในวิธีการเชิงสมานฉันท์หรือผลในทางสมานฉันท์นั้น

13. การถกปัญหากันในระหว่างการใช้วิธีการเชิงสมานฉันท์ควรเป็นความลับ และไม่ควรที่จะเปิดเผยในเวลาต่อมา เว้นแต่จะเป็นไปโดยความยินยอมของคู่กรณี

14. การยุติคดีอันเนื่องมาจากข้อตกลงที่จัดทำขึ้นในโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ควรมีสถานะเช่นเดียวกับคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล และควรทำให้สิทธิในการฟ้องคดีอาญาในเรื่องเดียวกันนั้นระงับไป

15. ในกรณีที่คู่กรณีไม่อาจตกลงกันได้ คดีนั้นควรที่จะกลับเข้าสู่การดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาปกติ และควรมีการดำเนินการทางคดีต่อไปโดยไม่ชักช้า แต่การที่คู่กรณีไม่สามารถตกลงกันได้นี้ ไม่อาจนำมาเป็นข้อพิจารณาสำหรับกำหนดโทษให้หนักขึ้นแก่ผู้กระทำความผิดในกรณีที่มีการดำเนินคดีอาญานั้น

16. กรณีที่มีการไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงที่จัดทำขึ้นในวิธีการสมานฉันท์ เรื่องนั้นควรที่จะกลับเข้าสู่รายการของวิธีการเชิงสมานฉันท์นั้นใหม่หรือเข้าสู่การดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาปกติ และควรมีการดำเนินการต่อไปโดยไม่ชักช้า แต่การที่มีการไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงดังกล่าวนี้ ไม่อาจนำมาเป็นข้อพิจารณาสำหรับกำหนดโทษให้หนักขึ้นแก่ผู้กระทำความผิดในกรณีที่มีการดำเนินคดีอาญานั้น

4. ผู้ช่วยเหลือสนับสนุน

17. ผู้ช่วยเหลือสนับสนุนควรคัดสรรมาจากทุก ๆ ส่วนในสังคมและควรจะเป็นผู้ที่มีความเข้าใจเป็นอย่างดีโดยทั่วไปเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและชุมชน ควรมีความสามารถในการแสดงออกถึงการตัดสินใจและทักษะที่จำเป็นในการประสานบุคคลต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินวิธีการเชิงสมานฉันท์

18. ผู้ช่วยเหลือสนับสนุนควรปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเที่ยงธรรมบนฐานแห่งข้อเท็จจริงของคดี ความจำเป็นและความต้องการของคู่กรณี ผู้ช่วยเหลือสนับสนุนพึงเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคู่กรณีอยู่เสมอและพึงดำเนินการส่งเสริมให้คู่กรณีได้ปฏิบัติด้วยการให้เกียรติซึ่งกันและกัน

19. ผู้ช่วยเหลือส่นับสนุนควรรับผิดชอบในการจัดให้เกิดบรรยากาศที่ปลอดภัยและเหมาะสมต่อการดำเนินวิธีการเชิงสมานฉันท์ ทั้งนี้ผู้ช่วยเหลือส่นับสนุนควรตระหนักด้วยความเอาใจใส่ต่อประเด็นที่เป็นเรื่องเปราะบางสำหรับคู่กรณีด้วย

20. ผู้ช่วยเหลือส่นับสนุนควรได้รับการฝึกอบรมตั้งแต่เบื้องต้นก่อนที่จะเข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือส่นับสนุน อีกทั้งควรได้รับการฝึกอบรมในการปฏิบัติหน้าที่ต่อไปด้วย การฝึกอบรมควรมุ่งหมายเพื่อเพิ่มพูนทักษะในการแก้ไขข้อขัดแย้ง เสริมสร้างความตระหนักถึงความต้องการโดยเฉพาะของผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและความรู้โดยละเอียดเกี่ยวกับการจัดการของโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพื่อประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่

5. การพัฒนาอย่างต่อเนื่องของโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

21. ควรมีการปรึกษาหารืออย่างสม่ำเสมอระหว่างองค์กรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญากับผู้ที่มีหน้าที่บริหารจัดการโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เพื่อที่จะขยายขอบเขตการดำเนินโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และแสวงหาหนทางที่จะทำให้รูปแบบเชิงสมานฉันท์เข้าไปอยู่ในการปฏิบัติของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

22. ประเทศสมาชิกควรส่งเสริมการศึกษาวิจัยและการประเมินผลโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เพื่อประเมินว่าผลในทางสมานฉันท์อันเกิดจากการดำเนินการนั้นอยู่ในระดับใดและสามารถใช้เป็นทางเลือกแทนกระบวนการยุติธรรมทางอาญาปกติได้เพียงใด และนำเสนอผลในเชิงบวกต่อคู่กรณีที่เกี่ยวข้องในคดีทั้งหลาย

23. วิธีการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อาจจำเป็นต้องมีการปรับปรุงแก้ไขเมื่อเวลาผ่านไป ประเทศสมาชิกจึงควรส่งเสริมการประเมินผลและปรับปรุงโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ดังกล่าวอย่างจริงจังและเป็นกิจจะลักษณะ เพื่อให้สอดคล้องกับค่านิยมดังกล่าวข้างต้น

เมื่อพิจารณาจากหลักการพื้นฐานของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตามแนวทางของสหประชาชาติสามารถสรุปได้ว่าลักษณะของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ส่วน คือส่วนที่เป็นกระบวนการที่เกิดจากการมีส่วนร่วมระหว่างผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และชุมชน และส่วนที่เป็นผลของกระบวนการที่นำไปสู่ความสมานฉันท์ของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยมีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 กระบวนการที่ทำให้เกิดความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มีลักษณะเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดความสมานฉันท์ ซึ่งควรเป็นกระบวนการที่ไม่เป็นทางการเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้มาพบกันในบรรยากาศที่ส่งเสริมให้เกิดความปรองดองกัน ผู้กระทำความผิดจะได้สำนึกในความผิด ยินยอมที่จะชดเชย ผู้เสียหายพร้อมที่จะให้อภัย และสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งในต่างประเทศมีกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในหลายรูปแบบ เช่น การประชุมกลุ่ม การประชุมวงกลม

ส่วนที่ 2 ผลลัพธ์ที่จะนำไปสู่ความสมานฉันท์ ซึ่งหมายถึงข้อตกลงที่บรรลุผลของวิธีการเชิงสมานฉันท์ เช่น การฟื้นฟูเยียวยา การทำงานบริการสังคม หรือวิธีการอื่นใดเพื่อให้บรรลุถึงการเยียวยาชดเชยให้แก่ผู้เสียหายและชุมชน นอกจากนี้ยังหมายความรวมถึงการแสดงความสำนึกผิดและการยอมรับที่จะปรับพฤติกรรม โดยหมายถึงการยอมรับว่าตนเองเป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหาย เข้าใจความเสียหายที่เกิดขึ้นในมุมมองอื่นๆ และตระหนักว่าตนเองมีทางเลือกสามารถดำเนินการเป็นขั้นตอนเพื่อเยียวยาแก้ไขและลงมือทำการแก้ไข⁹⁰

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงไม่มีรูปแบบที่ตายตัวของกระบวนการว่าจะต้องเป็นอย่างไร แต่กระบวนการและวิธีการใดก็ตามที่มีลักษณะของกระบวนการและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นที่จะนำไปสู่ความสมานฉันท์ก็ถือว่าเป็นรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งรูปแบบที่เกิดขึ้นที่สามารถพบได้ในหลายประเทศในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ victim offender mediation, community policing, family group conferencing, peacemaking circles, circle sentencing, community reparative boards, victim impact panels, restitution programs, offender competency development programs, victim empathy classes for offenders, community service, victim advocacy programs เป็นต้น

⁹⁰ สำนักกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, วัฏปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์, เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการระดับชาติว่าด้วยงานยุติธรรมครั้งที่ 1 เรื่องกระบวนการทัศน์ใหม่ของกระบวนการยุติธรรมในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด 17-18 ศูนย์ประชุมอิมแพ็ค เมืองทองธานี, หน้า 15 (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

ผู้เขียนขอยกตัวอย่างรายละเอียดรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่สำคัญ 3 รูปแบบ คือ รูปแบบการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด รูปแบบการพิจารณาแบบล้อมวง และรูปแบบการประชุมแบบคณะกรรมการฟื้นฟูชุมชน ดังนี้

1. รูปแบบการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด

เป็นรูปแบบที่ผู้ไกล่เกลี่ยมีความสำคัญมากในกระบวนการ โดยจะเป็นบุคคลที่มีความเป็นกลางทำหน้าที่ให้คำแนะนำ ชักจูง โน้มน้าวในการประชุมเพื่อไกล่เกลี่ย ทั้งยังมีหน้าที่ในการจัดที่นั่งให้ผู้เข้าร่วมประชุมซึ่งเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่จะส่งผลถึงสถานการณ์การประชุมไม่ให้ความตึงเครียด และยังมีหน้าที่ในการวางแผนการประชุม โดยผู้ไกล่เกลี่ยต้องใช้เทคนิคในการเจรจาไกล่เกลี่ยเพื่อให้กระบวนการเป็นไปด้วยความสะดวกและปลอดภัย ต้องรับฟังและเข้าใจความรู้สึกของคู่กรณีที่เข้าร่วมกระบวนการเพื่อให้เกิดความไว้วางใจและทัศนคติที่ดีขึ้นระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย คู่กรณีจะได้รับการเสนอทางเลือกต่าง ๆ ในการดำเนินกระบวนการไกล่เกลี่ย ไม่ว่าจะเป็นเวลาหรือสถานที่ในการดำเนินการไกล่เกลี่ย ซึ่งจะทำให้คู่กรณีรู้สึกว่าได้มีส่วนร่วมในกระบวนการมากขึ้น และเมื่อการไกล่เกลี่ยเสร็จสิ้นลงจะมีการทำข้อตกลงที่ได้จากการไกล่เกลี่ยเป็นหนังสือเพื่อปฏิบัติตามต่อไป

2. รูปแบบการพิจารณาแบบล้อมวง

เป็นรูปแบบที่มีแนวความคิดพื้นฐานว่าการกระทำความผิดเป็นการทำลายสัมพันธภาพที่ติระหว่างผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย และชุมชน การจะทำให้สังคมเข้มแข็งจึงต้องเยียวยาและสมานฉันท์ความสัมพันธ์ที่ถูกทำลาย มองว่าชุมชนอยู่ในฐานะที่จะสามารถจัดการกับผลกระทบของอาชญากรรมได้ดีที่สุด เป็นกระบวนการที่ใช้การล้อมวงประกอบไปด้วยผู้เสียหาย ผู้สนับสนุนผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด ผู้สนับสนุนผู้กระทำความผิด ผู้พิพากษา เจ้าหน้าที่ศาล พนักงานอัยการ ทนายความ เจ้าหน้าที่ตำรวจ และสมาชิกในชุมชนผู้มีส่วนได้เสีย ร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและหาวิธีการในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น การพิจารณาแบบล้อมวงนี้ไม่มีฐานะเป็นกฎหมายแต่คงมีผลต่อดุลพินิจของศาล และถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการศาลที่ทำให้การดำเนินคดีเป็นไปอย่างยืดหยุ่น โดยการพิจารณาแบบล้อมวงจะเปิดเผยต่อสาธารณชนซึ่งผู้กระทำความผิดต้องมีส่วนร่วมโดยความสมัครใจและมีสิทธิที่จะมีที่ปรึกษา ผู้พิพากษามีความรับผิดชอบในการนำข้อกำหนดที่ได้จากการประชุมการพิจารณาแบบล้อมวงมาใช้ให้เหมาะสมตามกฎหมาย

3. รูปแบบการประชุมแบบคณะกรรมการฟื้นฟูชุมชน

เป็นรูปแบบที่สนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม กำหนดให้ผู้เสียหายและชุมชนได้มีโอกาสเผชิญหน้ากับผู้กระทำความผิดในการสร้างพฤติกรรมที่เป็นแบบอย่างให้แก่ผู้กระทำความผิด และกำหนดให้ผู้กระทำความผิดมีโอกาสในการแสดงความรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดจากการกระทำของตนต่อผู้เสียหายและชุมชน ผลที่ได้จากการประชุมคือการทำข้อตกลงการเจรจาที่ผู้กระทำความผิดได้ลงนาม ซึ่งผู้กระทำความผิดต้องจัดการเยียวยาความเสียหายให้กับผู้เสียหาย หากผู้กระทำความผิดสามารถปฏิบัติตามข้อตกลงได้ก็ไม่ต้องถูกคุมประพฤติ แต่ถ้าไม่สามารถปฏิบัติตามได้ก็จะถูกส่งตัวไปดำเนินคดีในศาล⁹¹

2.8.4. ความแตกต่างของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีแนวความคิด ลักษณะ และรูปแบบที่แตกต่างจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอย่างชัดเจน กล่าวคือ กระบวนการยุติธรรมทางอาญามองว่าเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้วการกระทำนั้นจะเป็นความผิดต่อกฎหมายเรื่องใด ใครเป็นผู้กระทำความผิด และจะนำตัวผู้กระทำความผิดนั้นมาลงโทษอย่างไร ส่วนกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะเป็นการมองว่าเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้ว การกระทำนั้นก่อให้เกิดความเสียหายอะไรบ้าง และจะสามารถเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นได้อย่างไร ตลอดจนใครจะเป็นผู้เยียวยาและจะทำด้วยวิธีการใด⁹² เมื่อมุมมองและแนวความคิดของกระบวนการแตกต่างกันย่อมส่งผลให้ลักษณะและรูปแบบของกระบวนการแตกต่างกันด้วย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁹¹ Karp, D, R, Vermont Reporative Probation Year 2000 Outcome Evaluation Final Report, The Vermont Department of Corrections Reporative Probation Program, 2002, p.1.

⁹² กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, หนังสือชุดปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม ลำดับที่ 3, กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย, พิมพ์ครั้งที่ 2 โรงพิมพ์เดือนตุลา สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย 2545, หน้า 10.

แนวความคิดของกระบวนการที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นมุมมองในเรื่องของ ลักษณะของอาชญากรรม เป้าหมายของความยุติธรรม บทบาทของเหยื่ออาชญากรรม บทบาทของผู้กระทำความผิด หรือบทบาทของชุมชนนั้น มีรายละเอียดดังตารางต่อไปนี้⁹³

ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบแนวความคิดของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

แนวความคิด	กระบวนการยุติธรรมทางอาญา	กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
1.ลักษณะของอาชญากรรม	อาชญากรรมเป็นการกระทำที่ละเมิดต่อรัฐและกฎหมายบ้านเมือง	อาชญากรรมเป็นการกระทำที่ละเมิดต่อบุคคลและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
2.เป้าหมายของความยุติธรรม	นำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษให้หลบจำ	เยียวยาชาติใช้ความเสียหายหรือผลกระทบที่เกิดจากอาชญากรรมและมุ่งที่จะฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสังคม
3.บทบาทของเหยื่ออาชญากรรม	เหยื่ออาชญากรรมไม่ได้รับการชดใช้ความเสียหายอย่างตรงตามความต้องการของตน ⁹⁴	เหยื่ออาชญากรรมมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งกับตัวผู้กระทำความผิด เหยื่ออาชญากรรมจะมีความรู้สึกว่าได้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม
4.บทบาทของผู้กระทำความผิด	ผู้กระทำความผิดไม่มีโอกาสในการตัดสินใจความผิดของตนเอง เป็นเพียงผู้ถูกปฏิบัติใน	กำหนดให้ผู้กระทำความผิดได้ยอมรับและสำนึกในการกระทำของตน แสดงความรับผิดชอบ

⁹³ สุพรรณษา สมลี. มาตรการทางกฎหมายในการแก้ไขฟื้นฟูเด็กกระทำผิดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนผู้กระทำความผิด และผู้เสียหาย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

⁹⁴ Umbriet, M, S, Restorative justice through victim-offender mediation : a multisite assessment, Western Criminology Review 1.

	กระบวนการยุติธรรม	ต่อการกระทำ และมีหน้าที่ที่จะต้องชดใช้ความเสียหายให้แก่เหยื่ออาชญากรรมและสังคม มีโอกาสที่จะเผชิญหน้ากับเหยื่ออาชญากรรมและได้ตระหนักว่าอาชญากรรมที่ได้กระทำลงไป ทำให้เหยื่ออาชญากรรมได้รับความเสียหายอย่างไรและชดใช้ตามความต้องการของเหยื่ออาชญากรรม
5.บทบาทของชุมชน	รัฐเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดการแก้ไขปัญหาโดยตรง ชุมชนมีส่วนร่วมน้อยหรือแทบจะไม่มีส่วนร่วมเลย	ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการจัดการกับปัญหาอาชญากรรมโดยการร่วมมือกันกับผู้กระทำ ความผิดและเหยื่ออาชญากรรมในการหาวิธีการในการแก้ไขปัญหาและป้องกันอาชญากรรมโดยมีรัฐเป็นผู้ควบคุมดูแล

นอกจากนี้ระบบการอำนวยความสะดวกเชิงสัมพันธ์กับระบบการอำนวยความสะดวกยุติธรรมทางอาญายังมีรายละเอียดที่แตกต่างกันในหลายประการ โดย Howard Zehr ได้ทำการเปรียบเทียบระหว่างระบบการอำนวยความสะดวกเชิงแก้แค้นทดแทนกับระบบการอำนวยความสะดวกเชิงสัมพันธ์ไว้ดังนี้⁹⁵

⁹⁵ แปลโดยจุฑารัตน์ เอื้ออำนวย ใน การปรับกระบวนการยุติธรรมไทย : จาก การแก้แค้นทดแทนมาสู่การสมานฉันท์, เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมของไทย, ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล, 16 มกราคม 2545 (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

ตารางที่ 2 ตารางเปรียบเทียบระบบการอำนวยความสะดวกยุติธรรมเชิงแก้แค้นทดแทนและระบบการอำนวยความสะดวกยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ระบบการอำนวยความสะดวกยุติธรรม เชิงแก้แค้นทดแทน	ระบบการอำนวยความสะดวกยุติธรรม เชิงสมานฉันท์
นิยาม “อาชญากรรม” ว่าเป็นการกระทำ ความผิดต่อรัฐ	นิยาม “อาชญากรรม” ว่าเป็นการกระทำ ความผิดระหว่างบุคคล
เน้นที่การกระทำความผิด ตำหนิต่อความ ผิดพลาดที่ได้กระทำไป	เน้นที่การแก้ปัญหาและความรับผิดชอบที่ตามมา จากผลแห่งการกระทำ
ใช้สัมพันธภาพและกระบวนการวิธีแบบปฏิบัติใน การกลับเข้าสู่สภาวะปกติ	ใช้การพบปะพูดคุยและการเจรจาไกล่เกลี่ยใน การกลับสู่สภาวะปกติ
กำหนดให้ได้รับความเจ็บปวด หลาบจำด้วยการ ลงโทษ และเป็นเป็นการยับยั้งป้องกัน	กำหนดให้มีการชดใช้ค่าเสียหายเพื่อเป็นวิธี เยียวยาสองฝ่ายเข้าด้วยกัน เพื่อนำไปสู่เป้าหมาย ในการกลับสู่สภาวะเดิม
“ความยุติธรรม” ถูกกำหนดโดยเจตนาและโดย การดำเนินกระบวนการวิธีตามกฎหมายที่ถูกต้อง เหมาะสม	“ความยุติธรรม” ถูกกำหนดโดยการมี สัมพันธภาพที่ถูกต้องเหมาะสม ตัดสินด้วย ผลลัพธ์ที่ตามมา
ธรรมชาติของอาชญากรรมเป็นเรื่องของความ ขัดแย้งในสัมพันธภาพระหว่างบุคคลที่รัฐต้องยื่น มือเข้ามาจัดการ	ธรรมชาติของอาชญากรรมเป็นเรื่องของความ ขัดแย้งระหว่างบุคคลที่หากทั้งสองฝ่ายตระหนัก ถึงความขัดแย้งนั้นรัฐก็ไม่ต้องเกี่ยวข้อง
หากสมาชิกในสังคมคนใดได้รับความเสียหาย จะต้องมีผู้กระทำมารับความเสียหายแทน	เน้นที่การเยียวยาสमानฉันท์สังคมที่ถูก ประทุษร้ายให้เกิดความสมดุอีกครั้ง
ชุมชนเป็นเพียง “ตัวประกอบ” ในการเป็นตัวแทน เชิงนามธรรมของรัฐ	ชุมชนเป็น “ผู้สนับสนุนที่สำคัญ” ในการอำนวยความสะดวก ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
กระตุ้นให้เกิดการแข่งขัน เอาชนะ และสร้าง ค่านิยมในลัทธิปัจเจกบุคคล	สนับสนุนให้เกิดความร่วมมือช่วยเหลือต่างคน ต่างมีซึ่งกันและกัน
รัฐดำเนินการโดยตรงต่อผู้กระทำผิด ขณะที่ เหยื่อถูกละเลย และผู้กระทำผิดต้องรับ กรรมโดยไม่อาจดิ้นรนต่อสู้	เหยื่อและผู้กระทำผิดมีบทบาทในการ รับผิดชอบต่อปัญหาและร่วมกันหาทางแก้ไขโดย เหยื่อตระหนักถึงสิทธิและสามารถแสดงความ ต้องการของตนออกมาขณะที่ผู้กระทำผิด ได้รับการกระตุ้นให้แสดงความรับผิดชอบต่อ

	กระทำของตน
การแสดงความรักผิดชอบของผู้กระทำผิด ถูกจัดอยู่เพียงการถูกลงโทษ	การแสดงความรักผิดชอบของผู้กระทำผิด ถูกกำหนดจากความเข้าใจผลกระทบบของความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำของตน ยอมรับ และมีส่วนช่วยตัดสินใจในการแก้ไขให้เกิดความถูกต้องขึ้น
“ผู้กระทำผิด” เพียงแต่รับผิดชอบต่อการกระทำ ความผิดตามกฎหมายเท่านั้น โดยปราศจากความรับผิดชอบต่อมิติทางศีลธรรม สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง	เป็นที่เข้าใจกันว่า “ผู้กระทำผิด” ต้องรับผิดชอบต่อบริบททางศีลธรรม สังคม เศรษฐกิจ และการเมืองรวมกันด้วย
ผู้กระทำผิดต้องชดใช้ต่อรัฐและสังคมที่ตนล่วงละเมิด	ผู้กระทำผิดย่อมต้องสำนึกผิด และมีพันธกรรมชดใช้ต่อผู้เสียหายด้วย
เกิดรอยมลทินที่ไม่อาจลบเลือนไปได้	รอยมลทินที่เกิดขึ้นสามารถคลี่คลายลงด้วยการกระทำอันเป็นการสมานฉันท์
ไม่มีการส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดการสำนึกผิด และให้อภัยกัน	มีความเป็นไปได้ที่จะเกิดการสำนึกผิดและให้อภัยกัน และทำให้เกิดความเห็นอกเห็นใจระหว่างผู้กระทำผิดและผู้เสียหาย
รูปคดีขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบในวิชาชีพของผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ตำรวจ อัยการ ศาล และทนายความ	เป็นความเกี่ยวข้องสัมพันธ์อย่างมีส่วนร่วม โดยตรงของผู้ที่ได้รับผลจากอาชญากรรม ได้แก่ ผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด และชุมชน

กล่าวโดยสรุปคือ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะเน้นให้ผู้เสียหายได้เข้ามามีส่วนร่วมมากกว่าที่จะเป็นเพียงแหล่งข้อมูลที่เป็นพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำผิดเท่านั้น และเน้นเป้าหมายสุดท้ายไปที่ความสมานฉันท์ที่เกิดขึ้นกับทุกฝ่ายความขัดแย้งยุติลงด้วยความพอใจคู่กรณีสามารถกลับสู่สังคมได้อย่างปลอดภัยอันเป็นการแก้ปัญหาในระยะยาว ดังนั้นเมื่อเปรียบเทียบลักษณะที่ต่างกันแล้วในส่วนของการชดใช้ค่าเสียหายนั้น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะเป็นแนวทางที่ทำให้ผู้เสียหายได้รับการชดใช้ตามความต้องการที่แท้จริง

2.8.5. การชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายตามกระบวนการยุติธรรมเชิง สมานฉันท์

ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นวิธีการในการระงับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจาก อาชญากรรมและแก้ปัญหาอันเป็นสาเหตุของความขัดแย้ง ทั้งยังเป็นการจัดการกับอาชญากรรมด้วยการ แก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล เป็นวิธีการที่มุ่งถึงเป้าหมายความสมานฉันท์ปรองดองกันของคนในสังคม มุ่งเน้นให้ผู้กระทำความผิดยอมรับในความผิดที่ได้กระทำ และยอมรับในความเสียหายที่เกิดขึ้นและ พร้อมที่จะชดเชยความเสียหายให้กับผู้เสียหายเพื่อให้ผู้เสียหายได้รับความพอใจ ซึ่งการชดเชยนี้อาจ เป็นการชดเชยด้วยเงินตามจำนวนที่ตกลงกันซึ่งอาจเป็นจำนวนที่ไม่เพียงพอกับความเสียหายที่เกิดขึ้นก็ได้ แต่ขึ้นอยู่กับความพอใจที่เกิดจากการตกลงกันระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย หรืออาจ ชดเชยด้วยการกระทำอย่างใด ๆ ที่ทำให้ผู้เสียหายรู้สึกว่าได้รับการชดเชยสิ่งที่สูญเสียไปกลับคืนมาซึ่ง ไม่เป็นตัวเงินก็ได้ เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นมีเป้าหมายสำคัญคือการให้ ความสำคัญกับผู้เสียหายผู้ซึ่งได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมมากที่สุดให้ได้รับการชดเชยหรือเยียวยา ความเสียหายที่เกิดขึ้นทั้งทางด้านวัตถุ การเงิน อารมณ์ และสังคม

เมื่อผลลัพธ์ที่ได้จากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์คือความพอใจของทุกฝ่าย กล่าวโดยเฉพาะฝ่ายผู้กระทำความผิดในส่วนที่ได้ตกลงยอมรับผิดและยินยอมที่จะชดเชยเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นตัวเงินหรือไม่ก็ตาม ทำให้โอกาสที่ผู้เสียหายจะได้รับการชดเชยมีความ เป็นไปได้มาก นอกจากนี้จะทำให้ผู้เสียหายมีโอกาสที่จะได้รับการเยียวยาอย่างแท้จริงตามความ ต้องการแล้ว ผลที่ตามมาอีกประการหนึ่งที่สำคัญอันเป็นหลักของกระบวนการคือ ความสมานฉันท์ที่ เกิดขึ้นในสังคม

อย่างไรก็ตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือกระบวนการทางเลือกในการ ระงับข้อพิพาทยังไม่สามารถที่จะใช้ได้ในทุกประเภท โดยมากแล้วจะใช้ได้สำหรับคดีอาญาที่เด็ก หรือเยาวชนเป็นผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายไม่ประสงค์ให้ลงโทษ คดีที่เป็นการกระทำความผิดต่อ บุคคลใกล้ชิดหรือบุคคลในครอบครัวเดียวกัน คดีที่เป็นความผิดเพราะสถานะของบุคคล (Statutory

Offence) คดีที่มีโทษทางอาญาไม่รุนแรง หรือคดีที่มีความผิดตามพระราชบัญญัติและเทศบัญญัติ ที่มีโทษทางอาญา เป็นต้น⁹⁶

สรุป จากแนวความคิดในเรื่องเหยื่ออาชญากรรมและการคุ้มครองให้มีการชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมที่มีพัฒนาการตลอดมาประกอบกับมาตรฐานการปฏิบัติในการคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรมตามปฏิญญาของสหประชาชาติ นานาประเทศได้รับเอาแนวทางการปฏิบัติอันเป็นมาตรฐานในการคุ้มครองผู้เสียหายไปใช้กับกฎหมายภายในประเทศ กล่าวเฉพาะในส่วนการชดใช้ค่าเสียหายแล้วในแต่ละประเทศจะมีวิธีการในการคุ้มครองให้มีการชดใช้ค่าเสียหายให้กับผู้เสียหายในคดีอาญาที่ต่างกันเนื่องจากประเทศต่าง ๆ มีรูปแบบวิธีพิจารณาความอาญา และพัฒนาการทางกฎหมายที่ต่างกัน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁹⁶ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, หนังสือชุดปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม ลำดับที่ 3, กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย, พิมพ์ครั้งที่ 2 โรงพิมพ์เดือนตุลา สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย 2545 หน้า 69.

บทที่ 3

วิธีพิจารณาว่าด้วยการชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญา

สิทธิของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมที่จะได้รับการชดใช้ค่าเสียหายที่เกิดจากการกระทำ ความผิดอาญานั้นจะเกิดมีได้ก็โดยบทบัญญัติของกฎหมาย โดยผ่านวิธีพิจารณาในการพิสูจน์ถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงว่าเป็นจำนวนเท่าใดเพื่อที่ศาลจะกำหนดให้เป็นจำนวนค่าชดใช้ที่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมจะมีสิทธิได้รับจากผู้กระทำความผิดตามกฎหมาย ซึ่งวิธีพิจารณาในการพิสูจน์ถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นในแต่ละประเทศอาจมีวิธีพิจารณาที่แตกต่างกันไปตามประวัติศาสตร์การ พัฒนากฎหมายและแนวความคิดของแต่ละประเทศ แต่อย่างไรก็ตามสามารถแบ่งวิธีพิจารณาในการ กำหนดค่าเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดอาญาเพื่อชดใช้ให้กับผู้เสียหายออกได้เป็น 3 วิธี พิจารณาใหญ่ ๆ คือ วิธีพิจารณาว่าด้วยการชดใช้ค่าเสียหายที่ดำเนินการพิจารณาการชดใช้ค่าเสียหาย ให้กับผู้เสียหายไปพร้อมกับการพิจารณาในการพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำความผิด วิธีพิจารณาว่า ด้วยการชดใช้ค่าเสียหายที่แยกการพิจารณาการชดใช้ค่าเสียหายให้กับผู้เสียหายออกจากพิจารณา ในการพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำความผิด และวิธีพิจารณาว่าด้วยการชดใช้ค่าเสียหายโดย กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1. วิธีพิจารณาว่าด้วยการชดใช้ค่าเสียหายที่ดำเนินการพิจารณาการชดใช้ค่าเสียหาย ให้กับผู้เสียหายไปพร้อมกับการพิจารณาในการพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำความผิด

วิธีพิจารณาที่ดำเนินการพิจารณาพิสูจน์ความเสียหายไปพร้อมกับการพิจารณาเพื่อพิสูจน์ ความผิดของผู้กระทำความผิดเป็นวิธีพิจารณาที่เน้นวัตถุประสงค์หลักของคดีอาญา ซึ่งก็คือการพิสูจน์ ความผิดของผู้กระทำความผิดเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามกฎหมาย แต่หากการกระทำ ความผิดของผู้กระทำความผิดทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นด้วยแล้วผู้ที่ได้รับความเสียหายก็มีสิทธิที่จะดำเนินการฟ้องร้องในทางแพ่งเพื่อเรียกร้องให้มีการชดใช้ค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำ ความผิดเป็นคดีแพ่งต่างหากจากคดีอาญา แต่เพื่อให้วิธีพิจารณาในคดีที่เกี่ยวข้องกันเสร็จสิ้นไปใน คราวเดียวจึงได้มีการบัญญัติกฎหมายเพื่อเป็นสิทธิให้กับผู้เสียหายที่มีสิทธิจะเรียกค่าเสียหายในทาง แพ่งสามารถยื่นคำร้องเพื่อเรียกค่าเสียหายดังกล่าวมาในคดีอาญาได้และศาลที่พิจารณาคดีอาญามี อำนาจที่จะพิพากษาคดีในส่วนแพ่ง อันเป็นการให้ความสะดวกในการดำเนินคดีกับทั้งผู้กระทำ

ความผิดและผู้เสียหายเพื่อให้ต้องเข้าร่วมในกระบวนการยุติธรรมเท่าที่จำเป็นและวิธีพิจารณาสามารถเสร็จสิ้นไปได้โดยเร็ว วิธีพิจารณาในลักษณะนี้จึงเป็นวิธีพิจารณาที่เน้นการพิสูจน์ความผิดของจำเลยเป็นหลักซึ่งเป็นหลักการของคดีอาญาโดยทั่วไปแต่หากจะต้องพิสูจน์ถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดนั้นด้วยก็ให้ดำเนินการสืบพยานเพื่อพิสูจน์ถึงความเสียหายควบคู่กันไปกับการพิสูจน์ความผิดของจำเลย และเพื่อไม่ให้กระบวนการพิจารณาในส่วนของคุณีแห่งยึดเยื้ออันจะส่งผลให้คดีอาญาต้องเนิ่นช้าออกไปอันจะมีผลกระทบต่อสิทธิของจำเลยกฎหมายจึงกำหนดให้การสืบพยานในคดีส่วนแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาต้องกระทำเท่าที่จำเป็น หากไม่สามารถทำได้ก็ให้แยกคดีในส่วนแพ่งเพื่อดำเนินคดีเป็นคดีแพ่งต่างหาก ประเทศที่ใช้วิธีพิจารณาในลักษณะนี้ ได้แก่ ฝรั่งเศส เยอรมนี เป็นต้น

ในประเทศฝรั่งเศส ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะยื่นคำร้องขอให้มีการชดใช้ได้ในคดีอาญาโดยถือว่าเป็นคำร้องขอชดใช้ในทางแพ่ง ผู้เสียหายหรือทายาทในกรณีและผู้เสียหายถึงแก่ความตายมีสิทธิที่จะได้รับการชดใช้ความเสียหายอันเป็นผลจากอาชญากรรม ซึ่งตามกฎหมายฝรั่งเศสมองว่าคำร้องขอให้มีการชดใช้ครั้งนี้มีลักษณะเป็นการดำเนินคดีทางแพ่ง ไม่ใช่คำร้องทางอาญา (action civile) แต่สามารถดำเนินการในศาลที่พิจารณาคดีอาญาได้และศาลมีอำนาจที่จะมีคำสั่งชดใช้ค่าเสียหายไม่ว่าความเสียหายนั้นจะเป็นความเสียหายในทางทรัพย์สินหรือความเสียหายทางศีลธรรม¹ ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเลือกดำเนินคดีในคดีอาญาหรือในคดีแพ่ง ถ้าผู้เสียหายเลือกที่จะดำเนินคดีในศาลแพ่งก็เป็นการดำเนินคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งทั่วไปแต่คำพิพากษาของศาลแพ่งจะต้องไม่ขัดกับคำพิพากษาในคดีอาญา ถ้าคำร้องของผู้เสียหายดำเนินการในศาลอาญาก็ถือว่าคำร้องนี้เป็นส่วนหนึ่งของคดีอาญาแต่ยังถือว่าเป็นคำร้องทางแพ่งผู้เสียหายจึงสามารถแสดงหลักฐานได้อย่างคดีแพ่งและผู้เสียหายยังมีสิทธิที่จะเปลี่ยนไปดำเนินคดีในศาลแพ่งก็ได้²

ในประเทศเยอรมนี ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะได้รับการชดใช้ความเสียหายทั้งสำหรับความเสียหายทางทรัพย์สิน ทางร่างกาย รวมถึงความเสียหายทางศีลธรรมด้วย ซึ่งการชดใช้นี้จะรวมถึงความเสียหายต่อความรู้สึก เช่น ในความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราหญิงอื่นอันถือเป็นอาชญากรรมที่ขัดต่อ

¹ Stephen Schafer, *Restitution to Victims of Crime*, p.21.

² วัชรระ พิงชลาภักษ์, การคุ้มครองสิทธิในการขอคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินของผู้เสียหายในคดีอาญา, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539. หน้า 19-20.

ศีลธรรม หญิงที่ถูกข่มขืนมีสิทธิที่จะได้รับการชดเชยแม้ว่าไม่มีความเสียหายทางทรัพย์สินหรือทางร่างกาย เพราะเป็นการถูกทำร้ายในทางจิตใจ เสรีภาพ ซึ่งสิทธิที่จะได้รับค่าชดเชยนี้จะติดตัวผู้เสียหายไปตลอดชีวิต นอกจากนี้การชดเชยยังรวมถึงความเสียหายในทางอ้อมอีกด้วย เช่น ค่าทำศพ ค่าอุปการะผู้ซึ่งต้องพึ่งพาผู้ตายโดยผู้ตายมีหน้าที่ในการเลี้ยงดู ซึ่งอาจจ่ายเป็นเงินปีอันเป็นไปตามหลักการทดแทนความเสียหายต่อบุคคลที่สาม (Drittschadensersatz)

ผู้เสียหายในคดีอาญามีสิทธิที่จะยื่นคำร้องขอให้มีการชดเชยค่าเสียหายจากผู้กระทำความผิดได้ก่อนที่จะดำเนินคดีในศาลแพ่ง และสามารถดำเนินคดีในศาลอาญาเพื่อให้ศาลมีคำสั่งให้ผู้กระทำความผิดชดเชยค่าเสียหายได้ด้วย ที่เรียกกันว่า adhesion procedure ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะยื่นคำร้องสำหรับความเสียหายในทางทรัพย์สินที่เกิดขึ้นนอกจากความผิดอาญา ซึ่งศาลยุติธรรมมีอำนาจพิจารณาคดีได้ไม่เกิน 1000 มาร์กเยอรมัน หรือหากดำเนินการในศาลแขวงผู้เสียหายต้องแจ้งการดำเนินคดีโดยเร็วที่สุดพร้อมทั้งแจ้งข้อเท็จจริงเท่าที่เป็นไปได้ในการยื่นคำร้องในคดีอาญา โดยศาลจะไม่พิจารณาคำร้องให้มีการชดเชยใน 2 กรณีดังต่อไปนี้

1. กรณีที่ไม่พบความผิดของผู้ถูกกล่าวหา และไม่มีคำสั่งเพื่อความปลอดภัย หรือคำร้องไม่มีมูล
2. กรณีที่การพิจารณาคำร้องให้มีการชดเชยค่าเสียหายจะทำให้คดีอาญายืดออกไป โดยเฉพาะคดีที่ไม่เหมาะสมที่จะดำเนินคดีในศาลอาญา หรือกรณีคำร้องไม่อาจยอมรับได้ เช่น การชดเชยนั้นขัดต่อการพิจารณา

หากคำร้องของผู้เสียหายมีมูล ศาลจะพิจารณาดัดสินคดีเพื่อพิสูจน์ถึงการกระทำความผิดอาญาของจำเลย ซึ่งการตัดสินคดีก็ไม่จำกัดอยู่บนพื้นฐานของคำร้องเท่านั้น ศาลจึงอาจตัดสินเพื่อความสงบและเพื่อความปลอดภัยได้ แต่ถ้าหากคำร้องขอให้มีการชดเชยค่าเสียหายไม่เป็นที่ยอมรับ ศาลก็อาจมีคำสั่งให้ไปพิจารณาที่ศาลอื่น สำหรับจำนวนค่าเสียหายที่ศาลจะกำหนดให้ นั้น เป็นดุลพินิจของศาลที่จะกำหนดโดยพิจารณาจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้น พยานหลักฐาน ความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ สาเหตุที่แท้จริงของความเสียหายที่เกิดขึ้น ซึ่งการตัดสินใจของศาลจะต้องให้เหตุผลประกอบในคำพิพากษาดังด้วย

ผู้เขียนจะขอกล่าวถึงวิธีพิจารณาความในเรื่องการชดเชยค่าเสียหายตามกฎหมายของประเทศไทย ซึ่งมีประวัติและวิธีพิจารณาดังต่อไปนี้

3.1.1. วิธีพิจารณาว่าด้วยการชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในประเทศ

ไทย

การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในประเทศไทยมีวิธีพิจารณาว่าด้วยการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเป็นวิธีพิจารณาที่ดำเนินการพิสูจน์ความเสียหายที่เกิดจากอาชญากรรมเพื่อให้มีการชดใช้เป็นค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เสียหายไปพร้อมกับการพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำความผิด โดยกล่าวถึงประวัติการเรียกค่าสินไหมทดแทนและวิธีพิจารณาความในการเรียกค่าสินไหมทดแทนตามกฎหมายปัจจุบันในส่วนของผู้มีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทน อำนวยศาลในการพิจารณาคดี การพิจารณาคดี การพิพากษา และการบังคับคดี ดังนี้

3.1.1.1. ประวัติของการเรียกค่าสินไหมทดแทน

ตามกฎหมายเก่าของไทยการที่ผู้เสียหายได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดของผู้อื่นนั้น สามารถพบได้ในกฎหมายเรื่องละเมิด โดยที่ละเมิดตามกฎหมายเก่าจะมีผลแต่เพียงให้สิทธิในการฟ้องร้องทางแพ่งสำหรับเรียกให้ทดแทนความเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำละเมิดนั้นแต่เพียงอย่างเดียว แต่ถ้าการกระทำที่เป็นละเมิดนั้นมีลักษณะเป็นการอันฝ่าฝืนกฎหมายอาญาด้วยแล้ว การกระทำละเมิดนั้นจึงจะเกิดสิทธิในการฟ้องร้องทางอาญาอีกทางหนึ่งเพื่อว่ากล่าวลงอาญาแก่ผู้กระทำความผิด แต่ในส่วนที่เป็นการฟ้องร้องทางอาญานั้น มูลละเมิดไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างใดแก่บุคคลผู้ได้รับความเสียหายนั้นอีก³ แต่นักประวัติศาสตร์กฎหมายได้สันนิษฐานว่า บทบัญญัติในเรื่องละเมิดตามกฎหมายเก่าของไทยนั้น เป็นระยะหนึ่งแห่งประวัติศาสตร์ของกฎหมายอาญาก่อนที่จะนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจในเรื่องกฎหมายอาญา

ในสมัยก่อนนั้น ผู้ที่ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำอันมิชอบของผู้อื่นมีอำนาจที่จะกระทำการแก้แค้น โดยกระทำให้บุคคลผู้ที่เป็นตัวก่อการอันมิชอบนั้นต้องได้รับความเสียหายทำนองเดียวกันเท่าเทียมกันกับที่ตนได้รับมาแล้วเป็นการตอบแทน จารีตประเพณีได้กำหนดถึงกรณีละเมิดต่าง ๆ ซึ่งผู้ถูกทำละเมิดที่ได้รับความเสียหายอาจเข้าทำการตอบแทนได้โดยไม่ต้องเกรงว่าจะได้รับการแก้แค้นจากผู้ละเมิดเป็นการตอบแทนการกระทำของตนอีก โดยผู้เสียหายที่มีสิทธิแก้แค้นนั้น อาจจะไม่ละสิทธิไม่ทำการแก้แค้นตามที่ตนมีสิทธิอยู่ก็ได้ อาจจะไม่ให้ภัยยกโทษโดย

³ ร. แลงการ์ด. ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย. คำสอนชั้นปริญญาโท มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และการเมือง. เล่มที่ 2. พิมพ์ครั้งที่ 3. พุทธศักราช 2478, หน้า 69.

เรียกเอาค่าทำขวัญซึ่งผู้เสียหายกับผู้ก่อความเสียหายได้ตกลงกัน เห็นได้ว่าค่าทำขวัญนี้อาจใช้แทนการแก้แค้นได้ แต่ต้องเป็นเรื่องที่ทั้งสองฝ่ายได้มีความประสงค์และตกลงกันเช่นนั้นเพื่อผ่อนผันให้แกกัน โดยบุคคลที่เป็นฝ่ายทำละเมิดยังไม่ได้ตกอยู่ในฐานะเป็นลูกหนี้โดยแท้จริง และบุคคลผู้ที่ได้รับความเสียหายก็ยังไม่ถูกผูกพันที่จะต้องรับเอาค่าทำขวัญด้วย

ต่อมาในสมัยสถาปนากรุงศรีอยุธยา ได้มีจารีตประเพณีที่กำหนดห้ามผู้ที่ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดมิให้จัดการแก้แค้นอย่างใดอย่างหนึ่งแก่ผู้กระทำ ความผิดโดยพลการหรือทำตามอำเภอใจเป็นอันขาด เนื่องจากมีกฎหมายเก่าได้บัญญัติไว้เป็นจำนวนมากที่กำหนดห้ามราษฎรในพระราชอาณาจักรมิให้เข้าใช้กำลังลงโทษบุคคลผู้อื่นที่ได้กระทำความเสียหายให้แก่ตนนั้นเสียเอง โดยจะต้องเอาการละเมิดนั้นไปฟ้องร้องยังโรงศาลตามระเบียบเสมอไป หากผู้ใดฝ่าฝืนย่อมมีโทษซึ่งบางครั้งก็เป็นโทษที่หนักและรุนแรง จึงเห็นได้ว่าในสมัยนี้การใช้สิทธิในการแก้แค้นของผู้เสียหายนั้นได้เลิกไปเสียนานแล้ว และใช้กันในรูปแบบของการเรียกเงินเป็นค่าทำขวัญ โดยบุคคลผู้ที่ถูกทำละเมิดเป็นผู้เรียกร้องเอาจากผู้กระทำละเมิด โดยเรียกเอาตามจำนวนที่จารีตประเพณีได้กำหนดไว้

เนื่องจากการกระทำละเมิดไม่เพียงแต่สร้างความเสียหายให้ผู้ถูกกระทำ ละเมิดโดยตรงเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังเป็นการก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชุมชนอีกด้วย กล่าวคือทำให้กระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของชุมชน เงินปรับที่ผู้ถูกทำละเมิดเรียกเอาจากผู้ทำละเมิดนั้นเพียงแต่เป็นการทดแทนความเสียหายให้ผู้ถูกทำละเมิดเท่านั้น ไม่ได้เลยไปทดแทนความเสียหายให้แก่ชุมชนแต่อย่างใด ทั้งที่ชุมชนก็ได้รับความเสียหาย จึงเกิดแนวความคิดว่าเมื่อเอกชนผู้ได้รับความเสียหายมีสิทธิเรียกให้ผู้ทำละเมิดทดแทนความเสียหายได้ รัฐผู้ได้รับความเสียหายก็ย่อมมีสิทธิลงโทษผู้เสียหายได้เช่นกัน โดยโทษที่รัฐจะลงนี้เป็นโทษที่ลงเพิ่มเติมจากการบังคับให้ชำระค่าทำขวัญให้แก่ผู้เสียหาย เป็นโทษที่ได้ส่วนสัมพันธ์กับเจตนาทุจริตของผู้กระทำผิดและความหนักเบาของความผิด ดังนั้นเงินปรับที่เรียกเอาจากผู้กระทำผิดตามอัตราที่จารีตประเพณีได้กำหนดไว้ จึงต้องแบ่งระหว่างผู้ถูกกระทำละเมิดกับรัฐ ที่เรียกว่า “สินไหมกึ่งพินัยกึ่ง” โดยในตอนต้นนั้นการที่รัฐชักส่วนหนึ่งของเงินค่าปรับมาให้แก่รัฐนั้นถือเสมือนเป็นค่าธรรมเนียมให้แก่รัฐในการที่รัฐเข้ามาช่วยเหลือผู้ถูกกระทำละเมิดเพื่อเรียกร้องเอาเงินค่าปรับจากผู้กระทำละเมิด ต่อมาเงินพินัยที่เป็นส่วนที่ตกได้แก่รัฐนี้ถือกันว่าเป็นค่าปรับที่จะต้องบังคับเอาแก่ผู้ทำละเมิดเพื่อเป็นการลงโทษที่ก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยในชุมชน

เงินสดใหม่ในสมัยนั้นเป็นเงินที่เรียกเอาเพื่อเป็นการทดแทนความเสียหายที่เกิดขึ้น จึงมีลักษณะเดียวกับค่าสินไหมทดแทนในปัจจุบัน ซึ่งจำนวนของเงินสดใหม่จะเปลี่ยนแปลงไปตามความเสียหายมากหรือน้อยที่เกิดขึ้นกับผู้เสียหาย เช่น ในกรณีลักทรัพย์ การคำนวณเงินสดใหม่จะถือเอามูลค่าของทรัพย์ที่ถูกลักไปเป็นเกณฑ์ หรือในกรณีการทำร้ายร่างกายได้รับบาดเจ็บ เงินสดใหม่จะคำนวณโดยพิจารณาถึงความบาดเจ็บเล็กน้อยและศักดิ์ศรีของผู้ที่ได้รับบาดเจ็บ เงินสดใหม่เป็นเงินที่เรียกเอาเพื่อทดแทนความเสียหายที่เกิดจากการละเมิด ตามธรรมดาแล้วเงินสดใหม่มักจะเป็นเงินที่มีจำนวนสูงกว่ามูลค่าของความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง เพราะตามสภาพเดิมของเงินสดใหม่เป็นจำนวนเงินที่ผู้ถูกละเมิดยอมรับเอาแทนที่จะใช้สิทธิในการแก้แค้นลงโทษผู้ทำละเมิด ผู้เสียหายก็ย่อมจะเรียกเอาค่าไถ่โทษให้เป็นจำนวนสูงกว่ามูลค่าความเสียหายที่ตนได้รับจริง แต่ในเวลาต่อมาก็ได้มีการตั้งเป็นอัตราที่แน่นอนตามจารีตประเพณี และได้เขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษรใช้เป็นกฎหมาย

กฎหมายในสมัยกรุงศรีอยุธยา¹นั้นยังไม่มีการแยกความรับผิดชอบทางแพ่งออกจากความรับผิดทางอาญา จึงมีลักษณะเป็นทั้งทางอาญาและทางแพ่งซ้อนกันอยู่ในตัวเอง คือ ในบางกรณีผู้กระทำละเมิดไม่ได้มีเจตนาร้าย ไม่ควรได้รับโทษทางอาญาแต่ยังคงต้องรับผิดชอบทางแพ่ง โดยกฎหมายถือว่าเป็นเหตุให้ความรับผิดชอบของผู้ละเมิดในทางแพ่งนั้นต้องถูกลดลงด้วย และในทางกลับกันเมื่อผู้กระทำละเมิดมีเจตนาร้ายแต่ผู้ถูกละเมิดไม่ได้รับความเสียหายอย่างไร เช่นนี้ผู้ก่อละเมิดควรรับโทษทางอาญาแต่ไม่ควรมีความรับผิดชอบทางแพ่ง แต่ก็ยังทำให้ต้องมีการใช้สินไหมให้แก่ผู้ละเมิด

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการแก้ไขกฎหมายโดยเน้นการแก้ไขกฎหมายที่สำคัญ บทบัญญัติในเรื่องละเมิดก็ยังเห็นว่าเป็นกรรมกันอยู่จึงไม่ได้มีการแก้ไขยังคงใช้ตามกฎหมายเดิม ซึ่งก่อนหน้าในการบังคับใช้เงินสดใหม่ถ้าลูกหนี้ถูกศาลพิพากษาให้ชำระหนี้หากไม่สามารถชำระหนี้ได้อาจถูกนำตัวไปขายลงเป็นทาสหรือถูกส่งไปอยู่ในคุกจนกว่าจะชำระหนี้เสร็จ ต่อมาในปี พ.ศ.2439 ได้มีการออกพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง ร.ศ.115 ยกเลิกวิธีบังคับชำระหนี้โดยจับเอาตัวบุคคลมาบังคับดังกล่าว ทำให้เจ้าหนี้ในหนี้เงินสดใหม่กลายมามีฐานะเช่นเดียวกับเจ้าหนี้สามัญอื่น ๆ กล่าวคือ เมื่อผู้ทำละเมิดไม่ชำระสินไหมให้แก่เจ้าหนี้ เจ้าหนี้มีทางทำได้ก็แต่เพียงดำเนินการยึดทรัพย์สินของผู้ละเมิด ดังนั้นในช่วงเวลานี้ หากผู้ถูกทำละเมิดเห็นว่าผู้ละเมิดไม่มีทรัพย์สินที่จะชำระสินไหมได้ หรือเห็นได้ว่าจะมีการบิดพลิ้วไม่ชำระสินไหมให้แก่ตน เจ้าหนี้ก็มักจะไม่ตั้งใจที่จะใช้สิทธิฟ้องร้องเรียกสินไหม

ในปี พ.ศ.2442 ได้มีแนวความคิดในเชิงกฎหมายใหม่ที่ได้นำเข้ามาในประเทศไทย ตามคำสอนของกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ได้อธิบายว่าความผิดทุกอย่างย่อมทำให้ผู้ที่ก่อความผิดนั้นต้องมีหน้าที่ผูกพันในอันที่จะต้องทดแทนความเสียหายที่ตนเป็นต้นเหตุให้มีขึ้นเพราะความผิดของตน แต่แนวความคิดนี้ไม่ได้แสดงไว้เป็นลายลักษณ์อักษรและไม่ได้ใช้เป็นหลักอย่างทั่วไป

เมื่อวันที่ 22 กันยายน พ.ศ.2451 ได้มีการประกาศใช้กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 ในกฎหมายฉบับนี้ ได้วางหลักแยกความแตกต่างระหว่างลักษณะทางอาญาและทางแพ่งของความผิด การละเมิดทุกชนิดซึ่งเป็นการฝ่าฝืนต่อกฎหมายอาญา บุคคลที่ได้รับความเสียหายย่อมมีสิทธิฟ้องร้องทางแพ่งอย่างหนึ่งซึ่งต่างกับสิทธิฟ้องร้องทางอาญา และเป็นสิทธิฟ้องร้องของผู้เสียหายโดยเฉพาะเพื่อเรียกเอาค่าทดแทนความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ตน อันเป็นกฎหมายฉบับแรกที่ได้บัญญัติถึงหลักเกณฑ์การฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา โดยได้บัญญัติไว้ในภาค 1 ว่าด้วยข้อบังคับต่าง ๆ หมวดที่ 10 ว่าด้วยการร้องขอทรัพย์สินแลขอค่าเสียหาย ตามมาตรา 87-96 อันมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

หมวด 10 ว่าด้วยการร้องขอทรัพย์สินแลขอค่าเสียหาย

มาตรา 87 “ลักษณะที่จะฟ้องผู้กระทำผิดนั้น ท่านว่าฟ้องเป็นสองคดีก็ได้คือว่า

(1) ฟ้องคดีทางอาญา ขอให้ลงโทษตามลักษณะกฎหมายอาญาก็ได้อย่างหนึ่งแล

(2) ฟ้องคดีทางแพ่ง ขอให้ใช้ค่าเสียหายอันได้เกิดขึ้นเพราะความผิดนั้นก็ได้ อีกอย่างหนึ่ง

ลักษณะฟ้องคดีทางแพ่งนั้น จะร้องได้ทั้งที่จะขอคืนทรัพย์สินหรือราคาทรัพย์สินที่ต้องเสียไปโดยมิชอบธรรมเพราะความผิดที่เกิดขึ้น แลจะร้องขอสินไหมใช้ทดแทนความเสียหายเพราะความผิดนั้นด้วยก็ได้ การฟ้องในทางแพ่งดังว่ามานี้ท่านให้พึงเข้าใจว่าเพื่อประโยชน์ของผู้ถูกกระทำร้ายแลได้รับความเสียหายในคดีนั้นฝ่ายเดียว”

มาตรา 88 “คดีเรื่องใด ถึงฟ้องในทางอาญาแล้วท่านว่าเหตุที่ได้ฟ้องในทางอาญาไม่ขัดขวางแก่ความชอบธรรมของผู้ที่ได้รับความเสียหายจะฟ้องคดีเรื่องนั้นในทางแพ่งอีกทางหนึ่ง”

มาตรา 89 “คดีที่จะฟ้องทางแพ่งนั้นท่านว่าจะฟ้องต่อศาลอาญาที่พิจารณาคดีเรื่องเดียวกันหรือจะฟ้องต่อศาลแพ่งอันมีหน้าที่พิจารณาคดีความแพ่งนั้นก็ได้”

มาตรา 90 “ในการที่จะพิพากษาคดีส่วนแพ่งซึ่งว่ากล่าวเป็นทางอาญาอยู่ อีกส่วนหนึ่งนั้นท่านว่าผู้พิพากษาส่วนแพ่งต้องถือเอาความเท็จความจริงที่ปรากฏในคำพิพากษาส่วน อาญาเป็นหลักแก่การพิพากษาส่วนแพ่ง”

มาตรา 91 “ในการที่จะพิพากษาคดีที่ฟ้องทางแพ่งนั้นท่านให้พิพากษาตาม ลักษณะกฎหมายอันว่าด้วยความรับผิดชอบของบุคคลในทางแพ่งแลไม่ให้ถือเอาเหตุที่คำพิพากษาใน คดีทางอาญา ว่าผู้ต้องหากระทำความผิดในคดีนั้นหรือไม่ผิดเป็นประมาณ

แลลักษณะที่จะกำหนดราคาทุนทรัพย์ซึ่งพิพากษาให้คืนแก่โจทก์ก็ดี หรือจะ กำหนดสินไหมที่พิพากษาให้ใช้ทดแทนความเสียหายแก่โจทก์ก็ดี ท่านให้ศาลกำหนดตามสมควรแก่ ราคาของแลความเสียหายนั้น แต่อย่าให้เกินไปกว่าราคาหรือจำนวนที่โจทก์ได้ร้องขอ”

มาตรา 92 “การบังคับให้คืนทรัพย์หรือให้ใช้ค่าสินไหมตามคำพิพากษานั้น ท่านให้กระทำดูกันกับวิธีบังคับให้ใช้ค่าปรับอันบัญญัติไว้ในมาตรา 18, 19, แล 20 นั้น”

มาตรา 93 “ถ้าในคำพิพากษามีได้บังคับไว้เป็นอย่างอื่น ท่านให้ถือว่าบรรดา ผู้ที่ศาลพิพากษาว่ามีความผิดอย่างเดียวกัน ในคดีอันเดียวกันนั้นถ้าจะต้องใช้ค่าทุนทรัพย์หรือสินไหม ศาลจะบังคับให้มันช่วยกันเสียทุกคนหรือจะให้แต่ผู้ใดในคนเหล่านั้น ใช้ค่าทุนทรัพย์หรือสินไหมจน เต็มก็ได้ แต่อำนาจที่จะบังคับให้ช่วยกันเสียหรือเสียแต่บางคนเช่นนี้ ท่านให้ใช้ได้แต่เฉพาะการบังคับ ให้เสียค่าทุนทรัพย์ แลสินไหม ท่านห้ามมิให้ใช้ถึงโทษจำคุกแทนค่าเหล่านั้น”

มาตรา 94 “ถ้าต้องยึดทรัพย์ผู้ใดเพื่อใช้ค่าฤชาธรรมเนียมใช้ค่าปรับ ใช้ค่าทุน ทรัพย์ แลค่าสินไหมด้วยกัน ถ้าทรัพย์ของมันไม่พอแก่ที่จะเสียได้ทั้ง 3 อย่างใช้ ท่านให้เอาทรัพย์นั้น ใช้ในการต่าง ๆ เป็นลำดับกันดังนี้ คือว่า

- (1) ใช้ค่าฤชาธรรมเนียมจนครบก่อน
- (2) ใช้ค่าทุนทรัพย์แลค่าเสียหาย รองมาจนครบแล้วจึง
- (3) ใช้ค่าปรับเป็นพินัยหลวง”

มาตรา 95 “ถึงว่าผู้ที่ถูกความเสียหายเพราะการกระทำผิดจะไม่ได้ร้องฟ้อง ในทางแพ่งก็ดี เมื่อศาลพิพากษาคดีในทางอาญาศาลจะพิพากษาให้คืนทรัพย์สิ่งของหรือใช้ราคาแทน ทรัพย์สิ่งของให้แก่ผู้ซึ่งกฎหมายถือว่าเป็นเจ้าของนั้นก็ได้”

มาตรา 96 “การฟ้องคดีทางแพ่งอันเกี่ยวด้วยความผิดฐานอาญานั้น ท่านให้ มีเขตรอายุความดูกันกับการฟ้องคดีทางอาญาในความเรื่องเดียวกันตามที่บัญญัติไว้ตั้งแต่มาตรา 78 ถึงมาตรา 81 แลในมาตรา 85 แลมาตรา 86 นั้น”

ส่วนบทบัญญัติในเรื่องการให้อำนาจพนักงานอัยการฟ้องเรียกทรัพย์สิน หรือใช้ราคาแทนผู้เสียหายนั้น ได้มีบัญญัติไว้ก่อนหน้าที่จะประกาศใช้กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 แล้ว โดยบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติเพิ่มเติมวิธีพิจารณาความอาญา ร.ศ.126 ดังนี้

มาตรา 1 “ในคดีเรื่องลักทรัพย์, แย่งชิง, วิ่งราว, ปล้นทางบก ทางน้ำ, ก้นโชก, ฉ้อโกง, ยักยอกทรัพย์ผู้อื่นเป็นประโยชน์ของตนในทางอาญา, แลรับของโจรใด ๆ ที่เจ้าพนักงานอัยการเป็นผู้ยื่นคำหากกล่าวโทษผู้กระทำผิดตามมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญามีโทษนั้น เพื่อเรียกทรัพย์หรือราคาของทรัพย์ซึ่งผู้เจ้าของได้เสียไปโดยผิดกฎหมายใน คดีอาญาที่ว่ามาแล้วนั้นคืนจากผู้ต้องหาได้”

มาตรา 2 “คดีที่ฟ้องเรียกทรัพย์คืนดังกล่าวแล้วนั้นให้เจ้าพนักงานอัยการยื่น รวมกันกับข้อหาในความอาญา หรือให้ทำเป็นคำร้องยื่นในเวลาใดเวลาหนึ่งระหว่างที่ศาลเดิม พิจารณาความอาญานั้นอยู่ก็ได้ คำพิพากษาในเรื่องเรียกทรัพย์คืนนี้ให้ชี้ขาดลงไว้ในคำพิพากษา คดีอาญาส่วนหนึ่งด้วย คดีเช่นนี้จะแยกฟ้องเป็นความแพ่งเมื่อภายหลังคำพิพากษาในความอาญานั้น ถึงที่สุดแล้วก็ได้”

มาตรา 3 “ในทางพิจารณาถ้าพยานหลักฐานที่ได้นำสืบนั้นไม่เป็นที่เพียงพอ จะให้รู้ชัดได้ว่าจำนวนหรือราคาทรัพย์นั้นมากน้อยอย่างไร หรือใครเป็นเจ้าของทรัพย์นั้นแล้ว ศาลมี อำนาจที่จะสั่งให้ไต่สวนต่อไปแลเรียกพยานหลักฐานมาสืบประกอบเพิ่มเติมอีก

ในคดีเช่นนี้ ศาลจะยังไม่ทำคำชี้ขาดเรื่องเรียกทรัพย์คืนแลค่าเสียหายนั้นลง ในคำพิพากษาคดีอาญาก่อน แลจะรอไว้วินิจฉัยเป็นคำสั่งต่อที่หลังก็ได้”

มาตรา 4 “ถ้าการวินิจฉัยเพื่อให้ได้ความแน่ชัดว่าจำนวนทรัพย์ที่ควรจะได้แก่ ผู้ต้องเสียหายมากน้อยเพียงไรนั้น จะทำให้เป็นการชักช้าแก่คดีที่พิจารณาอยู่ เช่นจะต้องคิดหักชำระ ระเบียบที่ที่ยากต่อกัน เป็นต้น ดังนี้แล้วศาลมีอำนาจจะสั่งให้แยกคดีที่ฟ้องเรียกทรัพย์คืนนั้นออก เสียจากความอาญา แลให้พิจารณาคดีนั้นไปต่างหากส่วนหนึ่งก็ได้ ตามความในมาตรา 2 แห่ง พระราชบัญญัตินี้”

มาตรา 5 “เมื่อศาลได้พิพากษาให้คืนทรัพย์ หรือให้ใช้ราคาค่าทรัพย์แก่เจ้า พนักงานอัยการ แต่ทรัพย์นั้นไม่ได้อยู่ในความอารักขาของศาลแล้ว ก็ให้เป็นหน้าที่ของผู้ที่ได้รับความ เสียหายจะต้องขอให้ศาลบังคับคดีไปตามคำตัดสิน แลจะต้องทำการอย่างใดอย่างหนึ่งที่จำเป็นเพื่อ ตนจะได้รับทรัพย์หรือราคาค่าทรัพย์นั้นคืน”

มาตรา 6 “ห้ามมิให้ศาลเรียกค่าธรรมเนียมแก่เจ้าพนักงานอัยการในการที่ เป็นผู้ฟ้องเดิม หรือยื่นคำร้องขอเรียกทรัพย์คืนนั้นเลย แต่ให้ผู้ที่ได้รับความเสียหายนั้นเองเป็นผู้เสีย ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในกระบวนการพิจารณาชั้นหลังคำพิพากษาทุกอย่าง จำเลยในคดีอาญาเรื่อง

นั้นจะต้องรับผิดชอบเสียค่าใช้จ่าย แลค่าธรรมเนียมตามที่กล่าวข้างบนแล้วแทนทั้งสิ้น กับทั้งจะต้องใช้ค่าธรรมเนียมอื่น ๆ ซึ่งจะมีขึ้นเหมือนกับคดีเรื่องนั้นได้ว่ากล่าวกันในทางแพ่งธรรมดาด้วย เมื่อทรัพย์สินสมบัติของจำเลยนั้นได้เอาใช้ทุนทรัพย์ที่ผู้ต้องเสียหายเสร็จแล้วแล้วยังเหลืออยู่เท่าใด จึงเอามาใช้ค่าเสียหายแลค่าธรรมเนียมที่กล่าวนั้นตามมากน้อย”

ได้มีการใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษใช้ไปพลางก่อน ร.ศ.115 และพระราชบัญญัติเพิ่มเติมวิธีพิจารณาความอาญา ร.ศ.126 และกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 เรื่อยมาจนกระทั่งมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2478 โดยในพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2477 มาตรา 4 ได้บัญญัติยกเลิกกฎหมายลักษณะอาญามาตรา 87 ถึงมาตรา 96 ในกฎหมายลักษณะอาญา และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ.115 และบรรดากฎหมาย กฎ และข้อบังคับอื่น ๆ ในส่วนที่มีบัญญัติไว้แล้วหรือขัดแย้งกับที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติไว้

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ.2477 ได้บัญญัติเรื่องการฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาไว้ในภาค 1 ลักษณะ 3 หมวด 2 โดยกำหนดให้เป็นสิทธิของผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีแพ่งเรียกค่าเสียหายฐานละเมิดเป็นคดีแพ่งตามปกติโดยฟ้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาคดีแพ่ง คือฟ้องต่อศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลหรือจะฟ้องต่อศาลที่มูลคดีละเมิดเกิดในเขตศาลก็ได้ หรือจะฟ้องเป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาตามมาตรา 40 ที่ได้บัญญัติให้ผู้เสียหายหรือพนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาต่อศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาคดีอาญาได้ แม้ว่าศาลนั้นจะไม่ใช่ศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล หรือไม่ใช่ศาลที่มูลคดีละเมิดเกิดขึ้นในเขตศาลก็ตาม ทำให้ศาลที่รับฟ้องคดีอาญามีอำนาจที่จะพิจารณาพิพากษาคดีในส่วนแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาได้ด้วยโดยคดีอาญาและคดีแพ่งจะได้รับการพิจารณารวมกันไปในศาลเดียวกัน

คดีแพ่งที่จะฟ้องต่อศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 40 นั้น ต้องเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา ซึ่งหมายถึงคดีที่ผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีอำนาจกล่าวหาหรือฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาแก่ผู้กระทำความผิดได้เช่นเดียวกับคดีอาญาทั่วไป และในขณะเดียวกันก็มีสิทธิเรียกร้อง

ค่าเสียหายตามกฎหมายแพ่งลักษณะละเมิดเพื่อให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อ
ความเสียหายที่ตนได้รับเนื่องจากการกระทำความผิดอาญานั้นด้วย⁴

ความหมายของคำว่าคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญานั้น ตามประมวล
กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีได้กำหนดนิยามศัพท์ไว้ ซึ่งในประเด็นเรื่องนี้ศาสตราจารย์หยุด
แสงอุทัย ได้เคยตั้งข้อสังเกตไว้พร้อมกับเสนอให้มีการนิยามศัพท์ไว้ให้ชัดเจนในการประชุม
คณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ครั้งที่ 400-10/2515 เมื่อ
วันอังคารที่ 7 มีนาคม พ.ศ.2515 แต่ในที่ประชุมมีความเห็นว่าเป็นเรื่องที่ไม่อาจนิยามลงไปให้แน่ชัดได้
ว่าอย่างไรเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา แต่เมื่ออ่านจากหลายมาตราประกอบกันแล้วจะเข้าใจ
ได้ว่าเป็นอย่างไร ทำให้ไม่มีนิยามศัพท์ของคำว่าคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาเรื่อยมาจนปัจจุบัน
คงมีเพียงแต่คำอธิบายทางตำรากฎหมายและจากคำพิพากษาฎีกาบางฉบับ

ความมุ่งหมายในการบัญญัติเรื่องการฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญานี้
ศาสตราจารย์หยุด แสงอุทัย ซึ่งได้รับแต่งตั้งให้เป็นกรรมการร่วมในการปรับปรุงแก้ไขประมวล
กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ.2504 โดยทำ
หน้าที่บันทึกเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศและตั้งประเด็นเสนอคณะกรรมการกฤษฎีกา⁵ ได้
อธิบายไว้ว่า

“ความมุ่งหมายของมาตรา 40 ก็คือเพื่อจะขยายอำนาจพิจารณาพิพากษา
ของศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีออกไป โดยให้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งเฉพาะที่เกี่ยวข้อง
กับคดีอาญาได้ด้วย ตัวอย่างเช่น ศาลอาญาซึ่งโดยปกติไม่มีอำนาจชำระคดีแพ่ง แต่ตามมาตรา 40
นี้ก็มีอำนาจชำระคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาได้ด้วย เช่นเดียวกันถ้าศาลแขวงมีอำนาจพิจารณา
พิพากษาคดีอาญาใดก็มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญานั้นด้วย แม้ทุน
ทรัพย์จะเกินอำนาจศาลแขวง นอกจากนี้ยังต้องถือว่าศาลที่มีอำนาจชำระคดีอาญามีอำนาจชำระคดี
แพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาโดยไม่ต้องคำนึงถึงเขตอำนาจศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา

⁴ คัมภีร์ แก้วเจริญ. เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายวิธีสบัญญัติ 3. หน่วยที่ 1-7. สาขา
นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สมมิตร, หน้า
449.

⁵ หยุด แสงอุทัย. ประมวลกฎหมายอาญาศึกษาทางคำพิพากษาฎีกา, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
มงคลการพิมพ์, 2505 หน้า ก. ถึง ค.

ความแฝงด้วย คือถือว่ามาตรา 40 นี้เป็นบทบัญญัติพิเศษให้อำนาจศาลที่พิจารณาคดีอาญาไว้ ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในอันที่จะไม่ต้องพิจารณาสองครั้ง คือในศาลที่ชำระคดีอาญาครั้งหนึ่งและในศาลที่ชำระคดีแพ่งอีกครั้งหนึ่ง”⁶

นอกจากนี้ รายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาครั้งที่ 404-14/2515 ของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เมื่อวันที่ 4 เมษายน พ.ศ.2515 อาจารย์ประมุข สุวรรณศรี ได้ให้ความเห็นในประเด็นที่เสนอว่าควรจะบัญญัติไม่ให้ฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญารวมกันหรือไม่ว่า “จะยกเลิกหลักในเรื่องนี้ให้ฟ้องรวมกันย่อมไม่เป็นการสมควร เพราะในการยอมให้ฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญานั้นมีประโยชน์อยู่เป็นอย่างมาก กล่าวคือผู้เสียหายเขายอมขอยื่นฟ้องคดีแพ่งเรียกค่าเสียหายมาด้วยพร้อมกันโดยมิต้องไปฟ้องเป็นคดีแพ่งต่างหากอีกคดีหนึ่งซึ่งจะทำให้เสียเวลามาก”

อนุมิต ใจสมุทร ได้อธิบายว่า “มาตรา 40 บัญญัติขึ้นเพื่อความประสงค์อันใดตามเหตุผลธรรมดา ก็เพื่อให้ความสะดวกแก่ทุกฝ่ายในการดำเนินคดีเพื่อให้ศาลได้พิจารณาพิพากษาคดีอันเกิดจากการกระทำอันเดียวกันให้เสร็จสิ้นเสียในคราวเดียวกันทั้งในทางแพ่งและในทางอาญา และอีกประการหนึ่งก็เพื่อให้ศาลที่พิจารณาคดีอาญาได้ใช้ดุลพินิจกำหนดค่าสินไหมทดแทนให้เหมาะสมแก่ความหนักเบาตามหลักฐานที่โจทก์ จำเลย นำสืบแสดงต่อศาล และทั้งนี้จะเห็นได้ว่าแม้โจทก์จะฟ้องร้องคดีแพ่งต่อมาในภายหลัง ตามมาตรา 46 นั้นเองบังคับว่า “ในการพิพากษาคดีส่วนแพ่งศาลจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญา” แสดงให้เห็นว่าศาลอื่นที่พิพากษาคดีแพ่งก็ต้องถือข้อเท็จจริงในคดีอาญา ดังนั้นถ้าให้ศาลที่พิจารณาข้อเท็จจริงในคดีอาญานั้นเองซึ่งได้รู้ ได้ฟัง ได้เห็นเองพิจารณาพิพากษา ย่อมสามารถกำหนดและใช้ดุลพินิจกำหนดค่าสินไหมทดแทนได้ถูกต้องใกล้เคียงต่อความจริงยิ่งกว่าศาลอื่นซึ่งฟังข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในสำนวนเท่านั้น จึงเห็นความประสงค์ของกฎหมายได้ว่า ไม่ได้คำนึงถึงเรื่องเขตอำนาจศาล”⁷

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 455-456.

⁷ อนุมิต ใจสมุทร. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยหลักทั่วไปตลอดถึงการไต่สวนมูลฟ้อง มาตรา 1 ถึงมาตรา 171. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พี่น้องการพิมพ์, 2514. หน้า 438.

การฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น หากผู้เสียหายฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาเอง ตามมาตรา 40 กำหนดให้สามารถฟ้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาหรือต่อศาลที่มีอำนาจชำระคดีแพ่งก็ได้ โดยผู้เสียหายสามารถฟ้องเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนในความเสียหายได้ทุกประเภทดังเช่นการฟ้องคดีละเมิดโดยทั่วไป แต่ในกรณีที่พนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีอาญาและผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกร้องทรัพย์สินหรือราคาที่เขาสูญเสียไปเนื่องจากการกระทำความผิดคืน มาตรา 43 ได้กำหนดให้เป็นอำนาจของพนักงานอัยการที่จะเรียกทรัพย์สินหรือราคาแทนผู้เสียหายได้ แต่อำนาจของพนักงานอัยการในการเรียกให้คืนหรือใช้ราคานั้นจำกัดเพียงเฉพาะในความผิดฐานลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ฆังทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด กรรโชก ช้อโกง ยักยอก หรือรับของโจรเท่านั้น

ต่อมาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 24) พ.ศ.2548⁸ โดยเพิ่มเติมบทบัญญัติของกฎหมายในหลายมาตราทั้งในภาค 1 ลักษณะ 3 หมวด 2 เรื่องการฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาโดยแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 44/1 มาตรา 44/2 มาตรา 47 มาตรา 50 มาตรา 51 และในภาค 6 หมวด 1 เรื่องการบังคับตามคำพิพากษาคดีโดยแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 249 มาตรา 250 มาตรา 251 และหมวด 2 เรื่องค่าธรรมเนียมโดยแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 253 มาตรา 254 และมาตรา 258 แต่ที่สำคัญคือการแก้ไขโดยเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 44/1 ที่ได้บัญญัติว่า “ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกาย ชื่อเสียง หรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลย ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ตนก็ได้” ซึ่งได้มีการให้เหตุผลในการออกพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 24) พ.ศ.2548 ในหมายเหตุท้ายพระราชบัญญัตินี้

“เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ คือ เนื่องจากการดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บัญญัติให้พนักงานอัยการมีเพียงอำนาจในการเรียกทรัพย์สินหรือราคาแทนผู้เสียหายในความผิดเกี่ยวกับทรัพย์บางประเภทเท่านั้น ผู้เสียหายซึ่งได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดของจำเลย ต้องไปดำเนินคดีส่วนแพ่งเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนอื่นด้วยตนเอง และต้องเสียค่าธรรมเนียมในการเรียกค่าสินไหมทดแทนอันเป็นภาระยิ่งขึ้นให้แก่ผู้เสียหาย ดังนั้น สมควรแก้ไขเพิ่มเติมประมวล

⁸ ราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 122 ตอนที่ 127 ก หน้า 2 วันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2548

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ในคดีอาญาทุกประเภทที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ต่อเนื่องไปได้ เพื่อให้การพิจารณาคดีส่วนแบ่ง เป็นไปโดยรวดเร็ว รวมทั้งยกเว้นค่าธรรมเนียมสำหรับการดำเนินคดีดังกล่าวเพื่อลดภาระให้แก่ ผู้เสียหาย จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้”

จากการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติดังกล่าวจึงทำให้ในปัจจุบันนี้ ผู้เสียหายใน คดีอาญามีสิทธิที่จะเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ในคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญาไม่ว่าจะเป็นการฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาด้วยตนเอง หรือยื่นคำร้องเข้ามาในคดีอาญา ที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ตนได้โดยไม่จำกัดฐาน ความผิด และไม่จำกัดประเภทของความเสียหายที่ได้รับ

3.1.1.2. วิธีพิจารณาในการเรียกให้มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน

การดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดเพื่อเรียกชดใช้ค่าเสียหายที่เกิดจากการ กระทำความผิดนั้น ผู้เสียหายสามารถที่จะฟ้องผู้กระทำความผิดให้รับผิดชอบชดใช้ค่าสินไหมทดแทนใน ลักษณะละเมิดตามกฎหมายแพ่งให้แก่ตนได้โดยฟ้องเป็นคดีแพ่งต่างหากจากคดีอาญาอันมีลักษณะ เป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาเนื่องจากเป็นคดีแพ่งที่มีมูลมาจากการกระทำความผิดอาญา หรือ ในกรณีที่พนักงานอัยการยื่นฟ้องผู้กระทำความผิดเป็นคดีอาญาผู้เสียหายอาจยื่นคำร้องขอต่อศาลใน คดีอาญาขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ตนได้อันเป็นการยื่นคำร้องขอให้ชดใช้ค่า สินไหมทดแทนโดยใช้วิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งมีรายละเอียดของวิธีพิจารณาและพิพากษา ดังต่อไปนี้

3.1.1.2.1. ผู้มีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทน

ผู้ที่มีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญานั้นหมายถึงผู้ที่มีอำนาจ ในการฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา เป็นผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิด อาญาโดยผู้เสียหายมีสิทธิที่จะฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ตามสิทธิของตนตามกฎหมายลักษณะ ละเมิดเช่นเดียวกับคดีแพ่งธรรมดา กล่าวคือต้องเป็นผู้ที่ถูกได้แย่งเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของตน ในทางแพ่ง⁹ แล้วยังต้องเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาด้วย¹⁰ รวมถึงผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตาม

⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 4, 5 และ 6 ดังนั้นความรับผิดชอบของรัฐบางอย่างหากทำให้เอกชนคนใดได้รับความเสียหายโดยตรงด้วยแล้ว เอกชนผู้ที่ได้รับความเสียหายนั้นย่อมอยู่ในฐานะเป็นผู้เสียหายที่มีอำนาจในการฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาหรือยื่นคำร้องเข้ามาในคดีอาญาเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนได้

โดยผู้เสียหายที่จะมีสิทธิในการยื่นคำร้องเข้ามาในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์นั้น จะต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยเหมือนดังเช่นผู้เสียหายที่มีสิทธิฟ้องคดีอาญา แต่ในกรณีที่ผู้เสียหายจะเป็นโจทก์ยื่นฟ้องเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนแล้วก็ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย เพียงเป็นผู้ที่ถูกโต้แย้งสิทธิตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 ก็สามารถยื่นฟ้องได้

ในกรณีที่ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายที่ถูกทำร้ายถึงตาย หรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจัดการเองได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 5(2) ที่เป็นบิดาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย กล่าวคือเป็นบิดาที่อยู่กินกันฉันสามีภริยากับมารดาของผู้เสียหายโดยมิได้จดทะเบียนสมรสกันกับมารดาผู้เสียหาย แม้ว่าจะเป็นผู้เสียหายที่มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายโดยตรงในการดำเนินคดีอาญาได้ก็ตาม หากบุตรที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายถูกทำร้ายถึงตาย บิดาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายนี้ก็ไม่เป็นทายาทของผู้เสียหายโดยตรงที่ถึงแก่ความตาย จึงไม่มีสิทธิที่จะได้รับมรดกของบุตรที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ดังนั้นบรรดาสีทธิต่าง ๆ ที่ทายาทของผู้ตายจะมีสิทธิเรียกร้องทางแพ่งให้จำเลยชดใช้ อันได้แก่ ค่าปลงศพ และค่าใช้จ่ายอันจำเป็นอย่างอื่น¹¹ ค่ารักษาพยาบาล ค่าเสียหายที่ต้องขาดประโยชน์ที่ตามมาหาได้เพราะไม่สามารถประกอบการทำงานได้¹² บิดาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายของผู้เสียหายโดยตรงจึงไม่สามารถเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนดังกล่าวนี้อีกทั้งเมื่อมิได้เป็นบิดาโดยชอบด้วยกฎหมาย บุตรที่ถูกฆ่าตายจึงไม่มีหน้าที่ที่จะต้องอุปการะเลี้ยงดู¹³ แม้ว่าในทางปฏิบัติก่อนตายบุตรจะได้อุปการะเลี้ยงดูบิดาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายอยู่ก็ตาม ก็ถือไม่ได้ว่าเหตุที่บุตรตายลงนั้นจะทำให้บิดาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายต้องขาดไร่อุปการะตามกฎหมาย บิดาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายจึงไม่มีสิทธิที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุบุตรได้รับอันตรายแก่ชีวิตอัน

¹⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4)

¹¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 443 วรรคหนึ่ง

¹² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 443 วรรคสอง

¹³ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1563

เนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลย จึงไม่มีสิทธิที่จะยื่นคำร้องขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่า
สินไหมทดแทนตามมาตรา 44/1¹⁴

ส่วนกรณีผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายที่ถูกทำร้ายถึงตาย หรือ
บาดเจ็บจนไม่สามารถจัดการเองได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 5(2) ที่
เป็นบุตรที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายที่บิดาได้รับรองแล้วโดยพฤตินัยนั้น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและ
พาณิชย์ มาตรา 1627 ได้บัญญัติว่า “บุตรนอกกฎหมายที่บิดาได้รับรองแล้วโดยพฤตินัย ถือว่าเป็น
ผู้สืบสันดานเหมือนบุตรที่ชอบด้วยกฎหมาย” กล่าวคือ หากบิดาได้แสดงออกว่าเป็นการรับรองบุตร
โดยพฤตินัย เช่น ให้ใช้นามสกุล อุปการะให้เล่าเรียนศึกษา แสดงออกต่อบุคคลทั่วไปว่าเป็นบุตรของ
ตน บุตรนอกกฎหมายนั้นก็จะมีสิทธิเช่นเดียวกับบุตรโดยชอบด้วยกฎหมายจึงเป็นทายาทที่มีสิทธิที่จะ
รับมรดกของบิดาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายได้ และมีสิทธิที่จะเรียกร้องให้จำเลยผู้ทำละเมิดชดใช้ค่า
สินไหมทดแทนให้แก่ตนได้ จึงสามารถยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 เพื่อขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่า
สินไหมทดแทนให้แก่ตนได้ แต่เมื่อเป็นบุตรที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายจึงไม่มีสิทธิที่จะเรียกค่าขาดไร
อุปการะได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1564 ประกอบมาตรา 443 วรรคสาม¹⁵

ส่วนพนักงานอัยการไม่สามารถฟ้องคดีเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทน
แทนผู้เสียหายหรือยื่นคำร้องเข้ามาในคดีอาญาเพื่อบังคับให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแทน
ผู้เสียหายได้ พนักงานอัยการมีอำนาจเพียงเรียกให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินที่ผู้เสียหายต้องเสียไป
เนื่องจากการกระทำความผิดฐานลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด กรรโชก ช้อโกง
ยักยอก หรือรับของโจรเท่านั้นอันเป็นการเรียกให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินแทนผู้เสียหาย¹⁶ แต่เมื่อ
พนักงานอัยการได้เรียกให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินแทนผู้เสียหายแล้ว ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องขอต่อ
ศาลให้บังคับจำเลยให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ตนตามมาตรา 44/1 สำหรับทรัพย์สินหรือราคา
ทรัพย์สินนั้นอีกไม่ได้

¹⁴ ธานิศ เกศวพิทักษ์. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 ภาค 1-2
(มาตรา 2-157) กรุงเทพฯ : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2550. หน้า 539.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 540.

¹⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43

3.1.1.2.2.อำนาจศาลในการพิจารณาคดี

อำนาจศาลในการพิจารณาคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาในส่วนของ การยื่นคำร้องขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กรณี คือ

(1) กรณีที่ผู้เสียหายฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาต่อศาลซึ่งพิจารณาคดีอาญาหรือต่อศาลที่มีอำนาจชำระคดีแพ่งก็ได้ กล่าวคือ ผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีแพ่งและคดีอาญารวมกันมาในศาลที่พิจารณาคดีอาญา หรือจะแยกฟ้องคดีในส่วนแพ่งต่อศาลที่มีอำนาจชำระคดีแพ่งต่างหากจากคดีอาญาก็ได้ แต่จะเลือกฟ้องคดีอาญารวมกันไปกับคดีแพ่งต่อศาลที่มีอำนาจชำระคดีแพ่งไม่ได้

(2) กรณีที่ผู้เสียหายยื่นคำร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนเข้ามาในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ เป็นกรณีที่พนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องผู้กระทำความผิดเป็นคดีอาญาต่อศาลอาญาแล้ว ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะยื่นคำร้องขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ตนได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 ดังนั้นผู้เสียหายจึงต้องยื่นคำร้องต่อศาลอาญาในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องผู้กระทำความผิด

3.1.1.2.3.การพิจารณาคดี

การดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญานั้น การพิจารณาในคดีส่วนอาญายังคงต้องดำเนินการสืบพยานไปตามปกติ คือสืบพยานฝ่ายอัยการก่อน เมื่อสืบพยานฝ่ายอัยการเสร็จแล้วก็ให้สืบพยานฝ่ายผู้เสียหาย¹⁷ อันเป็นการจัดลำดับความสำคัญของการสืบพยานว่ากฎหมายให้นำหน้าหรือความสำคัญแก่การสืบพยานในส่วนของพนักงานอัยการในคดีอาญาเพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำความผิดมากกว่าการนำสืบถึงค่าสินไหมทดแทนในคดีส่วนแพ่งของผู้เสียหาย ซึ่งในการสืบพยานฝ่ายผู้เสียหายนี้จะเป็นการนำสืบเฉพาะประเด็นในเรื่องค่าสินไหมทดแทนเท่านั้น ผู้เสียหายจึงมีหน้าที่นำสืบถึงค่าสินไหมทดแทนที่ตนเรียกร้อง เพื่อให้ศาลมีข้อมูลเพียงพอที่จะพิจารณากำหนดราคาทรัพย์สินและจำนวนค่าสินไหมทดแทนได้อย่างถูกต้องและเป็นธรรมตามควรแก่

¹⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/2 วรรคหนึ่ง

ความเสียหายอันแท้จริงที่เกิดขึ้นจากการกระทำของจำเลย โดยในการสืบพยานของผู้เสียหายนี้จะไม่รวมถึงข้อเท็จจริงอันเกี่ยวกับการกระทำความผิดของจำเลยตามที่ถูกกล่าวหา และหลังจากนั้นจึงเป็นการสืบพยานฝ่ายจำเลยเหมือนคดีอาญาโดยปกติ จำเลยมีสิทธินำสืบหักล้างถึงจำนวนค่าสินไหมทดแทนที่ฝ่ายผู้เสียหายเรียกร้องมาได้

ก่อนการสืบพยานฝ่ายผู้เสียหาย ผู้เสียหายต้องยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาล แม้ว่ากฎหมายจะไม่ได้กำหนดระยะเวลาในการยื่นบัญชีระบุพยานของฝ่ายผู้เสียหายไว้ แต่เมื่อพิจารณาถึงบทบัญญัติมาตรา 44/1 วรรคสอง ที่กำหนดให้การยื่นคำร้องของผู้เสียหายเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทน ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นเมื่อใดก็ได้ก่อนเริ่มสืบพยานโจทก์ ดังนั้นผู้เสียหายจึงควรยื่นบัญชีระบุพยานเข้าไปพร้อมกันด้วยกับการยื่นคำร้อง เว้นแต่ระยะเวลาก่อนเริ่มสืบพยานเหลืออยู่มากกว่า 7 วัน ก็อาจยื่นบัญชีระบุพยานก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่า 7 วันได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 88

ศาลจะอนุญาตให้ผู้เสียหายนำสืบถึงค่าสินไหมทดแทนได้เท่าที่จำเป็นเท่านั้น เนื่องจากกฎหมายได้กำหนดและให้ความสำคัญกับคดีอาญามากกว่าคดีส่วนแพ่ง และประกอบกับจำเลยมีสิทธิตามรัฐธรรมนูญที่จะได้รับการพิจารณาโดยรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม การที่กฎหมายให้สิทธิแก่ผู้เสียหายที่จะเรียกค่าสินไหมทดแทนจากจำเลยได้เพียงยื่นคำร้องเข้ามาในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์เท่านั้น กฎหมายจึงจำเป็นต้องควบคุมกระบวนการพิจารณาในคดีส่วนแพ่งให้แล้วเสร็จไปเวลาอันสมควร หากผู้เสียหายนำสืบถึงประเด็นเรื่องค่าสินไหมทดแทนเกินความจำเป็น ศาลมีอำนาจที่จะไม่อนุญาต ตามมาตรา 44/2 วรรคหนึ่ง

ในการสืบพยานของฝ่ายผู้เสียหายนี้ หากศาลพิจารณาเห็นสมควรเนื่องจากผู้เสียหายได้กล่าวแสดงรายละเอียดที่เกี่ยวกับความเสียหายเพื่อใช้สิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนไว้หลายประเด็น หรือมีประเด็นยุ่งยากอาจทำให้เกิดความล่าช้าจนอาจส่งผลกระทบต่อคดีอาญาทำให้ต้องเนิ่นช้าติดขัด ศาลก็ชอบที่จะใช้อำนาจตามมาตรา 44/2 วรรคหนึ่ง พิพากษาคดีอาญาไปก่อน แล้วมาพิจารณาคดีพิพากษาคดีในส่วนแพ่งในภายหลังและทำคำพิพากษาคดีส่วนแพ่งเป็นอีกฉบับหนึ่งก็ได้ เมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้วการอุทธรณ์ฎีกาคดีส่วนอาญาก็ต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ส่วนคำพิพากษาคดีส่วนแพ่งก็ต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

3.1.1.2.4. การพิพากษา

ในการพิพากษาคดีในส่วนแพ่งในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญานั้น ศาลจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญา ซึ่งเป็นหลักการอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากหลักการของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 145 วรรคหนึ่ง ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 ที่ว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลย่อมมีผลผูกพันคู่ความนับแต่วันที่ได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งจนถึงวันที่คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นได้ถูกเปลี่ยนแปลง แก้ไข กลับ หรือตลึง จึงมีผลตามมว่าคำพิพากษาคดีอาญาที่จะมีผลผูกพันคดีส่วนแพ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 46 นั้น ต้องมีหลักเกณฑ์ดังนี้

1. ต้องเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา
2. คำพิพากษาที่ชี้ขาดข้อเท็จจริงในคดีอาญาต้องถึงที่สุดแล้ว
3. คู่ความในคดีส่วนอาญาและคดีส่วนแพ่งต้องเป็นคู่ความเดียวกัน
4. ข้อเท็จจริงในคดีอาญาต้องเป็นประเด็นโดยตรงในคดีอาญาและได้รับการวินิจฉัยโดยชัดแจ้งแล้ว

กฎหมายได้กำหนดให้ศาลต้องถือข้อเท็จจริงในคำพิพากษาคดีส่วนอาญาที่ได้วินิจฉัยไว้เป็นหลักในการพิพากษาคดีส่วนแพ่ง แม้ว่าโจทก์จะแยกฟ้องคดีแพ่งเป็นอีกคดีต่างหากจากคดีอาญาก็ตาม ในประเด็นข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ศาลที่จะพิพากษาคดีในส่วนแพ่งจะต้องรอฟังผลของคดีอาญาก่อนแล้วจึงพิพากษาคดีแพ่งไปตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีอาญา (คำพิพากษาฎีกาที่ 960/2510) แม้ว่าในคดีแพ่งจะปรากฏข้อเท็จจริงขึ้นใหม่ไม่ตรงกับคดีส่วนอาญาก็ตาม ก็ไม่มีข้อยกเว้นมิให้ถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญา (คำพิพากษาฎีกาที่ 2936/2524)

ในการพิพากษาคดีในส่วนแพ่งนั้น กฎหมายบัญญัติให้ต้องวินิจฉัยไปตามกฎหมายแพ่ง ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 47 ที่ได้บัญญัติว่า “คำพิพากษาคดีส่วนแพ่งต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายอันว่าด้วยความรับผิดชอบของบุคคลในทางแพ่งโดยไม่ต้องคำนึงว่าจำเลยต้องคำพิพากษาว่าได้กระทำความผิดหรือไม่” กล่าวคือพิจารณาและพิพากษาคดีในส่วนแพ่งโดยไม่ต้องคำนึงว่าคำพิพากษาในส่วนคดีอาญาจะพิพากษาว่าอย่างไร ส่วนราคาทรัพย์สินที่สั่งให้จำเลยใช้แก่ผู้เสียหาย ให้ศาลกำหนดตามราคาอันแท้จริง ส่วนจำนวนเงินค่าสินไหมทดแทนอย่างอื่นที่ผู้เสียหายจะได้รับนั้น ให้ศาลกำหนดให้ตามความเสียหายแต่ต้องไม่เกินค่าขอ

3.1.1.2.5.การบังคับคดี

ในกรณีที่ผู้เสียหายฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา หรือกรณีที่ผู้เสียหายยื่นคำร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนเข้ามาในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ก็ตาม หากต้องมีการบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีส่วนแพ่ง กฎหมายกำหนดให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับ ซึ่งหมายถึงบทบัญญัติในภาค 4 ลักษณะ 2 การบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง

ผู้เสียหายซึ่งเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 50 ที่ประสงค์จะบังคับคดีให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลที่ให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือค่าธรรมเนียม ตามบทบัญญัติมาตรา 249 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ว่าให้บังคับตามบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการบังคับคดี¹⁸ การบังคับคดีเพื่อบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่งให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนจึงต้องเป็นไปตามหลักการบังคับคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งรวมถึงเรื่องค่าธรรมเนียมในการบังคับคดีด้วย

ถ้าลูกหนี้ตามคำพิพากษามีได้ปฏิบัติตามคำพิพากษา เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาขอที่จะร้องขอให้มีการบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งได้ภายใน 10 ปีนับแต่วันที่คำพิพากษาหรือคำสั่ง แม้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาจะได้ยื่นอุทธรณ์ก็ไม่ใช่เหตุให้งดการบังคับคดี เว้นแต่ศาลจะส่งอนุญาตให้ทุเลาการบังคับคดีไว้ในระหว่างอุทธรณ์¹⁹

ในกรณีที่คดีส่วนอาญายังไม่ถึงที่สุดผู้เสียหายจะขอบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาลล่างไปก่อนไม่ได้ โดยเทียบเคียงกับคำพิพากษาศาลฎีกาที่ได้วินิจฉัยเป็นบรรทัดฐานไว้ในเรื่องการขอคืนทรัพย์สินหรือการใช้ราคาทรัพย์สินว่า ถ้าคดีอาญายังไม่ถึงที่สุด ผู้เสียหายที่ชนะคดีในส่วนแพ่งจะร้องขอให้บังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลในส่วนแพ่งไปก่อนไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2786/2532)

¹⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 4 ลักษณะ 2 การบังคับคดีตามคำพิพากษาและคำสั่ง

¹⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 231

หากเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาเชื่อว่าลูกหนี้ตามคำพิพากษามี

ทรัพย์สินที่จะถูกบังคับมากกว่าที่ตนทราบ อาจขอให้ทำการไต่สวนและออกหมายเรียกลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือบุคคลอื่นที่เชื่อว่าอยู่ในฐานะที่จะให้อภัยค่าอันเป็นประโยชน์มาทำการไต่สวน²⁰ ในการดำเนินการบังคับคดีนั้น เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจในฐานะที่เป็นผู้แทนเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษา จึงถือได้ว่าเจ้าพนักงานบังคับคดียึดและขายทอดตลาดทรัพย์สินที่ยึดและรับเงินจากการขายทอดตลาดไว้แทนเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษา เมื่อมีคำพิพากษาหรือคำสั่งกำหนดให้ชำระเงินจำนวนหนึ่ง เจ้าพนักงานบังคับคดีย่อมมีอำนาจรวบรวมเงินเพื่อชำระหนี้ตามคำพิพากษาได้โดยวิธียึดหรืออายัดและขายทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา²¹ โดยเจ้าพนักงานบังคับคดีชอบที่จะยึดหรืออายัดหรือขายทรัพย์สินที่เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาอ้างว่าเป็นของลูกหนี้ตามคำพิพากษา²² โดยห้ามมิให้ยึดหรืออายัดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาเกินกว่าที่จะพอชำระหนี้ให้แก่เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษา พร้อมทั้งค่าฤชาธรรมเนียมในคดีและค่าธรรมเนียมในการบังคับคดี²³ โดยมีทรัพย์สินบางอย่างที่ไม่อยู่ในข่ายการบังคับคดี²⁴ ได้แก่

1) เครื่องนุ่งห่มหลับนอน หรือเครื่องใช้ในครัวเรือน โดยประมาณ รวมกันราคาไม่เกินห้าพันบาท ในกรณีที่ศาลเห็นสมควรศาลจะกำหนดทรัพย์สินดังกล่าวที่มีราคาเกินห้าพันบาทให้เป็นทรัพย์สินที่ไม่ต้องอยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดีก็ได้ ทั้งนี้โดยคำนึงถึงความจำเป็นตามฐานะของลูกหนี้ตามคำพิพากษา

2) เครื่องมือหรือเครื่องใช้ที่จำเป็นในการเลี้ยงชีพหรือประกอบวิชาชีพโดยประมาณรวมกันราคาไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท แต่ถ้าลูกหนี้ตามคำพิพากษามีค่าขอโดยทำเป็นคำร้องต่อศาลขออนุญาตยัดยัดหนึ่งวงและใช้เครื่องมือหรือเครื่องใช้อันจำเป็นเพื่อดำเนินการเลี้ยงชีพ หรือการประกอบวิชาชีพอันมีราคาเกินกว่าจำนวนราคาดังกล่าวแล้ว ให้ศาลมีอำนาจที่จะใช้ดุลพินิจอนุญาตหรือไม่อนุญาตภายในบังคับแห่งเงื่อนไขตามที่ศาลเห็นสมควร

3) วัตถุ เครื่องใช้ และอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องทำหน้าที่แทนหรือช่วยอวัยวะของลูกหนี้ตามคำพิพากษา

²⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 277

²¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 282 วรรคหนึ่ง

²² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 283 วรรคหนึ่ง

²³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 284 วรรคหนึ่ง

²⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 285

4) ทรัพย์สินอย่างใดที่โอนกันไม่ได้ตามกฎหมาย หรือตามกฎหมายย่อมไม่อยู่ในความรับผิดแห่งการบังคับคดี

นอกจากนี้สิทธิเรียกร้องเป็นเงินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาดังต่อไปนี้ก็ไม่อยู่ในความรับผิดแห่งการบังคับคดี²⁵ ได้แก่

1) เบี้ยเลี้ยงชีพซึ่งกฎหมายกำหนดไว้ และเงินรายได้เป็นคราว ๆ อันบุคคลภายนอกได้ยกให้เพื่อเลี้ยงชีพเป็นจำนวนตามที่ศาลเห็นสมควร

2) เงินเดือน ค่าจ้าง บำนาญ บำเหน็จ และเบี้ยหวัดของข้าราชการหรือลูกจ้างของรัฐบาล และเงินสงเคราะห์หรือบำนาญที่รัฐบาลจ่ายให้แก่คู่สมรสหรือญาติที่ยังมีชีวิตของบุคคลเหล่านั้น

3) เงินเดือน ค่าจ้าง บำนาญ ค่าชดเชย เงินสงเคราะห์ หรือเงินรายได้อื่นลักษณะเดียวกันของพนักงาน ลูกจ้าง หรือคนงานนอกจากที่กล่าวไว้ใน 2) ที่นายจ้างจ่ายให้แก่บุคคลเหล่านั้น หรือคู่สมรส หรือญาติที่ยังมีชีวิตของบุคคลเหล่านั้นเป็นจำนวนตามที่ศาลเห็นสมควร

4) เงินสถาปนาภิกษุสงเคราะห์ที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้รับอันเนื่องมาแต่ความตายของบุคคลอื่น เป็นจำนวนตามที่จำเป็นในการดำเนินการสถาปนาภิกษุตามฐานะของผู้ตายที่ศาลเห็นสมควร

เมื่อได้มีการยึดสังหาริมทรัพย์ที่มีรูปร่าง หรืออสังหาริมทรัพย์ของลูกหนี้ตามคำพิพากษาแล้ว ให้เจ้าพนักงานบังคับคดียื่นคำขอต่อศาลขอให้สั่งอนุญาตให้ขายทอดตลาดทรัพย์สินนั้น ถ้าไม่มีผู้ใดคัดค้านในการขายทรัพย์สินนั้นให้ศาลมีคำสั่งอนุญาตตามคำขอ และให้เจ้าพนักงานบังคับคดีแจ้งคำสั่งศาลและวันขายทอดตลาดแก่ผู้มีส่วนได้เสียในการบังคับคดีแก่ทรัพย์สินนั้น โดยคำสั่งอนุญาตของศาลให้เป็นที่สุด²⁶ เมื่อได้จัดการจำหน่ายทรัพย์สินเสร็จแล้ว และได้หักค่าฤชาธรรมเนียมในการบังคับคดีไว้แล้ว ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีจ่ายเงินตามจำนวนหนี้ในคำพิพากษาและค่าฤชาธรรมเนียมในการฟ้องร้องให้แก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาเพียงเท่าที่เงินรายได้จำนวนสุทธิจะพอแก่การที่จะจ่ายให้ได้²⁷

²⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 286

²⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 306

²⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 318

ในการยึดทรัพย์สินของจำเลยเพื่อชดใช้ค่าธรรมเนียมศาล

ค่าปรับ ราคาทรัพย์สิน หรือค่าสินไหมทดแทน หากเงินที่บังคับคดีได้ไม่เพียงพอที่จะชดใช้ได้ทุกจำนวน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 251 ได้วางหลักเกณฑ์ไว้ในการจัดสรรเงินที่ได้จากการบังคับคดีเพื่อชำระหนี้ตามคำพิพากษาในส่วนแบ่งตามลำดับ ดังนี้

1. ค่าธรรมเนียม
2. ราคาทรัพย์สินหรือค่าสินไหมทดแทน
3. ค่าปรับ

ค่าธรรมเนียมที่จะได้รับการจัดสรรให้ชำระหนี้ในลำดับแรกนี้

หมายถึงค่าธรรมเนียมที่จำเลยต้องให้แทนผู้เสียหายที่เป็นโจทก์ ไม่รวมถึงค่าธรรมเนียมในการบังคับคดี เนื่องจากเมื่อมีการบังคับคดีและได้เงินจากการบังคับคดีแล้ว เจ้าพนักงานบังคับคดีจะต้องหักค่าฤชาธรรมเนียมในการบังคับคดีออกจากเงินที่ได้ก่อน²⁸ จึงจะเหลือเป็นจำนวนเงินสุทธิที่จะนำมาจัดสรรชำระหนี้

ในคดีที่มีจำเลยหลายคน และศาลพิพากษาให้ลงโทษเพราะเหตุได้กระทำความผิดฐานเดียวกัน ไม่ว่าจะถูกลงโทษเพราะเป็นตัวการหรือผู้ใช้หรือผู้สนับสนุนก็ตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 250 ได้บัญญัติให้ต้องรับผิดชอบต่อผู้เสียหายอย่างลูกหนี้ร่วม โดยไม่ต้องคำนึงว่าจำเลยเหล่านั้นจะถูกฟ้องในคดีเดียวกันหรือต่างคดีกัน แต่ทุกคดีเหล่านั้นศาลต้องมีคำพิพากษาลงโทษจำเลยว่ากระทำความผิดฐานเดียวกันและพิพากษาให้จำเลยทุกคนใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย จำเลยทุกคนก็ต้องรับผิดชอบต่อผู้เสียหายอย่างลูกหนี้ร่วม โดยจำเลยทุกคนยังต้องผูกพันจนกว่าผู้เสียหายจะได้รับชำระหนี้เสร็จสิ้น²⁹ เว้นแต่คำพิพากษาจะได้ระบุไว้เป็นอย่างอื่น

3.2. วิธีพิจารณาว่าด้วยการชดใช้ค่าเสียหายที่แยกการพิจารณาการชดใช้ค่าเสียหายให้กับผู้เสียหายออกจากการพิจารณาในการพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำความผิด

ระบบวิธีพิจารณาความอาญาในประเทศกลุ่มนี้เป็นระบบวิธีพิจารณาแบบทวีภาค คือ ภาคการพิจารณาความรับผิดทางอาญาของจำเลยและภาคการพิจารณาพิพากษา โดยกฎหมายและวิธีพิจารณาความจะมีพื้นฐานมาจากประวัติศาสตร์ในการต่อสู้กับการใช้อำนาจของรัฐในการจำกัดสิทธิ

²⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 319

²⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 291

เสรีภาพของประชาชน ส่งผลให้กฎหมายวิธีพิจารณาความมีจุดมุ่งหมายที่จะจำกัดการใช้อำนาจของรัฐ ระบบกฎหมายนี้จึงต้องการให้มีการยอมรับสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และขณะเดียวกันก็มีแนวความคิดในการยอมรับผลในทางปฏิบัติเพื่อให้ความสะดวแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐในการบังคับใช้กฎหมายได้อย่างเต็มที่ วิธีพิจารณาความอาญาจึงสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ภาค โดยในภาคการพิจารณาความรับผิดชอบทางอาญาของจำเลยจะมีลักษณะเป็นกฎหมายที่คุ้มครองจำเลยจากการใช้อำนาจโดยมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐ ศาลจะพิจารณาข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่สามารถพิสูจน์ถึงการกระทำ ความผิดตามฟ้องโดยพิจารณาเพื่อพิสูจน์ถึงการกระทำและเจตนาชั่วร้าย³⁰ ของจำเลยว่าเพียงพอตามที่กฎหมายได้บัญญัติไว้หรือไม่ การรับฟังพยานหลักฐานจะอยู่บนพื้นฐานของการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของจำเลย ทำให้พยานหลักฐานบางชนิดที่อาจกระทบกับสิทธิและเสรีภาพของจำเลยจะถูกจำกัดไม่ให้รับฟังเป็นพยานหลักฐานในชั้นนี้ เช่น พยานบอกเล่า เอกสิทธิ์ในการติดต่อสื่อสารความคิดเห็น เอกสิทธิ์ของจำเลยที่จะไม่ให้การปรักปรำตนเอง ข้อจำกัดพยานหลักฐานอื่น ๆ อันเกี่ยวเนื่องกับสิทธิตามรัฐธรรมนูญ พยานหลักฐานอันเกี่ยวเนื่องด้วยภูมิหลังและบุคลิกภาพของบุคคล³¹ เป็นต้น ส่วนภาคการพิจารณาพิพากษานั้นเป็นการวินิจฉัยถึงความรับผิดชอบตามกฎหมายของผู้กระทำความผิด ซึ่งเกิดขึ้นหลังจากที่ได้พิจารณาพิสูจน์ความผิดของจำเลยแล้วและศาลได้พิจารณาจนเป็นที่พอใจว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงด้วยสภาวะทางจิตใจที่กฎหมายต้องการ การพิจารณาความรับผิดชอบของจำเลยในความเสียหายที่เกิดขึ้นกับผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมจึงสามารถพิจารณาโดยรับฟังพยานหลักฐานได้ทุกชนิดที่สามารถพิสูจน์ถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นได้โดยไม่จำกัดประเภทของพยานหลักฐานดังเช่นในชั้นพิสูจน์ความผิดของจำเลย

อย่างไรก็ตามการพิจารณาเพื่อให้มีการชดใช้ไม่เพียงมีได้เฉพาะในคดีที่ผู้กระทำความผิดถูกตัดสินว่าได้กระทำความผิดแล้วเท่านั้น แต่อาจมีได้ในกรณีที่จำเลยถูกกล่าวหาในความผิดใกล้เคียงกันสำหรับคดีส่วนตัวที่มีการต่อรองคำรับสารภาพ (plea bargaining) โดยจำเลยรับสารภาพในบางคดีเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนกับการยุติข้อหาอื่น หรือในกรณีที่มีการร้องขอให้ตกลงกัน (plea agreement)

³⁰ Mens Rea

³¹ อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ. การพิจารณาคดีอาญาของศาลในประเทศสหรัฐอเมริกา : ระบบพิจารณาแบบไบเฟอริเมชัน, วารสารนิติศาสตร์ หน้า 435-452.

* ในระบบกฎหมาย common law สภาวะทางจิตใจของจำเลยที่กฎหมายต้องการคือเจตนาชั่วร้าย (Mens Rea) ซึ่งมีความหมายแตกต่างไปจากเจตนาหรือประมาทในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายภาคพื้นยุโรป ที่เรียกว่าบรรทัดฐานว่าด้วยความรับผิดชอบ (Normative concept of guilty)

หากจำเลยยินยอมที่จะจ่ายค่าชดเชยให้กับผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมทุกคน ศาลก็อาจมีคำสั่งให้มีการชดเชยได้ แม้ว่าในบางคดีจะไม่มีกรฟ้องร้องกันก็ตาม

ประเทศที่ใช้วิธีพิจารณาในการชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในลักษณะนี้ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย เป็นต้น ซึ่งมีลักษณะวิธีพิจารณาโดยรวมที่คล้ายคลึงกันคือจะพิจารณาในเรื่องการชดเชยให้กับเหยื่ออาชญากรรมก็ต่อเมื่อได้มีการพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำ ความผิดแล้ว แต่บทบัญญัติของวิธีพิจารณาอาจแตกต่างกันในรายละเอียด เช่น

ในประเทศแคนาดามีกฎหมายที่บัญญัติรองรับผลประโยชน์ทางการเงินต่าง ๆ ของเหยื่ออาชญากรรม หากผู้เสียหายได้รับความเสียหายทางการเงินอันเป็นผลจากอาชญากรรม ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะได้รับการชดเชยจากผู้กระทำผิด โดยผู้เสียหายต้องทำเป็นคำร้องและกรอกจำนวนเงินที่ต้องการได้รับเป็นค่าชดเชยเพื่อให้ตำรวจดำเนินการส่งคำร้องดังกล่าวไปยังพนักงานอัยการและส่งไปยังศาลเพื่อมีคำสั่งชดเชย หลังจากศาลได้พิจารณาแล้วหากเห็นว่าผู้กระทำผิดได้กระทำความผิดจริง ผู้พิพากษาจะพิจารณารชดเชยให้กับผู้เสียหาย โดยศาลจะพิจารณาจำนวนเงินที่ร้องขอให้มีการชดเชยจากเอกสารที่เป็นพยานหลักฐานแสดงถึงจำนวนเงินค่าเสียหายดังกล่าวในคำร้องเพื่อกำหนดจำนวนเงินค่าชดเชย เช่น ใบเสร็จรับเงิน หรือเอกสารอื่น ๆ ที่สามารถใช้เป็นหลักฐานได้ เป็นต้น และเมื่อศาลมีคำสั่งให้มีการชดเชยให้กับผู้เสียหายแล้ว หากผู้กระทำผิดไม่สามารถจ่ายเงินค่าปรับหรือค่าชดเชยได้ทั้งหมด ให้จ่ายเป็นค่าชดเชยให้กับผู้เสียหายก่อนที่จะชำระค่าปรับ³²

ความเสียหายที่ศาลจะสั่งให้มีการชดเชยอันเป็นผลจากอาชญากรรม³³ ได้แก่

1. ความเสียหาย การถูกทำลาย ความเสียหายที่เกี่ยวกับทรัพย์สิน ซึ่งคำสั่งให้ชดเชยจะไม่มากไปกว่าค่าของทรัพย์สิน และจะลดลงหากผู้เสียหายได้รับทรัพย์สินนั้นกลับคืนมา
2. การเจ็บปวดทางร่างกาย ซึ่งคำสั่งชดเชยจะครอบคลุมถึงเงินที่เสียไปตลอดจนรายได้ที่เสียไป
3. ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการย้ายบ้าน รวมถึงค่าใช้จ่ายที่สมเหตุสมผลด้วย

³² http://www.solgen.gov.ab.ca/victim/help_for_victims.aspx

³³ <http://www.solgen.gov.ab.ca/victim/restitution.aspx>

4. ความเสียหายที่เกิดขึ้นเพราะความไม่รู้ เช่น การให้ยืมเงินในการขโมยทรัพย์สิน เมื่อทรัพย์สินกลับคืนมาสู่เจ้าของ คำสั่งชดใช้จะรวมถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นแต่ไม่เกินจำนวนแรกที่จ่ายไปหรือจำนวนที่เป็นการกู้เงิน

หลังจากที่ศาลมีคำสั่งให้ชดใช้แล้วผู้กระทำความผิดต้องปฏิบัติตามคำสั่งศาลเสมือนเป็นคำพิพากษา ผู้เสียหายไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมในการยื่นคำร้องให้มีคำสั่งชดใช้ดังเช่นคดีแพ่ง หากศาลไม่อนุญาตให้ชดใช้หรือหากผู้เสียหายไม่พอใจจำนวนค่าชดใช้ที่ศาลสั่ง ผู้เสียหายจะฟ้องคดีต่อศาลแพ่งอีกก็ได้เพราะกระบวนการนี้ไม่ใช่ส่วนหนึ่งของขั้นตอนการใช้สิทธิตามกระบวนการทางศาลแพ่ง

ส่วนในประเทศออสเตรเลีย เมื่อผู้กระทำความผิดถูกตัดสินว่ากระทำความผิดแล้ว ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะร้องขอให้มีการบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่อผู้กระทำความผิดในการบังคับให้มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือค่าชดใช้ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดไม่จ่าย โดยคำสั่งให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทน (compensation) เป็นคำสั่งที่ให้ผู้กระทำความผิดจ่ายเงินให้แก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมสำหรับความเสียหายหรือความสูญเสียของทรัพย์สินที่เกิดขึ้น รวมทั้งค่าใช้จ่ายที่มีเหตุผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดด้วย ส่วนคำสั่งชดใช้ (restitution) นั้นเป็นคำสั่งที่ให้จำเลยหรือบุคคลที่สามคืนทรัพย์สินที่เสียไปจากการกระทำความผิดให้แก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมต้องดำเนินการยื่นคำร้องขอไปยังพนักงานอัยการเมื่อผู้กระทำความผิดต้องคำพิพากษาแล้ว โดยต้องยื่นคำร้องขอไม่เกิน 12 เดือนนับจากวันที่ศาลมีคำพิพากษา³⁴

ผู้เขียนจะขอยกตัวอย่างประเทศสหรัฐอเมริกาเพื่อกล่าวถึงประวัติศาสตร์การชดใช้และรูปแบบวิธีพิจารณาในการพิสูจน์ความเสียหายเพื่อกำหนดจำนวนค่าชดใช้ ดังนี้

3.2.1. วิธีพิจารณาว่าด้วยการชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกามีวิธีพิจารณาในการชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยแยกกระบวนการในการพิสูจน์ความเสียหายที่เกิดจากอาชญากรรมเพื่อกำหนดเป็นค่าชดใช้ให้กับผู้เสียหายออกจากกระบวนการในการพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำความผิด โดยจะขอ

³⁴ <http://www.legalaid.wa.gov.au/InfoAboutLaw/asp/default.aspx?Page=Victims.xml>

กล่าวถึงประวัติการเรียกค่าชดเชย และวิธีพิจารณาในส่วนของ การชดเชยค่าเสียหายให้กับผู้เสียหาย ตามกฎหมายของสหรัฐ (federal) และกฎหมายของมลรัฐ (state) ดังนี้

3.2.1.1.ประวัติการเรียกค่าชดเชย

ตามกฎหมายเกี่ยวกับการชดเชย (restitution) ในคดีอาญาสหรัฐได้มีขึ้นมา กว่า 80 ปีแล้ว โดยเริ่มแรกนั้นได้มี Federal Probation Act (FPA) ในปีค.ศ. 1925 กฎหมายนี้เป็นการบัญญัติว่าการชดเชยที่กำหนดขึ้นนั้นเป็นเพียงเงื่อนไขในการควบคุม ต่อมาในปี ค.ศ. 1982 ได้มี Victim Witness Protection Act (VWPA) 18 U.S.C. Section 3579 และ 3580 กำหนดว่าค่าชดเชยจะต้องแยกต่างหากจากคำพิพากษา โดยศาลต้องกำหนดให้เกิดความเหมาะสมระหว่างค่าเสียหายที่เกิดขึ้นกับความสามารถในการจ่ายของจำเลย และในปี ค.ศ. 1984 ได้มี Sentencing Reform Act อันเป็นการยืนยันอีกครั้งหนึ่งว่าค่าชดเชยเป็นส่วนที่แยกต่างหากจากคำพิพากษา ต่อมาในคดี Hughey v. U.S. ปี ค.ศ. 1990 ได้ตัดสินโดยอนุญาตให้มีการชดเชยเฉพาะความเสียหายที่มีสาเหตุมาจากการกระทำที่ได้มีการตัดสินว่าเป็นความผิดเท่านั้น และในปี ค.ศ. 1992 ได้มีการออกกฎหมายที่กำหนดให้มีการชดเชยสำหรับเด็กใน Child Support Recovery Act (CSRA) ต่อมาในปี ค.ศ.1994 ได้มีการออกกฎหมายเกี่ยวกับการชดเชยสำหรับการยืนยันความผิดตาม title 18 เช่น ความผิดเกี่ยวกับความรุนแรงต่อผู้หญิง การใช้ประโยชน์จากเด็กในทางมิชอบ และในปีเดียวกันนี้ได้มีการแก้ไข Victim Witness Protection Act (VWPA) โดยบัญญัติให้มีการชดเชยสำหรับรายได้ที่เหยื่อต้องเสียไปจากการกระทำผิด ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ค่าใช้จ่ายในการดูแลเด็ก และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เกี่ยวกับการเข้าร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา³⁵ ต่อมาในปี ค.ศ.1996 ได้มี Mandatory Victims Restitution Act (MVRA) โดยได้มีการแก้ไขและกำหนดบทบัญญัติที่เข้มงวดและวิธีการบังคับใช้ที่ชัดเจน อีกสองปีต่อมาได้มี Deadbeat Parents Act of 1998 ซึ่งเป็นการบัญญัติให้มีการทำคำสั่งให้ชัดเจนตามการชดเชย³⁶

³⁵ Section 3663(a)(1)(A)

³⁶ <http://www.ussc.gov/training/trainnew.PDF>

3.2.1.2. วิธีพิจารณาว่าด้วยการชดใช้ค่าเสียหายตามกฎหมายสหรัฐ

(federal)

วิธีพิจารณาความว่าด้วยการชดใช้ค่าเสียหายตามกฎหมายสหรัฐเป็นวิธีพิจารณาความหลักที่ใช้กับการกระทำความผิดตามกฎหมายสหรัฐ โดยมลรัฐต่าง ๆ ได้รับเอาแนวความคิดและบทบัญญัติของกฎหมายไปปรับใช้เป็นกฎหมายมลรัฐแต่อาจปรับเปลี่ยนไปตามความเหมาะสม จึงขอกล่าวถึงวิธีพิจารณาว่าด้วยการชดใช้ค่าเสียหายตามกฎหมายสหรัฐในส่วนของอำนาจศาลในการพิจารณาคดี การพิจารณาคดี การพิพากษาคดี และการบังคับคดี ดังนี้

3.2.1.2.1. อำนาจศาลในการพิจารณาคดี

ใน Mandatory Victims Restitution Act of 1996 (MVRA) ซึ่งมีผลใช้บังคับในวันที่ 24 เมษายน ค.ศ.1996 ได้กำหนดถึงการชดใช้ ข้อมูล และวิธีพิจารณาในการชดใช้สำหรับอาชญากรรมที่เกิดขึ้นก่อนกฎหมายนี้จะใช้บังคับ กฎหมายนี้ได้กำหนดว่าเหยื่อมีสิทธิที่จะได้รับคำสั่งให้มีการชดใช้สำหรับความเสียหายอันเป็นผลจากการกระทำความผิดโดยกำหนดไว้เป็นส่วนหนึ่งของคำพิพากษาคดีอาญา หรืออาจเป็นส่วนหนึ่งของการร้องขอให้ตกลงกัน เหยื่ออาชญากรรมจำเป็นที่จะต้องรวบรวมค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่เกิดขึ้นอันเป็นผลจากอาชญากรรม เพราะข้อมูลต่าง ๆ นี้จะใช้ในการกำหนดจำนวนค่าชดใช้ซึ่งจะมีคำสั่งให้ชดใช้โดยผู้พิพากษาหากพบว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง

Mandatory Victims Restitution Act ได้เพิ่มบทบัญญัติ 18 U.S.C. §3663A ซึ่งต้องการให้ศาลเข้าไปมีคำสั่งชดใช้สำหรับจำเลยแต่ละคนผู้ถูกตัดสินว่ากระทำความผิดในข้อหา

- อาชญากรรมรุนแรงตามที่กำหนดใน 18 U.S.C. §16
- ความผิดต่อทรัพย์สินภายใต้ title 18 และรวมถึงการกระทำความผิดต่าง ๆ โดยการฉ้อโกงหรือใช้กลอุบาย
- ความผิดตาม section 1365 เกี่ยวกับ consumer product tampering

นอกจากนี้ยังรวมถึงการชดใช้ภายใต้ Violence Against Woman Act of 1994 ที่ยังคงมีผลบังคับใช้สำหรับความผิดดังนี้

- Sexual abuse³⁷
- Sexual exploitation และ abuse of children³⁸
- ความผิดเกี่ยวกับความรุนแรงภายในครอบครัว³⁹
(Domestic Violence)
- telemarketing fraud⁴⁰

ศาลอาจกำหนดให้มีการชดใช้ให้กับเหยื่ออาชญากรรมภายใต้ section 3663 สำหรับความผิดที่เด็กเป็นผู้กระทำและถูกตัดสินว่ามีความผิดภายใต้ Child Support Recovery Act ใน 18 U.S.C. §228 โดยได้กำหนดว่าในการกำหนดให้มีการชดใช้นั้นศาลต้องพิจารณาถึงจำนวนความเสียหายที่เหยื่อแต่ละคนได้รับอันเป็นผลจากอาชญากรรมที่เกิดขึ้น แหล่งการเงินของจำเลย ความต้องการทางการเงินและความสามารถในการหาเงินของจำเลย ตลอดจนผู้ที่อยู่ในความดูแลของจำเลย และปัจจัยอื่น ๆ ที่ศาลเห็นว่าเหมาะสม

สำหรับการบาดเจ็บทางร่างกายของเหยื่อ ศาลมีอำนาจที่จะมีคำสั่งให้ผู้กระทำความผิดจ่ายเงินเป็นจำนวนเท่ากับค่าใช้จ่ายที่จำเป็นเกี่ยวกับยารักษา การบริการพิเศษ เครื่องมือที่เกี่ยวข้องทางร่างกาย จิตเวช และการดูแลทางจิตใจ โดยจะกำหนดให้จ่ายเท่าที่จำเป็น สำหรับการดูแลทางร่างกาย การดูแลทางอาชีพ การพักผ่อน และการใช้เงินคืนให้เหยื่อสำหรับรายได้ที่เสียไปอันเป็นผลจากอาชญากรรม

ค่าชดใช้ที่สามารถเรียกได้และศาลจะกำหนดให้ นั่น จะไม่รวมถึงค่าทนายความและค่าภาษี และในการกำหนดค่าชดใช้ศาลอาจมีคำสั่งให้ชดใช้ให้กับเหยื่อหรือชดใช้ให้กับบุคคลที่เหยื่อเลือกก็ได้หากเหยื่อได้ร้องขอเข้ามาในคำร้องขอให้ชดใช้ นอกจากนี้ในคดีส่วนมากกรณีที่เหยื่อถึงแก่ความตายหรือเป็นกรณีที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินของเหยื่อถ้าเหยื่อยินยอม ศาลอาจมี

³⁷ 18 U.S.C. §2248

³⁸ 18 U.S.C. §2259

³⁹ 18 U.S.C. §2264

⁴⁰ 18 U.S.C. §2327

คำสั่งให้จำเลยชดเชยโดยการรับใช้แทนการชำระเงิน หรืออาจชดเชยให้กับบุคคลหรือองค์กรที่เหยื่อมอบหมายก็ได้ และเหยื่ออาจมอบหมายให้สิทธิของเหยื่อในการได้รับการชดเชยให้กับกองทุนเหยื่ออาชญากรรม (Crime Victims Fund) หรือการคลังสหรัฐ ในเวลาใด ๆ ก็ได้โดยปราศจากเงื่อนไข⁴¹ ซึ่งกองทุนเหยื่ออาชญากรรมนี้จะจัดเตรียมเงินเพื่อช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม

3.2.1.2.2. การพิจารณาคดี

ผู้พิพากษามีอำนาจใช้ดุลพินิจที่จะมีคำสั่งชดเชย แม้ว่าจะมีคำสั่งให้ชดเชยทั้งที่จำเลยไม่สามารถจ่ายเงินค่าชดเชยได้ก็ตาม และในกรณีที่จำเลยให้การรับสารภาพ หรือพบว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงในชั้นพิจารณา ข้อมูลต่าง ๆ ที่สามารถชี้ให้เห็นได้ว่าเหยื่ออาชญากรรมได้รับความเสียหาย ในระหว่างการสืบสวนของหน่วยงานคุมประพฤติของสหรัฐ (U.S. Probation Office) โดย U.S. Attorney's Office จะเป็นผู้จัดเตรียม เจ้าหน้าที่จะมอบหมายให้ทำการสืบประวัติของจำเลยและเตรียมเสนอรายงานให้ศาลประกอบการพิจารณาทำคำพิพากษาที่เหมาะสม

เหยื่อผู้ได้รับความเสียหายต้องอธิบายถึงรายละเอียดของความสูญเสียไว้ในคำแถลงถึงค่าเสียหายของเหยื่อ (Victim Loss Statement) ซึ่งคำแถลงนี้จะจัดเตรียมโดยเจ้าหน้าที่คุมประพฤติของสหรัฐ (U.S. Probation Officer) เหยื่อต้องจัดเตรียมใบเสร็จหรือหลักฐานอื่น ๆ เพื่อที่จะใช้พิสูจน์ถึงความเสียหายเท่าที่เป็นไปได้ ค่าชดเชยจะไม่รวมถึงค่าเสียหายสำหรับความเจ็บปวดหรือทรมาน

อย่างไรก็ตามอาจมีการร้องขอให้ตกลงกัน (plea Agreement) ระหว่างคู่กรณีได้ โดยในการเจรจาการร้องขอให้ตกลงกันนี้ พนักงานอัยการต้องพิจารณาคำร้องว่าจำเลยต้องชดเชยให้เต็มจำนวนให้กับเหยื่อทุกคนสำหรับทุกข้อหาโดยไม่ต้องพิจารณาจำนวนที่จำเลยร้องขอ ซึ่งในวันที่ 24 กรกฎาคม ค.ศ.1996 Attorney General ได้ออกแนวทางในการจัดให้มีการยินยอมเพื่อที่จะทำความตกลงกัน โดยได้ประกาศไว้ใน United State Attorney's Manual (USAM)

ความเสียหายที่เหยื่อได้รับนั้นโดยมากจะเป็นค่าใช้จ่ายทางตรง เช่น การชดเชยให้กลับคืนสู่สภาพเดิม ค่ารักษา ค่าขาดรายได้ และค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการที่ต้องเข้าร่วมใน

⁴¹ 18 U.S.C. §3664 (m)(1)(B)

กระบวนการยุติธรรม เช่น การเดินทาง นอกจากค่าใช้จ่ายในระยะสั้นแล้วยังมีค่าใช้จ่ายในระยะยาว เช่น ค่าใช้จ่ายเรื่องสุขภาพของจิตใจ และการที่ร่างกายขาดความสามารถอย่างถาวร

การพิจารณาเพื่อมีคำสั่งชดใช้หนี้ ศาลจะสั่งให้เจ้าพนักงานคุมประพฤติทำการรวบรวมเพื่อรายงานต่อศาลก่อนมีคำพิพากษา โดยในรายงานนั้นจะรวบรวมบัญชีความเสียหายต่าง ๆ ของเหยื่อแต่ละคน หนี้ค่าชดใช้ในกรณีที่มีการร้องขอให้ตกลงกัน รวมทั้งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจของจำเลยแต่ละคน ซึ่งถ้าเป็นกรณีที่ไม่สามารถกำหนดจำนวนได้แน่นอน เจ้าพนักงานคุมประพฤติต้องรายงานให้ศาลทราบ⁴²

ภาวะในการพิสูจน์ถึงจำนวนความเสียหายที่เป็นผลจากอาชญากรรมเป็นของรัฐ⁴³ โดยทนายความของรัฐจะทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการสืบสวนสอบสวนเพื่อกลับกรองจำนวนความเสียหายที่เกิดขึ้นกับเหยื่อแต่ละคน หลังจากที่ได้ปรึกษากับเหยื่อแล้ว ทนายความของรัฐมีอิสระที่จะกำหนดจำนวนความเสียหายได้เท่าที่สามารถนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ได้

3.2.1.2.3. การพิพากษา

หลังจากที่มีการตัดสินว่าจำเลยได้กระทำความผิดแล้ว พนักงานคุมประพฤติจะสอบถามผู้เสียหายถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นเพื่อความสมบูรณ์ของคำแถลงผลกระทบเหยื่อ (Victim Impact Statement) ซึ่งคำแถลงนี้จะอนุญาตให้เหยื่อมีโอกาสได้อธิบายผลต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการกระทำของจำเลยทั้งด้านการเงิน ด้านสังคม ด้านจิตใจ หรือการรักษา ศาลจะพิจารณาเพื่อมีคำสั่งชดใช้จากเอกสารที่สมบูรณ์และถูกต้องในการเยียวยาความเสียหายทางการเงินที่ผู้เสียหายได้รับ อันเป็นหลักประกันว่าผู้เสียหายจะได้รับชดใช้สำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงเท่านั้นแต่อย่างไรก็ตามคำสั่งชดใช้ของศาลนี้ไม่รับประกันการจ่ายเงินของผู้กระทำความผิด

คำสั่งให้มีการชดใช้ศาลจะสั่งให้ชดใช้ให้เหยื่อแต่ละคนเต็มจำนวนความเสียหายที่ศาลกำหนดโดยการกำหนดค่าชดใช้นั้น ศาลจะไม่พิจารณาสถานการณ์ทางการเงิน

⁴² Section 3664(a)

⁴³ 18 U.S.C. §3664(e)

ของจำเลย⁴⁴ และไม่ต้องพิจารณาด้วยว่าเหยื่อจะได้รับค่าสินไหมทดแทนความเสียหายจากรัฐ หรือจากการประกัน หรือจากแหล่งอื่นสำหรับความเสียหายนั้นหรือไม่⁴⁵ แต่หากความเสียหายของเหยื่อนั้นไม่สามารถกำหนดได้แน่นอน หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าพนักงานคุมประพฤติต้องแจ้งต่อศาลก่อนวันที่จะมีคำพิพากษาไม่น้อยกว่า 10 วัน แล้วศาลก็จะกำหนดเวลาสุดท้ายของความเสียหายของเหยื่อซึ่งจะไม่เกิน 90 วันหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษา⁴⁶

ถ้าเหยื่ออาชญากรรมสามารถพิสูจน์ได้ว่ามีความเสียหายเกิดขึ้นมากกว่านั้นหลังจากที่มีการฟ้องและศาลมีคำพิพากษาแล้ว ภายในระยะเวลา 60 วันหลังจากพบความเสียหาย⁴⁷ เหยื่ออาชญากรรมต้องแจ้งไปที่ศาลเพื่อร้องขอให้ศาลเปลี่ยนแปลงคำสั่งชดใช้ ซึ่งศาลจะอนุญาตในกรณีที่มีการแสดงเหตุผลที่ดีสำหรับความผิดพลาดที่ไม่ได้กล่าวถึงความเสียหายไว้ตั้งแต่แรกก่อนที่ศาลจะมีคำสั่ง

แต่หากเหยื่อได้รับการเยียวยาความเสียหายจากกระบวนการทางแพ่งต่าง ๆ ของ Federal หรือกระบวนการทางแพ่งของ State ที่กฎหมายกำหนดให้แล้ว จำนวนค่าชดใช้ที่จะจ่ายให้เหยื่อจะลดลงตามจำนวนที่เหลือสำหรับความเสียหายเดียวกันนั้น⁴⁸

ในกรณีที่ศาลพบว่าจำเลยมากกว่า 1 คน ศาลจะกำหนดให้มีการชดใช้โดยการกระจายความเสียหายของเหยื่อไป โดยศาลอาจกำหนดให้จำเลยแต่ละคนรับผิดชอบในการจ่ายค่าชดใช้เต็มจำนวนหรือรับผิดชอบตามจำนวนที่ศาลกำหนดก็ได้ตามระบบการกระจายความเสียหายประกอบกับสถานการณ์ทางการเงินของจำเลยแต่ละคน⁴⁹ แต่หากศาลพบว่าจำเลยคนใดช่วยเหลือเยียวยาความเสียหายให้กับเหยื่อบ้างแล้ว ศาลอาจกำหนดตารางการจ่ายค่าชดใช้สำหรับ

⁴⁴ 18 U.S.C. §3664 (f)(1)(A)

⁴⁵ 18 U.S.C. §3664 (f)(1)(B)

⁴⁶ 18 U.S.C. §3664 (d)(6)

⁴⁷ 18 U.S.C. §3664 (d)(5)

⁴⁸ 18 U.S.C. §3664 (j)(2)(A)

⁴⁹ 18 U.S.C. §3664 (h)

จำเลยแต่ละคนแตกต่างกันก็ได้⁵⁰ และในกรณีที่คดีนั้นมีเหยื่อหลายคนหาก United State เป็นเหยื่อด้วยแล้ว ศาลจะรับรองให้เหยื่อทั้งหมดได้รับค่าชดใช้โดยเต็มจำนวนก่อน United State⁵¹

นอกจากนี้กรณีที่ศาลมีคำสั่งให้ชดใช้ไปแล้ว หาก U.S. Attorney's Office สามารถพิสูจน์ได้ว่าสถานการณ์ทางการเงินของจำเลยได้เปลี่ยนแปลงไป ศาลก็มีอำนาจที่จะปรับตารางการจ่ายเงินค่าชดใช้ได้ หรืออาจจะกำหนดให้จำเลยจ่ายค่าชดใช้ทั้งหมดเต็มจำนวนก็ได้แล้วแต่ความเหมาะสมตามความยุติธรรม แต่อย่างไรก็ตามจำนวนค่าชดใช้จะลดลงเป็นจำนวนเท่ากับ ความเสียหายในจำนวนเดียวกันในกระบวนการทางแพ่งที่เกี่ยวข้อง

3.2.1.2.4. การบังคับคดี

เมื่อศาลได้มีคำสั่งชดใช้แล้วพนักงานคุมประพฤติจะประสานงานกับพนักงานอัยการในการแจ้งให้เหยื่อได้ทราบถึงความผิดของจำเลยที่ศาลได้ตัดสิน จำนวนค่าชดใช้โอกาสของเหยื่อในการที่จะได้รับข้อมูลจากพนักงานคุมประพฤติเกี่ยวกับจำนวนความเสียหายของเหยื่อ ตารางวัน เวลา และสถานที่ที่ฟังคำพิพากษา การดำเนินการยึดทรัพย์สินมาชำระหนี้ของเหยื่อ U.S. Attorney's Office และหน่วยงานฟ้องร้องทางการเงิน (Financial Litigation Unit (FLU)) จะเป็นผู้บังคับให้เป็นไปตามคำสั่งชดใช้ตามคำพิพากษา โดยหน่วยงานฟ้องร้องทางการเงินจะติดตามบังคับให้ชดใช้ตามคำสั่งเป็นเวลา 20 ปีนับจากวันที่ศาลมีคำพิพากษา ซึ่งบวกกับระยะเวลาจริงของการจำคุกตามคำพิพากษาหรือจนกว่าจำเลยจะถึงแก่ความตาย

ใน MVRA ได้กำหนดวิธีการในการชดใช้ว่า United State สามารถบังคับโดยวิธีการที่กำหนดสำหรับการบังคับใช้ค่าปรับอันเป็นวิธีการเดียวกันกับการบังคับตามคำพิพากษาทางแพ่งภายใต้กฎหมายของสหรัฐ⁵² และยังรวมถึงวิธีการที่สามารถทำได้ทุกวิธีที่ชอบด้วยเหตุผล⁵³

⁵⁰ 18 U.S.C. §3664 (i)

⁵¹ 18 U.S.C. §3664 (i)

⁵² 18 U.S.C. §3613 (a)

⁵³ 18 U.S.C. §3664 (m)(1)(A)(i) และ (ii)

โดยปกติแล้วเมื่อมีการกำหนดค่าชดใช้แล้วจะต้องให้จำเลยจ่ายให้กับผู้เสียหายในทันที เว้นแต่ศาลเห็นว่าเพื่อความยุติธรรมแล้วควรจะเป็นอย่างอื่น ศาลก็มีอำนาจที่จะกำหนดให้มีการจ่ายค่าชดใช้ตามวันเวลาที่ศาลกำหนดก็ได้⁵⁴ และหากศาลมีคำสั่งเป็นอย่างอื่นนอกจากให้จำเลยจ่ายค่าชดใช้ในทันทีแล้ว ในการกำหนดตารางการจ่ายค่าชดใช้ก็ต้องกระทำในระยะเวลาอันสั้น⁵⁵ หากไม่มีการจ่ายค่าชดใช้ในทันทีตามคำสั่งชดใช้ก็จะมีกรยึดทรัพย์เพื่อนำมาชำระหนี้ตามจำนวนที่กำหนด

เมื่อศาลมีคำสั่งชดใช้แล้วก็ต้องมีการเปิดเผยทรัพย์สินของลูกหนี้ ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อมูลจากพนักงานอัยการและตัวแทนคดี การวิจัย online ในพื้นที่ที่ทรัพย์สินตั้งอยู่ ไปยัง FLU อันเป็นข้อมูลเกี่ยวกับทรัพย์สินของจำเลยหรือลูกหนี้ไม่ว่าจากรายงานก่อนมีคำพิพากษา คำร้อง หลักฐานทางการเงิน ตลอดจนความรับผิดชอบของลูกหนี้ และอาจมีการสืบสวนเพิ่มเติมได้ในกรณีคดีที่สำนักงานทนายความของสหรัฐมีเหตุผลอันควรเชื่อได้จากแหล่งข้อมูล รายงาน ผู้ที่เกี่ยวข้อง หรือผู้ที่รู้เห็นเกี่ยวกับทรัพย์สินของจำเลยว่าจำเลยมีทรัพย์สินที่เพียงพอ

คำสั่งชดใช้ที่ออกภายใต้กฎหมาย MVRA ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของคำพิพากษาทางอาญา หน่วยงานฟ้องร้องทางการเงิน (Financial Litigation Unit (FLU)) ใน U.S. Attorney's Office จะเป็นผู้กำหนดขั้นตอนในการรวบรวมหนี้ทางการเงินเพื่อเป็นประกันว่าเหยื่ออาชญากรรมจะได้รับการชดใช้เต็มตามความเสียหาย หากจำเลยไม่ปฏิบัติตามคำสั่งชดใช้ ศาลมีอำนาจที่จะออกคำพิพากษาใหม่⁵⁶โดยพิจารณาถึงการเยียวยาของจำเลย ภายใต้ Federal Debt Collection Procedures Act 28 U.S.C. §§3001-3308 โดยติดตามรวบรวมทรัพย์สินทั้งหมดของจำเลย และดำเนินการกับทรัพย์สินที่ไม่ได้รับการยกเว้น

นอกจากนี้หากผู้กระทำความผิดไม่จ่ายเงินค่าชดใช้ตามที่ผู้พิพากษา กำหนด ศาลอาจพิจารณาและมีคำสั่งได้ดังนี้

- กระตุ้นการคุมประพฤติของจำเลยหรือติดตามการจัดการ

⁵⁴ 18 U.S.C. §3572 (d)(1)

⁵⁵ 18 U.S.C. §3572(d)(2)

⁵⁶ 18 U.S.C. §3614

ปล่อย⁵⁷

-เปลี่ยนแปลงลักษณะการคุมประพฤติของจำเลยหรือการติดตามการจัดการปล่อย

-มีคำพิพากษาใหม่ต่อจำเลย⁵⁸

-มีคำสั่งให้ขายทรัพย์สินของจำเลย

-พิจารณาขยายระยะเวลาการพักการลงโทษของผู้กระทำความผิดเพื่ออนุญาตให้เพิ่มเวลาสำหรับการจ่ายเงินค่าชดใช้

-มีคำสั่งให้มีการกระทำที่จำเป็นเพื่อให้ยินยอม

-พิจารณาสั่งให้ผู้กระทำความผิดจ่ายเงินค่าชดใช้ทั้งหมดที่เหลืออยู่ตามคำพิพากษา

-พิจารณาและมีคำสั่งให้ส่งตัวผู้กระทำความผิดกลับเข้าเรือนจำ

การที่ศาลจะมีคำสั่งใด ๆ นั้น ศาลต้องพิจารณาถึงการจ้างงานของจำเลย ความสามารถในการหาเงินของจำเลย แหล่งทางการเงินและความเต็มใจที่จะปฏิบัติตามคำสั่งชดใช้ของจำเลยด้วย⁵⁹

3.2.1.3. วิธีพิจารณาว่าด้วยการชดใช้ค่าเสียหายตามกฎหมายของรัฐ

(state)

โดยทั่วไปแล้ววิธีพิจารณาตามกฎหมายของรัฐต่าง ๆ จะเหมือนกันกับวิธีพิจารณาในการเรียกค่าชดใช้ตามกฎหมายของสหรัฐ แต่อาจแตกต่างกันในรายละเอียดปลีกย่อยเหยื่ออาชญากรรมมีสิทธิโดยชอบด้วยกฎหมายตามกฎหมาย common law ที่จะได้รับการชดใช้สำหรับความเสียหายที่เกิดจากอาชญากรรม ซึ่งในเกือบทุกมลรัฐรับเอาหลักกฎหมายนี้มากำหนดเป็นสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมโดยกำหนดให้ศาลเป็นผู้กำหนดการจ่ายค่าชดใช้ เช่น กฎหมายของ 23 มลรัฐได้กำหนดว่าการชดใช้เป็นสิ่งสำคัญที่ศาลต้องมีคำสั่งในทุกคดีและต้องจัดบันทึกเหตุผลของการ

⁵⁷ 18 U.S.C. §3565

⁵⁸ 18 U.S.C. §3614

⁵⁹ 18 U.S.C. §3613 A(a)(2)

มีคำสั่ง ใน 29 มลรัฐได้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญโดยกำหนดไว้ในส่วนของสิทธิของเหยื่ออาชญากรรม ในการที่จะต้องมีคำสั่งชดใช้ และรวมถึงการแก้ไขคำพิพากษาหากมีการเปลี่ยนแปลง

ใน Florida ได้กำหนดว่านอกจากการลงโทษทางอาญาแล้ว ศาลควรมีคำสั่ง ให้จำเลยชดใช้ให้เหยื่ออาชญากรรมสำหรับความเสียหายหรือสาเหตุของความเสียหายโดยตรงหรือ โดยอ้อมโดยการกระทำของจำเลย และสำหรับความเสียหายหรือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการกระทำทาง อาญาของจำเลย

ในหลายมลรัฐ บทบัญญัติของกฎหมายต้องการให้มีการชดใช้แต่ก็อนุญาต ให้มีการยกเว้นบทบัญญัติของกฎหมายได้อย่างกว้างขวาง เช่น ใน Connecticut และ Nevada ทั้ง สองมลรัฐต้องการให้มีการชดใช้ “ถ้าการชดใช้เหมาะสม” ใน Oregon กำหนดว่าการชดใช้นั้นศาลควรมี คำสั่ง “เมื่อใดก็ตามที่เป็นไปได้”

หนึ่งในสี่ของมลรัฐทั้งหมดมีบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดให้ศาลต้อง บันทึกเหตุผลในกรณีศาลไม่มีคำสั่งให้ชดใช้ หรือมีคำสั่งชดใช้เพียงบางส่วน ซึ่งหากศาลมีคำ พิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิดก็จะสนับสนุนให้ศาลพิจารณาที่จะมีคำสั่งให้ชดใช้ ใน California ได้กำหนดว่าการชดใช้ต้องเป็นส่วนหนึ่งของทุกคำพิพากษา โดยคำนึงถึงการร้องขอให้มีการตกลงกัน (plea agreement) ในทางตรงกันข้ามตัวบทไม่ได้ให้ดุลพินิจหรืออำนาจศาลที่จะพิจารณาคดีหรือ ดำเนินคดีที่จะต่อรองสิทธิที่จะได้รับการชดใช้ของเหยื่อ

แม้ว่ากฎหมายเรื่องการชดใช้ส่วนใหญ่จะใช้กับเหยื่ออาชญากรรมเป็นการ ทั่วไป แต่ในหลายมลรัฐจะออกคำสั่งชดใช้เป็นพิเศษโดยตรงให้เหยื่อของการกระทำโดยเฉพาะ เช่น อาชญากรรมกับคนชรา ความรุนแรงในครอบครัว การประทุษร้ายทางเพศ อาชญากรรมเกลียดชัง การใช้เด็กในทางที่ผิด เมาแล้วขับ ขับขโมย เป็นต้น

โดยทั่วไปแล้วกฎหมายการชดใช้จะกำหนดไว้สำหรับเหยื่ออาชญากรรม โดยตรง อย่างไรก็ตามในหลายรัฐกำหนดให้สมาชิกในครอบครัวมีสิทธิที่จะได้รับคำสั่งชดใช้สำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้นในกรณีเหยื่อถูกฆาตกรรม ซึ่งรวมถึงค่ายา ค่าใช้จ่ายในการทำศพ และในบางรัฐ รวมถึงค่าเสียหายจากการทุกข์ทรมานจากอาชญากรรมด้วย และในบางมลรัฐอนุญาตให้ผู้รับประกัน หรือผู้ที่ต้องชดใช้ให้เหยื่ออาชญากรรม ได้รับการจ่ายค่าชดใช้ ซึ่งถ้าไม่ได้จ่ายให้บุคคลเหล่านี้เงิน

ค่าชดเชยก็ต้องจ่ายให้กับเหยื่ออาชญากรรม ใน Alaska ให้อำนาจศาลที่จะมีคำสั่งชดเชย “ให้กับ สาธารณะ ส่วนตัว องค์การส่วนตัวที่ไม่แสวงหากำไร สำหรับค่าปรึกษา ค่ายา และค่าบริการอื่น ๆ ให้ เหยื่ออาชญากรรมหรือบุคคลที่ได้รับบาดเจ็บจากการกระทำความผิด” ส่วนในคดีที่ New York ศาล อุทธรณ์กำหนดว่าจำเลยควรถูกกำหนดให้ชดเชยให้หน่วยงานของเหยื่อสำหรับการเจ็บป่วยของเหยื่อ ด้วย

การชดเชยไม่ได้จำกัดเพียงเหยื่ออาชญากรรมซึ่งจำเลยได้กระทำผิด กล่าวคือ เมื่อจำเลยถูกกล่าวหาว่ากระทำอาชญากรรมคล้ายกันในหลาย ๆ ครั้ง เช่นในคดีข่มขืนหรือฉ้อโกง ระดับรุนแรง แม้จำเลยจะให้การรับสารภาพไม่ว่าจะหนึ่งกระทงหรือหลายกระทงเป็นการแลกเปลี่ยนกับการตกลงกับพนักงานอัยการที่จะยุติข้อหาอื่น (plea bargaining) ส่วนคำร้องขอให้ตกลงกัน (plea agreement) จำเลยอาจตกลงที่จะจ่ายค่าชดเชยให้กับเหยื่อทุกคน ในหลายมลรัฐอนุญาตให้เป็นพิเศษ เช่นนี้โดยบัญญัติไว้ในกฎหมาย เช่น Idaho กฎหมายกำหนดให้ศาลอาจมีคำสั่งชดเชยด้วยความ ยินยอมของคู่ความหรือบุคคลหรือนิติบุคคลสำหรับความเสียหายทางเศรษฐกิจ หรือการบาดเจ็บจาก อาชญากรรม

ในหลายมลรัฐให้อำนาจศาลที่จะสั่งให้จำเลยจ่ายดอกเบี้ยในค่าชดเชยด้วยใน อัตรา 10% ของจำนวนเงินที่ชดเชยในวันที่ศาลมีคำพิพากษา ในบางรัฐจะรวมถึงค่าทนายด้วย ใน Oregon ค่าทนายความจะถือเป็นค่าเสียหายเป็นพิเศษ ถ้าเป็นค่าทนายความที่เกิดขึ้นในการดำเนินคดี และฟ้องร้องทางอาญา กฎหมายชดเชยใน California ก็ให้ค่าชดเชยรวมถึงค่าทนายความและค่าใช้จ่าย ที่เกิดขึ้นสำหรับการรวบรวมค่าชดเชย

ในบางมลรัฐค่าเสียหายในอนาคตสามารถเรียกได้เป็นรางวัล เช่น ใน Iowa ได้จัดให้เป็นพิเศษสำหรับค่าเสียหายในอนาคต โดยกำหนดว่าจะขยายไปจนเต็มความเสียหายที่ยังไม่ สามารถกำหนดได้ในวันที่มีคำพิพากษา ศาลจะออกคำสั่งชั่วคราวสำหรับจำนวนที่มีเหตุผลของค่า ชดเชยที่สามารถกำหนดได้ในเวลานั้น และออกคำสั่งอย่างถาวรได้ในเวลาต่อมาเพื่อกำหนดเต็มจำนวน ค่าชดเชย ศาลอุทธรณ์ใน Arizona ได้กำหนดว่าค่าเสียหายในอนาคตที่อนุญาตให้ชดเชยเป็นส่วนเสริม ด้วยเหตุผลว่าการไม่อนุญาตให้รวมถึงค่าใช้จ่ายในอนาคตทำให้ผิดวัตถุประสงค์ของกฎหมายในการ ชดเชย ซึ่งต้องกำหนดให้กับเหยื่ออาชญากรรมทั้งหมด

ในขณะที่ Wyoming มีโครงการที่มีรายละเอียดสำหรับคำสั่งชดใช้ในระยะเวลาเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการรักษา ภายใต้กฎหมายนี้ศาลจะพิจารณารวมถึงเหตุผลที่แท้จริงของความเสียหายที่สามารถคาดเดาได้ของเหยื่อ ดังนั้นคำสั่งชดใช้ในระยะเวลาสำหรับการดูแลทางร่างกายจึงรวมอยู่ในค่าเสียหายด้วย ไม่ทุกมลรัฐที่อนุญาตให้มีการชดใช้สำหรับค่าใช้จ่ายในอนาคต อย่างไรก็ตามศาล Indiana กำหนดว่าเพียงค่าใช้จ่ายตามจริงที่เกิดขึ้นกับเหยื่อก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษา อาจได้รับการพิจารณาเพื่อให้มีคำสั่งชดใช้

กระบวนการที่ศาลจะมีคำสั่งให้ชดใช้นั้น ศาลอาจมีคำสั่งได้ในช่วงระยะต่างๆ ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้ กล่าวคือ ศาลสามารถมีคำสั่งได้ในชั้นการเบี่ยงคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมก่อนเข้าสู่ชั้นพิจารณาโดยศาลอาจมีคำสั่งให้มีการชดใช้เป็นเงื่อนไขในการเบี่ยงคดีทั้ง ๆ ที่ยังไม่พบว่ามี การกระทำความผิดหรือตัดสินว่าได้มีการกระทำความผิด หรือศาลอาจมีคำสั่งหลังจากตัดสินว่าจำเลยกระทำความผิดหรือจำเลยรับสารภาพก็ได้ นอกจากนี้เมื่อศาลมีคำสั่งให้จำคุกจำเลยศาลก็อาจกำหนดเป็นเงื่อนไขการคุมประพฤติหรือเงื่อนไขการพักการลงโทษก็ได้ แต่โดยทั่วไปแล้วมักจะต้องเป็นกรณีที่พบว่ามี การกระทำความผิดไม่ว่าจะโดยคำร้องขอหรือจากการตัดสินของศาลแล้วจึงจะมีคำสั่งชดใช้⁶⁰

คดีที่จะมีการชดใช้โดยทั่วไปจะเป็นการกระทำความผิดของผู้ใหญ่ แต่อย่างไรก็ตามเมื่อมีแนวโน้มการกระทำความผิดของเด็กเพิ่มมากขึ้น จึงมีการบัญญัติกฎหมายให้ต้องมีคำสั่งชดใช้ให้เหยื่ออาชญากรรมสำหรับการกระทำความผิดของผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กด้วย⁶¹ มลรัฐที่บัญญัติให้เหยื่อของอาชญากรรมที่ผู้กระทำความผิดเป็นเด็กต้องได้รับค่าชดใช้ ได้แก่ Arizona California Colorado Hawaii Indiana Iowa Minnesota Missouri Nebraska New Mexico North Carolina Oregon Tennessee Texas Washington และ Wisconsin

การพิจารณาเกี่ยวกับจำนวนเงินที่จ่ายและกำหนดตารางการจ่ายค่าชดใช้นั้น ตามกฎหมายทั่วไปแล้วศาลต้องกำหนดจำนวนค่าชดใช้ ตารางการจ่ายค่าชดใช้ รวมทั้งเงื่อนไขอื่น ๆ

⁶⁰<http://www.ncvc.org/ncvc/main.aspx?dbName=DocumentViewer&DocumentID=32471>

⁶¹<http://www.ncvc.org/ncvc/main.aspx?dbName=DocumentViewer&DocumentID=32471>

เป็นส่วนหนึ่งของคำพิพากษา ในการพิจารณาค่าชดเชย โดยทั่วไปกฎหมายจะกำหนดองค์ประกอบที่ศาลจะใช้พิจารณาก่อนที่จะกำหนดให้ชดเชย เช่น ใน Alaska กำหนดว่าในการกำหนดจำนวนและวิธีการในการจ่ายค่าชดเชยให้ศาลพิจารณานโยบายรัฐบาลที่ต้องการให้ผู้กระทำผิดจ่ายค่าสินไหมทดแทนสำหรับความเสียหายและการบาดเจ็บให้กับเหยื่อ และพิจารณาภาระทางการเงินของเหยื่อและผู้ชดเชยให้กับเหยื่อไปหรือผู้อื่นที่ได้รับบาดเจ็บโดยการกระทำผิดของจำเลย

เกือบทุกมลรัฐได้กำหนดให้ศาลมีอำนาจที่จะมีคำสั่งชดเชยเมื่อ “มีเหตุอันสมควร” (reasonable) หรือ “มีเหตุเหมาะสม” (appropriate) หลังจากที่ได้พิจารณาความสามารถในการจ่ายของจำเลย ผู้พิพากษามีอิสระอย่างกว้างขวางในการกำหนดวิธีการที่เหมาะสมกับการเงินของจำเลย โดยตัวแทนของรัฐจะเป็นผู้รับผิดชอบในการควบคุม รวบรวม และแจกจ่ายค่าชดเชย เสมียนศาลจะเป็นผู้รับผิดชอบในการควบคุมคำสั่งชดเชย หากมีการกำหนดให้การชดเชยเป็นเงื่อนไขในการคุมประพฤติ เจ้าพนักงานคุมประพฤติจะเป็นผู้รับผิดชอบ หรือในกรณีที่ผู้กระทำผิดมีความผิดได้รับคำสั่งให้จ่ายค่าชดเชยตามคำพิพากษาให้ลงโทษหน่วยงานของรัฐด้านราชทัณฑ์จะเป็นผู้บริหารโปรแกรม เช่นเดียวกับการรวบรวมในกรณีที่มีการพักการลงโทษ⁶²

ในหลายมลรัฐต้องการให้ศาลพิจารณาสถานะทางการเงินในปัจจุบันของจำเลย ความสามารถที่จะจ่ายหรือความเป็นไปได้ที่จะจ่ายในอนาคตของจำเลย ความสามารถในการหาเงินของจำเลย และบุคคลที่ต้องพึ่งพาอาศัยและปัจจัยที่เหมาะสมอื่น ๆ ดังนั้นทรัพย์สินของจำเลย และความเป็นไปได้ในการหาเงินก็เข้ามาในบัญชีในการกำหนดตารางการจ่าย ซึ่งใน Arizona และ Florida ได้กำหนดว่าศาลไม่ต้องพิจารณาสถานการณ์ทางการเงินของจำเลยในการกำหนดจำนวนเงินค่าชดเชย แต่ศาลต้องพิจารณาสถานการณ์ทางการเงินของจำเลยในการกำหนดวิธีการจ่ายค่าชดเชย

หน่วยงานพักการลงโทษเป็นผู้มีหน้าที่ที่จะกำหนดตารางการจ่ายเงินและควบคุมการจ่ายเงินให้กับเหยื่ออาชญากรรม ตารางการจ่ายเงินค่าชดเชยใช้นั้นมักจะกำหนดให้แบ่งจ่ายเป็นรายเดือน แบ่งจ่ายเป็นจำนวนหนึ่งในสี่ของค่าชดเชย หรืออาจจ่ายเป็นค่าชดเชยต่อปี แต่หากจำเลยถูกจำคุกตารางการจ่ายเงินจะถูกกำหนดโดยพิจารณาจากผู้ที่ต้องโทษจำคุกในคดีใกล้เคียงกันสำหรับเงินค่าทำงานในขณะที่เป็นนักโทษ โดยค่าชดเชยจะมาจากค่าจ้างสำหรับการทำงานของนักโทษและ

⁶²<http://www.ncvc.org/ncvc/main.aspx?dbName=DocumentViewer&DocumentID=32>

ส่งไปให้เหยื่ออาชญากรรมตามตารางการจ่าย ซึ่งค่าจ้างการทำงานของนักโทษจะมีจำนวนน้อย ดังนั้นตารางการจ่ายเงินจึงมีระยะเวลายาวขึ้นจนกว่าจะครบจำนวนค่าชดใช้

สิทธิในการที่จะได้รับการชดใช้ของเหยื่ออาชญากรรมนั้น โดยทั่วไปแล้วเป็นสิทธิของผู้เสียหายที่ศาลจะมีคำสั่งให้มีการชดใช้เมื่อจำเลยในคดีต้องถูกตัดสินว่ากระทำความผิด ซึ่งได้มีการนิยามความหมายของ “ผู้มีสิทธิ” ไว้มากมายโดยส่วนมากแล้วกำหนดให้เป็นสิทธิของเหยื่อโดยตรงของอาชญากรรม ใน New York ได้กำหนดว่าผู้มีสิทธิคือผู้ที่ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรม ซึ่งหมายถึงคนหรือเจ้าของทรัพย์สินที่ถูกรุกรานโดยจำเลย⁶³

ในคดีส่วนมากเมื่อศาลได้มีคำสั่งให้ชดใช้แล้ว ผู้กระทำความผิดถูกคาดหวังว่าจะจ่ายค่าชดใช้ทันทีที่ทราบตารางการจ่ายค่าชดใช้ตามที่ศาลกำหนด หากจำเลยไม่ปฏิบัติตามคำสั่งศาลในบางมลรัฐเจ้าพนักงานคุมประพฤติจะได้รับคำขอให้มีคำสั่งจำคุกผู้กระทำความผิดชั่วคราว และหลังจากได้รับการปล่อยแล้วก็จะออกหนังสือเตือนหรือประณาม

สำหรับในคดีที่ผู้กระทำความผิดสามารถพิสูจน์ถึง “ความสามารถในการจ่าย” (ability to pay) ได้ หรือแสดงให้เห็นได้ว่าคำสั่งชดใช้นั้นไม่ชอบด้วยเหตุผล หรือไม่เหมาะสม ศาลมีอำนาจที่จะเปลี่ยนคำสั่งชดใช้ได้ โดยอาจมีคำสั่งลดจำนวนค่าชดใช้ หรือมีคำสั่งปรับขนาดหรือตารางการจ่าย หรือมีคำสั่งพักการจ่ายชั่วคราวก็ได้

การบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาล ได้มีบทบัญญัติอนุญาตให้ศาลใช้วิธีการที่หลากหลายในการบังคับคดีในการมีคำสั่งชดใช้นอกเหนือจากการกระตุ้นการคุมประพฤติหรือการพักการลงโทษ เช่นใน California และใน Florida ศาลอาจมีคำสั่งลดรายได้ของผู้กระทำความผิด ใน Texas คำพิพากษาของศาลต้องการให้ผู้กระทำความผิดแจ้งไปยังนายจ้างถึงการมีคำสั่งชดใช้ และให้จ่ายเงินเดือนของผู้กระทำความผิดโดยตรงให้กับเหยื่อตามคำสั่งชดใช้ และในบางมลรัฐมีบทบัญญัติให้อำนาจในการได้รับการชดใช้ผูกติดอยู่กับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด เช่น บัญชีเงินฝาก นั่น เป็นต้น และยังอนุญาตให้ยึดทรัพย์สินได้ บ้างก็ต้องการให้ผู้กระทำความผิดเปิดเผยสถานที่ตั้งของทรัพย์สิน หรือเปิดเผยเงินประกันการจ่ายค่าชดใช้

⁶³ People v. Grago, 24 Misc.2d 739, 741, 2d N.Y.S.2d 774 (1960)

กล่าวโดยสรุป วิธีพิจารณาว่าด้วยการชดใช้ค่าเสียหายให้กับผู้เสียหายในคดีอาญาทั้งวิธีที่ดำเนินการพิจารณาการชดใช้ค่าเสียหายให้กับผู้เสียหายไปพร้อมกับการพิจารณาพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำความผิด และวิธีพิจารณาที่แยกการพิจารณาการชดใช้ค่าเสียหายให้กับผู้เสียหายออกจาก การพิจารณาในการพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำความผิดนั้นมีรูปแบบวิธีพิจารณาที่ต่างกันเนื่องจากมีประวัติศาสตร์และแนวความคิดที่ต่างกัน โดยส่วนตัวผู้เขียนมีความเห็นว่ารูปแบบวิธีพิจารณาที่แยก การพิจารณาการชดใช้ค่าเสียหายให้กับผู้เสียหายออกจากการพิจารณาในการพิสูจน์ความผิดของ ผู้กระทำความผิดนั้นน่าจะมีความชัดเจนกว่า เนื่องจากประเด็นการพิจารณาที่ต่างกันของการพิสูจน์ ความผิดของผู้กระทำความผิดอันมีลักษณะทางอาญาและประเด็นการพิจารณาพิสูจน์ความเสียหายที่ เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดอันมีลักษณะทางแพ่ง การพิจารณาคดีอาญาจึงควรมุ่งเน้นไปที่ ประเด็นการพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำความผิดเป็นส่วนหนึ่งให้ชัดเจนเสียก่อนเพียงอย่างเดียวแล้วจึง พิจารณาพิสูจน์ความเสียหายที่เกิดขึ้นก็ไม่น่าจะเป็นการเสียเวลาทั้งยังทำให้เกิดความชัดเจนใน ประเด็นการพิจารณาและกระบวน⁶⁴ ในการพิจารณาด้วย ซึ่งเห็นได้ว่าวิธีพิจารณาในลักษณะนี้มี ข้อดีเป็นที่นิยมใช้ในประเทศต่าง ๆ และที่เห็นได้ชัดเจนคือประเทศสหรัฐอเมริกา

3.3.วิธีพิจารณาว่าด้วยการชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นกระบวนการที่แตกต่างหากจากระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยเป็นกระบวนการที่มีลักษณะไม่เป็นทางการเป้าหมายสำคัญของกระบวนการคือการ เยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นให้กับผู้เสียหายและสังคม ไม่เน้นการกล่าวหาผู้กระทำความผิดเพื่อนำ ตัวมาลงโทษ แต่เน้นไปที่การฟื้นฟูและก่อให้เกิดความสำนึกในความผิด วิธีพิจารณาหรือขั้นตอนของ กระบวนการจึงมีลักษณะไม่ยุ่งยาก มีบรรยากาศที่ส่งเสริมให้เกิดความปรองดองสมานฉันท์ การ พิจารณาในการชดใช้ค่าเสียหายจะมีอยู่ในทุกรูปแบบของกระบวนการ ซึ่งความตกลงที่ได้จากการ เจรจาจะเป็นไปตามความต้องการของคู่กรณี ผู้เขียนขอกล่าวถึงประวัติการชดใช้ค่าเสียหายตาม กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และวิธีการชดใช้ค่าเสียหายตามกระบวนการยุติธรรมเชิง สมานฉันท์ ดังนี้

⁶⁴ อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ. การพิจารณาคดีอาญาของศาลในประเทศสหรัฐอเมริกา : ระบบพิจารณา แบบไปเฟอ์เซชัน, วารสารนิติศาสตร์ หน้า 436.

3.3.1. ประวัติการชดใช้ค่าเสียหายตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

แนวความคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้เกิดขึ้นตั้งแต่ปีค.ศ.1970 โดยได้พัฒนามาจากวิธีปฏิบัติตามธรรมเนียมประเพณีในการสร้างความสงบสุขโดยการทำให้เกิดความยุติธรรมขึ้นในสังคมของชนเผ่าพื้นเมืองในประเทศนิวซีแลนด์ ออสเตรเลีย สหรัฐอเมริกา และแคนาดา ซึ่งครั้งแรกนั้นได้พัฒนาขึ้นในประเทศแคนาดา ที่เมืองออนตาริโอ โดยพนักงานคุมประพฤติคนหนึ่งกับอาสาสมัครคุมประพฤติอีกคนหนึ่งร่วมกันคิดและจัดให้มีการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้ต้องโทษ จากนั้นก็ได้มีการพัฒนาเรื่อยมา⁶⁵

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นี้เป็นการให้ความสำคัญกับการสมานความสัมพันธะระหว่างบุคคลด้วยวิธีการที่ไม่รุนแรง และเน้นความต้องการของเหยื่ออาชญากรรมเป็นหลัก สนับสนุนให้ผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย ชุมชน ร่วมมือกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อให้เกิดความปรองดองและสมานฉันท์ต่อกัน⁶⁶ ในช่วงระยะเวลา 30 ปี ที่ผ่านมากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้รับความสนใจเป็นอย่างมากซึ่งได้มีการนำมาใช้ในรูปแบบต่าง ๆ หลายประเทศได้ทำการศึกษาวิจัยและมีการยอมรับในระดับองค์กร ระดับประเทศ ระดับภูมิภาค ตลอดจนระดับระหว่างประเทศ

ประเทศในแถบตะวันตกได้มีการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้เป็นครั้งแรกในปี ค.ศ.1974 โดยจัดให้มีโปรแกรมการไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำความผิด (Victim Offender Reconciliation Program) ต่อมาในปี ค.ศ. 1989 ได้มีการจัดการประชุมกลุ่มครอบครัว (family group conferencing) ซึ่งเป็นการนำวิธีการของชนเผ่า Maori ในประเทศนิวซีแลนด์มาใช้ และพัฒนาโปรแกรมการประชุมกลุ่มครอบครัวไปในหลายประเทศ เช่น ออสเตรเลีย อังกฤษ ไอร์แลนด์ แอฟริกาใต้ แคนาดา และสหรัฐอเมริกา อีก 10 ปีต่อมา ในประเทศนิวซีแลนด์ก็ได้มีการนำครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมในการไกล่เกลี่ยและพิจารณาคดีกัน ส่วนประเทศอื่น ๆ ได้มีการพัฒนาโดยดึงเอาชุมชนเข้ามาและพัฒนาเป็นโปรแกรมทางด้าน

⁶⁵ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, หนังสือชุดปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม ลำดับที่ 3, กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย, พิมพ์ครั้งที่ 2 โรงพิมพ์เดือนตุลา, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย 2545, หน้า 23.

⁶⁶ Nicholl, C, G, Community policing, community justice and restorative justice : exporting the links for the delivery of a balanced approach to public safety, Washington DC : Office of Community Oriented Policing Services, U.S. Department of Justice, 1999, p.111.

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และในปี ค.ศ.1992 ได้มีวิธีการพิจารณาแบบล้อมวง (circle sentencing) ซึ่งมีที่มาจากคนพื้นเมืองของประเทศแคนาดาและชุมชน Navajo⁶⁷

ส่วนในแถบประเทศทางตะวันออกก็ได้มีการใช้ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาเป็นเวลานาน เช่น ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนมีคณะกรรมการประจำหมู่บ้านในชุมชน และคณะกรรมการใกล้เคียงประจำสายถนน ซึ่งคณะกรรมการประกอบด้วยผู้อาวุโสประจำหมู่บ้านและประจำสายถนนจะทำการไกล่เกลี่ยความขัดแย้งใด ๆ ก่อนที่จะมาถึงศาลจะต้องผ่านคณะกรรมการไกล่เกลี่ยเสียก่อนถ้าจะรับข้อพิพาทไม่ได้จึงไปศาล⁶⁸

ในปีค.ศ.1985 ที่ประชุมใหญ่สมัชชาสหประชาชาติได้ออกมติที่ 40/34 ได้กำหนดให้มีปฏิญญาว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจโดยมิชอบต่อผู้เสียหายในคดีอาญา ต่อมาในปี ค.ศ.1996 สหประชาชาติได้ออกคู่มือว่าด้วยความยุติธรรมสำหรับเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งเป็นคู่มือที่พัฒนามาจากปฏิญญาว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐาน และในปีค.ศ. 1999 ECOSOC โดยการเสนอขอของประเทศอิตาลี สืบเนื่องจากการประชุม Crime Congress ครั้งที่ 9 ในปี ค.ศ.1995 ที่ได้มีการพูดถึงกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ได้มีการรับรองว่าน่าจะนำมาศึกษาอย่างจริงจัง จึงได้มีการจัดทำ guideline

ต่อมาในปี ค.ศ.2002 องค์การสหประชาชาติโดยคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติได้ลงมติรับรองร่างหลักการพื้นฐานในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในเรื่องทางอาญา ในการประชุมของคณะกรรมการว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและกระบวนการยุติธรรมทางอาญารั้งที่ 11 ที่กรุงเวียนนา ระหว่างวันที่ 16-25 เมษายน ค.ศ.2002 เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปปรับใช้กับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของแต่ละประเทศ

⁶⁷ Peterson, M, R, Developing a restorative justice programme-Part one, Justice as Healing 5, 3 Fall 2000, p.2.

⁶⁸ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, หนังสือชุดปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม ลำดับที่ 3, กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย, พิมพ์ครั้งที่ 2, โรงพิมพ์เดือนตุลา สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย 2545 หน้า 26.

ในปัจจุบันได้มีการใช้โปรแกรมความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในหลายรูปแบบ เช่น victim offender panels และ victim assistance programs ส่วนโปรแกรมการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดนั้นในปัจจุบันได้มีการใช้โปรแกรมการไกล่เกลี่ยเกือบ 1,000 โปรแกรมในอเมริกาเหนือ ยุโรป และซีกโลกใต้ นอกจากนี้ได้มีการสร้างโปรแกรมในลักษณะเสริมสร้างความร่วมมือกันในสังคม เช่น community reparative board, community sanctioning และ community impact panels อันเป็นการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นโดยสร้างพลังให้กับชุมชนในการร่วมมือกันแก้ไขปัญหาและทำข้อตกลงร่วมกัน

สำหรับในประเทศไทย ได้มีการใช้ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในวัฒนธรรมชุมชนดั้งเดิมโดยพัฒนามาจากการประชุมของครอบครัวหรือชุมชน และพัฒนาเป็นการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน ซึ่งมีใช้กันมาตั้งแต่ครั้งบรรพกาลและยังคงมีลักษณะการปกครองเหลืออยู่ในระบบ “สภาผู้เฒ่า” ของหมู่บ้านในภาคอีสาน ส่วนในกรุงเทพมหานครได้มีกระบวนการระงับข้อพิพาทที่ไม่ใช่เพียงการขอให้ผู้ใหญ่ไกล่เกลี่ยตัดสิน แต่เป็นการตัดสินร่วมกันโดยหลาย ๆ คนในชุมชน* และกระทรวงมหาดไทยได้ดำเนินการตามพระราชบัญญัติจัดตั้งระเบียบบริหารหมู่บ้านและอาสาสมัครป้องกันตนเอง พ.ศ.2522 และข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการปฏิบัติงานประนีประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ.2530 ต่อมาในปีพ.ศ.2526 ได้มีการริเริ่มจัดตั้ง “ศาลาประนอมข้อพิพาท” และปีพ.ศ.2527 ได้จัดตั้ง “ศาลหมู่บ้าน” โดยการให้ประชาชนเลือกตั้งผู้ที่มีความอาวุโสหรือผู้ที่ชาวบ้านเคารพนับถือมาทำหน้าที่เป็นคนกลางไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทในหมู่บ้าน ต่อมาประมาณปี พ.ศ.2540 กระทรวงยุติธรรมได้จัดตั้ง “ศูนย์ระงับข้อพิพาท” ที่ศาลยุติธรรมและมีการส่งเสริมเผยแพร่การระงับข้อพิพาทในส่วนภูมิภาคโดยจัดอบรมอาสาสมัครไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน ส่วนกรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรมได้มีการจัดให้ความรู้เกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและการให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมแก่ประชาชน ส่วนสำนักงานอัยการสูงสุดได้จัดทำโครงการประนอมข้อพิพาทระดับหมู่บ้าน และโครงการสนับสนุนการระงับข้อพิพาททางแพ่งในระดับท้องถิ่นโดยอนุญาตตุลาการเพื่อพัฒนาองค์กรประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมกับรัฐในการลดข้อพิพาท

* หมู่บ้านนาวาใต้ กิ่งอำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี

** ชุมชนแออัดในเมืองบริเวณวัดสะพานขาว กรุงเทพมหานคร

ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นให้ยุติลงโดยความยุติธรรมตามความเป็นจริงอย่างรวดเร็ว⁶⁹ และในปีพ.ศ.2549 ได้มีระเบียบศาลอาญาว่าด้วยการประนอมข้อพิพาท และระเบียบศาลอาญาว่าด้วยแนวปฏิบัติในการดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ได้มีการตั้งศูนย์ประนอมข้อพิพาทขึ้นในศาลอาญาเพื่อทำหน้าที่ในการประนอมข้อพิพาทคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาที่สามารถยุติลงได้ให้เสร็จสิ้นไปโดยเร็วด้วยความพอใจของทุกฝ่าย

3.3.2.วิธีการชดเชยค่าเสียหายตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

วิธีพิจารณาโดยใช้กระบวนการทางเลือกในการระงับข้อพิพาทมีได้หลายวิธี โดยในช่วงระยะเวลา 30 กว่าปีที่ผ่านมาได้มีการเคลื่อนไหวเพื่อพัฒนามาใช้เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของกระบวนการยุติธรรมในรูปแบบเดิม หรือที่เรียกว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เป็นทางการ (Formal Judicial Settlement) ไปสู่วิธีการในการระงับข้อพิพาทหรือความขัดแย้งระหว่างบุคคลให้ไปสู่แนวทางสันติอันเป็นการจัดระเบียบทางสังคมอีกอย่างหนึ่ง⁷⁰ โดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นี้จะเน้นแนวทางในการระงับข้อพิพาทสำหรับคดีบางประเภทที่จะขึ้นสู่ศาล ซึ่งเป็นกระบวนการอย่างไม่เป็นทางการ แต่อาศัยการเจรจาตกลง(Negotiation Process) ที่กระทำระหว่างบุคคลกับบุคคล ระหว่างบุคคลกับกลุ่มบุคคล หรือระหว่างบุคคลกับองค์กร ทำให้ผู้กระทำความผิดได้มีโอกาสที่จะมีส่วนร่วมโดยตรงในการแก้ไขผลกระทบจากอาชญากรรมและความสูญเสียที่เกิดขึ้นกับผู้เสียหาย⁷¹

วิธีการระงับข้อพิพาทโดยการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อาจใช้เป็นส่วนเสริมในกระบวนการดำเนินคดีอาญาในรูปแบบปกติ ซึ่งเป็นการใช้กระบวนการในการระงับข้อพิพาทอย่างไม่เป็นทางการโดยองค์กรของกระบวนการยุติธรรมแบบเป็นทางการ⁷² เช่น ในประเทศ

⁶⁹ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, หนังสือชุดปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม ลำดับที่ 3, กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย, พิมพ์ครั้งที่ 2 โรงพิมพ์เดือนตุลา สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย 2545 หน้า 22-28.

⁷⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 64.

⁷¹ Mark S. Umbreit. Restorative Justice through Victim-Offender Mediation : A Multi-Site Assessment ที่ <http://www.prenhall.com/cjtoday/chapter10/delux.html>.

⁷² Tony F. Marshall, Alternatives to Criminal Court : The Potential for Non-judicial Dispute Settlement, 1985, p.125.

สหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ ได้มีกระบวนการในการกลั่นกรองคดีโดยวิธีการนำคดีออกจากระบบ (Diversion) เช่น ในชั้นตำรวจมีการใช้โทษปรับ การว่ากล่าวตักเตือนแทนการส่งให้พนักงานอัยการฟ้องคดี ในชั้นอัยการมีการใช้การชะลอการฟ้องคดี การต่อรองคำรับสารภาพ (Plea bargaining) และในชั้นศาลมีการใช้กระบวนการในการหลีกเลี่ยงการลงโทษจำคุกโดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การคุมประพฤติ การปรับ การสั่งให้ทำงานสาธารณะ และการใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัย ซึ่งกระบวนการในการระงับข้อพิพาทโดยวิธีการกลั่นกรองคดีในลักษณะนี้นอกจากจะเป็นการลดจำนวนผู้กระทำความผิดที่จะต้องถูกจำคุกในเรือนจำแล้วยังเป็นผลดีต่อตัวผู้เสียหายที่ดีจะสามารถยุติลงด้วยความพอใจและได้รับการชดเชย และต่อรัฐที่ไม่ต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายจำนวนมากในการจัดการดูแลปัญหาต่าง ๆ

รูปแบบวิธีการในการระงับข้อพิพาทนี้อาจมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะของแต่ละสังคม ซึ่งมีหลักพื้นฐานที่เหมือนกันคือการทำทุกฝ่ายได้มีโอกาสเข้าร่วมเจรจาตกลงกันโดยสมัครใจเพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกัน โดยมีผู้เชี่ยวชาญที่ผ่านการฝึกฝนมาเป็นอย่างดีทำหน้าที่เป็นคนกลางหรือผู้ดำเนินการให้มีการเจรจา การตัดสินใจเป็นไปด้วยความอิสระ โดยผู้เชี่ยวชาญกล่าวถึงขั้นตอนและวิธีการในการชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในรูปแบบที่สำคัญ 4 รูปแบบ ได้แก่ การไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด การพิจารณาแบบล้อมวง การประชุมคณะกรรมการฟื้นฟูชุมชน และการประนอมข้อพิพาทในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้⁷³

3.3.2.1. การไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด

กระบวนการในการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด มักจะใช้ในคดีอาญาที่เป็นความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ ความผิดต่อร่างกายที่ไม่รุนแรง การทะเลาะวิวาท ความผิดที่เป็นการกระทำโดยประมาท ความผิดฐานหน่วงเหนี่ยวกักขัง ซึ่งมี 4 ขั้นตอน ดังนี้

⁷³ สุพรรณษา สมลี. มาตรการทางกฎหมายในการแก้ไขฟื้นฟูเด็กกระทำผิดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนผู้กระทำผิด และผู้เสียหาย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาคศึกษานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547. หน้า 100-130.

(1) ขั้นตอนการกลั่นกรองคดี(intake)

เป็นขั้นตอนในการกลั่นกรองว่าคดีใดสมควรที่จะเข้าสู่การไกล่เกลี่ยโดยไม่ต้องผ่านการพิจารณาของศาล ซึ่งได้แก่ คดีลัทธิทรัพย์ คดีทำร้ายร่างกายได้รับบาดเจ็บเพียงเล็กน้อย คดีที่ผู้กระทำความผิดรับสารภาพ หรือคดีที่ผู้เสียหายต้องการให้เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย รวมทั้งคดีที่ได้ผ่านกระบวนการเบี่ยงคดีไม่ให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม(diversionary process)

เมื่อคดีเข้าสู่กระบวนการในการไกล่เกลี่ยแล้ว ผู้กระทำความผิดจะถูกส่งตัวเข้าสู่กระบวนการและจะมีหนังสือแจ้งไปยังคู่กรณีทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องว่าคดีได้เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยแล้ว โดยหนังสือดังกล่าวจะแจ้งถึงรายละเอียดของกระบวนการไกล่เกลี่ยไว้พอสังเขปและเชิญผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมกระบวนการไกล่เกลี่ยพร้อมทั้งแจ้งว่าผู้ไกล่เกลี่ยจะติดต่อไปอีกครึ่งหนึ่งเพื่อสอบถามว่าคู่กรณีทุกฝ่ายต้องการที่จะเข้าร่วมกระบวนการหรือไม่เพื่อนัดหมายเวลาในการพบปะสนทนาถึงการกระทำความผิดและไกล่เกลี่ย

(2) ขั้นตอนการเตรียมการ(preparation)

ผู้ไกล่เกลี่ยจะเตรียมข้อมูลเกี่ยวกับผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำความผิด เมื่อได้ข้อมูลครบถ้วนเพียงพอแล้วผู้ไกล่เกลี่ยจะติดต่อคู่กรณีที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเพื่อเตรียมที่จะพบปะกัน โดยผู้ไกล่เกลี่ยจะเชิญให้คู่กรณีมาพบกับผู้ไกล่เกลี่ยเพื่อซักถามก่อนที่จะเข้าสู่กระบวนการในการไกล่เกลี่ย ในขั้นตอนการเตรียมการนี้สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนการโทรศัพท์ติดต่อผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดเป็นครั้งแรก และขั้นตอนการให้ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดมาพบปะกัน ซึ่งขั้นตอนการโทรศัพท์ติดต่อในครั้งแรกนั้นมีความสำคัญมาก เพราะผู้ไกล่เกลี่ยต้องพยายามชักจูงให้คู่กรณีเข้าร่วมกระบวนการอันเป็นการสร้างความไว้วางใจให้กับตัวผู้ไกล่เกลี่ย เนื่องจากบางกรณีคู่กรณีอาจรู้สึกที่ไม่จำเป็นต้องเข้าร่วมกระบวนการ หรือมีความกดดันที่จะเข้าร่วมกระบวนการ

ในการสัมภาษณ์คู่กรณีก่อนการไกล่เกลี่ยเป็นการกระทำเพื่อให้ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดได้เรียนรู้ความรู้สึกซึ่งกันและกัน โดยผู้เสียหายจะได้รับรู้ถึงสาเหตุที่กระทำความผิดคืออะไรซึ่งจะทำให้มีความเข้าใจผู้กระทำความผิดมากขึ้น ส่วนผู้กระทำความผิดก็ได้รับรู้ถึงความรู้สึกของผู้เสียหายทำให้ได้ตระหนักถึงความเสียหายและผลกระทบที่เกิดขึ้น ผู้ไกล่เกลี่ยจะประเมินความพร้อมของคู่กรณีทุกฝ่ายในการเข้าร่วมกระบวนการ นอกจากนี้ผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องซักซ้อมกระบวนการไกล่เกลี่ยให้แก่ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด สร้างความสมานฉันท์และสัมพันธภาพที่ดีให้กับคู่กรณีทั้งสองฝ่าย

(3) ขั้นตอนการไกล่เกลี่ย(mediation)

ผู้ไกล่เกลี่ยต้องจัดเตรียมสถานที่ที่จะดำเนินการไกล่เกลี่ย โดยจะเป็นห้องที่มีลักษณะเหมาะสมที่จะประชุมกันเพื่อไกล่เกลี่ย ซึ่งต้องมีความเงียบสงบ เป็นส่วนตัว บรรยากาศเป็นกันเอง สะดวกสบาย การจัดที่นั่งของผู้เข้าร่วมไกล่เกลี่ยนั้นจะเป็นหน้าที่ของผู้ไกล่เกลี่ยซึ่งมีความสำคัญมากเพราะมีผลต่อการดำเนินกระบวนการ หากผู้เข้าร่วมไกล่เกลี่ยมีความตึงเครียดก็สามารถเปลี่ยนที่นั่งได้

เมื่อเริ่มการประชุมไกล่เกลี่ย ผู้ไกล่เกลี่ยจะกล่าวต้อนรับผู้เข้าร่วมประชุมและแนะนำตัวเอง และให้ผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละคนแนะนำตัวเอง ผู้ไกล่เกลี่ยจะอธิบายวัตถุประสงค์ของการจัดการไกล่เกลี่ยโดยขอให้ผู้เข้าร่วมประชุมหาวิธีการในการจัดการกับผลของอาชญากรรมที่เกิดขึ้น พูดถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและให้แต่ละฝ่ายได้แสดงความรู้สึกโดยมีรายละเอียดดังนี้⁷⁴

- คู่กรณีแต่ละฝ่ายมีโอกาสที่จะพูดถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ได้แสดงความรู้สึกเกี่ยวกับผลของอาชญากรรมโดยไม่มีใครกล่าวแทรก

- คู่กรณีแต่ละฝ่ายรวมทั้งผู้ไกล่เกลี่ยมีโอกาสที่จะได้ซักถามซึ่งกันและกัน ตลอดจนความคิดเห็นต่าง ๆ ส่วนผู้สนับสนุนทำได้เพียงกล่าวสั้น ๆ เท่านั้น

- คู่กรณีแต่ละฝ่ายได้อภิปรายกันถึงวิธีการแก้ปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้น และวิธีการชดเชยความเสียหายให้กลับคืนสู่สภาพเดิมให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

- คู่กรณีแต่ละฝ่ายรวมทั้งผู้ไกล่เกลี่ยมีมติร่วมกันทำแผนบันทึกข้อตกลงที่ได้จากการไกล่เกลี่ย ซึ่งแผนบันทึกที่เกิดขึ้นจะสมบูรณ์ต่อเมื่อคู่กรณีแต่ละฝ่ายได้ลงนามแล้ว

- ก่อนการลงนามจำเป็นต้องแจ้งให้คู่กรณีแต่ละฝ่าย อันได้แก่ ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด ตัวแทนหน่วยงานผู้ส่งคดี พนักงานคุมประพฤติและศาล ทราบว่าพวกเขาจะได้สำเนาข้อตกลงคนละชุด

ข้อตกลงที่เกิดขึ้นต้องมีความเป็นธรรมและสามารถใช้ได้จริง ผู้ไกล่เกลี่ยอำนาจที่จะใช้ดุลพินิจได้ในตอนนี้ในกรณีที่เกิดปัญหาเกี่ยวกับความเหมาะสมของข้อตกลง ผู้ไกล่เกลี่ยจะให้คู่กรณีทุกฝ่ายหาแนวทางการแก้ปัญหาที่ต้องตรงกันและร่างประเด็นที่สำคัญไว้ เช่น ใคร ทำอะไร เมื่อไร อย่างไร และดำเนินการตามประเด็นดังกล่าว

⁷⁴ Umbreit, M, S, The handbook of victim offender mediation : an essential guide to practice and research, p.51.

ในการร่างข้อตกลงผู้ไกล่เกลี่ยต้องตรวจสอบร่างข้อตกลงประโยคต่อ ประโยคเพื่อให้เป็นไปตามความต้องการของทุกฝ่าย ซึ่งในบางครั้งผู้เสียหายต้องการให้ถ้อยคำใน ข้อตกลงมีการกำหนดให้ผู้กระทำความผิดชดใช้รวมอยู่ด้วย

ในการประชุมไกล่เกลี่ยนั้นบางครั้งอาจไม่สามารถจัดการกับประเด็นต่าง ๆ ได้อย่างครบถ้วน ก็อาจมีการจัดประชุมมากกว่าหนึ่งครั้งก็ได้ เมื่อได้มีการลงนามข้อตกลงเรียบร้อยแล้วผู้ไกล่เกลี่ยจะแจ้งคู่กรณีทุกฝ่ายว่าใครจะเป็นผู้สืบเสาะหรือติดตามการปฏิบัติตามข้อตกลง ซึ่ง อาจเป็นผู้ไกล่เกลี่ย เจ้าหน้าที่โปรแกรม พนักงานคุมประพฤติ หรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายคดีใช้ค่าสินไหม ทดแทน นอกจากนี้ผู้มีส่วนร่วมในการประชุมต้องยืนยันว่าผู้กระทำความผิดรับประกันว่าจะจ่าย ค่าเสียหายและเป็นจำนวนเงินที่ถูกต้องส่งให้แก่เหยื่ออาชญากรรม ซึ่งหากไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงจะ ส่งผลให้คดีกลับคืนมายังเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานการส่งคดีและอาจส่งไปยังศาล

เมื่อเสร็จสิ้นการประชุมแล้วผู้ไกล่เกลี่ยจะแจ้งให้ทุกฝ่ายทราบว่าจะต่อไปจะมีการประชุมระยะสั้นเพื่อติดตามผล โดยผู้ที่เข้าร่วมกระบวนการต้องมาประชุมกันอีกครั้งหนึ่งเพื่อ ตรวจสอบความก้าวหน้าของการปฏิบัติตามข้อตกลง ผู้ไกล่เกลี่ยจะพูดถึงประเด็นปัญหาที่อาจเกิดขึ้น การสนับสนุนให้การไกล่เกลี่ยเป็นผล การจ่ายค่าชดใช้ความเสียหาย หลังจากนั้นผู้ไกล่เกลี่ยจะสรุป การประชุมและขอบคุณผู้ที่เข้าร่วมประชุมที่มอบความไว้วางใจให้ทำการไกล่เกลี่ย

(4) ขั้นตอนการติดตามผล(Follow up)

เป็นขั้นตอนการติดตามว่าผู้กระทำความผิดได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขของ ข้อตกลงหรือไม่ ถ้าไม่ปฏิบัติตามก็จะมี การเจรจาอีกครั้งเพื่อให้ข้อตกลงการไกล่เกลี่ยเป็นผลและยุติข้อ พิพาทโดยเร็วที่สุด ในขั้นตอนนี้ผู้ไกล่เกลี่ยจะคัดสำเนาข้อตกลงและส่งไปยังคู่กรณีทุกฝ่ายเพื่อนัดหมายให้มีการประชุมเพื่อติดตามผล ซึ่งได้แก่ การตรวจสอบความก้าวหน้าของข้อตกลง การจัดการ ในประเด็นที่ไม่สามารถแก้ไขได้ การเจรจาในเนื้อหาข้อตกลงอีกครั้ง การยอมรับว่าจะปฏิบัติตาม ข้อตกลง และ การจ่ายค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย

ถ้าหากการประชุมเพื่อติดตามผลไม่ได้จัดขึ้น เป็นหน้าที่ของผู้ไกล่เกลี่ยที่จะ ติดตามผล และเมื่อข้อตกลงเป็นผลสำเร็จผู้ไกล่เกลี่ยจะแจ้งไปยังคู่กรณีทุกฝ่ายและแสดงความยินดี กับผู้กระทำความผิดที่การไกล่เกลี่ยเป็นผลสำเร็จ

3.3.2.2. การพิจารณาแบบล้อมวง

การพิจารณาแบบล้อมวงมักจะทำให้ในความคิดฐานลัทธิพหุ ความผิดฐานทำร้ายร่างกาย ความผิดฐานปล้น ความผิดฐานกรรโชก ความผิดฐานบุกรุก ความผิดฐานฉ้อโกง ความผิดฐานยักยอก ความผิดเกี่ยวกับเพศ โดยมีขั้นตอนที่สำคัญ 4 ขั้นตอน คือ

(1) ขั้นตอนการยื่นคำขอเข้าร่วมกระบวนการพิจารณาแบบล้อมวงของผู้กระทำความผิด (an application circle)

ผู้กระทำความผิดต้องมีความยินยอมโดยสมัครใจที่จะเข้าร่วมกระบวนการ พร้อมทั้งจะเผชิญหน้ากับผู้เสียหายเพื่อแก้ไขความเสียหายที่เกิดขึ้น และชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย อันเป็นการแสดงความรับผิดชอบในความผิดที่ได้กระทำ ชุมชนที่จัดให้มีการพิจารณาแบบล้อมวงต้องเป็นชุมชนที่ผู้กระทำความผิดเติบโตมาเพราะเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กับตัวผู้กระทำความผิดโดยตรง

(2) ขั้นตอนการจัดการประชุมเป็นวงกลมเพื่อสร้างความปรองดองให้เกิดขึ้นกับผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด (healing circle)

ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายจะแยกวงกัน โดยในแต่ละวงผู้เข้าร่วมกระบวนการจะอภิปรายถึงความจำเป็น และสร้างความปรองดองให้กับผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด

(3) ขั้นตอนการจัดการประชุมเป็นวงกลมเพื่อพิจารณาความ (sentencing circle)

ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนจะร่วมกันพิจารณาตัดสินว่าจะจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างไร รวมทั้งจะแก้ไขชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายได้อย่างไร และหาวิธีการในการป้องกันอาชญากรรมที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตด้วย โดยการประชุมจะจัดให้มีการนั่งเก้าอี้เป็นวงกลม ประธานในการประชุมหรือที่เรียกว่าผู้ดำเนินการประชุมวงกลม (the keeper of the circle) ผู้เข้าร่วมในการประชุมจะมีประมาณ 15-50 คน ผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละคนจะแนะนำตัว และต่อจากนั้นจะมีการอ่านข้อกล่าวหา พนักงานอัยการและทนายความจะสรุปเป็นข้อคิดเห็นไว้ สมาชิกจะพูดคุยแสดงความคิดเห็นโดยไม่มีการแทรกแซงในระหว่างการพูด

* ประธานในการประชุมอาจเป็นผู้พิพากษาก็ได้

การประชุมเป็นวงกลมเพื่อพิจารณาความนี้ผู้เสียหายจะมีส่วนร่วมเต็มที่เท่าเทียมกันกับผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนซึ่งเป็นลักษณะที่ต่างจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่บทบาทของผู้เสียหายจะถูกจำกัดให้เป็นการบอกกล่าวผลกระทบที่เกิดขึ้นเท่านั้น ระยะเวลาในการประชุมโดยส่วนใหญ่แล้วจะใช้เวลาประมาณ 2-8 ชั่วโมง ผู้กระทำความผิดจะถูกกำหนดให้ปฏิบัติตามแผนก่อนที่การพิจารณาพิพากษาสุดท้ายจะกำหนดให้ใช้ การพิจารณาแบบล้อมวงนี้จะมีการประชุมกันหลายครั้ง และมีการตรวจสอบการปฏิบัติตามข้อตกลงของผู้กระทำความผิด ผู้พิพากษาจะพิจารณาพิพากษาโดยนำแผนการพิจารณาพิพากษาสุดท้ายมาวินิจฉัยร่วมกับข้อแนะนำของการพิจารณาแบบล้อมวง

(4) ขั้นตอนการจัดการประชุมเป็นวงกลมเพื่อติดตามความก้าวหน้าของผู้กระทำความผิด(following circle)

เมื่อประชุมล้อมวงพิจารณาความเสร็จสิ้นแล้ว จะมีการติดตามผลความก้าวหน้าในการปฏิบัติตามแผนการพิจารณาลงโทษโดยกลุ่มผู้สนับสนุน คณะกรรมการกระบวนการยุติธรรมชุมชน และพนักงานคุมประพฤติ ผู้กระทำความผิดจะมาพบพนักงานคุมประพฤติเพื่อรายงานความก้าวหน้าในการปฏิบัติตามแผน การชดใช้ความเสียหาย และการบริการชุมชนว่าได้มีการปฏิบัติหรือไม่และก้าวหน้าอย่างไร

3.3.2.3.การประชุมคณะกรรมการฟื้นฟูชุมชน

กระบวนการประชุมของคณะกรรมการฟื้นฟูชุมชนสามารถใช้ได้กับคดีความผิดอันยอมความได้ หรือคดีที่ต้องการให้มีการชดใช้ค่าเสียหาย ซึ่งมี 4 ขั้นตอน คือ

(1) ขั้นตอนที่คณะกรรมการกำหนดมูลความผิด (Board Establishes Common Ground)

การกำหนดความผิดที่จะเข้าโครงการประชุม Reparative Meeting ได้นั้นต้องเป็นอาชญากรรมในลักษณะที่กระทบต่อความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

(2) ขั้นตอนการให้ทุกฝ่ายเข้าใจผลกระทบของอาชญากรรม (All Understand the Impact of the Harm)

การประชุมจะเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมได้กล่าวแสดงความรู้สึก ซึ่งการประชุมจะเปิดให้สาธารณชนเข้าฟังได้ ญาติ เพื่อนของผู้เสียหาย

เพื่อนของผู้กระทำความผิดจะได้รับการกระตุ้นให้เข้าร่วมการประชุม เริ่มต้นด้วยการให้ทุกฝ่ายเล่า เหตุการณ์และความรู้สึกที่เกิดขึ้น แล้วคณะกรรมการจะถามว่าอาชญากรรมที่เกิดขึ้นนั้นกระทบต่อ ชุมชนอย่างไร และประนีประนอมกันเป็นขั้น ๆ ว่าผู้กระทำความผิดต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายความเสียหายอย่างไร

(3) ขั้นตอนการที่ผู้กระทำความผิดยอมรับที่จะแสดงความรับผิดชอบ

(Offender Accept Responsibility)

ขั้นตอนนี้จะเริ่มจากการที่ผู้กระทำความผิดได้แสดงความขอโทษต่อผู้เสียหาย และซักถามว่าอาชญากรรมที่ตนได้ก่อให้เกิดขึ้นนั้นมีผลกระทบต่อผู้เสียหายอย่างไรบ้าง และผู้กระทำความผิดพยายามที่จะทำให้ผู้เสียหายพอใจ

(4) ขั้นตอนการร่วมมือกันของทุกฝ่ายในการพัฒนาแผนในการจัดการกับ

อาชญากรรม(All Develop a Collective Plan to address harm)

เป็นขั้นตอนการกำหนดข้อตกลงให้ทุกฝ่ายร่วมมือกันเพื่อที่จะฟื้นฟูความเสียหาย และการบังคับให้ผู้กระทำความผิดต้องปฏิบัติตามแผนที่ให้ไว้

3.3.2.4. การประนอมข้อพิพาทในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา

การประนอมข้อพิพาทในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา มีลักษณะเป็น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่แทรกเข้ามาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อให้คดีอาญา และคดีแพ่งที่สามารถยุติลงได้โดยไม่ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาอย่างเต็มรูปแบบ สามารถเสร็จสิ้นไปได้โดยเร็วด้วยความพอใจของคู่กรณี ซึ่งตามกฎหมายไทยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่24) พ.ศ.2548 ได้มีการใช้กระบวนการในการไกล่เกลี่ยในเบื้องต้นและกระบวนการในการประนอมข้อพิพาทเพื่อไกล่เกลี่ยคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับ คดีอาญาที่สามารถตกลงกันได้ให้เป็นขั้นตอนหนึ่งในวิธีพิจารณาในการดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับ คดีอาญาโดยมีรายละเอียดดังนี้

กระบวนการในการประนอมข้อพิพาทในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาแบ่ง ออกได้เป็น 2 กรณี คือ

(1) กรณีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ เมื่อศาลมีคำสั่งรับคำร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 44/1 แล้ว ให้ศาลมีคำสั่งนัดพร้อมผู้เสียหายและจำเลยเพื่อประนอมข้อพิพาทในวันนัดถัดไป และเมื่อถึงวันนัดพร้อมเพื่อประนอมข้อพิพาทให้ศาลพยายามไกล่เกลี่ยผู้เสียหายกับจำเลยในเบื้องต้น⁷⁵

ในกรณีที่ไกล่เกลี่ยแล้วทั้งสองฝ่ายสามารถตกลงกันได้เฉพาะในคดีส่วนแพ่ง โดยผู้เสียหายถอนคำร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนให้ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีส่วนแพ่งออกจากสารบบความ หากผู้เสียหายประสงค์จะให้ศาลมีคำพิพากษาตามยอมก็ให้ทำสัญญาประนีประนอมยอมความไว้เพื่อรอพิพากษาไปพร้อมกับคดีอาญา ส่วนคดีอาญาให้ศาลดำเนินการไปตามปกติ⁷⁶

ในกรณีที่ไกล่เกลี่ยแล้วทั้งสองฝ่ายสามารถตกลงกันได้ทั้งในคดีอาญาและคดีแพ่ง หากเป็นความผิดอันยอมความได้ และผู้เสียหายได้ถอนคำร้องทุกข์ในคดีอาญา ก็ให้ศาลจำหน่ายคดีทั้งหมดออกจากสารบบความ ถ้าผู้เสียหายประสงค์จะให้ศาลมีคำพิพากษาตามยอมในคดีส่วนแพ่งก็ให้ศาลจำหน่ายคดีส่วนอาญาและพิพากษาคดีส่วนแพ่งตามสัญญาประนีประนอมยอมความ หากเป็นความผิดที่ไม่อาจยอมความได้ และจำเลยให้การรับสารภาพก็ให้ศาลมีคำพิพากษาคดีอาญา ถ้าผู้เสียหายประสงค์จะให้ศาลมีคำพิพากษาตามยอมก็ให้ศาลพิพากษาตามสัญญาประนีประนอมยอมความไปในฉบับเดียวกับคำพิพากษาคดีอาญา

ในกรณีที่ไม่สามารถตกลงกันได้ ถ้าผู้เสียหายร้องขอหรือศาลเห็นสมควร เนื่องจากผู้เสียหายกับจำเลยมีความสัมพันธ์กันมาก่อนไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ทางครอบครัวหรืออาชีพการงาน หรือเป็นความผิดที่กระทำโดยประมาท หรือศาลเห็นว่า การประนอมข้อพิพาทจะก่อให้เกิดประโยชน์กับคู่กรณีหรือสังคมโดยรวม ศาลอาจมีคำสั่งให้นำคดีเข้าสู่กระบวนการประนอมข้อพิพาทต่อไป

(2) กรณีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ ในวันนัดไต่สวนมูลฟ้อง ศาลอาจไกล่เกลี่ยคู่ความในเบื้องต้นและอาจมีคำสั่งให้นำคดีเข้าสู่กระบวนการประนอมข้อพิพาทโดยนัดไต่สวนมูลฟ้องควบคู่กันไปด้วยก็ได้ เมื่อศาลได้มีคำสั่งประทับฟ้องคดีอาญาแล้ว หากศาลยังไม่ได้ไกล่เกลี่ยคู่ความก็

⁷⁵ ระเบียบศาลอาญาว่าด้วยแนวปฏิบัติในการดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา พ.ศ. 2549 หมวด 2

⁷⁶ ระเบียบศาลอาญาว่าด้วยแนวปฏิบัติในการดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา พ.ศ. 2549 ข้อ 15.3

ให้ศาลมีคำสั่งนัดพร้อมคู่ความเพื่อประนอมข้อพิพาทโดยศาลอาจไกล่เกลี่ยคู่ความในเบื้องต้นก่อน และอาจมีคำสั่งให้นำคดีเข้าสู่กระบวนการประนอมข้อพิพาทต่อไป

เมื่อศาลได้มีคำสั่งให้นำคดีเข้าสู่กระบวนการประนอมข้อพิพาทแล้ว ให้ศูนย์ประนอมข้อพิพาทกำหนดวันนัดประนอมข้อพิพาทและแจ้งให้คู่ความที่เกี่ยวข้องทราบ โดยการประนอมข้อพิพาทจะต้องดำเนินการต่อหน้าคู่ความและบุคคลที่เกี่ยวข้อง เว้นแต่ถ้าผู้ประนอมข้อพิพาทเห็นเป็นการจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการประนอมข้อพิพาทก็อาจดำเนินการเป็นการลับเฉพาะต่อหน้าตัวความทุกฝ่ายหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็ได้ ก่อนเริ่มการประนอมข้อพิพาท ให้ผู้ประนอมข้อพิพาทแจ้งแก่คู่ความให้ทราบว่าข้อเท็จจริงที่เจรจาจะไม่นำไปใช้ในการพิจารณาคดีและไม่ผูกพันองค์คณะผู้พิพากษาหรือคู่ความในการดำเนินกระบวนการพิจารณาหรือพิพากษาคดี

ผู้ประนอมข้อพิพาทต้องดำเนินการประนอมข้อพิพาทให้แล้วเสร็จก่อนวันนัดสืบพยาน แต่หากไม่สามารถดำเนินการได้ทันทีให้รายงานให้ศาลทราบเพื่อให้ศาลมีคำสั่งตามที่เห็นสมควรต่อไป หากผู้เสียหายกับจำเลยได้ทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันก็ให้ผู้ประนอมข้อพิพาทรายงานผลการประนอมข้อพิพาทต่อศาลโดยให้เสนอสัญญาประนีประนอมยอมความไปพร้อมกับรายงานด้วย ในระหว่างการประนอมข้อพิพาทนี้คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจถอนตัวจากการประนอมข้อพิพาทก็ได้

เมื่อผู้เสียหายและจำเลยสามารถไกล่เกลี่ยกันได้ไม่ว่าในชั้นไกล่เกลี่ยหรือในชั้นประนอมข้อพิพาท ผู้เสียหายก็มีสิทธิที่จะได้รับค่าเสียหายจากสัญญาประนีประนอมยอมความ โดยให้ศาลมีคำพิพากษาตามยอม ซึ่งหากจำเลยไม่มีทรัพย์สินพอที่จะชดใช้ให้ผู้เสียหายการไกล่เกลี่ยหรือการประนอมข้อพิพาทก็ไม่อาจสำเร็จลงได้ ผู้เสียหายก็อาจไม่ได้รับค่าเสียหายจึงต้องดำเนินการตามกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาต่อไป แต่การประนอมข้อพิพาทจะเป็นผลดีในส่วนของ การฟื้นฟูสำนึกของผู้กระทำความผิด และทำให้ข้อพิพาทสามารถเสร็จสิ้นลงได้ในเวลาอันรวดเร็วด้วยความยินยอมของทั้งสองฝ่ายไม่ว่าจะเป็นคดีในส่วนแพ่งหรือคดีในส่วนอาญา แต่สำหรับค่าเสียหายของผู้เสียหายก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่จะต้องคำนึงถึงการได้รับการชดใช้อย่างแท้จริง

* การแต่งตั้งผู้ประนอมข้อพิพาทเพื่อทำหน้าที่ประนอมข้อพิพาทประจำศูนย์ประนอมข้อพิพาทนั้น ต้องแต่งตั้งบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในศาสตร์ต่าง ๆ เช่น แพทย์ศาสตร์ จิตวิทยา สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ นิติศาสตร์ หรือรัฐศาสตร์ เป็นต้น และบุคคลดังกล่าวต้องเป็นผู้พิพากษาในศาลอาญา หรือเป็นผู้ประนีประนอมที่ขึ้นทะเบียนไว้ตามระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หรือเป็นบุคคลอื่นซึ่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญาเห็นว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ในการประนอมข้อพิพาทเป็นอย่างดี

สรุป วิธีพิจารณาในการชดใช้ค่าเสียหายนั้นแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วนคือ ส่วนที่เป็นวิธีการ ในการแก้ไขปัญหาความผิดที่เกิดขึ้นและเยียวยาความเสียหายตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีลักษณะไม่เป็นทางการ และส่วนที่เป็นวิธีพิจารณาในการพิสูจน์ความเสียหาย ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งมีวิธีหลักที่พบได้ใน 2 รูปแบบคือ รูปแบบวิธีพิจารณาในการ พิสูจน์ความเสียหายของผู้เสียหายไปพร้อมกับการพิสูจน์ความผิดของจำเลย และรูปแบบวิธีพิจารณา ที่แยกการพิสูจน์ความเสียหายที่เกิดขึ้นออกจากการพิจารณาในการพิสูจน์ความผิดของจำเลย เป็นผล จากระบบวิธีพิจารณาความอาญาที่แตกต่างกันของทั้งสองกลุ่มประเทศส่งผลให้รูปแบบวิธีในการ พิจารณาเพื่อพิสูจน์ความเสียหายแตกต่างกัน อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะใช้รูปแบบวิธีพิจารณาความแบบ ใดก็มีความมุ่งหมายเพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำความผิดและเยียวยาความเสียหายให้กับ ผู้เสียหายเป็นอย่างเดียวกัน โดยรูปแบบวิธีพิจารณาความอาญาอาจแตกต่างกันไปตามพัฒนาการ และความเหมาะสมกับสังคมนั้น ๆ ซึ่งรูปแบบวิธีพิจารณาความอาญาที่แยกการพิสูจน์ความเสียหาย ออกจากการพิสูจน์ความผิดของจำเลยมีพัฒนาการทางกฎหมายในการสร้างวิธีการในการช่วยเหลือ ผู้เสียหายที่มีสิทธิที่จะได้รับการชดใช้ค่าเสียหายมารองรับในกรณีที่ผู้กระทำความผิดไม่จ่ายค่าชดใช้ ตามคำสั่งศาล โดยมีการสร้างวิธีการในการรวบรวมหนี้ค่าชดใช้เพื่อดำเนินการชดใช้ให้กับผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมต่อไป ตลอดจนมาตรการในการบังคับให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าเสียหายใน รูปแบบต่าง ๆ เพื่อเป็นการคุ้มครองผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมให้ได้รับการชดใช้ค่าเสียหายอย่าง แท้จริงอันเป็นการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น

บทที่ 4

มาตรการในการคุ้มครองและชดเชยความเสียหายให้กับผู้เสียหายในต่างประเทศ

มาตรการในการคุ้มครองและชดเชยความเสียหายให้กับผู้เสียหายที่ใช้ในต่างประเทศมี แนวความคิดที่ชัดเจนเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมอันเป็นสิทธิที่ได้รับ การยอมรับว่าเป็นสิทธิพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมควรจะได้รับ ประกอบกับการ ปฏิบัติตามปฏิญญาว่าด้วยหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ได้รับความเสียหาย จากอาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ นานาประเทศจึงได้สร้างวิธีการในการรวบรวมหนี้ค่า ชดเชยและมาตรการเสริมในการบังคับให้ผู้กระทำความผิดชดเชยค่าเสียหายที่เกิดขึ้นให้แก่ผู้เสียหาย เพื่อให้สิทธิของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในการได้รับชดเชยค่าเสียหายที่เกิดจากอาชญากรรม ได้รับการคุ้มครอง

จากระบบวิธีพิจารณาในการชดเชยค่าเสียหายให้กับผู้เสียหายที่แยกการพิสูจน์ความเสียหาย เพื่อมีคำสั่งชดเชยออกจากกรพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำความผิดในคดีอาญาหรือระบบวิธีพิจารณา ความอาญาแบบทวีภาคินั้น แม้ว่าศาลจะมีคำสั่งให้มีการชดเชยค่าเสียหายในลักษณะที่เป็นตัวเงิน ให้กับเหยื่ออาชญากรรม โดยคำสั่งชดเชยถือเป็นส่วนหนึ่งของคำพิพากษาคดีอาญา แต่คำสั่งให้มีการ ชดเชยดังกล่าวก็ไม่ใช่เป็นการจ่ายค่าชดเชยให้กับเหยื่ออาชญากรรม จึงไม่สามารถคาดเดาได้เลย ว่าเหยื่ออาชญากรรมจะได้รับการชดเชยตามคำสั่งหรือไม่ เนื่องจากมีปัญหาค่าชดเชยมักจะไม่ สามารถบังคับได้ โดยมีการศึกษาในเรื่องนี้และพบว่าผู้กระทำความผิดส่วนมากจะมีรายได้ในระดับต่ำ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการจ่ายค่าชดเชยให้กับผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมเพราะผู้กระทำความผิด ไม่สามารถจ่ายค่าชดเชยได้¹ ดังนั้นเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของเหยื่อที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น กฎหมายในต่างประเทศจึงได้สร้างมาตรการในการบังคับให้มีการชดเชยที่อาจ ช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมให้ได้รับการเยียวยาชดเชยตามคำสั่งชดเชยได้ในหลายมาตรการ นอกจากนั้นยังมีมาตรการอื่น ๆ อันเป็นวิธีการในการรวบรวมหนี้ค่าชดเชยเพื่อให้ความช่วยเหลือและให้ ความสะดวกกับเหยื่ออาชญากรรม ดังนี้

¹ <http://www.restorativejustice.org/intro/tutorial/outcomes/restitution>

4.1 วิธีการในการรวบรวมหนี้ค่าชดใช้ให้กับผู้เสียหาย

ในส่วนของวิธีการในการรวบรวมหนี้ค่าชดใช้ เป็นวิธีการที่มีการกำหนดขึ้นเพื่อให้ความช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่วิธีการรวบรวมหนี้ค่าชดใช้โดยผ่านระบบแยกต่างหาก วิธีการรวบรวมหนี้ค่าชดใช้โดยการได้รับความร่วมมือจากรัฐ วิธีการรวบรวมหนี้ค่าชดใช้โดยการออกหมายให้ปฏิบัติตาม และวิธีการรวบรวมหนี้ค่าชดใช้โดยตัวแทนรวบรวมส่วนตัว ดังนี้

4.1.1 วิธีการรวบรวมหนี้ค่าชดใช้โดยผ่านระบบแยกต่างหาก

การรวบรวมหนี้ทางการเงินตามกฎหมาย เป็นการรวบรวมค่าชดใช้และคำสั่งศาลอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการเงินผ่านระบบต่างหาก โดยใน Washington ได้สร้างระบบสำหรับการรวบรวมหนี้ทางการเงินตามกฎหมายของผู้กระทำความผิด ซึ่งเป็นการรวมหนี้ค่าชดใช้ ค่าธรรมเนียม ค่าสินไหมทดแทนเหยื่ออาชญากรรม ค่าใช้จ่ายในค่าธรรมเนียมของศาลในการนัดหมายนายความ และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่ศาลประเมินต่อผู้กระทำความผิด เมื่อได้มีการรวบรวมเงินจากผู้กระทำความผิดสำหรับหนี้ทางการเงินตามกฎหมายแล้ว ค่าชดใช้จะได้รับการจ่ายเป็นอันดับแรก และใน Alabama และ New Jersey ก็ได้มีการรวบรวมค่าใช้จ่ายโดยผ่านหน่วยงานต่างหากเช่นกัน โดยการรวบรวมหรือบังคับตามคำสั่งจะรวมค่าธรรมเนียม 30% ของจำนวนค่าชดใช้เพิ่มเข้าไปในจำนวนหนี้ สำนักงานนายจังหวัดมีสิทธิที่จะได้ 75% ของค่าธรรมเนียมการรวบรวม และ 25% จะเป็นของศาลภาคสำหรับค่าใช้จ่ายในการจัดการ ใน Kansas ได้กำหนดการรวบรวมค่าชดใช้ที่ต่างออกไปภายใต้กฎหมาย Kansas Attorney General มีอำนาจที่จะติดต่อรวบรวมค่าชดใช้และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ตัวแทนการรวบรวมจะได้ค่าธรรมเนียมถึง 33% ของจำนวนที่รวบรวม ใน California ได้กำหนดว่าถ้าหากจำเลยไม่เต็มใจที่จะจ่ายค่าชดใช้ให้กับผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมตามคำสั่งศาล ผู้เสียหายจำเป็นต้องรู้ว่าจำเลยมีทรัพย์สินใดบ้างเพื่อจะดำเนินการตามกระบวนการรวบรวมทางแพ่งต่อไป ผู้เสียหายสามารถทราบได้จากคำแถลงทรัพย์สินของจำเลย (Defendant's Statement of Assets) โดยการคัดสำเนารายการเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของจำเลย การจ้างงาน ทรัพย์สิน รายได้ และความรับผิดชอบต่าง ๆ ของจำเลย หากจำเลยไม่จ่ายค่าชดใช้ให้กับผู้เสียหายภายใน 120 วันก่อนครบกำหนดระยะเวลาคุมประพฤติหรือพักการลงโทษ จำเลยต้องยื่นแบบฟอร์ม^{*} ต่อเสมียนศาลไม่น้อยกว่า 90 วันก่อนปล่อย² และการหักเงินจากค่าจ้างแรงงานของจำเลยก็เป็นวิธีในการรวบรวมหนี้ค่าชดใช้จาก

* แบบฟอร์ม CR-115

² Penal Code § 1202.4(f)(5)-(11)

ค่าจ้างของจำเลยโดยตรงจากนายจ้าง ซึ่งสามารถหักเงินค่าจ้างได้มากที่สุดถึง 25% ของเงินค่าจ้างที่จำเลยได้รับ หรือตั้งแต่ 700 เหรียญสหรัฐต่อเดือน³ ใน Colorado ได้มีโปรแกรม Collections Investigators and Victim Funds ตั้งอยู่ในทุกเขตอำนาจศาล⁴ โดยทำหน้าที่สืบสวนทางการเงินของจำเลยและการอนุญาตในการขยายเวลาในการจ่ายค่าปรับ ค่าธรรมเนียม และค่าชดใช้ และทำหน้าที่ในการกำหนดกรอบการจ่ายเงินในเวลาที่ยืดหยุ่นที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ ควบคุมและรายงานการจ่ายเงินต่อศาล และยังเป็นการรับประกันว่าจะมีการปฏิบัติอย่างเหมาะสมหากจำเลยไม่จ่ายเงิน ซึ่งโปรแกรมนี้เป็นเครื่องมือที่มีผลเป็นการรวบรวมหนี้เงินต่างๆ ที่เกิดขึ้นของจำเลยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.1.2.วิธีการรวบรวมหนี้ค่าชดใช้โดยการได้รับความร่วมมือจากรัฐ

ใน 41 มลรัฐของสหรัฐอเมริกา มีกฎหมายที่จัดให้มีการเยียวยาทางแพ่งสำหรับเหยื่ออาชญากรรมผู้ที่มีคำพิพากษาให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ใน Colorado ผู้กระทำความผิดที่มีหนี้ค่าชดใช้เป็นจำนวนมากกว่า 2,000 เหรียญสหรัฐหากผู้กระทำความผิดมีสิทธิที่จะได้รับการคืนภาษีจากรัฐ จะมีการกำหนดให้รายได้จากการได้รับคืนภาษีจะถูกส่งไปยังพนักงานคุมประพฤติเป็นเงินไต่การคุมประพฤติ หรือเจ้าพนักงานคุมประพฤติอาจกำหนดให้ผู้กระทำความผิดจ่ายหนี้ค่าชดใช้ไปยังเหยื่ออาชญากรรมโดยตรง และใน Maryland และ Wisconsin เมื่อจำเลยได้รับคำสั่งให้ชดใช้หากจำเลยได้รับการคืนภาษีจากรัฐ กองทุนของรัฐจะเข้าแทรกแซงนำเงินที่ได้มาจัดเป็นค่าชดใช้ให้กับเหยื่ออาชญากรรม นอกจากนี้ในบางมลรัฐได้อนุญาตให้นำเงินที่ผู้กระทำความผิดถูกลดตราบที่เป็นจำนวนมากกว่า 1000 เหรียญสหรัฐนำมาใช้ในการจ่ายค่าชดใช้ซึ่งกำหนดให้เป็นอำนาจของเจ้าหน้าที่ เช่น district court , ราชทัณฑ์ โดยจะมีค่าบริการในการได้รับการจ่าย

4.1.3.วิธีการรวบรวมหนี้ค่าชดใช้โดยการออกหมายให้ปฏิบัติตาม

ใน California มีวิธีการในการออกหมายให้ปฏิบัติตาม (Writs of Execution) อนุญาตให้ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมติดตามบังคับกับรายได้หรือทรัพย์สินส่วนตัวของจำเลยได้ โดยผู้เสียหายต้องยื่นคำร้องตามแบบฟอร์มที่กำหนด ซึ่งต้องเสียค่าธรรมเนียมในการดำเนินการออก

³ Wage Garnishment Law, California Code of Civil Procedure § 706.010

⁴ Sections 18-1.3-401(1)(a)(III)(C) และ 16-18.5-104

* Form EJ-130

หมายส่งไปยังเจ้าพนักงาน เพื่อดำเนินการจัดเก็บเงินค่าชดเชย การจัดเก็บตามหมายนี้อนุญาตให้ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมมีทางเลือกในการดำเนินการจัดเก็บจากเงินในบัญชีของจำเลย จากใบเสร็จจตุรกิจ หรือจากทรัพย์สินส่วนตัวของจำเลย ในการออกหมายให้ปฏิบัติตามเหยื่อต้องติดต่อผู้บริหารศาลให้ออกหมายให้ปฏิบัติตาม (Writ of Execution) และคำสั่งเปิดเผย (Order for Disclosure) ที่จะได้รับรายการทรัพย์สินของจำเลย การจ้างงาน บัญชีธนาคาร local sheriff จะเป็นผู้ปฏิบัติตามคำสั่ง ทรัพย์สินบางอย่างจะถูกยึดตามวิธีนี้แต่บางรายการต้องยกเว้น ซึ่งวิธีการนี้มีค่าธรรมเนียมในการดำเนินการ

4.1.4. วิธีการรวบรวมหนี้ค่าชดเชยโดยตัวแทนรวบรวมส่วนตัว

วิธีการรวบรวมหนี้ค่าชดเชยอีกวิธีหนึ่งคือการรวบรวมค่าชดเชยโดยตัวแทนรวบรวมส่วนตัว (private collection agencies) แต่วิธีการนี้จะมีค่าใช้จ่ายมากซึ่งค่าใช้จ่ายอาจสูงเกินกว่าผลประโยชน์ที่จะได้รับ ในบางมลรัฐเจ้าหน้าที่ยุติธรรมใช้ประโยชน์จากการบริการของตัวแทนการรวบรวมส่วนตัวในการรักษาการจ่ายค่าชดเชย โดยค่าธรรมเนียมการบริการคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ (fee for service) เช่น 10 % ของการรวบรวมค่าชดเชย ซึ่งจะหักจากจำนวนค่าชดเชยที่เหยื่อจะได้รับ แต่อย่างไรก็ตามในเจ้าหน้าที่ยุติธรรมทั้งหลาย และเหยื่ออาชญากรรมจะได้รับ 90% ของคำสั่งชดเชย แต่ก็ยังดีกว่าไม่ได้อะไรเลย⁵ เจ้าหน้าที่ยุติธรรมต้องทำสัญญาสำหรับการรับบริการของตัวแทนรวบรวมส่วนตัว และกำหนดนโยบายให้ชัดเจนว่ากำหนดแนวทางสำหรับการยอมรับกลยุทธ์การรวบรวม การรวบรวมหนี้ค่าชดเชยโดยวิธีการนี้สามารถรวบรวมค่าชดเชยได้มาก

วิธีการในการรวบรวมหนี้ค่าชดเชยในวิธีการต่างๆ เป็นการที่รัฐพยายามที่จะหาหนทางในการช่วยเหลือผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในการรวบรวมหนี้ค่าชดเชยจากผู้กระทำความผิด โดยอาจเป็นวิธีการใดๆ ก็ตามที่ไม่ผูกติดเฉพาะกับการดำเนินการยึดทรัพย์สินของจำเลยเพื่อขายทอดตลาด และนำเงินมาชำระหนี้ตามคำพิพากษาของศาลดังเช่นคดีแพ่ง และเมื่อดำเนินการรวบรวมหนี้ค่าชดเชยโดยผ่านวิธีการต่างๆ แล้วหากผู้กระทำความผิดไม่จ่ายเงินค่าชดเชยตามหน้ดังกล่าวก็จะเข้าสู่กระบวนการในการบังคับให้มีการชดเชยต่อไป

* County Sheriff หรือ Marshal

⁵ <http://www.ojp.usdoj.gov/ovc/assist/nvaa2002>

4.2.มาตรการในการบังคับให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ให้กับผู้เสียหาย

ในการบังคับให้มีการจ่ายค่าชดใช้ตามคำสั่งศาลให้กับผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมนั้นเป็น มาตรการที่จะดำเนินการต่อเนื่องมาจากการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ เริ่มต้นด้วยกระบวนการในการพิสูจน์ความผิดของจำเลย เมื่อได้ความชัดเจนว่าจำเลยได้กระทำ ความผิดอาญาหรือในกรณีที่มีการต่อรองคำรับสารภาพ (plea bargaining) โดยจำเลยยอมรับผิดใน บางข้อหา หรือในกรณีที่มีการร้องขอให้ตกลงกัน (plea agreement) และจำเลยยินยอมที่จะจ่ายค่า ชดใช้ให้กับผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมทุกคนแม้ว่าในบางคดีอาจไม่มีการฟ้องร้องกัน ศาลก็จะมี คำสั่งให้มีการชดใช้โดยกระบวนการของการกำหนดค่าชดใช้จะเริ่มต้นจากการกำหนดสิทธิของ ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมที่จะได้รับค่าชดใช้เป็นจำนวนเท่าใด (Determination of eligibility for restitution) ปรึกษากับเหยื่ออาชญากรรมในการกำหนดจำนวนค่าชดใช้ (Consultation with the victim to determine losses) เมื่อทราบแล้วว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นเป็นจำนวนประมาณเท่าใด หากมีการร้องขอให้เจรจกันในเรื่องค่าชดใช้ศาลจะพิจารณาร้องขอดังกล่าว (Consideration of restitution in plea negotiation) หากไม่สามารถตกลงกันได้เจ้าพนักงานศาลจะเตรียมรายงานการ สืบสวนก่อนที่จะมีคำพิพากษา (Preparation of pre-sentence investigation report) และประเมิน ความสามารถในการจ่ายค่าชดใช้ของจำเลย (Assessment of defendant's ability to pay) เพื่อ กำหนดตารางการจ่ายค่าชดใช้ (Determination of payment schedule) หลังจากนั้นศาลจะมีคำสั่ง ชดใช้ (Order of restitution) และกระบวนการที่สำคัญต่อมาคือ การควบคุมและการบังคับตามคำสั่ง ชดใช้ของศาล (Monitoring and enforcement of restitution orders) โดยมีการรวบรวมการจ่ายค่า ชดใช้ กำหนดเงื่อนไขการจ่ายค่าชดใช้ตามระยะเวลาการจำคุก หากจำเลยไม่จ่ายค่าชดใช้ตามคำสั่ง ศาลก็จะมีบทลงโทษสำหรับการไม่จ่ายเงินค่าชดใช้และอาจมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขตารางการจ่ายที่ ศาลกำหนด⁶ ซึ่งมาตรการหลัก ๆ ของการบังคับให้มีการจ่ายค่าชดใช้ตามคำสั่งศาลที่พบได้ในประเทศ ต่าง ๆ ได้แก่ การกำหนดให้การชดใช้เป็นเงื่อนไขคุมประพฤติในชั้นรอการลงโทษหรือพักการลงโทษ การหักเงินจากรายได้จากการทำงานของนักโทษเป็นค่าชดใช้ การยึดเงินประกันสำหรับหนี้ค่าชดใช้ และการเปลี่ยนคำสั่งชดใช้เป็นคำพิพากษาทางแพ่ง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

⁶ <http://www.ojp.usdoj.gov/ovc/assist/nvaa2002/toc.html>

4.2.1. การกำหนดให้การชดใช้เป็นเงื่อนไขคุมประพฤติในชั้นรอกการลงโทษหรือพักการลงโทษ

เมื่อมีการคุมประพฤติหรือพักการลงโทษศาลอาจกำหนดให้จำเลยจ่ายค่าชดใช้เป็นเงื่อนไขในการคุมประพฤติ จำเลยอาจตกลงที่จะจ่ายค่าชดใช้ตามเงื่อนไขที่กำหนด แต่หากไม่มีการชดใช้ตามเงื่อนไขดังกล่าวก็จำเป็นต้องมีการกำหนดเงื่อนไขเพิ่มขึ้นโดยในบางรัฐอนุญาตให้มีการขยายการคุมประพฤติหรือการพักการลงโทษหากไม่มีการจ่ายค่าชดใช้ตามตารางการจ่ายที่กำหนด เนื่องจากค่าชดใช้เป็นเงื่อนไขของคำพิพากษาจึงถือเป็นการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องตามคำพิพากษา

หากผู้กระทำความผิดไม่จ่ายค่าชดใช้ตามตารางการจ่ายเงินที่ผู้พิพากษาหรือหน่วยงานพักการลงโทษกำหนด เขี่ยอาชญากรรมมีสิทธิที่จะร้องขอให้มีการทบทวนการพักการลงโทษ โดยเจ้าหน้าที่มีอำนาจที่จะร้องขอต่อศาลให้พิจารณาในทุกเวลา เพราะเมื่อได้มีการกำหนดให้ผู้กระทำความผิดจ่ายค่าชดใช้ตามตารางการจ่ายที่กำหนดแล้วแม้ว่าผู้กระทำความผิดจะได้รับการพักการลงโทษแต่ก็ยังต้องรับผิดชอบในการจ่ายเงินตามตารางการจ่ายภายในระยะเวลาที่กำหนดเช่นกัน ดังนั้นหากผู้กระทำความผิดไม่จ่ายตามเวลาที่กำหนดก็อาจถูกส่งตัวกลับไปรับโทษสำหรับระยะเวลาที่เหลืออยู่ได้

ในการพิจารณาทบทวนการพักการลงโทษ ศาลจะพิจารณาโดยสั่งให้ผู้กระทำความผิดจ่ายค่าชดใช้ที่เหลืออยู่ทั้งหมดตามคำพิพากษา หรือขยายเวลาการพักการลงโทษของผู้กระทำความผิดเพื่ออนุญาตให้เพิ่มระยะเวลาสำหรับการจ่ายเงิน หรือส่งตัวผู้กระทำความผิดกลับเข้าเรือนจำ ใน Akansas ได้กำหนดว่าถ้าจำเลยไม่จ่ายค่าชดใช้เมื่อล่วงเลยกำหนดระยะเวลาคุมประพฤติแล้ว ศาลมีอำนาจที่จะขยายระยะเวลาคุมประพฤติได้ ใน Arizona ได้กำหนดว่าระยะเวลาคุมประพฤติอาจขยายออกไปถึง 3 ปีสำหรับความผิด Felony และขยายไปถึง 1 ปีสำหรับความผิด Misdemeanor ส่วนใน Kentucky ได้กำหนดให้การพักการลงโทษสามารถขยายไปจนกว่าค่าชดใช้จะจ่ายจนครบตามจำนวนที่กำหนด ส่วนใน Washington ได้กำหนดให้เป็นอำนาจของศาลที่จะขยายระยะเวลาได้อย่างต่อเนื่องเท่าที่ยังจะต้องชดใช้อยู่ แต่ไม่จำเป็นที่จะกำหนดไว้โดยเฉพาะว่าขยายได้เท่าใด⁷

⁷ <http://www.ojp.usdoj.gov/ovc/publications/bulletins/legalseries/bulletin5/4.html>

ใน Michigan ได้กำหนดให้เจ้าหน้าที่คุมประพฤติหรือเจ้าหน้าที่พักการลงโทษต้องพบทวนคำสั่ง 2 ครั้งต่อปีในทุกคดีที่มีคำสั่งให้มีการชดใช้ โดยต้องปฏิบัติตามทวนครั้งสุดท้ายอย่างน้อย 60 วันก่อนครบกำหนดระยะเวลาพักการลงโทษหรือระยะเวลาการคุมประพฤติของผู้กระทำ ความผิด ถ้าผู้กระทำความผิดไม่จ่ายค่าชดใช้ตามคำสั่งศาลให้เจ้าหน้าที่ยื่นเรื่องราวต่อศาล เช่นเดียวกับที่ Utah ซึ่งกำหนดให้เป็นหน้าที่ของหน่วยงานราชทัณฑ์ที่จะต้องรวบรวมค่าชดใช้และยื่น รายงานต่อศาลหากมีการการละเมิดคำสั่งให้จ่ายค่าชดใช้⁸

ในกรณีที่มีการคุมประพฤติถ้าผู้ถูกคุมประพฤติไม่จ่ายค่าชดใช้ก็จะมีกระบวนการ คุมประพฤติอย่างแท้จริงในทุกคดีซึ่งมีลักษณะเป็นกระบวนการอย่างเป็นทางการ จึงมีการบัญญัติไว้ เป็นกฎหมายของในบางมลรัฐอย่างชัดเจนโดยกำหนดว่ากระบวนการจะเริ่มต้นโดยพนักงานอัยการ และในบางกรณีก็จะเป็นหน้าที่ของตัวแทนผู้ที่รับผิดชอบในการควบคุม ศาลสูงของสหรัฐ (U.S. Supreme Court) ได้ตัดสินไว้ในคดี *Beardon v. Georgia*, 461 U.S. 60 (1980) ว่าการกระตุ้นการ คุมประพฤติจะทำได้ต่อเมื่อเป็นกรณีที่แสดงได้ว่าผู้กระทำความผิดไม่จ่ายค่าชดใช้โดยตั้งใจ หรือ ผู้กระทำความผิดไม่สุจริตในการที่จะพยายามปฏิบัติตามวิธีการจ่ายที่กำหนด⁹ นอกจากนี้ศาลสูงของ สหรัฐก็ได้กำหนดว่า “ถ้าผู้ถูกคุมประพฤติมีความสุจริตในการที่จะพยายามจ่ายเงินค่าชดใช้ตามคำสั่ง แต่ขาดวิธีการที่จะสามารถชดใช้ได้ เป็นสิ่งที่ไม่เป็นธรรมและไม่ยุติธรรมกับผู้กระทำความผิดหาก จะต้องถูกจำคุก อันเป็นการละเมิดสิทธิของผู้กระทำความผิดตาม Fourteenth Amendment”

ในบางมลรัฐกำหนดให้การคุมประพฤติมีลักษณะเป็นการพักคำพิพากษา ดังนั้นการ กระตุ้นการคุมประพฤติจึงเป็นการกลับมาใช้คำพิพากษาที่ศาลได้ตัดสินไว้ ในมลรัฐที่กำหนดให้มีการ คุมประพฤติไว้ในคำพิพากษาเมื่อมีการกระตุ้นการคุมประพฤติจึงมีผลกระทบกับคำพิพากษาของศาล ซึ่งการขยายระยะเวลาการคุมประพฤติหรือการพักการลงโทษเป็นอำนาจของผู้พิพากษาโดยแท้จริง โดยในบางมลรัฐไม่มีข้อจำกัดในเรื่องจำนวนระยะเวลาที่ขยายเพิ่มขึ้น ศาลอาจกำหนดให้มีการประกัน

⁸Bulletin 5 (แถลงการณ์บทกฎหมายของ OVC สร้างขึ้นโดยศูนย์เหยื่ออาชญากรรมแห่งชาติ (NCVC))

⁹<http://www.ncvc.org/ncvc/main.aspx?dbName=DocumentViewer&DocumentID=324>

การปฏิบัติตามคำสั่งชดใช้ด้วยก็ได้ โดยทั่วไปแล้วการกำหนดจำนวนสูงสุดของระยะเวลาที่ขยายจะต้องมีกฎหมายกำหนดไว้อย่างชัดเจน¹⁰

ใน Wisconsin ได้กำหนดว่าเมื่อผู้ถูกคุมประพฤตินำค่าชดใช้ตามที่ศาลกำหนดจะมีการแจ้งคำพิพากษาไปยังผู้ถูกคุมประพฤติดังน้อย 90 วันก่อนครบระยะเวลาคุมประพฤตินั้น และถ้าผู้ถูกคุมประพฤตินำค่าชดใช้ ศาลจะทบทวนการคุมประพฤตินั้นโดยอาจขยายระยะเวลาคุมประพฤตินั้น¹¹ นอกจากนี้ ศาลอาจกำหนดให้คำสั่งชดใช้เป็นเงื่อนไขการคุมประพฤตินั้นหรือการพักการลงโทษ และหากไม่มีการจ่ายค่าชดใช้หลังจากครบกำหนดระยะเวลาการคุมประพฤตินั้นหรือการพักการลงโทษแล้ว คำสั่งชดใช้จะบังคับด้วยวิธีการเดียวกับการฟ้องร้องทางแพ่ง¹²

ใน California กำหนดว่าศาลจะสั่งให้ผู้ถูกคุมประพฤตินำค่าชดใช้ตามเงื่อนไขคุมประพฤตินั้น หากผู้ถูกคุมประพฤตินำค่าชดใช้ตามคำสั่งศาล จะถือเป็นการละเมิดการคุมประพฤตินั้นและอาจได้รับโทษจำคุกสำหรับผู้ถูกคุมประพฤตินั้น¹³ โดยการกำหนดให้จ่ายค่าชดใช้เป็นเงื่อนไขคุมประพฤตินั้นศาลจะกำหนดจำนวนที่จะให้กับเหยื่ออาชญากรรมในแต่ละเดือนจนครบจำนวนค่าชดใช้ หากไม่มีการจ่ายค่าชดใช้ตามคำสั่งศาลก็อาจมีผลให้มีการกระตุ้นการคุมประพฤตินั้นและจะกำหนดให้ถูกจำคุกตามเวลากฎหมายคุมประพฤตินั้นจะเป็นผู้รวบรวม

4.2.2. การหักเงินจากรายได้จากการทำงานของนักโทษเป็นค่าชดใช้

ใน California ได้กำหนดให้มีการหักค่าจ้างนักโทษเพื่อนำมาจ่ายเป็นค่าชดใช้ เป็นกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้ผู้กระทำความผิดจ่ายค่าชดใช้แล้วแต่ผู้กระทำความผิดซึ่งต้องโทษจำคุกไม่จ่าย ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมมีสิทธิที่จะติดตามรวบรวมหนี้ค่าชดใช้ตามคำสั่งศาลเมื่อผู้กระทำความผิดถูกส่งตัวไปยัง California Youth Authority (CYA) หรือ California Department of

¹⁰ <http://www.ncvc.org/ncvc/main.aspx?dbName=DocumentViewer&DocumentID=32>

¹¹ Wisconsin Act 1989 section 1m 973.09 (3)(b)

¹² Wisconsin Act 1989 section 2 973.20 (1)

¹³ http://www.slocounty.ca.gov/PR/Revenue_and_Recovery_Services/Victim_FAQ

Corrections (CDC) โดยผู้เสียหายต้องส่งแบบฟอร์มคำร้องไปยังหน่วยงานราชทัณฑ์เพื่อดำเนินการทางหน่วยงานจะส่งเงินที่เป็นค่าจ้างของนักโทษให้กับผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในอัตราประมาณ 20% - 50% ของเงินค่าจ้างนักโทษ¹⁴ ซึ่งค่าชดใช้จะแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ค่าชดใช้ที่เป็นค่าปรับค่าชดใช้ (Restitution Fine) มีอัตราประมาณ 200-100000 เหรียญสหรัฐ โดยผู้พิพากษาจะเป็นผู้กำหนด อัตราค่าปรับจะเพิ่มขึ้นหากผู้กระทำความผิดละเมิดเงื่อนไขในการพักการลงโทษ

2. ค่าชดใช้ที่เป็นคำสั่งโดยตรง (Direct Order) เป็นค่าชดใช้ที่จะกำหนดให้เป็นการเฉพาะสำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้นเนื่องจากอาชญากรรม เพื่อจ่ายให้ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม

ดังนั้นเงินค่าจ้างนักโทษที่ California Department of Corrections Rehabilitation (CDCR) จะส่งให้กับผู้เสียหายตามคำสั่งชดใช้จะจ่ายเป็นค่าชดใช้ที่เป็นคำสั่งชดใช้โดยตรงก่อนแล้วจึงจ่ายเป็นค่าชดใช้ที่เป็นค่าปรับ¹⁵

กรมราชทัณฑ์ของ California (California Department of Correction (CDC)) มีส่วนเสริมในระบบการรวบรวมค่าปรับค่าชดใช้ของผู้ถูกจำคุก (an Inmate Restitution Fine Collections System) สนับสนุนโดยกฎหมายของมลรัฐว่า กรมราชทัณฑ์สามารถหักได้ 20 % ของค่าจ้าง และบัญชีเงินฝากอื่นๆ ในการจ่ายค่าชดใช้ตามคำสั่งศาล เงินจำนวนนี้จะส่งไปยังคณะกรรมการของมลรัฐของกองทุนควบคุมค่าชดใช้(the State Board of Control Restitution Fund) กองทุนนี้กำหนดให้มีการชดใช้คืนให้กับเหยื่ออาชญากรรมสำหรับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นเป็นผลจากอาชญากรรมที่ได้กระทำต่อเหยื่อ เช่น ค่ายา ค่าใช้จ่ายในการทำศพ และค่าปรึกษา

นอกจากนั้น สาขาการให้บริการเหยื่อและค่าชดใช้ (the Victim Service and Restitution Branch(VSRB)) ของกรมราชทัณฑ์ใน California รวบรวมค่าชดใช้จากผู้ถูกจำคุกเพื่อจ่ายโดยตรงให้กับเหยื่อของอาชญากรรม การรวบรวมตามคำสั่งโดยตรงมีการคำนวณ 20% หักจากค่าจ้างจากโรงงานนักโทษและบัญชีเงินฝาก และค่าธรรมเนียมการบริหารที่เพิ่มเติมเพิ่มขึ้นอีก 2% คำสั่งโดยตรงของค่าชดใช้ให้กับเหยื่ออาชญากรรม จะต้องมีการชำระเงินภายใน 60 วัน ค่าปรับค่าชดใช้

* แบบฟอร์มคำร้อง CDC Form 1707

¹⁴ <http://www.corr.ca.gov>

¹⁵ http://www.cdcr.ca.gov/victim_service/restitution_responsibilities.html

และคำสั่งโดยตรงต้องได้รับการจ่ายเต็มจำนวนก่อนที่ผู้ที่ได้รับการพักการลงโทษจะถูกส่งไปนอกมลรัฐ¹⁶

นอกจากนี้กำหนดให้มีสิ่งกระตุ้นสำหรับผู้กระทำความผิดที่ถูกจำคุกในการจ่ายค่าชดเชย (providing incentives for incarcerated offenders to pay restitution) ตัวแทนราชทัณฑ์สามารถสนับสนุนการมีส่วนร่วมของผู้ถูกจำคุกในการเติมเต็มหนี้ค่าชดเชย และเพิ่มการรวบรวมโดยการเสนอให้มีการกระตุ้นดังนี้

- เพิ่มสิทธิพิเศษที่ร้านอาหารของนักโทษ
- ให้สิทธิพิเศษในการได้รับการเยี่ยม
- รายการสิทธิพิเศษ
- ได้รับการลงทะเบียนก่อนในโปรแกรมการศึกษา

การไม่จ่ายค่าชดเชยหรือการปฏิเสธในการเข้ามีส่วนร่วมในโปรแกรมการชดเชยเหยื่ออาชญากรรม จะทำให้ไม่ได้รับสิทธิพิเศษ¹⁷

ส่วนใน Louisiana¹⁸ ได้กำหนดให้ค่าจ้างจากโปรแกรมการทำงานของนักโทษต้องจัดสรรตามลำดับดังต่อไปนี้

- ภาษีของมลรัฐและสหรัฐ และการหักกลบสำหรับความปลอดภัยในสังคม
- 30% ของส่วนที่เหลือจะจ่ายให้กับการกระทำที่ได้กระทำต่อเหยื่ออาชญากรรม รวมถึงความเสียหายและกองทุนค่าสินไหมทดแทนของรัฐ
- 20% ของส่วนที่เหลือจะจ่ายให้กับหน่วยงานราชทัณฑ์
- 40% ของส่วนที่เหลือจะหักให้คู่สมรสของผู้ถูกคุมขังและบุตร (ถ้าผู้ถูกคุมขังไม่มีคู่สมรสหรือบุตร เงินส่วนนี้จะจ่ายให้กับเหยื่ออาชญากรรมที่ถูกกระทำโดยผู้กระทำความผิด รวมถึงความเสียหายและกองทุนค่าสินไหมทดแทนของรัฐ)
- จำนวนเงินที่คงเหลือจะฝากเข้ากองทุนส่วนตัวของผู้ถูกคุมขัง

¹⁶ <http://www.ojp.usdoj.gov/ovc/assist/nvaa2002>

¹⁷ <http://www.ojp.usdoj.gov/ovc/assist/nvaa2002>

¹⁸ <http://www.ojp.usdoj.gov/ovc/publications/bulletins/legalseries/bulletin5/4.html>

ในประเทศออสเตรเลีย ได้มีการออกพระราชบัญญัติแก้ไขพระราชบัญญัติค่าปรับ (Fines Amendment Bill) เพื่อแก้ไข Fines Act 1996 ที่มีอยู่เดิมให้มีอำนาจเกี่ยวกับการรวบรวม การจัดเก็บค่าสินไหมทดแทนจากผู้ถูกจำคุก และเป็นกำหนดมาตรการบังคับใช้ของการจัดเก็บค่าสินไหมทดแทนภายใต้ Fines Act 1996 พระราชบัญญัติ Victims Support and Rehabilitation Act 1996 ต้องการให้ผู้ที่ถูกตัดสินว่าได้กระทำความผิดทุกคนที่ถูกลงโทษจำคุกต้องจ่ายเงินที่จัดเก็บเป็นค่าสินไหมทดแทน กรณีที่ถูกฟ้องร้อง indictment เงินที่จัดเก็บจะเป็นจำนวน 70 เหรียญสหรัฐ ส่วนกรณีอื่นเงินที่จัดเก็บจำเป็นจำนวน 30 เหรียญสหรัฐ พระราชบัญญัติกำหนดให้จ่ายเงินเข้ากองทุนค่าสินไหมทดแทนเหยื่ออาชญากรรมเพื่อจ่ายให้กับเหยื่ออาชญากรรม¹⁹

ตาม section 18 ใน Fines Amendment Bill ได้กำหนดเพื่อเป็นประกันว่าการจัดเก็บค่าสินไหมทดแทนสามารถกระทำได้อย่างต่อเนื่องในการลดเงินได้จากการทำงานของนักโทษ โดยอนุญาตให้หน่วยงานคืนหนี้ของมลรัฐ (State Debt Recovery Office) มีอำนาจที่จะบังคับให้มีการจ่ายค่าปรับ ตามที่ศาลกำหนด ซึ่งหน่วยงานนี้จะบังคับจัดเก็บค่าสินไหมทดแทนจากผู้กระทำความผิดผู้ซึ่งถูกจำคุก และจะจ่ายเงินดังกล่าวไปยังกองทุนค่าสินไหมทดแทนเหยื่ออาชญากรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้กระทำความผิดชดใช้และยังเป็นประโยชน์กับสาธารณะและเหยื่ออาชญากรรมด้วย

นอกจากนี้ตามพระราชบัญญัตินี้ ผู้กระทำความผิดควรชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเป็นอีกส่วนหนึ่งนอกจากการถูกลงโทษอื่น ๆ เช่น การจำคุกที่กฎหมายกำหนด ผู้กระทำความผิดทำให้เหยื่ออาชญากรรมได้รับความเสียหาย ความบาดเจ็บทุกข์ทรมาน และความเสียหายทางการเงิน เหยื่ออาชญากรรมจึงจำเป็นที่จะต้องมีการระบวณการที่เหมาะสม พระราชบัญญัติจะช่วยเป็นหลักประกันว่ากระบวนการที่กำหนดขึ้นตาม Victims Support and Rehabilitation Act 1996 จะมีผลใช้บังคับได้จริง ต้องการให้เน้นไปที่ความทุกข์ทรมานและความเสียหายที่เหยื่อได้รับจากอาชญากรรม ที่ควรจะได้รับค่าชดใช้ที่เหมาะสมกับอาชญากรรมที่เกิดขึ้น ซึ่งพระราชบัญญัตินี้ก็เป็น

¹⁹<http://www.parliament.nsw.gov.au/prod/parlment/hansart.nsf/V3Key/LC2006032903>

หนึ่งในกระบวนการนั้น มาตรการนี้เป็นมาตรการที่จะทำให้เหยื่ออาชญากรรมได้รับหลักประกันกับสิ่งที่เกิดขึ้นได้ดี

ในประเทศฝรั่งเศส กฎหมายกำหนดให้ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะบังคับตามคำสั่งให้มีการชดเชยจากเงินสะสมของนักโทษ ซึ่งเป็นเงินที่เป็นรายได้ของนักโทษที่เกิดจากการทำงานในระหว่างที่ต้องโทษจำคุก นักโทษจะได้ค่าจ้างที่ควบคุมโดย Code du travail pour les travailleurs a'domicile ซึ่งเงินค่าจ้างนี้จะไม่จ่ายให้นักโทษในทันทีแต่จะถูกเก็บและลงบัญชีไว้ รายได้ของนักโทษจะถูกแบ่งออกเป็นหลายส่วนตามวัตถุประสงค์ และสามารถเบิกได้ทันทีที่นักโทษต้องการโดยเฉพาะค่าอาหารและค่าอุปการะให้กับครอบครัวของนักโทษ และส่วนที่เหลือจะนำมาใช้เป็นหลักประกันในการจ่ายค่าปรับและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ทางกฎหมายต่อรัฐ และหากได้มีการฟ้องคดีและศาลได้มีคำพิพากษาให้มีการชดเชยความเสียหายให้กับผู้เสียหายแล้ว เงินส่วนนี้ก็สามารถนำมาชำระเป็นค่าชดเชยตามกฎหมายให้กับผู้เสียหายได้โดยผู้เสียหายต้องยื่นคำร้องขอขึ้นส่วนในเงินสะสมของนักโทษ²⁰

4.2.3. การยึดเงินประกันสำหรับหนี้ค่าชดเชย (forfeiture of bond money for restitution obligation)

ในเมือง Westchester ใน New York เมื่อมีการละเมิดการคุมประพฤติที่ยื่นอันเป็นผลของการไม่จ่ายค่าชดเชย เจ้าพนักงานคุมประพฤติสามารถร้องขอให้มีการประกัน ศาลจะพิจารณาประกอบกับการที่ผู้ถูกคุมประพฤติเต็มใจที่จะมอบเงินประกันเป็นการจ่ายค่าชดเชย เมื่อมีการวางเงินประกันสำหรับค่าชดเชยแล้วการคุมประพฤติจะดำเนินต่อไป หรือในบางคดีอาจสิ้นสุดลง หากผู้ถูกคุมประพฤติไม่วางเงินประกันศาลอาจปรับเปลี่ยนโดยมีคำสั่งที่เป็นการลงโทษ เช่น shock time หรือการบริการสาธารณะ หรือการควบคุมทางอิเล็กทรอนิกส์ที่เป็นไปได้ ในบางสถานการณ์การอาชญากรรมกระตุ้นให้มีคำพิพากษาจำคุก²¹

²⁰ วุฒิชัย พิงชลาภ. การคุ้มครองสิทธิในการขอให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินของผู้เสียหายในคดีอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539, หน้า 20

²¹ <http://www.ojp.usdoj.gov/ovc/assist/hvaa2002>

นอกจากนี้ใน Illinois ได้กำหนดให้เงินต้นของจำเลยอาจใช้ในการจ่ายตามคำสั่งชดใช้ โดยศาลอาจมีคำสั่งให้ใช้กระบวนการทบทวนเพื่อให้จ่ายค่าชดใช้เมื่อผู้ซึ่งไม่ใช่จำเลยเป็นคนจัดหาเงิน

4.2.4. การเปลี่ยนคำสั่งชดใช้ให้เป็นคำพิพากษาทางแพ่ง

หากผู้กระทำความผิดไม่จ่ายค่าชดใช้ ศาลสามารถเปลี่ยนค่าชดใช้เป็นคำพิพากษาทางแพ่งโดยกำหนดเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน ซึ่งจะทำได้สามปีหลังจากการยื่นหรืออายัดทรัพย์สินของจำเลยเพื่อนำมาชำระหนี้ได้ภายในระยะเวลา 10 ปี จนกว่าจะครบจำนวนค่าชดใช้ที่ศาลกำหนด ในหลายมลรัฐได้อนุญาตให้คำสั่งชดใช้สามารถเปลี่ยนเป็นคำพิพากษาทางแพ่ง โดยเฉพาะในกรณีที่ค่าชดใช้ยังไม่จ่าย โดยใน Kansas ได้กำหนดเงื่อนไขสำหรับผู้เสียหายไว้ด้วยว่าผู้เสียหายต้องจ่ายค่าใช้จ่ายศาลสำหรับการดำเนินการให้มีคำพิพากษาทางแพ่ง แต่ในบางรัฐคำสั่งชดใช้จะเปลี่ยนเป็นคำพิพากษาทางแพ่งในทันทีเมื่อจำเลยไม่จ่ายค่าชดใช้

ในหลายมลรัฐได้กำหนดให้คำสั่งชดใช้สามารถบังคับได้โดยวิธีการเดียวกันกับคำพิพากษาทางแพ่ง แม้ว่าในบางมลรัฐจะกำหนดให้มีการบังคับดังเช่นคำพิพากษาทางแพ่งก็ต่อเมื่อผู้กระทำความผิดไม่ปฏิบัติตามคำสั่งชดใช้เท่านั้น เนื่องจากคำสั่งชดใช้เป็นความช่วยเหลืออันสำคัญของเหยื่อในการที่จะพิสูจน์ภาระชนะในคดีแพ่ง แต่เหยื่อส่วนมากก็ยังต้องการให้มีคำพิพากษาทางแพ่งอันเป็นเครื่องมือในการบังคับทางแพ่ง ในหลายมลรัฐกำหนดให้ศาลมีอำนาจที่จะมีคำสั่งชดใช้โดยต้องจัดให้เหยื่อได้รับตามสิทธิที่เขามี

นอกจากนี้ ผู้พิพากษามีอำนาจที่จะมีคำสั่งทางอาญาต่อจำเลยในการกำหนดให้มีคำพิพากษาทางแพ่งสำหรับความเสียหายที่จะจ่ายให้เหยื่อเป็นเงื่อนไขในการคุมประพฤติหรือการพักการลงโทษ และในหลายมลรัฐออกกฎหมายกำหนดให้สามารถเปลี่ยนคำสั่งชดใช้เป็นคำพิพากษาทางแพ่งโดยอัตโนมัติ²²

²²<http://www.ncvc.org/ncvc/main.aspx?dbName=DocumentViewer&DocumentID=32>

ใน Wisconsin ได้กำหนดว่ากรณีที่มีการคุมประพฤติแล้วไม่มีการจ่ายค่าชดใช้ตามคำสั่งศาล หากศาลได้แจ้งคำพิพากษาให้ผู้ถูกคุมประพฤติทราบเพื่อที่จะชำระค่าชดใช้ก่อนครบกำหนดระยะเวลาคุมประพฤติแล้ว และเมื่อผู้ถูกคุมประพฤตินี้ยังไม่จ่าย หากศาลไม่มีคำสั่งขยายระยะเวลาคุมประพฤติ ศาลอาจออกคำพิพากษาสำหรับการไม่จ่ายค่าชดใช้ โดยการออกคำพิพากษานี้จะไม่มีค่าธรรมเนียม เมื่อศาลมีคำพิพากษาดังกล่าวแล้ว ศาลจะแจ้งเป็นหนังสือว่าคำพิพากษาทางแพ่งได้ออกสำหรับการไม่จ่ายค่าชดใช้ คำพิพากษาในกรณีนี้จะมีผลบังคับได้เช่นเดียวกับคำพิพากษาทางแพ่ง

กฎหมายในหลายมลรัฐกำหนดให้มีมาตรการเฉพาะในการบังคับคำสั่งชดใช้เป็นคำพิพากษาทางแพ่ง เช่น Delaware กำหนดให้ผู้กระทำความผิดจ่าย 1 ใน 3 ของเงินทั้งหมดที่ผู้กระทำความผิดหาได้ ส่วนใน Minnesota และ Washington กำหนดให้มีการอายัดเงินในบัญชีธนาคาร ส่วนใน Montana และ Oklahoma ศาลอาจมีคำสั่งยึด อายัด และขายทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด

ในออสเตรเลียได้ กำหนด²³ว่าหากศาลมีคำสั่งชดใช้ (restitution) ภายใต้ section 52 ผู้กระทำความผิดต้องชดใช้ทรัพย์สินที่ผู้เสียหายต้องสูญเสียไปจากอาชญากรรมที่เกิดขึ้น โดยกำหนดให้เป็นอำนาจของเจ้าพนักงานที่จะดำเนินการเพื่อบังคับตามคำสั่งชดใช้เมื่อผู้เสียหายร้องขอ เจ้าพนักงานมีอำนาจที่จะเข้าไปในที่อยู่อาศัยของจำเลยเพื่อดำเนินการบังคับในกรณีที่มีความจำเป็น และมีเหตุอันควรสงสัยเพียงพอเพื่อยึดทรัพย์สิน²⁴ หรืออาจใช้วิธีการใด ๆ ที่เจ้าพนักงานเห็นว่าจำเป็น เพื่อดำเนินการตามคำสั่งชดใช้เพื่อให้ผู้กระทำความผิดชดใช้มูลค่าของทรัพย์สินให้แก่ผู้เสียหาย²⁵

สรุป การดำเนินการตามกระบวนการในการชดใช้ค่าเสียหายตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหากจะต้องมีการบังคับให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าเสียหายตามคำสั่งศาลแล้ว มาตรการในการบังคับให้มีการชดใช้จะเป็นสิ่งสำคัญที่จะเข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือผู้เสียหายให้ได้รับค่าชดใช้ได้เป็นอย่างดี ซึ่งมาตรการต่าง ๆ ที่มีขึ้นในปัจจุบันล้วนเป็นวิธีการที่สร้างและพัฒนามาขึ้นจาก

²³ Criminal Law (Sentencing)(Victims of Crime) Amendment Bill 2007

พระราชบัญญัติแก้ไข Criminal Law (Sentencing) Act 1988

²⁴ Criminal Law Amendment Bill 2007 Division 2A Enforcement of restitution order (2)(a)

²⁵ Criminal Law Amendment Bill 2007 Division 2A Enforcement of restitution order (2)(a)

ความตั้งใจของรัฐที่จะคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมให้ได้รับการเยียวยาความเสียหายอันเป็นการยกระดับมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายและยังเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติและคุ้มครองผู้เสียหายของนานาประเทศ โดยมีแนวโน้มที่หลายประเทศจะศึกษาและพัฒนากฎหมายของตนไปสู่แนวทางในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมตามปฏิญญาว่าด้วยการคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบของสหประชาชาติ ส่วนกระบวนการในการชดเชยค่าสินไหมทดแทนตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยในส่วนของ การบังคับให้ผู้กระทำความผิดชดเชยค่าเสียหายมีเพียงกระบวนการในการดำเนินการบังคับคดีกับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดเพื่อมาชำระหนี้ค่าเสียหายให้กับผู้เสียหายแต่ยังไม่มีมาตรการอื่นในการบังคับให้ผู้กระทำความผิดชดเชยค่าเสียหายให้กับผู้เสียหาย นอกจากนี้บทบัญญัติของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยในการชดเชยค่าสินไหมทดแทนยังมีปัญหาในเรื่องความชัดเจนและข้อจำกัดของวิธีการในการบังคับให้ผู้กระทำความผิดชดเชยค่าสินไหมทดแทนดังกล่าวในบทต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

วิเคราะห์กระบวนการในการชดเชยค่าสินไหมทดแทนในประเทศไทย

กระบวนการในการชดเชยค่าสินไหมทดแทนในประเทศไทยนั้นเป็นกระบวนการในการช่วยเหลือให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นได้โดยผ่านกระบวนการที่สะดวกรวดเร็วเพื่อให้คดีที่เกี่ยวข้องกันสามารถเสร็จสิ้นไปได้ในคราวเดียว แต่อย่างไรก็ตามยังมีความบกพร่องของกระบวนการในส่วนของการบังคับให้ผู้กระทำความผิดชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้น และความบกพร่องในส่วนของบทบัญญัติของกฎหมายที่ไม่ชัดเจน ทำให้กระบวนการในการชดเชยค่าสินไหมทดแทนในประเทศไทยอาจเกิดปัญหาในทางปฏิบัติส่งผลให้ไม่สามารถเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายได้เท่าที่ควร

จากการออกพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 24) พ.ศ.2548 โดยได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมให้ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ในคดีอาญา ไม่ว่าจะเป็นการยื่นคำร้องเข้ามาในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์เพื่อขอให้บังคับจำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทน หรือการที่ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาด้วยตนเองแล้วมีคำขอให้บังคับจำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทนมากับฟ้องคดีอาญา นอกเหนือจากสิทธิที่ผู้เสียหายสามารถฟ้องเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาได้ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยในทุกกรณีดังกล่าวผู้เสียหายสามารถเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ในทุกประเภทความเสียหายที่ตนได้รับไม่มีข้อจำกัดในเรื่องความเสียหายหรือฐานความผิดดังเช่นแต่เดิม เมื่อศาลได้พิจารณาถึงความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ และได้มีการกำหนดค่าสินไหมทดแทนในประเภทของความเสียหายและจำนวนค่าเสียหายที่ผู้เสียหายควรได้รับอย่างเหมาะสมตามสิทธิของผู้เสียหายแล้ว ศาลก็จะมีคำพิพากษาตามคำขอท้ายฟ้องคดีอาญาให้จำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย โดยถือว่าจำเลยเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษา และให้ดำเนินการบังคับคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการบังคับคดีตามคำพิพากษาต่อไป

แต่อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในส่วนของคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาที่แก้ไขเพิ่มเติมนี้ยังมีปัญหาที่เกิดขึ้นบางประการที่ควรนำมาพิจารณาเพื่อแก้ไขให้เกิดความเหมาะสมไม่ว่าจะเป็นในเรื่องความชัดเจนของบทบัญญัติของกฎหมายที่ควรจะ

บัญญัติโดยใช้ถ้อยคำให้เกิดความชัดเจนจะได้ไม่เป็นปัญหาในการวิเคราะห์และตีความกันต่อไปใน ภายหน้า หรือเรื่องปัญหาความเหมาะสมของบทบัญญัติที่ควรแก้ไข นอกจากนี้ในส่วนของ การชดใช้ ค่าสินไหมทดแทนตามคำพิพากษาให้กับผู้เสียหายนั้น ด้วยการที่ลักษณะของคดีแพ่งที่ต่างจาก คดีอาญา ประกอบกับปัจจัยในเรื่องความสามารถในการจ่ายค่าสินไหมทดแทนของจำเลยในคดีแพ่ง และคดีอาญาที่แตกต่างกัน ส่งผลให้การบังคับคดีในส่วนของค่าสินไหมทดแทนตามคำพิพากษาใน คดีอาญาอาจไม่ประสบผลสำเร็จหากใช้กระบวนการในการบังคับคดีตามคำพิพากษาโดยวิธีพิจารณา ความแพ่งว่าด้วยการบังคับคดี

ลักษณะของข้อขัดข้องหรือปัญหาที่เกิดขึ้นในการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายใน คดีอาญา จึงสามารถแบ่งออกได้เป็นปัญหาในการบังคับคดีกับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด และ ปัญหาในส่วนของบทบัญญัติของกฎหมายวิธีพิจารณาความ ดังนี้

5.1. ปัญหาในการบังคับคดีกับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด

ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาคดีอาญาในกรณีที่มีคำร้องของผู้เสียหายให้มีการบังคับให้จำเลย ชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ในส่วนของค่าสินไหมทดแทนนั้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญา มาตรา 249 ได้บัญญัติว่าคำพิพากษาให้ใช้ค่าสินไหมทดแทนให้บังคับตามบทบัญญัติแห่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งได้แก่การดำเนินการบังคับคดีโดยให้ผู้เสียหายมีฐานะเป็น เจ้าหนี้ตามคำพิพากษามีอำนาจที่จะดำเนินการบังคับคดีตามคำพิพากษาได้ดังเช่นเจ้าหนี้ตามคำ พินักษาในคดีแพ่ง ผู้เสียหายหรือเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจึงต้องดำเนินการบังคับคดีตามสิทธิของตน ด้วยตนเองตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยการนำทรัพย์สินของจำเลยหรือลูกหนี้ตามคำ พินักษาเพื่อให้เจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการยึดหรืออายัดทรัพย์สินของจำเลยหรือลูกหนี้ตามคำ พินักษามาขายทอดตลาดนำเงินมาชำระหนี้ตามคำพิพากษา

เนื่องจากผู้กระทำความผิดจำนวนมากมักมีความยากจน ไม่สามารถตอบสนองความต้องการ ของตนเองได้ จึงได้กระทำความผิดขึ้น ซึ่งสามารถเห็นได้จากสถิติคดีอาญาส่วนใหญ่เป็นการกระทำ ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน นอกจากนั้นความยากจนยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดของ ผู้กระทำความผิดโดยทางอ้อมอีกด้วย กล่าวคือจากปัญหาความยากจนของผู้กระทำความผิดผู้กระทำ ความผิดอาจไม่ได้กระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินเพื่อตอบสนองความต้องการด้านทรัพย์สินโดยตรง

แต่อาจกระทำความผิดอื่น ๆ โดยมีสาเหตุมาจากความยากจน ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของนักวิชาการดังต่อไปนี้

ชาย เสวีกุล ได้อธิบายว่า “ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลให้เกิดการประกอบอาชญากรรมสามารถแยกออกได้เป็น 7 ประเภท คือ ปัจจัยในทางชีววิทยา ปัจจัยในทางร่างกาย ปัจจัยในทางจิตวิทยา ปัจจัยในทางครอบครัว ปัจจัยเกี่ยวกับชุมชน ปัจจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรม และปัจจัยเกี่ยวกับความยากจน โดยอธิบายว่า อาชญากรรมที่มีสาเหตุมาจากความยากจนนั้น มักจะเป็นอาชญากรรมเกี่ยวกับทรัพย์สินเล็ก ๆ น้อย ๆ และการที่คนยากจนประกอบอาชญากรรมนั้น ส่วนใหญ่ก็มิได้เนื่องมาจากความหิวโหย หรือความขาดแคลน หรือความจำเป็นที่แท้จริง แต่เนื่องมาจากความอิจฉาริษยา ความทะเยอทะยาน ไม่มีความพอใจในสภาพความเป็นอยู่อย่างขาดแคลน นอกจากนั้นความยากจนทำให้บิดามารดาต้องขวนขวายทำมาหากินจนไม่มีเวลาให้การอบรมสั่งสอนลูก ไม่มีเวลาในการสอดส่องดูแลความประพฤติ ไม่มีโอกาสแสดงความเอ็นดูรักใคร่ ทำให้เด็กขาดการพัฒนาในด้านจิตใจ และยังเกิดความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจเนื่องจากขาดสิ่งที่ต้องการจึงส่งผลให้เกิดแนวโน้มทำให้ประพฤติผิดทำนองคลองธรรมได้ง่ายกว่าปกติ”¹

โสภา ชูพิกุลชัย ได้อธิบายว่า “พื้นฐานทางเศรษฐกิจเป็นสาเหตุอันดับที่สองรองจากสาเหตุด้านอารมณ์ โดยอาชญากรรมที่มีสาเหตุมาจากความยากจนนั้นมักจะเป็นอาชญากรรมเกี่ยวกับทรัพย์สิน ผู้ประกอบอาชญากรรมส่วนใหญ่มีฐานะยากจน แต่ความยากจนไม่ใช่สาเหตุเดียวที่ก่อให้เกิดอาชญากรรม อย่างไรก็ตามความยากจนก็มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนไปจนถึงปัญหาสังคมได้ คือเนื่องจากภาวะผิดเคืองทำให้บิดามารดาต้องออกไปทำงานนอกบ้านไม่มีเวลาให้ความรักความอบอุ่นกับลูก ทำให้เด็กเติบโตมาเป็นเด็กที่ขาดความรักความอบอุ่น ขาดความเชื่อมั่น ไม่เป็นตัวของตัวเอง มองโลกในแง่ร้าย ก้าวร้าว จึงมีโอกาสดังกล่าวจะกระทำความผิดได้ง่าย”²

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ความยากจนมีส่วนก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรมได้ทั้งกรณีกระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินเพื่อตอบสนองความต้องการในด้านทรัพย์สินโดยตรง และกรณีกระทำความผิด

¹ ชาย เสวีกุล. อาชญาวิทยาและทัณฑ์วิทยา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2517. หน้า 94-97.

² โสภา ชูพิกุลชัย และคณะ. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2527” หน้า 91-93.

อื่น ๆ ที่ไม่ใช่ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินโดยตรงแต่มีปัจจัยพื้นฐานมาจากความยากจน ผู้กระทำความผิดส่วนใหญ่ไม่ถือว่าเป็นความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินหรือไม่ก็ตามจึงมักจะมีฐานะยากจน

จากการสำรวจรายได้ของผู้กระทำความผิดในคดีที่มีการคุมประพฤติจากรายงานการสืบเสาะของพนักงานคุมประพฤติของสำนักงานคุมประพฤติประจำศาลอาญา โดยสำรวจจากคดีอาญา โดยทั่วไปในปี พ.ศ.2550 จำนวน 200 คดี ซึ่งโดยส่วนมากจะเป็น คดีลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ วิวาททรัพย์ บุกรุก ทำร้ายร่างกาย ขับรถโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับบาดเจ็บหรือเสียชีวิต เป็นต้น พบว่ารายได้ของผู้กระทำความผิดมีดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3 ตารางแสดงรายได้ของผู้กระทำความผิดในคดีที่มีการคุมประพฤติในคดีความผิด โดยทั่วไป ปี พ.ศ.2550 จำนวน 200 คดี

ลำดับที่	ช่วงรายได้(บาท)/เดือน	จำนวน(ราย)	คิดเป็นร้อยละ
1	0 - 2,000	9	4.5
2	2,001 - 4,000	23	11.5
3	4,001 - 6,000	58	29
4	6,001 - 8,000	40	20
5	8,001 - 10,000	26	13
6	10,001 - 15,000	25	12.5
7	15,001 ขึ้นไป	19	9.5

จากผลการสำรวจพบว่าผู้กระทำความผิดส่วนใหญ่จะมีรายได้อยู่ประมาณ 4,000 – 6,000 บาทต่อเดือนซึ่งเป็นรายได้ที่ค่อนข้างน้อยเมื่อเทียบกับอัตราค่าครองชีพของประชาชนโดยทั่วไป

ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจแสดงให้เห็นได้ว่าผู้กระทำความผิดอาญามักมีฐานะยากจนไม่มีรายได้และทรัพย์สินมากมายนัก ซึ่งเป็นเหตุปัจจัยทั้งทางตรงและทางอ้อมในการกระทำความผิดดังกล่าวมาข้างต้น ส่งผลให้จำเลยไม่มีทรัพย์สินเพียงพอให้บังคับคดีเพื่อนำเงินมาชำระหนี้ค่าสินไหมทดแทนตามคำพิพากษา จึงเกิดเป็นปัญหาทำให้ผู้เสียหายไม่ได้รับการชดใช้ความเสียหายได้อย่างแท้จริงแม้มีคำพิพากษาว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงและผู้เสียหายมีสิทธิที่จะได้รับค่าสินไหมทดแทน คำพิพากษาของศาลก็ไม่ได้เป็นการยืนยันว่าผู้เสียหายจะได้รับการชดใช้ตามคำพิพากษา

เมื่อพิจารณาจากแนวความคิดในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมแล้ว ทำให้เห็นว่าผลที่เกิดขึ้นตามมาคือการที่ผู้เสียหายนอกจากจะได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมแล้วยังต้องดำเนินการบังคับคดีโดยการตรวจหาทรัพย์สินของจำเลยและนำขึ้นเพื่อให้มีการบังคับคดีนำเงินมาเป็นค่าเสียหายให้แก่ตนเองที่ต้องเสียไปจากการกระทำความผิดมิฉะนั้นก็จะไม่ได้รับการชดใช้ตามคำพิพากษา และประกอบกับปัญหาในการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนของผู้กระทำความผิดเนื่องจากการที่ผู้กระทำความผิดส่วนมากมักจะมีฐานะยากจนไม่มีทรัพย์สินพอให้บังคับคดีจึงมีความเป็นไปได้ยากที่จะได้รับการชดใช้ ผู้เสียหายจึงต้องคอยติดตามว่าจำเลยจะมีทรัพย์สินเมื่อใดซึ่งเป็นการสร้างภาระให้กับผู้เสียหาย สิทธิของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมที่ควรจะได้รับคุ้มครอง เยียวยา และช่วยเหลือเพื่อให้กลับคืนสู่สภาพเดิมจึงถูกละเลยไป นอกจากนี้เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้จำคุกจำเลยแล้วแม้ว่ากระบวนการยุติธรรมจะมุ่งเน้นที่จะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษเพื่อตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคม แต่ในขณะเดียวกันเมื่อผู้กระทำความผิดถูกจำคุกก็เป็นการตัดโอกาสในการที่ผู้เสียหายจะได้รับการชดใช้ค่าเสียหาย ประกอบกับกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบันนี้ไม่มีกระบวนการใดที่สร้างช่องทางที่จะเชื่อมโยงให้ผู้กระทำความผิดได้ชดใช้ค่าเสียหายให้แก่เหยื่ออาชญากรรม ไม่ว่าจะเป็นการผ่อนชำระหรือการแบ่งส่วนรายได้ของตนเพื่อชดใช้ค่าเสียหายให้ผู้กระทำความผิดแต่อย่างใด ดังจะเห็นได้จากตารางแสดงมาตรการในการบังคับให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าเสียหายให้กับผู้เสียหายเปรียบเทียบประเทศไทยกับต่างประเทศ

ตารางที่ 4 ตารางแสดงมาตรการในการบังคับให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าเสียหายให้กับผู้เสียหายเปรียบเทียบประเทศไทยกับต่างประเทศ

มาตรการในการบังคับให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าเสียหายให้กับผู้เสียหาย	มาตรการในการบังคับให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าเสียหายให้กับผู้เสียหายในประเทศไทย	มาตรการในการบังคับให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าเสียหายให้กับผู้เสียหายในต่างประเทศ
1. มาตรการในการกำหนดให้การชดใช้เป็นเงื่อนไขคุมประพฤติในชั้นรอกการลงโทษหรือในชั้นพักการลงโทษ	ไม่มีใช้ในประเทศไทย	ศาลอาจกำหนดให้จำเลยจ่ายค่าชดใช้เป็นเงื่อนไขในการคุมประพฤติโดยจ่ายตามตารางการจ่ายที่กำหนดไว้ ถ้าหากไม่จ่ายก็อาจถูกส่งตัวกลับไปยังโทษตามระยะเวลาที่เหลือ หรืออาจขยายระยะเวลาในการคุม

		ประพุดีออกไปได้จนกว่าจะจ่ายค่าชดใช้ครบจำนวน
2.มาตรการในการหักเงินจากรายได้ที่ได้จากการทำงานของนักโทษเป็นค่าชดใช้	ไม่มีใช้ในประเทศไทย	ได้มีการกำหนดให้หักเงินรายได้ที่ได้จากการทำงานของนักโทษเป็นค่าชดใช้ให้กับผู้เสียหายในอัตราประมาณ 20%-50% ของค่าจ้าง หรืออาจกำหนดให้มีการจัดสรรเงินค่าจ้างออกเป็นส่วน ๆ ตามลำดับก่อนหลังซึ่งค่าชดใช้จะอยู่ในลำดับต้น แต่จะหักเป็นค่าภาษีให้รัฐก่อนแล้วจึงหักเป็นค่าชดใช้ให้กับผู้เสียหาย
3.มาตรการในการยึดเงินประกันค่าชดใช้	ไม่มีใช้ในประเทศไทย	หากมีการละเมิดเงื่อนไขการคุมประพุดีพนักงานคุมประพุดีอาจร้องขอให้มีการวางเงินประกันค่าชดใช้เพื่อให้การคุมประพุดีดำเนินต่อไป แต่หากผู้ถูกคุมประพุดีไม่วางเงินประกันศาลอาจมีคำสั่งเป็นการลงโทษได้ ซึ่งการวางเงินประกันค่าชดใช้ในจะใช้ในกรณีที่บุคคลซึ่งไม่ใช่ผู้กระทำความผิดเป็นผู้จัดหาเงิน
4.มาตรการในการบังคับคดีโดยการยึดทรัพย์	มีบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดให้ผู้เสียหายที่มีสิทธิจะได้รับค่าสินไหมทดแทนเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา และจำเลยเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษา ผู้เสียหายสามารถดำเนินการบังคับคดีเพื่อให้มีการ	เนื่องจากค่าชดใช้มีลักษณะเป็นโทษทางอาญาผูกติดกับคดีอาญา ไม่ใช่เป็นการเรียกค่าเสียหายทางแพ่ง ในคดีอาญาจึงมีมาตรการในการเปลี่ยนคำสั่งชดใช้เป็นคำพิพากษาทางแพ่งเพื่อ

	ชำระหนี้ค่าสินไหมทดแทนตามคำพิพากษาได้ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง	ดำเนินการบังคับคดีโดยการยึดทรัพย์เพื่อนำมาชำระหนี้
--	---	--

จากปัญหาดังกล่าวทำให้เกิดความจำเป็นที่รัฐจะต้องหามาตรการอื่นที่จะมาบังคับให้มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามคำพิพากษานอกจากการบังคับคดีโดยการยึดทรัพย์เพื่อนำมาชำระหนี้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เนื่องจากการดำเนินการบังคับคดีตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งย่อมใช้ได้ผลดีกับคดีแพ่ง แต่เมื่อคดีอาญามีแนวความคิดที่ต่างจากคดีแพ่งโดยคดีอาญามุ่งที่จะลงโทษผู้กระทำความผิด คุ้มครองผู้เสียหาย เยียวยาความเสียหาย รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม ประกอบกับลักษณะคดี และลักษณะของจำเลยในคดีอาญามีความแตกต่างจากคดีแพ่ง การบังคับคดีด้วยวิธีพิจารณาความแพ่งเพียงอย่างเดียวอาจไม่ได้ผลเพียงพอ การดำเนินการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนอันเป็นความเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดอาญาจึงควรมีมาตรการเยียวยาอื่น ๆ ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับลักษณะคดีเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ดังนั้นจึงควรมีมาตรการโดยเฉพาะสำหรับการชดใช้ค่าเสียหายในคดีอาญาเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่จะได้รับการชดใช้ค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรม เนื่องจากการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายนั้นไม่เพียงแต่มีกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิที่ผู้เสียหายควรได้รับเพียงอย่างเดียว ควรมีมาตรการที่ทำให้กฎหมายที่คุ้มครองผู้เสียหายดังกล่าวนี้มีผลเป็นการคุ้มครองผู้เสียหายอย่างแท้จริง กฎหมายที่กำหนดมาเพื่อคุ้มครองผู้เสียหายแม้จะให้สิทธิแก่ผู้เสียหายและคุ้มครองผู้เสียหายดีเพียงใดก็ตาม ก็จะไม่เกิดประโยชน์ใดในการคุ้มครองสำหรับผู้เสียหายถ้าหากไม่มีมาตรการบังคับที่มีประสิทธิภาพ

5.2. ปัญหาในส่วนของบทบัญญัติของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

บทบัญญัติของกฎหมายเป็นสิ่งสำคัญในการส่งผ่านความยุติธรรมไปยังประชาชนทุกคนในสังคม การที่บทบัญญัติของกฎหมายมีความชัดเจน ครอบคลุม ส่งผลให้การบังคับใช้กฎหมายสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ความยุติธรรม แต่หากกฎหมายมีความไม่ชัดเจน ไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ในการบัญญัติกฎหมาย ย่อมทำให้การบังคับใช้ในทางปฏิบัติบิดเบือนไป จากการศึกษาบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาพบว่า มีบทบัญญัติบางมาตราที่มีความไม่ชัดเจนอันอาจทำ

ให้เกิดปัญหาในการตีความและบังคับใช้ได้ ซึ่งได้แก่ปัญหาความชัดเจนของบทบัญญัติของกฎหมาย และปัญหาความเหมาะสมของบทบัญญัติที่ควรแก้ไข ดังนี้

5.2.1. ปัญหาความชัดเจนของบทบัญญัติของกฎหมาย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 ได้บัญญัติไว้ว่า “ในคดีที่ พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุได้รับอันตราย แก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกาย ชื่อเสียง หรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลย ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องต่อศาล ที่พิจารณาคดีอาญาขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ตนก็ได้”

จากบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าว ทำให้เกิดการตีความบทบัญญัติของกฎหมาย ว่าประเภทของค่าสินไหมทดแทนที่สามารถเรียกได้ในคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา มาตรา 44/1 นั้น มีความหมายครอบคลุมความเสียหายเพียงใด หรือมีความหมายเป็น อย่างเดียวกันกับคำว่าค่าสินไหมทดแทนในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เนื่องจากบทบัญญัติ ของกฎหมายได้บัญญัติไว้ต่างกัน ในเรื่องนี้ได้มีความเห็นของนักวิชาการแยกออกเป็น 2 ความเห็น ดังนี้

ความเห็นแรก อธิบายว่าคำว่า “ค่าสินไหมทดแทน” ตามประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 กับคำว่าค่าสินไหมทดแทนที่ผู้ทำละเมิดจะต้องชดใช้ตามประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 ในเรื่องละเมิด หรือตามมาตรา 215 นั้น มีความหมายเป็น อย่างเดียวกัน โดยหมายถึง ค่าทดแทนเพื่อทดแทนความเสียหาย อันได้แก่การคืนทรัพย์สินอัน ผู้เสียหายต้องเสียไปเพราะละเมิด หรือการใช้ราคาทรัพย์สินนั้น รวมทั้งค่าเสียหายอันจะพึงบังคับให้ ใช้เพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ อันได้ก่อกำขึ้นนั้นด้วย และในกรณีทำให้เขาเสียหายแก่ร่างกายหรือ อนามัยก็ดี ในกรณีทำให้เขาเสียเสรีภาพก็ดี ผู้ต้องเสียหายจะเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อความ ที่เสียหายอย่างอื่นอันมิใช่ตัวเงินด้วยอีกก็ได้

กล่าวคือ ค่าสินไหมทดแทนนี้ไม่ได้จำกัดว่าจะต้องเป็นตัวเงินเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังรวมถึงหนี้ที่เป็นการกระทำเพื่อให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่สถานะเดิมด้วย เช่น การขอให้ขับไล่จำเลย

นอกจากอสังหาริมทรัพย์ การขอให้ลงประกาศในหนังสือพิมพ์เพื่อแก้ไขเยียวยาความเสียหายที่เกิดต่อชื่อเสียง เป็นต้นโดยผู้เสียหายสามารถยื่นคำร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 44/1 นี้ได้สำหรับความเสียหายทุกประเภท ยกเว้นแต่การขอให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินที่พนักงานอัยการมีคำขอเรียกให้แล้วตามมาตรา 43 เพราะจะเป็นการซ้ำซ้อนกัน

สุรชัย เลี้ยงบุญเลิศชัย ได้อธิบายว่า “ค่าสินไหมทดแทนที่ผู้เสียหายมีสิทธิเรียกเอาจากจำเลยตามมาตรา 44/1 นี้ ได้แก่ ค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุที่ได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกาย ชื่อเสียง หรือความเสียหายต่อทรัพย์สิน อันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลย กล่าวโดยสรุปคือ คลอบคลุมถึงความเสียหายในทางแพ่งทั้งหมด”³

ชาญณรงค์ ปราณจิตต์ ได้กล่าวว่า “มาตรา 44/1 บัญญัติว่าเพราะเหตุที่ได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพ ต่อร่างกาย ชื่อเสียง หรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สิน กฎหมายเขียนมุ่งไปที่สิ่งซึ่งกฎหมายอาญาประสงค์จะคุ้มครอง ถ้ามีการประทุษร้ายต่อสิ่งเหล่านี้แล้ว เกิดความเสียหายใด ๆ ที่ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกค่าสินไหมทดแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 420 แล้วย่อมเรียกได้ สิ่งเขียนอยู่ในมาตรา 44/1 คือคุณค่าที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครองเท่านั้น และในตอนยกเว้นเหตุที่ใช้คำว่า “ค่าสินไหมทดแทน” ก็เพราะต้องการให้มีความหมายตรงกับคำว่าค่าสินไหมทดแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในเรื่องละเมิด เพราะฉะนั้นน่าจะเรียกได้ทุกอย่าง มิฉะนั้นแล้วจะเกิดสิ่งประหลาด ผลกลายเป็นว่าความมุ่งประสงค์ของกฎหมายที่ต้องการจะเยียวยาความเสียหายทางอาญาให้ครบถ้วนเสร็จสิ้นไปในคราวเดียว จะไม่เป็นอย่างนั้น”⁴

³ สุรชัย เลี้ยงบุญเลิศชัย สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา, เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ กฎหมายใหม่กับทนายความ เพื่อการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย สิทธิผู้เสียหายและผู้ต้องหาในคดีอาญา, โครงการพัฒนากฎหมายและวิชาการ สภานายความ, หน้า 6

⁴ ชาญณรงค์ ปราณจิตต์. การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาและการชดเชยค่าสินไหมทดแทน. ศาลยุติธรรมปริทัศน์ (เมษายน 2549) : หน้า 104-105.

ความเห็นที่สอง เป็นการมองว่าการที่บทบัญญัติคำว่าค่าสินไหมทดแทนของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 44/1 ได้บัญญัติไว้อย่างหนึ่ง ส่วนคำว่าค่าสินไหมทดแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติไว้อีกอย่างหนึ่งย่อมมีความหมายต่างกัน หากประสงค์จะให้มีความหมายเป็นอย่างเดียวกันแล้วย่อมบัญญัติไว้เป็นอย่างเดียวกัน

ธานิศ เกศพิทักษ์ อธิบายว่าค่าสินไหมทดแทนที่เรียกได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 44/1 นั้นแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ

ก. ค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุผู้เสียหายได้รับอันตรายแก่ ชีวิต ร่างกาย จิตใจ
 ข. ค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุผู้เสียหายได้รับความเสื่อมเสียต่อ เสรีภาพ ชื่อเสียง
 ค. ค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุผู้เสียหายได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สิน
 และในกรณีที่ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุได้รับอันตรายต่ออนามัย ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 44/1 ไม่ได้ เนื่องจากเมื่อเปรียบเทียบกับหลักเกณฑ์ความรับผิดชอบตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 420 ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิด จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น” และมาตรา 423 วรรคหนึ่ง ที่ได้บัญญัติว่า “ผู้ใดกล่าวหรือไขข่าวแพร่หลายซึ่งข้อความอันฝ่าฝืนต่อความจริง เป็นที่เสียหายแก่ชื่อเสียงหรือเกียรติคุณของบุคคลอื่นก็ดี หรือเป็นที่เสียหายแก่ทางทำมาหาได้ หรือทางเจริญของเขาโดยประการอื่นก็ดี ท่านว่าผู้นั้นจะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่เขาเพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ อันเกิดแต่การนั้น แม้ทั้งเมื่อตนมิได้รู้ว่าข้อความนั้นไม่จริง แต่หากควรจะรู้ได้” อันเป็นบทบัญญัติเพื่อคุ้มครอง ชื่อเสียง เกียรติคุณของผู้เสียหาย เสริมเพิ่มเติมจากที่บัญญัติไว้ในมาตรา 420

โดยเหตุผลที่มาตรา 44/1 ไม่ให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในกรณีที่ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ออนามัย เพราะความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ออนามัยของผู้เสียหายนั้น แตกต่างไปจากความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ เสรีภาพ ชื่อเสียง หรือทรัพย์สิน เพราะความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ เสรีภาพ ชื่อเสียง หรือทรัพย์สินของผู้เสียหายนั้น เป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นเห็นได้ชัด และตรวจสอบในทางพยานหลักฐานได้โดยไม่ยาก อีกทั้งยังสามารถพิสูจน์ทราบได้ง่ายว่าเป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นเนื่องจากการกระทำ

ความผิดของจำเลยหรือไม่ ดังนั้นการดำเนินกระบวนการพิจารณาในคดีส่วนแพ่งของผู้เสียหายตามคำร้องขอตามมาตรา 44/1 วรรคหนึ่ง จึงอยู่ในวิสัยที่จะดำเนินการพร้อม ๆ กันไปกับคดีส่วนอาญาได้ โดยไม่ทำให้การพิจารณาคดีส่วนอาญาเนิ่นช้าติดขัด แต่ความเสียหายต่ออนามยนั้นค่อนข้างยากที่จะพิสูจน์ได้ว่าผู้เสียหายได้รับอันตรายแก่อนามยจริงหรือไม่ และยังยากขึ้นไปอีกหากจำเลยให้การต่อสู้ว่าอนามยของผู้เสียหายที่เสื่อมเสียทรุดโทรมลงนั้น มิได้เกิดจากการกระทำความผิดของจำเลย รวมทั้งสาเหตุแห่งความเสียหายอาจต้องใช้เวลาในการตรวจและเฝ้าสังเกตอาการของแพทย์เนิ่นนานพอสมควร หากให้สิทธิแก่ผู้เสียหายที่จะยื่นคำร้องต่อศาลซึ่งพิจารณาคดีอาญาตามมาตรา 44/1 วรรคหนึ่ง อาจส่งผลกระทบต่อคดีส่วนอาญาเนิ่นช้าติดขัดไปโดยไม่สมควร กฎหมายจึงไม่ให้สิทธิแก่ผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายแก่อนามยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 420 ที่จะยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 วรรคหนึ่ง จึงเป็นเรื่องที่ผู้เสียหายจะต้องเยียวยาความเสียหายของตนเอง ด้วยการนำคดีส่วนแพ่งไปฟ้องต่อศาลที่ฟ้องคดีอาญาด้วยตนเอง หรือแยกไปยื่นฟ้องต่อศาลซึ่งมีอำนาจชำระคดีแพ่ง⁵

กล่าวโดยสรุปคือ เนื่องจากบทบัญญัติมาตรา 44/1 ที่ได้บัญญัติไว้ดังกล่าวซึ่งแตกต่างจากบทบัญญัติในเรื่องค่าสินไหมทดแทนที่สามารถเรียกได้ในเรื่องละเมิดตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยไม่ได้บัญญัติถึงความเสียหายแก่อนามยไว้ จนทำให้อาจตีความไปได้ว่าการเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญานั้นไม่สามารถเรียกค่าสินไหมทดแทนการได้รับอันตรายแก่อนามยได้ เนื่องจากพิสูจน์ถึงความเสียหายได้ยากกฎหมายจึงไม่ได้กำหนดไว้ว่าให้สามารถเรียกได้ เพราะหากกฎหมายประสงค์จะให้เรียกค่าสินไหมทดแทนสำหรับความเสียหายแก่อนามยได้นั้น กฎหมายก็ต้องบัญญัติไว้อย่างชัดเจนแล้วดังประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ผู้เขียนเห็นว่าเป็นการสมควรที่จะแก้ไขบทบัญญัติของกฎหมายโดยบัญญัติถึงความเสียหายแก่อนามยไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 44/1 ด้วยเพื่อให้เกิดความชัดเจนสอดคล้องกับคำว่า “ค่าสินไหมทดแทน” ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เนื่องจากหากพิจารณาถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายแล้ว การแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับที่ 24 นี้ก็เพื่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนกรณีที่เป็นความเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดทางอาญาอันเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาเพื่อให้

⁵ ธานีศ เกศวพิทักษ์. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 ภาค 1-2 (มาตรา 2-157) กรุงเทพฯ : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2550. หน้า 541-543.

คดีเสรีจี้ขึ้นไปในคราวเดียวไม่ว่าผู้เสียหายจะได้รับความเสียหายประเภทใดก็ตาม ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาข้อจำกัดอำนาจของพนักงานอัยการในการเรียกคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินแทนผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 ที่จำกัดเฉพาะฐานความผิดที่ระบุไว้และจำกัดการเรียกให้ชดใช้แทนผู้เสียหายเฉพาะการเรียกคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินที่เสียไปจากการกระทำความผิดเท่านั้น ทั้งที่เจตนารมณ์ของการบัญญัติมาตรา 43 ก็เพื่อประโยชน์ให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในการฟ้องคดีทั้งทางแพ่งและทางอาญาที่เกี่ยวข้องกันให้เสรีจี้ขึ้นไปในคราวเดียว แต่กลับเกิดประโยชน์เพียงสำหรับคดีบางประเภท ดังนั้นจึงเป็นการสมควรที่จะพิจารณาถึงเจตนารมณ์ที่แท้จริงของกฎหมายยิ่งกว่าถ้อยคำตามบทบัญญัติ โดยให้สิทธิของผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 นั้นรวมถึงความเสียหายแก่นามัยและความเสียหายทุกประเภทที่ผู้เสียหายมีสิทธิได้รับ แต่เพื่อให้เกิดความชัดเจนและเพื่อขจัดปัญหาการตีความบทบัญญัติของกฎหมายจึงสมควรที่จะแก้ไขโดยเพิ่มเติมความเสียหายแก่นามัยไว้ในบทบัญญัติมาตรา 44/1

5.2.2. ปัญหาความเหมาะสมของบทบัญญัติที่ควรแก้ไข

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 ที่ได้บัญญัติว่า “คดีลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด กรรโชก ข่มขืน ยักยอกหรือรับรองโจร ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกร้องทรัพย์สินหรือราคาที่เขาสูญเสียไปเนื่องจากการกระทำความผิดคืน เมื่อพนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีอาญา ก็ให้เรียกทรัพย์สินหรือราคาแทนผู้เสียหายด้วย” บทบัญญัตินี้ดังกล่าวเป็นการกำหนดให้พนักงานอัยการมีอำนาจในการเรียกทรัพย์สินหรือราคาของผู้เสียหายได้เสียไปเนื่องจากการกระทำความผิดคืนให้แก่ผู้เสียหาย เฉพาะในความผิด 9 ฐานที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น คือ ลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด กรรโชก ข่มขืน ยักยอก และรับของโจร

ความผิดฐานโจรสลัดนั้นเป็นความผิดตามกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา 302 ซึ่งได้บัญญัติว่า “ผู้ใดเป็นโจรสลัด ท่านให้ลงโทษจำคุกตามลักษณะโทษที่บัญญัติไว้ในมาตรา 298, 299, 300, และมาตรา 301 นั้น” ซึ่งกฎหมายลักษณะอาญามีได้อธิบายความหมายของคำว่า “โจรสลัด” ไว้โดยเฉพาะว่ามีความหมายอย่างไร จึงเป็นไปตามกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมือง ซึ่งหมายถึงการชิงทรัพย์และปล้นทรัพย์ในทะเลหลวง* โดยผู้กระทำมิได้อยู่ในอำนาจหรือรับคำสั่งอันมั่นคงของรัฐ

* ทะเลหลวง หมายความว่า ทะเลซึ่งไม่ได้อยู่ในอาณาเขตของรัฐใด

ใด และตามกฎหมายลักษณะอาญามาตรา 10 ได้บัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำความผิดภายนอกสยามประเทศ จะต้องรับอาญาภายในพระราชอาณาจักร แต่ในคดีเหล่านี้คือ

.....

(3) คดีที่เป็นความผิดฐานโจรสลัด”

ผู้ใดเป็นสมุทจรโจรสลัดนั้น มีลักษณะ 3 ประการ คือ

(ก) ประพฤติปล้นสะดมข่มเหงคนเดินทางอย่างหนึ่ง

(ข) กระทำชั่วร้ายเช่นนี้นอกเขตต์ความปกครองของประเทศที่เจริญแล้ว คือ

โดยมากกลางทะเลหลวงอย่างหนึ่ง และ

(ค) คนเหล่านี้มิได้อยู่ในอำนาจหรือคำรับสั่งรัฐบาลมั่นคงเมืองหนึ่งเมืองใดอย่างหนึ่ง⁶

เนื่องจากคดีที่เป็นความผิดฐานโจรสลัดนั้นเป็นความผิดที่ร้ายแรงกระทบกระเทือนสังคมระหว่างประเทศ ทุกประเทศที่จับตัวผู้กระทำความผิดได้มีสิทธิที่จะลงโทษตามหลักการลงโทษสากล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมมือกันในการปราบปรามการกระทำความผิด

ในปัจจุบันนี้ได้มีการยกเลิกกฎหมายลักษณะอาญา การลงโทษตามหลักสากลคงมีเพียงตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 7 ที่ได้บัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำความผิดดังระบุไว้ต่อไปนีนอกราชอาณาจักร จะต้องรับโทษในราชอาณาจักร คือ

.....

(3) ความผิดฐานชิงทรัพย์ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 339 และความผิดฐานปล้นทรัพย์ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 340 ซึ่งได้กระทำในทะเลหลวง”

ทั้งความผิดฐานโจรสลัดตามกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา 10 และความผิดฐานชิงทรัพย์และปล้นทรัพย์ที่ได้กระทำในทะเลหลวงตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 7 ต่างมีวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อให้สังคมระหว่างประเทศช่วยกันปราบปรามผู้กระทำความผิดเช่นเดียวกัน

⁶ อামาตย์ตรี พระยาถัดพลีธรรมประคัลภ์ (วงศ์ ลัดพลี). กฎหมายลักษณะอาชญา. พระนคร : โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2475. หน้า 77.

กล่าวโดยเฉพาะความผิดฐานโจรสลัดนั้น มีความหมายอย่างแคบ คือการปล้นทรัพย์ ในทะเลหลวง นักกฎหมายระหว่างประเทศเคยมีความเห็นว่า การกระทำอันเป็นโจรสลัดก็คือ การกระทำด้วยความรุนแรงใด ๆ โดยมีขอบโดยเรือเอกชนลำหนึ่งในทะเลหลวงต่อเรืออีกลำหนึ่งเพื่อ ประสงค์จะทำการปล้นทรัพย์ (animo furandi)* และมีความหมายอย่างกว้าง หมายถึง การกระทำ โดยความรุนแรงที่มีขอบต่อบุคคลหรือทรัพย์ในทะเลหลวง เนื่องจากได้มีการวิพากษ์วิจารณ์เป็นอย่างมากว่า ความหมายของคำว่าโจรสลัดในความหมายอย่างแคบนั้นมีความหมายที่แคบเกินไป เพราะ ไม่ครอบคลุมถึงการกระทำโดยใช้วิธีการรุนแรงโดยทางอื่นที่ไม่มีเจตนาปล้นทรัพย์ ความหมายของคำ ว่าโจรสลัดจึงคงมีความหมายเป็นสองนัยดังกล่าว โดยมีฝ่ายที่เห็นด้วยกับความหมายอย่างกว้างและ ฝ่ายที่เห็นด้วยกับความหมายอย่างแคบ

แต่อย่างไรก็ตามความเห็นของฝ่ายที่เห็นด้วยกับความหมายอย่างกว้างนั้นได้รับการ ยอมรับอย่างกว้างขวาง ดังเห็นได้จากอนุสัญญาว่าด้วยทะเลหลวง ค.ศ.1958 มาตรา 15 ซึ่งได้ กล่าวถึงความหมายของการกระทำอันเป็นโจรสลัดไว้โดยให้ความหมายรวมถึงการกระทำที่ไม่ใช่เรื่อง ปล้นทรัพย์ในทะเลหลวงด้วย

ส่วนประมวลกฎหมายอาญาที่ใช้ในปัจจุบันในมาตรา 7(3) ได้บัญญัติไว้เฉพาะ ความผิดฐานชิงทรัพย์และความผิดฐานปล้นทรัพย์ซึ่งได้กระทำในทะเลหลวง แต่ไม่ได้บัญญัติความผิด ฐานโจรสลัดไว้ แต่อย่างไรก็ตามนักนิติศาสตร์ไทยเห็นว่าบทบัญญัติมาตรา 7(3) นี้ก็หมายถึงความผิด ฐานโจรสลัดนั่นเอง⁷ แต่เป็นความผิดฐานโจรสลัดตามความหมายอย่างแคบ

* ความเห็นนี้เป็นความเห็นของนักกฎหมายระหว่างประเทศดั้งเดิม หรือนักกฎหมายระหว่าง ประเทศในยุคคลาสสิกในศตวรรษที่ 17-19 เช่น Sir Leoline Jenkins, Bynkershoek, Blackstone และ Phillimore แต่ความเห็นนี้ยังคงมีอิทธิพลฝังรากลึกอยู่ในวงการกฎหมายระหว่างประเทศและ กฎหมายภายในของประเทศต่าง ๆ อยู่มาก ซึ่งประมวลกฎหมายอาญาของไทยทั้งฉบับปัจจุบันที่ใช้อยู่ และฉบับประมวลกฎหมายลักษณะอาญายังอาศัยแนวความคิดนี้เป็นพื้นฐาน

⁷ จิตติ ดิงศภัทย์, กฎหมายอาญาภาค 1, พิมพ์ครั้งที่ 7, กรุงเทพฯ : สำนักอบรมศึกษา กฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2525. หน้า 108.

หยุด แสงอุทัย, กฎหมายอาญาภาค 1, พิมพ์ครั้งที่ 12, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2514. หน้า 23.

ปัจจุบันนี้ได้มีพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการกระทำอันเป็นโจรสลัด พ.ศ. 2534⁸ ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ.2534 เป็นต้นมา นับว่าเป็นกฎหมายภายในฉบับแรกที่ได้บัญญัติถึงความผิดฐานโจรสลัด และได้ให้ความหมายของการกระทำอันเป็นโจรสลัดไว้เป็นการเฉพาะไว้ดังนี้

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้

...

“การกระทำอันเป็นโจรสลัด” หมายความว่า

- (ก) ยึด หรือเข้าควบคุมเรือลำใด โคนใช้กำลังหรือโดยขู่เข็ญว่าจะกระทำอันตรายต่อเรือ หรือโดยใช้กำลังประทุษร้ายหรือโดยขู่เข็ญว่าจะใช้กำลังประทุษร้ายต่อบุคคลในเรือนั้น
- (ข) ทำลายเรือ ทำให้เกิดความเสียหายแก่เรือ หรือกระทำด้วยประการใด ๆ อันน่าจะเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่เรือ
- (ค) หน่วงเหนี่ยว กักขัง หรือกระทำด้วยประการใด ๆ ให้ผู้อื่นปราศจากเสรีภาพในร่างกาย หรือ
- (ง) ชิงทรัพย์หรือปล้นทรัพย์

ซึ่งได้กระทำในทะเลหลวงหรือในเขตเศรษฐกิจจำเพาะ ไม่ว่าจะ เป็นของประเทศไทย โดยบุคคลในเรือเอกชนหรืออากาศยานเอกชนลำหนึ่งต่อเรือบุคคล หรือทรัพย์สินในเรืออีกลำหนึ่ง และได้กระทำไปเพื่อประโยชน์ส่วนตัวของผู้กระทำนั้น”

ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการกระทำอันเป็นโจรสลัดนี้ ได้ให้ความหมายของโจรสลัดไว้ตามความหมายอย่างกว้าง โดยไม่จำกัดเฉพาะความผิดฐานชิงทรัพย์หรือปล้นทรัพย์ซึ่งได้กระทำในทะเลหลวงตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 7(3) เท่านั้น ดังนั้นเมื่อ

โอสถ โกสิน. คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญาภาคหนึ่ง. พระนคร : โรงเรียนสืบสวนกรมตำรวจ, 2502. หน้า 80.

เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. กฎหมายอาญาภาค 1. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการบริการทางวิชาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528. หน้า 55.

⁸ ราชกิจจานุเบกษาเล่ม 108 ตอนที่ 240 (ฉบับพิเศษ) วันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ.2534, หน้า 90-91.

ความผิดฐานชิงทรัพย์หรือปล้นทรัพย์ซึ่งได้กระทำในทะเลหลวงตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 7(3) มีวัตถุประสงค์และลักษณะความผิดเป็นอย่างเดียวกับความผิดฐานโจรสลัดตามกฎหมายลักษณะอาญา แต่เมื่อประกาศใช้ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ.2499 ก็ได้เปลี่ยนมาเป็นความผิดฐานชิงทรัพย์หรือปล้นทรัพย์ซึ่งได้กระทำในทะเลหลวงแทน แต่ในขณะที่ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 43 ยังคงบัญญัติความผิดฐานโจรสลัดไว้ จึงเกิดปัญหาในการตีความว่า ความผิดฐานโจรสลัดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 43 นั้น หมายถึงความหมายอย่างแคบตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 7(3) ที่หมายถึงการชิงทรัพย์หรือปล้นทรัพย์ซึ่งได้กระทำในทะเลหลวง หรือความหมายอย่างกว้างตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการกระทำอันเป็นโจรสลัด พ.ศ.2534 ที่หมายถึงการกระทำโดยความรุนแรงที่มีขอบต่อบุคคลหรือทรัพย์ในทะเลหลวงโดยไม่จำกัดเฉพาะการชิงทรัพย์หรือปล้นทรัพย์เท่านั้น

เมื่อความผิดฐานโจรสลัดตามกฎหมายลักษณะอาญาได้เปลี่ยนมาเป็นความผิดฐานชิงทรัพย์หรือปล้นทรัพย์ซึ่งได้กระทำในทะเลหลวงตามประมวลกฎหมายอาญาโดยมีวัตถุประสงค์และลักษณะความผิดเป็นอย่างเดียวกันความผิดฐานโจรสลัดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 43 จึงน่าจะหมายถึงความผิดฐานชิงทรัพย์หรือปล้นทรัพย์ซึ่งได้กระทำในทะเลหลวง แต่ในขณะที่เดียวกันเมื่อมีพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการกระทำอันเป็นโจรสลัด พ.ศ.2534 ซึ่งเป็นกฎหมายภายในได้นิยามความหมายของการกระทำอันเป็นโจรสลัดไว้โดยเฉพาะแล้ว การจะพิจารณาความหมายของคำว่าโจรสลัดโดยไม่คำนึงถึงคำจำกัดความตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการกระทำอันเป็นโจรสลัดย่อมเป็นการไม่เหมาะสม

จากการบัญญัติกฎหมายโดยใช้ถ้อยคำดังกล่าวจึงทำให้เกิดปัญหาในการตีความความหมายของคำว่าโจรสลัดที่มีความหมายอย่างใดในสองทางดังกล่าวข้างต้น อันจะส่งผลถึงอำนาจฟ้องของพนักงานอัยการในการเรียกให้คืนหรือใช้ราคาแทนผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 43 เพราะหากตีความความหมายของคำว่าโจรสลัดโดยหมายถึงความหมายอย่างกว้างก็จะทำให้อำนาจในการเรียกคืนหรือใช้ราคาแทนผู้เสียหายนั้นรวมถึงความผิดอื่น ๆ ซึ่งได้กระทำในทะเลหลวง เช่น ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา ความผิดฐานฆ่าผู้อื่น ความผิดฐานทำร้ายร่างกายผู้อื่นให้ถึงแก่ความตาย ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ ความผิดต่อเสรีภาพ เป็นต้นด้วย

เป็นการสมควรที่จะบัญญัติกฎหมายให้เกิดความชัดเจนว่าความผิดฐานโจรสลัดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 43 นั้นมีความหมายเป็นอย่างเดียวกันกับความผิดฐานชิงทรัพย์หรือ

ปล้นทรัพย์ซึ่งได้กระทำในทะเลหลวงตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 7(3) ก็ควรจะแก้ไข บทบัญญัติของกฎหมายในความผิดฐานโจรสลัดตามมาตรา 43 ให้เป็นความผิดฐานชิงทรัพย์หรือ ปล้นทรัพย์ซึ่งได้กระทำในทะเลหลวง เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกัน นอกจากนี้หากความผิดฐานโจรสลัดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 43 มีความหมายเป็นอย่างเดียวกันกับความผิดฐานชิงทรัพย์หรือปล้นทรัพย์ซึ่งได้กระทำในทะเลหลวง ก็ไม่จำเป็นต้องบัญญัติความผิดฐานโจรสลัดไว้ เนื่องจากเป็นความผิดที่เข้าลักษณะความผิดฐานชิงทรัพย์หรือปล้นทรัพย์ ซึ่งได้บัญญัติไว้เป็นอำนาจของ พนักงานอัยการที่จะเรียกให้คืนหรือใช้ราคาแทนผู้เสียหายไว้แล้ว หรือคงคำว่า โจรสลัดไว้โดยให้ความหมายตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการกระทำอันเป็นโจรสลัดอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้เกิดความชัดเจน

ผู้เขียนเห็นว่าควรที่จะแก้ไขบทบัญญัติของกฎหมายให้เกิดความชัดเจนโดยยกเลิก ความผิดฐานโจรสลัดที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกันกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7 โดยมีเพียงความผิดฐานชิงทรัพย์หรือปล้นทรัพย์ซึ่งได้กระทำในทะเลหลวงอันเป็นความผิดตามหลักการป้องกันสากลตาม แนวความคิดในการร่วมมือกันป้องกันการกระทำความผิดที่มีลักษณะร้ายแรง ส่วนอำนาจของ พนักงานอัยการในการเรียกให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์แทนผู้เสียหายสำหรับความผิดฐานชิงทรัพย์หรือ ปล้นทรัพย์ซึ่งได้กระทำในทะเลหลวงแม้ตัดบทบัญญัติความผิดฐานโจรสลัดไปก็ยังคงหลักการเดิม เนื่องจากความผิดฐานชิงทรัพย์หรือปล้นทรัพย์ซึ่งได้กระทำในทะเลหลวงก็รวมอยู่ในความผิดฐานชิง ทรัพย์ หรือความผิดฐานปล้นทรัพย์ที่ได้บัญญัติไว้แล้วในบทบัญญัติมาตรา 43 จึงไม่ทำให้ เจตนารมณ์ของกฎหมายเปลี่ยนแปลงไป

แม้ว่าบทบัญญัติในมาตรา 43 จะเป็นของการเรียกคืนหรือใช้ราคาทรัพย์แทน ผู้เสียหายของพนักงานอัยการตามมาตรา 43 แต่ก็เชื่อมโยงกันกับสิทธิในการเรียกค่าสินไหมทดแทน ตามมาตรา 44/1 เนื่องจากการสิทธิในการเรียกค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 44/1 นั้นผู้เสียหายจะยื่น คำร้องเพื่อบังคับจำเลยให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนได้สำหรับค่าสินไหมทดแทนที่ตนมีสิทธิได้รับ แต่ หากพนักงานอัยการได้ใช้สิทธิเรียกให้คืนหรือใช้ราคาแทนผู้เสียหายไปแล้วตามมาตรา 43 ผู้เสียหายก็ จะใช้สิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนสำหรับการคืนหรือใช้ราคาดังกล่าวไม่ได้ เพื่อให้เกิดความสอดคล้อง กันของบทบัญญัติที่มีอยู่เดิมและการบังคับใช้ตามบทบัญญัติที่แก้ไขใหม่จึงสมควรที่จะแก้ไข บทบัญญัติของกฎหมายให้เกิดความชัดเจนเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาในการตีความกฎหมาย อันจะส่งผล ถึงการบังคับใช้กฎหมายและสิทธิของผู้เสียหาย

สรุป จากปัญหาที่พบในกระบวนการในการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยในส่วนของบทบัญญัติของกฎหมายที่มีความไม่ชัดเจนและไม่เหมาะสมดังกล่าวสมควรที่จะมีการแก้ไขให้เกิดความชัดเจนเพื่อไม่ให้เกิดเป็นปัญหาในทางปฏิบัติอันจะส่งผลถึงสิทธิของผู้เสียหายที่จะได้รับการชดใช้จะต้องถูกจำกัดไปโดยไม่ตรงกับเจตนารมณ์ของกฎหมายในการคุ้มครองผู้เสียหาย และปัญหาในส่วนของ การบังคับคดีกับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดนั้นเนื่องจากประเทศไทยมีวิธีการหลักในการบังคับให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพียงวิธีเดียวคือวิธีการดำเนินการบังคับคดีตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งซึ่งมีข้อจำกัดดังที่กล่าวมาข้างต้น หากจะนำมาตรการเสริมในการบังคับให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายที่มีใช้และประสบผลสำเร็จในต่างประเทศมาพัฒนาและปรับใช้กับกฎหมายไทยได้ก็จะเป็นการเพิ่มศักยภาพในการคุ้มครองผู้เสียหายได้เป็นอย่างดี แต่อย่างไรก็ตามการนำมาตรการในการบังคับให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายมาใช้ในประเทศไทยยังมีข้อที่ควรคำนึงถึง ไม่ว่าจะเป็นข้อดีข้อเสียของการนำมาใช้และวิธีการที่เป็นไปได้ในการนำมาใช้ในประเทศไทย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 6

การนำมาตรการในการคุ้มครองและชดเชยผู้เสียหายมาใช้ในประเทศไทย

จากการศึกษาถึงมาตรการในการบังคับให้ผู้กระทำความผิดชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรมให้กับผู้เสียหายที่มีใช้ในต่างประเทศพบว่ามาตรการต่าง ๆ หากจะนำมาพัฒนาเพื่อปรับใช้ในประเทศไทยนั้นก็สามารถที่จะทำได้ซึ่งจะทำให้เกิดประโยชน์ในการคุ้มครองและชดเชยความเสียหายให้กับผู้เสียหายในประเทศไทย แต่อย่างไรก็ตามยังมีข้อจำกัดของมาตรการที่ควรคำนึงถึงหากจะนำมาใช้ในประเทศไทยเพราะอาจส่งผลทำให้มาตรการเหล่านั้นไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร และหากจะนำมาตรการในการบังคับให้มีการชดเชยมาใช้กับกฎหมายไทยแล้ววิธีการในการนำมาใช้ต้องพิจารณาถึงกฎหมายไทยในเรื่องที่เกี่ยวข้องที่มีใช้ในประเศว่าได้บัญญัติไว้อย่างไร ซึ่งบางมาตรการสามารถนำมาปรับใช้ในกฎหมายไทยได้ทันที แต่บางมาตรการต้องมีการดำเนินการทางกฎหมายโดยการออกบทบัญญัติของกฎหมายมารองรับเพื่อให้มีการบังคับใช้ต่อไป

6.1. ประโยชน์ของการนำมาตรการในการบังคับให้มีการชดเชยความเสียหายมาใช้ในประเทศไทย

การนำมาตรการในการบังคับให้ผู้กระทำความผิดชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นมาใช้ในประเทศไทยนั้นจะทำให้เกิดประโยชน์ดังต่อไปนี้

ประการแรก ทำให้เหยื่ออาชญากรรมหรือผู้ที่ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมมีโอกาสที่จะได้รับการชดเชยมากขึ้น เพราะหากมาตรการในการบังคับให้มีการชดเชยค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรมมีเพียงการดำเนินการบังคับคดีเพื่อให้มีการชำระหนี้ตามคำพิพากษาซึ่งเป็นวิธีการหลักในการบังคับให้มีการชดเชย อาจเกิดปัญหาในการบังคับคดีในกรณีที่ผู้กระทำความผิดไม่มีทรัพย์สินเพียงพอให้บังคับ แต่หากมีการใช้มาตรการในการบังคับให้มีการชดเชยอื่น ๆ อีกก็จะเป็นช่องทางที่ผู้เสียหายอาจได้รับการชดเชย

ประการที่สอง การที่รัฐดำเนินการให้มีมาตรการในการบังคับให้มีการชดเชยค่าเสียหายให้กับผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม เป็นการแสดงเจตนาในการให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมให้ได้รับการเยียวยา ทำให้ผู้ที่ต้องตกเป็นผู้เสียหายได้รับรู้ถึงความพยายามในการให้

ความช่วยเหลือจากรัฐ และรับรู้ว่ารัฐไม่ได้ปล่อยปละละเลยผู้เสียหายแต่พยายามหาวิธีการต่าง ๆ ที่จะสามารถทำได้เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการชดเชย

ประการที่สาม เป็นการเพิ่มศักยภาพของรัฐในการดำเนินการกับผู้กระทำความผิดเพื่อให้ผู้กระทำความผิดต้องชดเชยในความเสียหายที่เกิดจากการกระทำของตนนอกจากที่จะได้รับการลงโทษ อันเป็นการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมได้อีกทางหนึ่งเพราะเป็นการปรามมิให้ตัดสินใจกระทำความผิด เนื่องจากสามารถแสดงให้เห็นได้ว่าหากผู้ใดกระทำความผิดอาญาและก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้อื่นแล้วรัฐจะมีมาตรการในการดำเนินการอย่างถึงที่สุดในการบังคับให้ผู้นั้นชดเชยความเสียหาย

6.2. ข้อจำกัดในการนำมาตรการในการบังคับให้มีการชดเชยความเสียหายมาใช้ในประเทศไทย

การนำมาตรการในการบังคับให้ผู้กระทำความผิดชดเชยความเสียหายที่มีใช้ในต่างประเทศมาใช้ในประเทศไทยนั้นเป็นการพัฒนากฎหมายไทยที่มีอยู่และปรับใช้กับกฎหมายไทยซึ่งมีข้อดีและทำให้เกิดประโยชน์ดังที่กล่าวมาแล้ว แต่อย่างไรก็ตามการนำมาตรการต่าง ๆ มาใช้ยังมีข้อจำกัดของการนำมาใช้ และข้อที่ควรคำนึงถึงหลายประการดังนี้

ประการที่แรก การใช้มาตรการในการบังคับให้ผู้กระทำความผิดชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นต้องดำเนินการบังคับโดยเจ้าพนักงานที่มีอำนาจในการบังคับเป็นหลักสำคัญควบคู่ไปกับมาตรการที่ใช้ ดังนั้นความเชี่ยวชาญของเจ้าพนักงานในการดำเนินการตามมาตรการจึงเป็นสิ่งสำคัญ หากเจ้าพนักงานที่รับผิดชอบในการดำเนินการไม่มีความเชี่ยวชาญโดยเฉพาะแล้วอาจเกิดปัญหาในทางปฏิบัติ สำหรับการบังคับใช้มาตรการได้ ซึ่งการดำเนินการใช้มาตรการในการบังคับให้ผู้กระทำความผิดชดเชยความเสียหายในต่างประเทศนั้นมีเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานโดยเฉพาะในการรับผิดชอบและดำเนินการดังกล่าว เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีหน่วยงานฟ้องร้องทางการเงิน (Financial Litigation Unit (FLU)) ที่ทำหน้าที่เป็นผู้บังคับให้เป็นไปตามคำสั่งชดเชยตามคำพิพากษา โดยหน่วยงานฟ้องร้องทางการเงินจะติดตามบังคับให้ชดเชยตามคำสั่งเป็นเวลา 20 ปีนับจากวันที่ศาลมีคำพิพากษา ดังนั้นการนำมาตรการที่มีใช้ในต่างประเทศมาใช้ในประเทศไทยจึงต้องพิจารณาถึงความเป็นไปได้และความเหมาะสมในการนำมาใช้ เพราะประเทศไทยยังไม่มีเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบและดำเนินการโดยเฉพาะ

ดังนั้นหากนำมามาตรการในการบังคับใช้ในกฎหมายไทยทันทีอาจเกิดข้อขัดข้องในทางปฏิบัติส่งผลให้แม้ว่ามีกฎหมายรองรับมาตรการในการบังคับแต่อาจไม่เกิดผลในทางปฏิบัติ

ประการที่สอง การออกกฎหมายมาบังคับใช้ในเรื่องใดก็ตามก็ต้องสามารถบังคับใช้ได้กับทุกๆ คนเป็นการทั่วไป เช่นเดียวกันกับการออกกฎหมายหรือการใช้มาตรการในการบังคับให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้นก็ควรมีผลบังคับใช้ได้เป็นการทั่วไป แต่เนื่องจากผู้กระทำความผิดอาจเป็นได้ทั้งผู้ที่มีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงหรือผู้ที่มีร่างกายไม่สมบูรณ์หรือพิการ ซึ่งลักษณะของผู้กระทำความผิดจะส่งผลถึงความเป็นไปได้ในการบังคับใช้มาตรการในการบังคับ กล่าวคือ หากใช้มาตรการในการบังคับให้มีการชดใช้กับผู้ที่มีร่างกายไม่สมบูรณ์หรือพิการหรือบุคคลที่ไม่อยู่ในภาวะที่สามารถจะชดใช้ได้ก็จะทำให้มาตรการไม่อาจบรรลุผลในทางปฏิบัติได้อย่างแน่แท้

ประการที่สาม มาตรการในการบังคับให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย บางมาตรการเมื่อดำเนินการแล้วสามารถนำเงินมาชดใช้เป็นค่าเสียหายให้กับผู้เสียหายได้เพียงจำนวนไม่มากนักเมื่อเทียบกับกระบวนการในการปฏิบัติตามมาตรการที่ต้องมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ และยังเป็นการเพิ่มภาระหน้าที่ให้กับเจ้าพนักงาน

6.3.วิธีการในการนำมาตรการในการบังคับให้มีการชดใช้ความเสียหายมาใช้กับกฎหมายไทย

วิธีการในการนำมาตรการในการบังคับให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายมาใช้กับกฎหมายไทยนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นมาตรการในการบังคับให้มีการชดใช้ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และส่วนที่เป็นการนำมาตรการในการบังคับให้มีการชดใช้ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้กับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งมีแนวทางในการนำมาตรการในการบังคับให้มีการชดใช้มาใช้กับกฎหมายไทยในแต่ละส่วนดังต่อไปนี้

6.3.1.มาตรการในการบังคับชดใช้ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความให้แก่ผู้เสียหาย

มาตรการในการบังคับให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายมีมาตรการหลักคือ มาตรการในการกำหนดให้การชดใช้เป็นเงื่อนไขคุมประพฤติในชั้นรอลงโทษและ

ชั้นพักการลงโทษ มาตรการในการหักเงินรายได้จากการทำงานของนักโทษเป็นค่าชดใช้ มาตรการในการยึดเงินประกันสำหรับหนี้ค่าชดใช้ และมาตรการในการเปลี่ยนคำสั่งชดใช้เป็นคำพิพากษาทางแพ่ง จึงขอกล่าวในรายละเอียดของวิธีการนำมาตราการเหล่านั้นมาใช้กับกฎหมายไทยในแต่ละวิธีดังนี้

6.3.1.1. การกำหนดให้การชดใช้เป็นเงื่อนไขคุมประพฤติในชั้นรอกการลงโทษและพักการลงโทษ

กฎหมายไทยในปัจจุบันเรื่องการกำหนดเงื่อนไขคุมประพฤติของผู้ที่ได้รับการรอกการลงโทษนั้นศาลอาจกำหนดเงื่อนไขคุมประพฤติในลักษณะต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับความประพฤติของผู้กระทำความผิดซึ่งอาจเป็นการควบคุมความประพฤติหรือการกำหนดเงื่อนไขที่เป็นการพัฒนาตัวผู้กระทำความผิด แต่ไม่มีการกำหนดให้ผู้กระทำความผิดต้องจ่ายค่าสินไหมทดแทนตามคำพิพากษาเป็นเงื่อนไขการคุมประพฤติ ดังนั้นการนำมาตราการในการกำหนดให้ผู้กระทำความผิดต้องจ่ายค่าสินไหมทดแทนตามคำพิพากษาเป็นเงื่อนไขการคุมประพฤติโดยกำหนดให้จ่ายเป็นงวด ๆ จนครบจำนวนตามความสามารถในการจ่ายของผู้กระทำความผิดมาใช้กับกฎหมายไทยเป็นวิธีการที่สามารถดำเนินการได้โดยไม่ต้องมีการแก้ไขกฎหมายไทย เนื่องจากกฎหมายได้กำหนดให้เงื่อนไขในการคุมความประพฤติของผู้กระทำความผิดนั้นจะกำหนดเป็นประการใดก็ได้แต่ดุลพินิจศาลพิจารณาเห็นสมควรและเหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละราย กฎหมายจึงเปิดช่องให้สามารถนำมาใช้เป็นเงื่อนไขคุมประพฤติได้ในชั้นรอกการลงโทษตามกฎหมายไทย โดยอาจศาลกำหนดเงื่อนไขคุมประพฤติให้ผู้กระทำความผิดจ่ายค่าสินไหมทดแทนเป็นงวด ๆ สอดคล้องกับระยะเวลาการรอกการลงโทษ

ในด้านประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับผู้เสียหายจะทำให้ผู้เสียหายมีหนทางที่จะได้รับการชดใช้จากผู้กระทำความผิดโดยไม่ต้องดำเนินการบังคับคดียึดทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดมาชำระหนี้ค่าสินไหมทดแทนตามคำพิพากษา ซึ่งในขณะเดียวกันในด้านผู้กระทำความผิดก็เป็นการแสดงความรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำของตน โดยเมื่อกำหนดเป็นเงื่อนไขคุมประพฤติผู้ถูกคุมประพฤติก็ไม่ต้องการที่จะผิดเงื่อนไขโดยการไม่จ่ายค่าสินไหมทดแทนตามที่ศาลกำหนดเนื่องจากหากผู้ถูกคุมประพฤติผิดเงื่อนไขก็ต้องถูกรับโทษตามคำพิพากษา ผู้ถูกคุมประพฤติจึงมีความพยายามที่จะชดใช้ค่าสินไหมทดแทนจึงเป็นการได้ประโยชน์ทั้งทางด้านผู้เสียหายและทางด้านผู้ถูกคุมประพฤติ แต่อย่างไรก็ตามการกำหนดให้ผู้ถูกคุมประพฤติชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตาม

คำพิพากษาเป็นเงื่อนไขในการคุมประพฤตินั้นควรสอดคล้องกับเงื่อนไขการคุมประพฤติที่ดี กล่าวคือ ควรกำหนดเป็นจำนวนพอสมควรโดยเป็นดุลพินิจของผู้พิพากษาในการกำหนดให้ผู้ถูกคุมประพฤติจ่าย ในแต่ละเดือนเป็นจำนวนที่ผู้ถูกคุมประพฤติสามารถปฏิบัติได้โดยพิจารณาจากสถานการณ์ของจำเลย แต่ละคน และจำนวนเงินที่ศาลกำหนดให้ผู้ถูกคุมประพฤติจ่ายให้กับผู้เสียหายในแต่ละเดือนนั้นควรมี ความยืดหยุ่นได้หากมีความจำเป็นในบางเวลาที่ทำให้ผู้ถูกคุมประพฤติไม่สามารถปฏิบัติได้ และใน กรณีที่ผู้ถูกคุมประพฤติไม่จ่ายค่าสินไหมทดแทนตามเงื่อนไข อาจกำหนดให้ศาลมีอำนาจที่จะขยาย ระยะเวลาคุมประพฤติได้เพื่อให้สอดคล้องกับระยะเวลาการจ่ายค่าสินไหมทดแทน ถ้าหากเห็นว่าการ ไม่จ่ายค่าสินไหมทดแทนเป็นไปโดยจงใจศาลอาจมีคำสั่งให้ผู้ถูกคุมประพฤติกลับไปรับโทษที่เหลืออยู่ ได้ ซึ่งการติดตามการปฏิบัติตามเงื่อนไขและการคำนวณจำนวนค่าสินไหมทดแทนที่เหลือควรเป็น หน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติหรืออาจกำหนดให้เป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานในการติดตามเรื่องค่า สินไหมทดแทนโดยเฉพาะที่อาจตั้งเป็นตำแหน่งชั้นใหม่ก็ได้

การกำหนดให้ผู้กระทำความผิดจ่ายค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เสียหายเป็น เงื่อนไขการคุมประพฤติจำเป็นต้องมีการควบคุมและติดตามการปฏิบัติตามเงื่อนไขในการจ่ายค่า สินไหมทดแทนนี้ มีข้อที่ควรพิจารณาว่าจะเป็นการเพิ่มภาระหน้าที่ให้กับพนักงานคุมประพฤติในการ

* เงื่อนไขคุมประพฤติที่ดีควรมีลักษณะดังนี้

1. ควรเป็นเงื่อนไขที่สอดคล้องกับการกระทำความผิดของจำเลยแต่ละคน เป็นเงื่อนไขที่ ควบคุมไม่ให้จำเลยกระทำความผิดในลักษณะเดียวกันขึ้นมาอีก
2. ควรเป็นเงื่อนไขที่สามารถปฏิบัติได้ เป็นไปในทางสร้างสรรค์เพื่อให้ผู้ถูกคุมประพฤติ สามารถพัฒนาตนเองได้เพื่อให้กลับตัวเป็นคนดี เงื่อนไขคุมประพฤติจึงควรเป็นเงื่อนไขที่ถูกต้อง เหมาะสม และสามารถปฏิบัติได้จริง
3. เงื่อนไขคุมประพฤติในทางปฏิบัติควรมีความยืดหยุ่นได้โดยพิจารณาถึงความจำเป็น ความสามารถของผู้กระทำความผิดแต่ละคน
4. การกำหนดเงื่อนไขคุมประพฤติควรคำนึงขนบธรรมเนียมประเพณีตลอดจนศีลธรรมและ วัฒนธรรมของผู้ถูกคุมประพฤติที่อยู่ในสังคม
5. เงื่อนไขคุมประพฤติควรมีเหตุผลและเป็นสาระสำคัญไม่ควรบังคับในเรื่องเล็กน้อยเกินไป
6. เงื่อนไขคุมประพฤติต้องมีความชัดเจน เข้าใจง่าย

(นวลจันทร์ ทศนชัยกุล. การคุมประพฤติและการพักการลงโทษ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รุ่งเรือง ธรรม, 2532. หน้า 151-152.)

ติดตามและรายงานต่อศาล นอกจากนี้การกำหนดให้การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเป็นเงื่อนไขคุ้มครองประพฤตินั้นบางกรณีก็ผู้กระทำความผิดไม่มีศักยภาพในการหาเงินมาชดใช้ เช่น เป็นผู้มีความพิการไม่สามารถประกอบอาชีพได้ ก็อาจเป็นการบีบบังคับผู้กระทำความผิดมากเกินไป

6.3.1.2. การหักเงินจากรายได้จากการทำงานของนักโทษเป็นค่าชดใช้

กฎหมายไทยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับรายได้การทำงานของนักโทษนั้นมีการกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 มาตรา 24¹ และมาตรา 25² และในกฎกระทรวงมหาดไทย ฉบับที่10 (พ.ศ.2523) ออกตามความในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 ข้อ 7³ กล่าวคือ กล่าวคือนักโทษจะได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากการทำงานในระหว่างที่เป็นนักโทษหลังจากหักค่าใช้จ่ายแล้วเป็นจำนวนร้อยละ 80 ของผลประโยชน์ที่ได้รับ แต่ไม่มีกฎหมายบัญญัติให้นำเงินรายได้ดังกล่าวไปชดใช้ให้กับผู้เสียหายในกรณีที่ผู้เสียหายเป็นเจ้าของหนี้ตามคำพิพากษาที่ผู้กระทำความผิดยังไม่ได้ชำระหนี้ ดังนั้นหากจะนำมาตรากฎในการกำหนดให้เงินค่าจ้างที่ได้รับจากการทำงานในขณะที่เป็นนักโทษมาแบ่งชำระเป็นค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เสียหายแล้วก็ต้องดำเนินการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของกฎหมายเพื่อกำหนดเป็นอัตราการหักจากค่าจ้างของนักโทษอย่างชัดเจน เช่น กำหนดให้หักเงินค่าจ้างเป็นค่าสินไหมทดแทนในอัตราประมาณ 20%-50% หรือจัดสรรเงินค่าจ้างเป็นลำดับก่อนหลัง โดยหักเป็นค่าธรรมเนียมหรือค่าปรับก่อนแล้วหักเป็นค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เสียหายส่วนที่เหลือจึงเก็บเข้าบัญชีเป็นของผู้ต้องขัง ซึ่งการหักเงินเป็นค่าสินไหมทดแทนควรมีเจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่จัดสรรเงินค่าจ้างนักโทษนี้โดยเฉพาะ และไม่จำเป็นต้องให้ผู้เสียหายยื่นคำร้องขอให้หักเงินอันเป็นภาระในการติดตามของผู้เสียหายอีก แต่ควรเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่จะ

¹ มาตรา 24 “การงานที่ผู้ต้องขังได้ทำไปแล้วนั้นอาจคำนวณเป็นราคาเงินตามที่กำหนดในกฎกระทรวง”

² มาตรา 25 “ผู้ต้องขังไม่มีสิทธิจะได้ค่าจ้าง แต่กฎกระทรวงที่กล่าวไว้ในมาตราก่อนอาจกำหนดให้แบ่งรายได้อันเกิดจากการงานของผู้ต้องขังโดยหักค่าใช้จ่ายออกเสียก่อนให้เป็นรางวัลแก่ผู้ต้องขังและเจ้าพนักงานเรือนจำ”

³ ข้อ 7 “หากงานสาธารณะที่จักให้นักโทษทำนั้นมีผลประโยชน์ตอบแทน ให้หักเป็นค่าใช้จ่ายก่อน เหลือเท่าใดจ่ายเป็นรางวัลให้แก่นักโทษเด็ดขาดผู้มีส่วนร่วมในการทำงานนั้น ร้อยละแปดสิบจ่ายเป็นรางวัลให้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ร้อยละสิบ และให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่อธิบดีกำหนด”

ตรวจสอบว่าผู้ต้องขังรายใดมีหนี้ค่าสินไหมทดแทนที่ต้องชำระหรือไม่และจัดสรรให้กับผู้เสียหายโดยอัตโนมัติ แต่หากไม่มีหนี้ค่าสินไหมทดแทนก็จัดสรรโดยเก็บเข้าไว้ในบัญชีของผู้ต้องขัง

การกำหนดให้หักเงินรางวัลการทำงานที่นักโทษได้รับเป็นค่าจ้างของการทำงานในระหว่างที่ต้องขังอยู่เป็นค่าสินไหมทดแทนตามคำพิพากษา ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นคือ มาตรการนี้จะเป็นอีกหนทางหนึ่งในการเยียวยาให้กับผู้เสียหายในการที่จะได้รับชำระหนี้ค่าสินไหมทดแทนตามคำพิพากษา เนื่องจากกรณีที่ผู้กระทำความผิดไม่มีทรัพย์สินเพียงพอให้ชำระหนี้ตามคำพิพากษา และตัวผู้กระทำความผิดเองก็ถูกจำคุกอยู่ในเรือนจำจึงไม่มีหนทางที่จะหาเงินมาชดใช้ให้กับผู้เสียหายได้ แต่เมื่อผู้กระทำความผิดทำงานในขณะที่เป็นนักโทษและได้รับเงินค่าจ้างหากส่วนหนึ่งของค่าจ้างจะจัดสรรให้เป็นการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เสียหาย แม้ว่าเงินที่ผู้เสียหายจะได้รับจะเป็นจำนวนไม่มากมายนักแต่ก็อาจเป็นอีกหนทางหนึ่งที่ทำให้ผู้เสียหายรับรู้ถึงความยุติธรรมที่รัฐพยายามดำเนินการให้มีการชดใช้ตามสิทธิของตน

อย่างไรก็ตามการใช้มาตรการในการหักเงินค่าจ้างการทำงานของนักโทษเป็นค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายนั้นเมื่อพิจารณาที่ควรคำนึงถึงด้วยว่าเงินรางวัลที่เป็นค่าจ้างการทำงานที่นักโทษจะได้รับมีจำนวนไม่มากมายนัก หากนำมาจัดสรรเป็นค่าสินไหมทดแทนตามคำพิพากษาให้กับผู้เสียหายแล้วก็จะได้เพียงจำนวนไม่มากและยังทำให้เกิดภาวะกับเจ้าหน้าที่เพิ่มเติมจากภาระหน้าที่หลักที่มีอยู่ในการจัดการให้มีการจัดสรรชำระหนี้ให้กับผู้เสียหายอีกด้วย

6.3.1.3. การยึดเงินประกันสำหรับหนี้ค่าสินไหมทดแทน

การกำหนดให้มีการวางเงินประกันการใช้ค่าสินไหมทดแทนโดยหากผู้กระทำความผิดไม่ชำระหนี้ตามระยะเวลาที่กำหนดแล้วก็สามารถยึดเงินประกันนั้นมาเป็นค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เสียหายได้ มาตรการนี้ยังไม่มีการใช้ในประเทศไทยและไม่มีกฎหมายใดที่เกี่ยวข้อง ซึ่งหากประสงค์จะนำมาใช้เพื่อเป็นหลักประกันการชำระหนี้ค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เสียหายแล้วจำเป็นต้องมีการบัญญัติกฎหมายเพื่อรองรับการวางเงินประกันสำหรับหนี้ค่าสินไหมทดแทนดังกล่าวและยังต้องศึกษาถึงความเหมาะสมของการใช้มาตรการว่ากรณีใดบ้างที่ควรกำหนดให้มีการวางเงินประกัน การใช้มาตรการในการวางเงินประกันสำหรับหนี้ค่าสินไหมทดแทนนี้จะเป็นหลักประกันให้กับผู้เสียหายได้เป็นอย่างดีว่าจะได้รับการชำระหนี้ค่าสินไหมทดแทนแม้ผู้กระทำความผิดจะไม่สามารถหาเงินมา

ชำระหนี้ค่าสินไหมทดแทนได้ แต่ข้อควรคำนึงถึงคือมาตรการนี้อาจเป็นการผลักภาระการบังคับให้ผู้กระทำความผิดชำระหนี้ค่าเสียหายไปยังญาติผู้เกี่ยวข้องที่ต้องวางเงินประกันให้กับผู้กระทำความผิด

6.3.1.4. การเปลี่ยนคำสั่งชดใช้เป็นคำพิพากษาทางแพ่ง

การกำหนดให้มีการเปลี่ยนคำสั่งชดใช้เป็นคำพิพากษาทางแพ่งนั้นก็เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการบังคับคดียึดทรัพย์ของลูกหนี้ตามคำพิพากษามาชำระหนี้ดังเช่น กระบวนการบังคับคดีในคดีแพ่ง ซึ่งในระบบกฎหมายไทยมีวิธีการในการบังคับให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามคำพิพากษาโดยถือว่าผู้กระทำความผิดเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษาและผู้เสียหายเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาที่มีอำนาจดำเนินการบังคับคดีได้ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง⁴ อยู่แล้วอันเป็นวิธีการหลักในการบังคับให้มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน เพราะหากแม้ผู้กระทำความผิดไม่สามารถหาเงินมาชำระหนี้ให้กับผู้เสียหายได้แต่ผู้กระทำความผิดยังมีทรัพย์สินอื่น ผู้เสียหายก็มีอำนาจที่จะดำเนินการนำชี้ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการยึดทรัพย์ของผู้กระทำความผิดมาขายทอดตลาดเพื่อนำเงินมาชำระหนี้ค่าสินไหมทดแทนตามคำพิพากษาได้

แต่อย่างไรก็ตามวิธีการนี้ยังมีข้อบกพร่องที่ไม่อาจใช้ได้ผลเท่าที่ควรในกรณีที่ผู้กระทำความผิดมีฐานะยากจนหรือไม่มีศักยภาพในการหาเงินมาชำระหนี้ได้ แม้ว่าจะมีระยะเวลาในการที่จะดำเนินการบังคับคดีเป็นเวลา 10 ปีก็ตามก็ไม่สามารถเป็นหลักประกันได้ว่าผู้เสียหายจะได้รับชำระหนี้เมื่อใด หากครบระยะเวลาดังกล่าวแล้วผู้กระทำความผิดยังไม่สามารถหาเงินมาชำระหนี้ได้ ผู้เสียหายก็จะไม่ได้รับการชดใช้

6.3.2. การนำมาตรการในการบังคับชดใช้ตามวิธีพิจารณาความมาเข้ากับ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กระบวนการในการไกล่เกลี่ยหรือประนอมข้อพิพาทในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาที่ประเทศไทยใช้นั้นเป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพื่อให้คดีที่สามารถตกลงกันได้ระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายโดยไม่ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาอย่างเต็มรูปแบบ และยังทำให้เกิดข้อยุติอันเป็นที่ยอมรับกันทั้งสองฝ่ายเพื่อให้ทั้งคดีแพ่งและคดีอาญาสามารถยุติลงได้ด้วยความปลอดภัย แต่สำหรับคดีอาญานั้นหากเป็นคดีที่สามารถยอมความกันได้คดีอาญาก็

⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 249

จะจบลงด้วยความตกลงพร้อมกันกับคดีแพ่ง หากเป็นคดีที่ไม่อาจยอมความกันได้แม้ผู้กระทำ ความผิดและผู้เสียหายจะตกลงกันในทางแพ่งได้ก็ตามคดีอาญาก็ต้องดำเนินการต่อไปตาม กระบวนการทางกฎหมาย

ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการที่ผู้เสียหายจะได้รับการชดเชยค่าเสียหายจากผู้กระทำ ความผิดตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อันเกิดจากการเจรจาหรือไกล่เกลี่ยยุติข้อพิพาท ระหว่างผู้กระทำ ความผิดกับผู้เสียหายทำให้มีโอกาสที่ผู้เสียหายจะได้รับการชดเชยที่มีความเป็นไป ได้มากกว่าการได้รับการชดเชยจากการฟ้องเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาในกระบวนการยุติธรรม ทางอาญา^{*} และยังมีความเป็นไปได้ที่จะได้รับการชดเชยในระยะเวลาที่สั้นกว่า เนื่องจากการตกลงกัน ระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำ ความผิดเกิดจากความยินยอมและการยอมรับในความเสียหายที่เกิดขึ้น ของผู้กระทำ ความผิด เมื่อผู้กระทำ ความผิดยอมรับและยินยอมในการชดเชยค่าเสียหายที่เกิดขึ้น ให้กับผู้เสียหาย ผู้กระทำ ความผิดจึงมีความพร้อมที่จะชดเชยให้ผู้เสียหายมากกว่าผู้กระทำ ความผิด ที่ไม่ได้สำนึกถึงความผิดและยินยอมที่จะชดเชยตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ส่งผลให้ไม่ต้องมี การดำเนินการบังคับให้ผู้กระทำ ความผิดชดเชยค่าเสียหาย นอกจากนี้การนำกระบวนการยุติธรรม เชิงสมานฉันท์มาใช้ยังทำให้ผู้เสียหายได้รับความรู้สึกที่มีความสำคัญ ได้รับอำนาจที่สูญเสียไป กลับคืนมาอันเป็นการได้รับการชดเชยในส่วนที่ไม่สามารถประเมินค่าเป็นตัวเงินได้ นอกจากนี้การได้รับ ชดเชยค่าเสียหายที่เป็นตัวเงินอีกด้วย

ในกรณีที่สามารถตกลงกันได้ระหว่างผู้กระทำ ความผิดและผู้เสียหาย ผู้เสียหายอาจ ขอให้ศาลมีคำพิพากษาตามยอมตามที่ได้ตกลงกันหากผู้กระทำ ความผิดไม่จ่ายค่าสินไหมทดแทน ตามที่ตกลงกันผู้เสียหายก็สามารถดำเนินการบังคับคดีตามคำพิพากษาตามยอมนั้นได้ มาตรการใน การบังคับให้ผู้กระทำ ความผิดชดเชยค่าสินไหมทดแทนจึงสามารถนำมาใช้เป็นมาตรการเสริมในส่วนนี้ ได้เช่นเดียวกับกับการบังคับคดีในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้ผู้กระทำ ความผิดชดเชยค่าสินไหมทดแทน

อย่างไรก็ตามแม้ว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือกระบวนการทางเลือกนี้จะ มีการใช้ในต่างประเทศมาเป็นเวลาพอสมควรแล้วก็ตาม แต่สำหรับในประเทศไทยนั้นกระบวนการ ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังถือว่าเป็นเรื่องใหม่ที่บุคลากรของรัฐตลอดจนประชาชนยังไม่มีควมรู้ความ

* มีการศึกษาวิจัยรายงานว่า 95% ของการเจรจาไกล่เกลี่ยผลจะประสบผลสำเร็จในการตกลง กันเรื่องค่าชดเชย (<http://www.restorativejustice.org/intro/tutorial/outcomes/restitution>)

เข้าใจในเรื่องนี้มากนัก การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในประเทศไทยจึงมีความจำเป็นต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการให้ความรู้แก่บุคคลที่เกี่ยวข้อง อันทำให้เกิดความเข้าใจในกระบวนการส่งผลให้ประสบความสำเร็จในกระบวนการ โดย นัทธี จิตสว่าง และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เดชา สังขสุวรรณ ได้ตั้งข้อสังเกตการนำมาใช้ในประเทศไทย⁵ หนึ่งว่า “โดยทั่วไปคนไทยมีความคิดว่าคนที่ทำความผิดสมควรที่จะถูกลงโทษ และมีความคิดในเรื่องการแก้แค้นทดแทนเป็นหลัก การยอมความหรือการไกล่เกลี่ยอาจถูกมองว่าเป็นการทำให้กฎหมายไม่ศักดิ์สิทธิ์ โดยเฉพาะเมื่ออาชญากรรมมีความรุนแรงมากขึ้น”

กล่าวโดยสรุปคือ มาตรการในการบังคับให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เสียหายนั้นสามารถนำมาใช้เป็นมาตรการในการบังคับในกรณีที่ดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ว่าจะเป็นการเจรจาไกล่เกลี่ยหรือการประนอมข้อพิพาทในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา เพื่อให้มีการบังคับตามความตกลงที่ได้จากการเจรจากันในกรณีที่ผู้กระทำความผิดไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงได้เช่นเดียวกับการดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาโดยทั่วไป

สรุป การนำมาตรการในการบังคับให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายมาใช้ในประเทศไทยนั้นมีประโยชน์ดังที่กล่าวมาข้างต้น แต่การนำมาใช้ยังมีข้อจำกัดในหลายประการ ตลอดจนวิธีการในการนำมาใช้กับกฎหมายไทยในแต่ละมาตรการซึ่งมีลักษณะเฉพาะที่ควรต้องทำการศึกษาถึงข้อดีข้อเสียและผลกระทบที่จะเกิดตามมาจึงจำเป็นต้องชี้แจงให้ชัดเจนระหว่างข้อดีและข้อเสียของมาตรการ หากมาตรการนั้น ๆ จะก่อให้เกิดประโยชน์เป็นส่วนใหญ่แต่หากจะมีข้อจำกัดอยู่บ้างก็ควรศึกษาและปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการ เพื่อให้การปรับปรุงกฎหมายประสพผลสำเร็จสามารถช่วยเหลือเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้ที่ต้องตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมกับทั้งยังเป็นการพัฒนาศักยภาพของกฎหมายไทยให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

6.4. บทสรุป

การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในประเทศไทยยังมีปัญหาว่าผู้เสียหายยังไม่ได้รับความเป็นธรรมในการเยียวยาความเสียหาย เนื่องจากกฎหมายไทยในส่วนนี้ยังขาดความชัดเจน เพราะไม่อาจยืนยัน

⁵ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย, กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2545. หน้า 51.

ได้ว่าสิทธิในการยื่นคำร้องให้มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนนั้น ครอบคลุมถึงความเสียหายแก่นามัย ด้วยหรือไม่ และบทบัญญัติฐานความผิดที่ซ้ำซ้อนกัน นอกจากนี้ บทบัญญัติแห่งกฎหมายยังขาด มาตรการในการบังคับให้ผู้กระทำผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนที่จะช่วยให้ผู้เสียหายได้รับการชดใช้ อย่างแท้จริง ซึ่งเป็นปัญหาที่มีความสัมพันธ์กับสิทธิของผู้เสียหายที่จะได้รับการชดใช้ความเสียหาย กล่าวคือผู้กระทำความผิดส่วนมากมักจะไม่มีความสามารถในการจ่ายค่าเสียหายและไม่มี ทรัพย์สินเพียงพอให้ดำเนินการบังคับคดีส่งผลให้ผู้เสียหายไม่ได้รับการชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้น ซึ่งปัญหานี้เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับทั้งในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ดำเนิน กระบวนการพิจารณาในการพิสูจน์ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรมไปพร้อมกับการพิสูจน์ ความผิดของผู้กระทำความผิด และในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแบบทวิภาค หรือระบบกฎหมายที่แยกกระบวนการในการพิสูจน์ความเสียหายที่เกิดจากอาชญากรรมออกจาก กระบวนการในการพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำความผิด

หากใช้มาตรการหลักในการให้อำนาจผู้พิพากษามีคำสั่งให้ผู้กระทำความผิดปฏิบัติตามคำสั่ง ชดใช้ค่าเสียหายตามที่ศาลกำหนดเพียงอย่างเดียวอาจไม่เป็นการเพียงพอ เนื่องจากผู้ที่กระทำ ความผิดไม่ทุกคนที่จะยอมรับความผิดของตนและเต็มใจที่จะชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้น ความไม่ เต็มในใจการชดใช้ค่าเสียหายและความสามารถในการจ่ายค่าเสียหายของผู้กระทำความผิดเป็นปัจจัย สำคัญที่ทำให้ผู้เสียหายไม่ได้รับการชดใช้ตามสิทธิที่มี รัฐจึงควรเข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือในการกำหนด มาตรการในการบังคับตามสิทธิของผู้เสียหายเพื่อให้เกิดความยุติธรรมแก่ผู้เสียหาย ไม่เช่นนั้นแล้ว ผู้เสียหายนอกจากจะต้องตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมแล้วหากยังต้องไม่ได้รับความยุติธรรมจาก กระบวนการยุติธรรมแล้วก็จะเป็นการซ้ำเติมความเสียหายให้มากขึ้นไปอีกจึงมีความจำเป็นที่จะต้อง หามาตรการในการช่วยเหลือผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมให้ได้รับการเยียวยา ทำให้หลายประเทศ ในโลกได้สร้างมาตรการเสริมในการช่วยเหลือและมาตรการที่จะเป็นหลักประกันการจ่ายค่าเสียหาย ของผู้กระทำความผิดในหลายมาตรการ ซึ่งทำให้ผู้เสียหายมีโอกาสที่จะได้รับการชดใช้ความเสียหาย มากขึ้นเพื่อให้การชดใช้ความเสียหายสามารถบรรลุผลในทางปฏิบัติส่งผลถึงความสำเร็จในการ คู้มครองเหยื่ออาชญากรรมอย่างแท้จริง

เนื่องจากกฎหมายไทยเคร่งครัดกับบทบัญญัติในการดำเนินการบังคับคดีกับทรัพย์สินของ ผู้กระทำความผิดมากเกินไป ทำให้วิธีการในการบังคับให้มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย จำกัดอยู่เพียงการดำเนินการยึดทรัพย์ของผู้กระทำความผิดเพื่อนำมาชำระหนี้เท่านั้น แต่จากปัญหาที่ ผู้กระทำความผิดอาญาส่วนมากมีรายได้น้อยและมีฐานะยากจนทำให้ไม่มีความสามารถในการจ่ายค่า

สินไหมทดแทนผู้เสียหายจึงมีโอกาสน้อยที่จะได้รับการชดใช้ ดังนั้นวิธีการในการยึดทรัพย์ของผู้กระทำ ความผิดเพื่อนำมาชำระหนี้ให้กับผู้เสียหายจึงอาจไม่เพียงพอ ส่งผลให้ผู้เสียหายไม่ได้รับการชำระหนี้ ค่าสินไหมทดแทนอันเป็นเงินที่จะเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นหรือได้รับชำระหนี้ไม่เพียงพอกับความเสียหายที่ได้รับ

6.5 ข้อเสนอแนะ

ผู้เขียนขอเสนอแนวความคิดของกฎหมายต้นแบบในเรื่องการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนใน คดีอาญาดังต่อไปนี้

1. สิทธิของผู้เสียหายในการยื่นคำร้องให้มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน

ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะได้รับการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนอันเป็นการเยียวยาความเสียหายที่เกิด จากอาชญากรรมโดยมีสิทธิที่จะฟ้องร้องดำเนินคดีเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนเป็นคดีแพ่งต่างหากจาก คดีอาญา หรือจะยื่นคำร้องเข้ามาในคดีอาญาเพื่อบังคับให้ผู้กระทำ ความผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนก็ได้ หากกฎหมายบัญญัติให้เป็นสิทธิของผู้เสียหายที่จะยื่นคำร้องเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนเข้ามาใน คดีอาญาซึ่งเป็นค่าสินไหมเพื่อทดแทนความเสียหายอย่างเดียวกันได้แล้ว ในเมื่อสิทธิของผู้เสียหายใน การเรียกร้องทางแพ่งผู้เสียหายสามารถฟ้องเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายได้ทุก ประเภทความเสียหาย สิทธิที่ผู้เสียหายจะเรียกได้โดยยื่นคำร้องเข้ามาในคดีอาญาก็ควรเป็นสิทธิอย่าง เดียวกันที่สามารถเรียกได้สำหรับทุกประเภทความเสียหายเช่นกัน

2. ฐานความผิดที่ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องให้มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนได้

การที่กฎหมายกำหนดให้เป็นสิทธิของผู้เสียหายที่จะยื่นคำร้องให้มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน เข้ามาในคดีอาญาได้ซึ่งเป็นสิทธิอย่างเดียวกันที่สามารถเรียกได้ในทางแพ่ง ด้วยเหตุผลเดียวกันกับ เรื่องสิทธิของผู้เสียหายในการยื่นคำร้องให้มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนที่ผู้เสียหายควรมีสิทธิใน ลักษณะเดียวกันกับการฟ้องคดีแพ่ง ฐานความผิดทางอาญาที่ผู้เสียหายสามารถยื่นคำร้องให้มีการ ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนได้นั้นก็ควรเป็นสิทธิของผู้เสียหายที่สามารถยื่นคำร้องได้ไม่ว่าจะเป็นความผิด ฐานใดก็ตาม ส่วนบทบัญญัติของกฎหมายที่กำหนดสิทธิของผู้เสียหายก็ควรมีความชัดเจนปราศจาก ข้อสงสัย

3.มาตรการในการบังคับให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทน

เมื่อศาลได้มีคำพิพากษาให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เสียหายแล้ว จากปัญหาสำคัญที่ผู้กระทำความผิดไม่สามารถชดใช้ค่าสินไหมทดแทนได้นั้น จึงจำเป็นที่จะต้องมีความมาตรการในการบังคับให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เสียหาย ไม่เช่นนั้นแล้ว แม้ว่าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะได้รับค่าสินไหมทดแทนอันเป็นการชดใช้เยียวยาความเสียหายก็อาจไม่ได้รับการชดใช้อย่างแท้จริง ซึ่งมาตรการในการบังคับให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนนั้นควรมีมาตรการในหลายลักษณะเพื่อรองรับคดีในหลายรูปแบบ ดังนี้

3.1. มาตรการในการบังคับคดีโดยการยึดทรัพย์ของผู้กระทำความผิดเพื่อมาชำระหนี้ค่าสินไหมทดแทนตามคำพิพากษา เป็นมาตรการโดยทั่วไปที่จะใช้ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดมีทรัพย์สินเพียงพอที่จะชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เสียหายได้

3.2. มาตรการในการกำหนดให้ผู้ถูกคุมประพฤติจ่ายค่าสินไหมทดแทนเป็นเงื่อนไขในการคุมประพฤติ เป็นมาตรการที่จะใช้ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทน และผู้กระทำความผิดได้รับการรอกการลงโทษ ศาลจะกำหนดให้ผู้ถูกคุมประพฤติจ่ายค่าสินไหมทดแทนเป็นจำนวนเงินในแต่ละงวดเป็นจำนวนที่เป็นไปได้และเหมาะสมสอดคล้องกับระยะเวลาในการคุมประพฤติเป็นเงื่อนไขในการคุมประพฤติ หรือกรณีที่ผู้กระทำความผิดได้รับการพักการลงโทษศาลก็สามารถกำหนดให้ผู้กระทำความผิดจ่ายค่าสินไหมทดแทนเป็นเงื่อนไขการคุมประพฤติในชั้นพักการลงโทษได้เช่นกัน แต่เงื่อนไขในการจ่ายค่าสินไหมทดแทนควรมีความยืดหยุ่นได้ในกรณีที่ความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้กระทำความผิดไม่สามารถชดใช้ได้เพื่อไม่ให้เป็นการบีบบังคับผู้กระทำความผิดมากเกินไป

3.3. มาตรการในการหักเงินค่าจ้างการทำงานของนักโทษเป็นค่าสินไหมทดแทน เป็นมาตรการที่จะใช้ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดได้รับโทษจำคุกและต้องขังอยู่ในเรือนจำ เงินรายได้ที่ได้จากการทำงานของนักโทษระหว่างที่ต้องขังอยู่ในเรือนจำในอัตราประมาณ 50% จะนำมาจ่ายเป็นค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เสียหาย ส่วนที่เหลือก็จะเก็บไว้เป็นส่วนของผู้ต้องขัง

มาตรการดังกล่าวจะเป็นมาตรการหลักๆ ที่ควรมีเพื่อรองรับปัญหาการบังคับให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ซึ่งแต่ละมาตรการก็เหมาะสมที่จะใช้กับคดีในแต่ละช่วงของกระบวนการต่างกันไป จึงควรที่จะมีหลายมาตรการเพื่อรองรับทุกช่วงกระบวนการ เนื่องจากมาตรการใดมาตรการหนึ่งเพียงอย่างเดียวย่อมไม่สามารถที่จะเยียวยาความเสียหายได้ทั้งหมดและจะประสบผลสำเร็จโดยสมบูรณ์ได้

4. การจัดตั้งกองทุนในการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน

เมื่อมีอาชญากรรมเกิดขึ้นในสังคม นอกจากผู้กระทำความผิดที่ต้องเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น รัฐในฐานะผู้รักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมย่อมมีส่วนต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดจากอาชญากรรมด้วยเช่นกัน ประกอบกับปัญหาที่ผู้กระทำความผิดส่วนมากไม่สามารถชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เสียหายได้ ดังนั้นจึงควรมีการจัดตั้งกองทุนค่าสินไหมทดแทนช่วยเหลืออาชญากรรมซึ่งได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐ เข้ามาทำหน้าที่ใน 2 ส่วนสำคัญ คือ ทำหน้าที่ในการจ่ายค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เสียหายกรณีที่มีการดำเนินคดีในศาลและมีคำพิพากษาให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทน และกรณีการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ดังนี้

4.1. กรณีที่มีการดำเนินคดีในศาลและศาลมีคำพิพากษาให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทน แต่ถ้าผู้กระทำความผิดไม่สามารถจ่ายค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เสียหายได้ กองทุนค่าสินไหมทดแทนจะเข้ามามีบทบาททำหน้าที่ในการจ่ายค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เสียหายแทนผู้กระทำความผิดไปก่อน โดยจะจ่ายค่าสินไหมทดแทนหลังจากที่คดีได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลให้ผู้กระทำความผิดจ่ายค่าสินไหมทดแทน ซึ่งจะเป็นหลักประกันได้ว่าผู้เสียหายจะได้รับการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเต็มตามสิทธิที่มีและเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่กองทุนค่าสินไหมทดแทนที่จะดำเนินการบังคับให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนคืนให้กับกองทุนตามมาตรการในการบังคับให้ผู้กระทำความผิดชดใช้

4.2. กรณีที่มีการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดโดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ กองทุนค่าสินไหมทดแทนจะเข้ามามีบทบาทในการจัดสรรเงินให้กับชุมชนแต่ละชุมชน โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานกองทุนผ่านตัวแทนชุมชน ส่วนเงินที่ได้รับการจัดสรรจะใช้ในการจ่ายเป็นค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เสียหายในกรณีที่มีการเจรจาตกลงกันได้แล้ว แต่ผู้กระทำความผิดไม่สามารถจ่ายค่าสินไหมทดแทนได้* ซึ่งมีตัวแทนชุมชนจะทำหน้าที่ดูแลการจ่ายเงินให้กับการเจรจาไกล่เกลี่ยในแต่ละคดี เงินจากกองทุนในส่วนนี้จะเป็นการจ่ายเป็นค่าสินไหมทดแทนแทนผู้กระทำความผิดไปก่อน และติดตามให้ผู้กระทำความผิดชดใช้เงินคืนให้แก่กองทุนในภายหลัง

* เนื่องจากการเจรจาไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดผ่านกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นมักจะประสบปัญหาว่าผู้เสียหายยังคงไม่ได้รับการชดใช้ ทำให้ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดไม่เห็นความจำเป็นที่จะเข้าร่วมกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ย

การจัดตั้งกองทุนค่าสินไหมทดแทนจำเป็นต้องมีการออกกฎหมายมารองรับการจัดตั้งกองทุน กำหนดหน้าที่ของกองทุน ตลอดจนการบริหารงานกองทุนอย่างชัดเจนเพื่อให้เกิดความโปร่งใสและตรวจสอบได้ โดยกองทุนค่าสินไหมทดแทนจะเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาระหว่างในกรณีการดำเนินคดีตาม กระบวนการยุติธรรมทางอาญาและการเจรจาไกล่เกลี่ยตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ดังกล่าว

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กฤษณา พิชณฺโกศล. ค่าเสียหายเชิงลงโทษ. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชา
นิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.
- กุลพล พลวัน และรัชนีกร โชติชัยสถิตย์. สถานภาพของเหยื่ออาชญากรรมกับผู้เสียหายใน
คดีอาญาในประเทศไทย. วารสารอัยการนิเทศ 33 (2534) : หน้า 331-332.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : ทางเลือกใหม่ของกระบวนการ
ยุติธรรมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2545.
- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. กฎหมายอาญาภาค 1. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการบริการทางวิชาการ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528.
- จักรกริสันน์ จันท์แสง. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับผู้ปกครองที่กระทำทารุณกรรม
เด็ก. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2548.
- จิตติ ดิงศภัทย์. กฎหมายอาญาภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : สำนักอบรมศึกษากฎหมาย
แห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2525.
- จิตติ ดิงศภัทย์ และรองพล เจริญพันธ์. ทศนะจากคำพิพากษาศาลฎีกา. วารสารนิติศาสตร์ 9
(2520) : หน้า 192-193.
- จำปี โสติพันธ์. กฎหมายเปรียบเทียบ : พื้นฐานความคิด. วารสารนิติศาสตร์ธรรมศาสตร์ ปีที่ 25
ฉบับที่ 4 (ธันวาคม 2538)
- คณิง ฤาไชย. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ตีรณ
สาร, 2543.
- คัมภีร์ แก้วเจริญ. เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายวิธีสบัญญัติ 3. หน่วยที่ 1-7 สาขานิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สมมิตร, 2529.
- ชัญญา กิจทวี. การชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาโดยรัฐ.
วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ธุรกิจบัณฑิต, 2546.
- ชาย เสวกุล. อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2517.
- ชาญณรงค์ ปราณจิตต์. การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาและการชดเชยค่าสินไหม
ทดแทน. ศาลยุติธรรมปริทัศน์ (เมษายน 2549) : หน้า 104-105.

- ณัฐวุฒิ วรรณวานิช. การกำหนดค่าสินไหมทดแทนเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายเนื่องจากการทำ
ละเมิด. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- ถนอม อานามวัฒน์ และคณะ. ประวัติศาสตร์ไทยยุคก่อนประวัติศาสตร์ไทยถึงสิ้นอยุธยา. พิมพ์
ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : แสงรุ่งการพิมพ์, 2522.
- ธานินทร์ กรัยวิเชียร. แง่คิดในการตีความกฎหมายไทย. กรุงเทพฯ : สำนักอบรมศึกษากฎหมาย
แห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2548
- ธานิส เกศพิทักษ์. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 ภาค 1-2
(มาตรา 2-157). พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตย
สภา, 2550.
- นวลจันทร์ ทศนชัยกุล. การคุมประพฤติและการพักการลงโทษ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม,
2532.
- ประธาน วัฒนวานิชย์. กฎหมายทดแทนความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม : แนวความคิด
ทางด้านรัฐสวัสดิการ. วารสารนิติศาสตร์ 9 (มิถุนายน-สิงหาคม 2520) : หน้า 68-81.
- ประธาน วัฒนวานิชย์. กฎหมายทดแทนความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม : แนวคิดทางด้านรัฐ
สวัสดิการ. วารสารนิติศาสตร์ 12 (2524) : หน้า 70.
- ประเสริฐ เมฆมณี. หลักทฤษฎีวิทยา. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์, 2525.
- ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์และคณะ. อาชญากรรมพื้นฐานกับกระบวนการยุติธรรม : ปัญหา อุปสรรค
และแนวทางควบคุม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : การพิมพ์พระนคร, 2531.
- พระยาลัดพลีธรรมประคัลภ์ (วงศ์ ลัดพลี). กฎหมายลักษณะอาญา. พระนคร : โรงพิมพ์อักษร
นิติ, 2475.
- พิมล รัฐปัติย์. ค่าธรรมเนียมศาลที่ไม่เป็นธรรมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. บท
บัณฑิตย 40 (2526) : หน้า 279-280.
- มนู รัตนาสิน. การดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา : ศึกษาในคดีความผิดที่เกิดจาก
รถยนต์. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.
- ร. แลงการ์ด. ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย. เล่มที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แสงสุทธิการพิมพ์, 2526.
- วิชา มหาคุณ. ความรู้ทั่วไปในการไต่ถามและประนีประนอมคดีครอบครัว. ตุลพา 41
(พฤศจิกายน-ธันวาคม 2537) : หน้า 115.
- วิชา มหาคุณ. เหยื่ออาชญากรรม : แนวคิดและมาตรการคุ้มครอง. วารสารกฎหมาย. 14,1
(2535) : หน้า 9.

- วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์. ผู้เสียหายในคดีอาญา : การศึกษาสิทธิและการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.
- วีระพงษ์ บุญโญภาส. อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา. กรุงเทพฯ : คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.
- วัชรระ พิงชลารักษ์. การคุ้มครองสิทธิในการขอให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินของผู้เสียหายในคดีอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- สทนต์ รัตนไพจิตร. ทฤษฎีการลงโทษ : การนิติบัญญัติ. วารสารนิติศาสตร์ 12 (2524) : หน้า 74-75.
- สำนักกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, วิธีปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยกระบวนการยุติธรรม เชียงสมานฉันท์, เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการระดับชาติว่าด้วยงานยุติธรรม ครั้งที่ 1 เรื่องกระบวนการทศน์ใหม่ของกระบวนการยุติธรรมในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด 17-18 ศูนย์ประชุมอิมแพ็ค เมืองทองธานี, หน้า 15.
- สำนักกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : วิสัยทัศน์ใหม่สำหรับเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำความผิดในสังคมไทย, วันที่ 21 เมษายน พ.ศ.2546
- สุดสงวน สุธีสร. เหยื่ออาชญากรรม. กรุงเทพฯ : ม.ป.ส. 2543.
- สุพรรณษา สมสี. มาตรการทางกฎหมายในการแก้ไขฟื้นฟูเด็กกระทำผิดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนผู้กระทำผิด และผู้เสียหาย. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- สุรัชย์ เลียงบุญเลิศชัย สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา, เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ กฎหมายใหม่กับทนายความ เพื่อการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย สิทธิผู้เสียหาย และผู้ต้องหาในคดีอาญา, โครงการพัฒนานุเคราะห์และวิชาการ สภาทนายความ
- สุวิทย์ นิ่มน้อย และคณะ. อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2522.
- สุวิทย์ นิ่มน้อย และประเทือง ธนียผล. อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : แสงจันทร์การพิมพ์, 2533.
- สุขุม ศุภนิตย์. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยลักษณะละเมิด. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, 2543.

- โสภา ชูพิกุลชัย และคณะ. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม. กรุงเทพฯ : คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2527.
- หยุด แสงอุทัย. กฎหมายอาญาภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2514.
- หยุด แสงอุทัย. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ : รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, 2538.
- หยุด แสงอุทัย. ประมวลกฎหมายอาญาศึกษาทางคำพิพากษาฎีกา, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มงคลการพิมพ์, 2505
- อนุมัติ ใจสมุทร. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยหลักทั่วไปตลอดถึงการไต่สวนมูลฟ้อง มาตรา 1 ถึงมาตรา 171. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พี่น้องการพิมพ์, 2514.
- อภิรัตน์ นิยมการ. การทดแทนความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐ : ศึกษาความคิดเห็นของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมและอาจารย์ผู้สอนวิชากฎหมายในมหาวิทยาลัยของรัฐ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2530.
- อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ. การพิจารณาคดีอาญาของศาลในประเทศสหรัฐอเมริกา : ระบบพิจารณาแบบไบเฟอร์เซชั่น, วารสารนิติศาสตร์ หน้า 435-452.
- อมรรัตน์ กริยาผล. ทัศนคติของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมต่อการลงโทษผู้กระทำผิดโดยการชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา : ศึกษาเฉพาะในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2527.
- อรรถพล ใหญ่สว่าง. ผู้เสียหายในคดีอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524.
- อัษฎลี ฉายสุวรรณ. การทดแทนค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่ออาชญากรรมโดยรัฐ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- อักษราทร จุฬารัตน์. การตีความกฎหมาย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์กฎหมายไทย, 2542.
- อัฒณพ ชูบำรุง. อาชญาวิทยาและอาชญากรรม. กรุงเทพฯ : ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2532.
- อัฒณพ ชูบำรุง และศรีสมบัติ ไชคประจักษ์ชัด. ว่าด้วยเหยื่ออาชญากรรม (Victimology). พิมพ์ครั้งที่ 1. นครปฐม : โรงพิมพ์สถาบันพัฒนาสาธารณสุขอาเซียน, 2538.

อัศวิน วัฒนวิบูลย์และอมรรัตน์ กริยาผล. การชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา. วารสาร
อาชญาวิทยาและงานยุติธรรม. 4,1 (ตอนที่ 2) : หน้า 54.

โอสถ โกสิน. คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญาภาคหนึ่ง. พระนคร : โรงเรียนสืบสวนกรมตำรวจ,
2502.

ภาษาอังกฤษ

Bazemore, G and Umbreit, M, S, A comparison of four restorative conferencing models,
Juvenile Justice Bulletin, Washington DC : Office of Juvenile Justice and
Delinquency Prevention, U.S. Department of Justice, February 2001, p.10.

Braith John, "Restorative Justice", The Handbook of Crime & Punishment, Michael
Tonry(editor), Oxford:Oxford University Press,1988, pp.323-344.

Bruce J. Cohen, Crime in America : Perspectives an Criminal and Delinquent
Behavior Illinois : F.E. Peacock Publishers, 1970, p.439.

Compensation for Victims of Crime. Available from :

[http://www.legalaid.wa.gov.au/InfoAboutLaw/asp/default.aspx?Page=Victims.x
ml](http://www.legalaid.wa.gov.au/InfoAboutLaw/asp/default.aspx?Page=Victims.xml) (1/5/2550)

Enforcing Restitution Orders. Available from :

<http://www.ojp.usdoj.gov/ovc/publications/bulletins/legalseries/bulletin5/4.html>
(1/5/2550)

Fines Amendment (Payment of Victims Compensation Levies) Bill. Available from :

[http://www.parliament.nsw.gov.au/prod/parlment/hansart.nsf/V3Key/LC20060329
035](http://www.parliament.nsw.gov.au/prod/parlment/hansart.nsf/V3Key/LC20060329035) (24/11/2550)

Han Von Hentig, The Criminal and His Victim New Haven : Yale University Press,
1948, p.404-438.

Joseph. F. Sheley, Understanding Crime : Concepts, Issues, Decisions, p.130.

Karp, D, R, Vermont Reparative Probation Year 2000 Outcome Evaluation Final Report,
The Vermont Department of Corrections Reparative Probation Program, 2002,
p.1.

Kim Barrett. Victim FAQs. Available from :

http://www.slocounty.ca.gov/PR/Revenue_and_Recovery_Services/Victim_FAQs
(1/5/2550)

Marshall, T, F, Restorative justice : an overview, London : Restorative Consortium, 1998,
p.1.

New Directions from the Field : Victims ' Right and Services for the 21st Century.

Available from : <http://www.ojp.usdoj.gov/ovc/new/directions/pdf/txt/direct.pdf>
(16/8/2550)

Nicholl, C, G, Community policing, community justice and restorative justice :
exporting the links for the delivery of a balanced approach to public safety,
Washington DC : Office of Community Oriented Policing Services, U.S.
Department of Justice, 1999, p.111.

Peterson, M, R, Developing a restorative justice program-Part one, Justice as Healing 5,
3(Fall 2000), p.2.

Raymond, K, M, Restorative justice : a quiet revolution in criminal justice, Paper
delivered at the Children's Legal Issues Forum Queensland Law Society House,
Anne Street, Brisbane 4 October 2001, p.2.

Restitution Legislation. Available from :

<http://www.ncvc.org/ncvc/main.aspx?dbName=DocumentViewer&DocumentID=32471> (1/5/2550)

Richard R. Korn and Lloyd W.McCorkle. Criminology and Penology Holt, Rinehart
and Widston Inc., 1959, p.133.

Robert G. Coldwell. The Philosophy of Punishment" In Criminology New York : The
Ronald Press Company, 1968, p.390.

Shane Scanlan. Restitution for Victims of Crime Interim Report. Available from :

<http://www.parliament.vic.gov.au/LAWREFORM/restitution/interim/ch1.htm>
(1/5/2550)

Stephen Schafer, Restitution to Victim of Crime London : Steveens & Sons, 1960 ,
p.128.

Stephen Schafer. Victimology : The Victim and His Criminal Virginia : Reston
Publishing company Inc., 1977, p.34.

Submission to the Justice and Electoral Select Committee on the Inquiry into Victims'

Right. Available from : <http://www.safe-nz.org.nz/Submissions/inquiryvict.htm>
(1/5/2550)

Umbriet, M, S, Restorative justice through victim-offender mediation : a multisite assessment, Western Criminology Review 1.

Umbreit, M, S, The handbook of victim offender mediation : an essential guide to practice and research, San Francisco : Jossey-Bass, 2001, pp.xxvii-xxviii.

United State Code Annotated Title 18 Crime and Criminal Procedure Section 3331-4120 St.Paul,Minn : West Publishing Company, p.257.

Zehr, H, The little book of restorative justice, pennsylvania : Good Books, 2002, p.37.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power

Adopted by General Assembly resolution 40/34 of 29 November 1985

A. Victims of Crime

1. "Victims" means persons who, individually or collectively, have suffered harm, including physical or mental injury, emotional suffering, economic loss or substantial impairment of their fundamental rights, through acts or omissions that are in violation of criminal laws operative within Member States, including those laws proscribing criminal abuse of power.

2. A person may be considered a victim, under this Declaration, regardless of whether the perpetrator is identified, apprehended, prosecuted or convicted and regardless of the familial relationship between the perpetrator and the victim. The term "victim" also includes, where appropriate, the immediate family or dependants of the direct victim and persons who have suffered harm in intervening to assist victims in distress or to prevent victimization.

3. The provisions contained herein shall be applicable to all, without distinction of any kind, such as race, colour, sex, age, language, religion, nationality, political or other opinion, cultural beliefs or practices, property, birth or family status, ethnic or social origin, and disability.

Access to justice and fair treatment

4. Victims should be treated with compassion and respect for their dignity. They are entitled to access to the mechanisms of justice and to prompt redress, as provided for by national legislation, for the harm that they have suffered.

5. Judicial and administrative mechanisms should be established and strengthened where necessary to enable victims to obtain redress through formal or informal

procedures that are expeditious, fair, inexpensive and accessible. Victims should be informed of their rights in seeking redress through such mechanisms.

6. The responsiveness of judicial and administrative processes to the needs of victims should be facilitated by:

- (a) Informing victims of their role and the scope, timing and progress of the proceedings and of the disposition of their cases, especially where serious crimes are involved and where they have requested such information;
- (b) Allowing the views and concerns of victims to be presented and considered at appropriate stages of the proceedings where their personal interests are affected, without prejudice to the accused and consistent with the relevant national criminal justice system;
- (c) Providing proper assistance to victims throughout the legal process;
- (d) Taking measures to minimize inconvenience to victims, protect their privacy, when necessary, and ensure their safety, as well as that of their families and witnesses on their behalf, from intimidation and retaliation;
- (e) Avoiding unnecessary delay in the disposition of cases and the execution of orders or decrees granting awards to victims.

7. Informal mechanisms for the resolution of disputes, including mediation, arbitration and customary justice or indigenous practices, should be utilized where appropriate to facilitate conciliation and redress for victims.

Restitution

8. Offenders or third parties responsible for their behaviour should, where appropriate, make fair restitution to victims, their families or dependants. Such restitution should include the return of property or payment for the harm or loss suffered, reimbursement of

expenses incurred as a result of the victimization, the provision of services and the restoration of rights.

9. Governments should review their practices, regulations and laws to consider restitution as an available sentencing option in criminal cases, in addition to other criminal sanctions.

10. In cases of substantial harm to the environment, restitution, if ordered, should include, as far as possible, restoration of the environment, reconstruction of the infrastructure, replacement of community facilities and reimbursement of the expenses of relocation, whenever such harm results in the dislocation of a community.

11. Where public officials or other agents acting in an official or quasi-official capacity have violated national criminal laws, the victims should receive restitution from the State whose officials or agents were responsible for the harm inflicted. In cases where the Government under whose authority the victimizing act or omission occurred is no longer in existence, the State or Government successor in title should provide restitution to the victims.

Compensation

12. When compensation is not fully available from the offender or other sources, States should endeavour to provide financial compensation to:

- (a) Victims who have sustained significant bodily injury or impairment of physical or mental health as a result of serious crimes;
- (b) The family, in particular dependants of persons who have died or become physically or mentally incapacitated as a result of such victimization.

13. The establishment, strengthening and expansion of national funds for compensation to victims should be encouraged. Where appropriate, other funds may also be established for this purpose, including in those cases where the State of which the victim is a national is not in a position to compensate the victim for the harm.

Assistance

14. Victims should receive the necessary material, medical, psychological and social assistance through governmental, voluntary, community-based and indigenous means.

15. Victims should be informed of the availability of health and social services and other relevant assistance and be readily afforded access to them.

16. Police, justice, health, social service and other personnel concerned should receive training to sensitize them to the needs of victims, and guidelines to ensure proper and prompt aid.

17. In providing services and assistance to victims, attention should be given to those who have special needs because of the nature of the harm inflicted or because of factors such as those mentioned in paragraph 3 above.

B. Victims of Abuse of Power

18. "Victims" means persons who, individually or collectively, have suffered harm, including physical or mental injury, emotional suffering, economic loss or substantial impairment of their fundamental rights, through acts or omissions that do not yet constitute violations of national criminal laws but of internationally recognized norms relating to human rights.

19. States should consider incorporating into the national law norms proscribing abuses of power and providing remedies to victims of such abuses. In particular, such remedies should include restitution and/or compensation, and necessary material, medical, psychological and social assistance and support.

20. States should consider negotiating multilateral international treaties relating to victims, as defined in paragraph 18.

21. States should periodically review existing legislation and practices to ensure their responsiveness to changing circumstances, should enact and enforce, if necessary,

legislation proscribing acts that constitute serious abuses of political or economic power, as well as promoting policies and mechanisms for the prevention of such acts, and should develop and make readily available appropriate rights and remedies for victims of such acts.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Federal law US code

Crimes and Criminal Procedure - 18 USC Section 3664

Sec. 3664. Procedure for issuance and enforcement of order of restitution

(a) For orders of restitution under this title, the court shall order the probation officer to obtain and include in its presentence report, or in a separate report, as the court may direct, information sufficient for the court to exercise its discretion in fashioning a restitution order. The report shall include, to the extent practicable, a complete accounting of the losses to each victim, any restitution owed pursuant to a plea agreement, and information relating to the economic circumstances of each defendant. If the number or identity of victims cannot be reasonably ascertained, or other circumstances exist that make this requirement clearly impracticable, the probation officer shall so inform the court.

(b) The court shall disclose to both the defendant and the attorney for the Government all portions of the presentence or other report pertaining to the matters described in subsection (a) of this section.

(c) The provisions of this chapter, chapter 227, and Rule 32(c) of the Federal Rules of Criminal Procedure shall be the only rules applicable to proceedings under this section.

(d)(1) Upon the request of the probation officer, but not later than 60 days prior to the date initially set for sentencing, the attorney for the Government, after consulting, to the extent practicable, with all identified victims, shall promptly provide the probation officer with a listing of the amounts subject to restitution.

(2) The probation officer shall, prior to submitting the presentence report under subsection (a), to the extent practicable

(A) provide notice to all identified victims of -

(i) the offense or offenses of which the defendant was convicted;

(ii) the amounts subject to restitution submitted to the probation officer;

(iii) the opportunity of the victim to submit information to the probation officer concerning the amount of the victim's losses;

(iv) the scheduled date, time, and place of the sentencing hearing;

(v) the availability of a lien in favor of the victim pursuant to subsection (m)(1)(B); and

(vi) the opportunity of the victim to file with the probation officer a separate affidavit relating to the amount of the victim's losses subject to restitution; and

(B) provide the victim with an affidavit form to submit pursuant to subparagraph (A)(vi).

(3) Each defendant shall prepare and file with the probation officer an affidavit fully describing the financial resources of the defendant, including a complete listing of all assets owned or controlled by the defendant as of the date on which the defendant was arrested, the financial needs and earning ability of the defendant and the defendant's dependents, and such other information that the court requires relating to such other factors as the court deems appropriate.

(4) After reviewing the report of the probation officer, the court may require additional documentation or hear testimony. The privacy of any records filed, or testimony heard, pursuant to this section shall be maintained to the greatest extent possible, and such records may be filed or testimony heard in camera.

(5) If the victim's losses are not ascertainable by the date that is 10 days prior to sentencing, the attorney for the Government or the probation officer shall so inform the court, and the court shall set a date for the final determination of the victim's losses, not to exceed 90 days after sentencing. If the victim subsequently discovers further losses, the victim shall have 60 days after discovery of those losses in which to petition the court for an amended restitution order. Such order may be granted only upon a showing of good cause for the failure to include such losses in the initial claim for restitutionary relief.

(6) The court may refer any issue arising in connection with a proposed order of restitution to a magistrate judge or special master for proposed findings of fact and recommendations as to disposition, subject to a de novo determination of the issue by the court.

(e) Any dispute as to the proper amount or type of restitution shall be resolved by the court by the preponderance of the evidence. The burden of demonstrating the amount of the loss sustained by a victim as a result of the offense shall be on the attorney for the Government. The burden of demonstrating the financial resources of the defendant and the financial needs of the defendant's dependents, shall be on the

defendant. The burden of demonstrating such other matters as the court deems appropriate shall be upon the party designated by the court as justice requires.

(f)(1)(A) In each order of restitution, the court shall order restitution to each victim in the full amount of each victim's losses as determined by the court and without consideration of the economic circumstances of the defendant.

(B) In no case shall the fact that a victim has received or is entitled to receive compensation with respect to a loss from insurance or any other source be considered in determining the amount of restitution.

(2) Upon determination of the amount of restitution owed to each victim, the court shall, pursuant to section 3572, specify in the restitution order the manner in which, and the schedule according to which, the restitution is to be paid, in consideration of

(A) the financial resources and other assets of the defendant, including whether any of these assets are jointly controlled;

(B) projected earnings and other income of the defendant; and

(C) any financial obligations of the defendant; including obligations to dependents.

(3)(A) A restitution order may direct the defendant to make a single, lump-sum payment, partial payments at specified intervals, in-kind payments, or a combination of payments at specified intervals and in-kind payments.

(B) A restitution order may direct the defendant to make nominal periodic payments if the court finds from facts on the record that the economic circumstances of the defendant do not allow the payment of any amount of a restitution order, and do not allow for the payment of the full amount of a restitution order in the foreseeable future under any reasonable schedule of payments.

(4) An in-kind payment described in paragraph (3) may be in the form of

(A) return of property;

(B) replacement of property; or

(C) if the victim agrees, services rendered to the victim or a person or organization other than the victim.

(g)(1) No victim shall be required to participate in any phase of a restitution order.

(2) A victim may at any time assign the victim's interest in restitution payments

to the Crime Victims Fund in the Treasury without in any way impairing the obligation of the defendant to make such payments.

(h) If the court finds that more than 1 defendant has contributed to the loss of a victim, the court may make each defendant liable for payment of the full amount of restitution or may apportion liability among the defendants to reflect the level of contribution to the victim's loss and economic circumstances of each defendant.

(i) If the court finds that more than 1 victim has sustained a loss requiring restitution by a defendant, the court may provide for a different payment schedule for each victim based on the type and amount of each victim's loss and accounting for the economic circumstances of each victim. In any case in which the United States is a victim, the court shall ensure that all other victims receive full restitution before the United States receives any restitution.

(j)(1) If a victim has received compensation from insurance or any other source with respect to a loss, the court shall order that restitution be paid to the person who provided or is obligated to provide the compensation, but the restitution order shall provide that all restitution of victims required by the order be paid to the victims before any restitution is paid to such a provider of compensation.

(2) Any amount paid to a victim under an order of restitution shall be reduced by any amount later recovered as compensatory damages for the same loss by the victim in -

(A) any Federal civil proceeding; and

(B) any State civil proceeding, to the extent provided by the law of the State.

(k) A restitution order shall provide that the defendant shall notify the court and the Attorney General of any material change in the defendant's economic circumstances that might affect the defendant's ability to pay restitution. The court may also accept notification of a material change in the defendant's economic circumstances from the United States or from the victim. The Attorney General shall certify to the court that the victim or victims owed restitution by the defendant have been notified of the change in circumstances. Upon receipt of the notification, the court may, on its own motion, or the motion of any party, including the victim, adjust the payment schedule, or require immediate payment in full, as the interests of justice require.

(l) A conviction of a defendant for an offense involving the act giving rise to an

order of restitution shall estop the defendant from denying the essential allegations of that offense in any subsequent Federal civil proceeding or State civil proceeding, to the extent consistent with State law, brought by the victim.

(m)(1)(A)(i) An order of restitution may be enforced by the United States in the manner provided for in subchapter C of chapter 227 and subchapter B of chapter 229 of this title; or

(ii) by all other available and reasonable means.

(B) At the request of a victim named in a restitution order, the clerk of the court shall issue an abstract of judgment certifying that a judgment has been entered in favor of such victim in the amount specified in the restitution order. Upon registering, recording, docketing, or indexing such abstract in accordance with the rules and requirements relating to judgments of the court of the State where the district court is located, the abstract of judgment shall be a lien on the property of the defendant located in such State in the same manner and to the same extent and under the same conditions as a judgment of a court of general jurisdiction in that State.

(2) An order of in-kind restitution in the form of services shall be enforced by the probation officer.

(n) If a person obligated to provide restitution, or pay a fine, receives substantial resources from any source, including inheritance, settlement, or other judgment, during a period of incarceration, such person shall be required to apply the value of such resources to any restitution or fine still owed.

(o) A sentence that imposes an order of restitution is a final judgment notwithstanding the fact that

(1) such a sentence can subsequently be

(A) corrected under Rule 35 of the Federal Rules of Criminal Procedure and section 3742 of chapter 235 of this title;

(B) appealed and modified under section 3742;

(C) amended under subsection (d)(5); or

(D) adjusted under section 3664(k), 3572, or 3613A; or

(2) the defendant may be resentenced under section 3565 or 3614.

(p) Nothing in this section or sections 2248, 2259, 2264, 2327, 3663, and 3663A and arising out of the application of such sections, shall be construed to create a

cause of action not otherwise authorized in favor of any person against the United States or any officer or employee of the United States.

EFFECTIVE DATE OF 1996 AMENDMENT

Amendment by Pub. L. 104-132 to be effective, to extent constitutionally permissible, for sentencing proceedings in cases in which defendant is convicted on or after Apr. 24, 1996, see section 211 of Pub. L. 104-132, set out as a note under section 2248 of this title.

EFFECTIVE DATE

Section effective with respect to offenses occurring after Jan. 1, 1983, see section 9(b)(2) of Pub. L. 97-291, set out as a note under section 1512 of this title.

Last modified: April 12, 2006

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวเกษราภรณ์ ไหลสงวนงาม เกิดเมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2524 สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย จากโรงเรียนบดินทรเดชา(สิงห์ สิงหเสนี) และสำเร็จการศึกษานิติศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยมอันดับสอง จากคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2545 และสอบไล่ได้เป็นเนติบัณฑิตไทยจากสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภาในสมัยที่ 57 เมื่อปี พ.ศ.2548 เข้าศึกษาต่อในหลักสูตรนิติศาสตร์มหาบัณฑิต เมื่อปี พ.ศ.2548

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย